MARTINI SCHOOCKIJ
De
SCEPTICISMO
PARS PRIOR,
SIVE
LIBRI QUATUOR:

Quibus, qua antiquorum, qua recentiorum SCEPTICORUM deliria, ex ſuis principijs ſolide diſcutiuntur, atque certitudo non minus diſciplinarum univerſalium, quam Philoſophiæ Theoreticæ aſſeritur.

GRONINGÆ,

Ex Officinâ HENRICI LUSSINCK, Typographi in Plateâ Cygneâ 1652.

[illegible]

Nobilissimo, Amplissimoque

VIRO

D. DANIELI HEINSIO, EQUITI S. MARCI, INTER CELEBERRIMOS ACADEMIÆ LUGDUNO-BATAVÆ Professores eminentissimo, Bibliothecario, ejusdemque Athenæi Secretario, viro vere incomparabili, singularique reip. literariæ ornamento,

Hoc perpetuæ observantiæ
Monumentum consecrat

MART. SCHOOCKIUS.

SI unquam, certe, hoc, non minus erudito, quam summorum ingeniorum feracissimo seculo, non ab uno, sed quam pluribus, laboratum fuit de perficiendis disciplinis, hisque non paucis, sed omnibus; viris egregijs de compacto quasi agentibus, & quibusdam circa has, aliis circa alias utilissimam operam navantibus, quæ tamen opera longe felicius procederet, si iis, qui ex professo hoc agunt, luberet agnoscere, quousque illi, qui nos præcesserunt, pervenerint, atque quid ab iisdem, ut perficiatur, sit derelictum. Sed, dum quisque fere sibi nimium quam plaudit, & palmam, in medio positam solus vult obtinere; non solum antiqui sapientiæ autistites, quibus, tanquam merito maximo coronatis, tot per secula omnes eruditionis sapientiæque candidati assurrexerunt, velut infidi ductores spernuntur, verum etiam nemo vel parem, vel æmu-

lum pati poteſt, atque ante omnia ſollicitus eſt, qua ratione ſubmovere queat eos, qui idem egerunt, nec non opprimere viros, qui cum laude videbantur hoc ipſum volviſſe ſaxum. Ob hanc cauſam, librariorum officinæ, non ſolum libellis eriſticis, à ſola ambitione dictatis, ſunt inſtructiſſimæ; verum etiam Academiæ diſputationibus inutilibus & Chriſtianæ religionis profeſſoribus indigniſſimis inquietantur, dum quiſque lingua & ſtylo non ſolum pro novis ſuis placitis digladiatur, verum etiam eos, qui præceſſerunt, de gradu præcipitare omni conatu molitur. accedit, quod quiſque (quaſi ſub antiquorum Sophiſtarum ſidere natus eſſet) quam longum ſectatorum diſcipulorumque agmen ducere conetur, atque æſtimari ab improvida juventute, quæ haut aliter atque piſciculi, quos fallaci hamo impoſita eſca perdit, capiuntur ab iis, qui inſtitores ſunt novorum dogmatum

cum, quæ non possunt non palato juniorum summopere allubescere, quod omnes homines rerum novarum quam avidissimi sint. Ne vero citra judicium videatur inventus ad hos illosve doctores divertisse, illi, quos non tam eruditior quam major chorus delectat, sollicite dant operam, ut videantur instructi esse tali Methodo, ex cujus præscripto non solum feliciter compendioseque studia queant institui, verum ipsæ quoque disciplinæ reddi perfectiores. Non inficias eundum, inter hos, multos occurrere viros egregios, quos fatendum est, in ordinanda, sive universali, sive particulari Methodo, plurima cum ratione monuisse, quæ si observarentur, & labor compendiosior redderetur, nec periculum foret à variis erroribus, quos veritatis insignibus velatos, vix ipsi senes exuere possunt, quod à teneris eos imbiberint, diuque in sinu suo quam

arctissime foverint: sed, dum adversa fronte inter se concurrunt, & unusquisque ex asse suæ Methodo, licet aliorum quoque observationibus substructæ, omnem laudem & gloriam vindicare contendit, ultra Methodum vix proceditur, disciplinæque non solum sperato destituuntur ornamento, sed ipsi quoque discipuli in vestibulo solo detinentur. Laudare possem ultra viginti viros celeberrimos, qui intra seculum varia evulgarunt scripta aut de Methodo, aut de perficiendis disciplinis, aut de augmento earundem, qui tamen parum aut nihil in una quoque disciplina, pro illius perfectione, præstiterunt. At, quid juvat perpetuo de via quærere, eamque nunquam ingredi? Medicina, Astronomia, & Geographia, multo hac ætate, quam olim sunt perfectiores, non quod alia tradantur Methodo, sed quod locupletatæ sint observatione plurimarum rerum,

quas

quas antiqui aut ignorarunt, aut minus probe exploratas habuerunt. Si cogitaremus, quid in quaque disciplina adhuc cognoscendum restet, &, ad illud explicandum omnes ingenii nostri nervos intenderemus, brevi aliam faciem multæ disciplinæ præ se ferrent, exactæ licet ad lineas Methodi vulgaris. Quum vero mihi sæpe incidisset hæc cogitatio, conandum aliquid esse pro perficienda Philosophia potissimum, quam per plures annos doceo; visum fuit initium facere à generalissimis, atque antea astruere certitudinem scientiæ, eorumque præsidiorum per quæ comparatur, quam certæ alicui disciplinæ manum admovere. eoque, congressus sum cum Scepticis, & quam fieri potuit accuratissime eorum ineptias non minus excutere institui, quam disciplinarum singularum existimationem asserere. quo cum successu, rogo, citra amorem & odium, expendere digneris

ris, quisquis in hoc opusculum incideris. Ob chartæ difficultatem, per quam pręla multa quiescunt, coactus sum in duas partes id distribuere, utque priorem solum hoc tempore exhibeo, ita posterior Theologiæ non minus, quam Jurisprudentię, & Medicinæ, nec non Practicę Philosophiæ, comparandæ cum Theologia & Jurisprudentia, certitudinem contra quoscunque astruet: &, quoniam hoc seculo longe maxima seges est Semi-Scepticorum, [licet haut diffitendum sit, quosdam per calumniam iisdem accenseri] in eorum qua molimina, qua axiomata libro sexto ubertim inquiram. Accipies vero, Lector, hanc posteriorem partem propediem, modo typographi diligentia non hebescat, circa ea, quæ paucarum solum hebdomadarum impendium efflagitant. Interea vale, atque conatibus meis fave. Groningæ Non. Septemb. CIↃ IↃCLII.

In Excellentissimi Philosophi MARTINI SCHOOCKIJ Opus de Scepticis carmen ἐπαγγελικόν.

Est Deus in medio librati pondere cœli,
Solis & annorum dirigit inde vias.
Est Deus in pelago, fluviisque tumentibus, hincq;
Qualibet immensum personat unda Deum.
Est Deus in terra, campisque virentibus, inde
Auctorem celebrat qualibet herba Deum.
Est Deus in nobis, quicquid mens alta revolvit,
Unius arbitrio statque caditque Dei.
Numen adest, ubicunque lates, quocunq; moveris,
Omnia (ne dubites) omnia plena Deo.
Quod genus ergo hominum, quæve hanc tam barbara pestem
Ora tulit, summum quæ negat esse Deum?
Vtque neget, se audire negat, negat atq; videre,
Nec putat esse salum, nec putat esse solum.
Et rapidos astrorum ignes mera somnia clamat,
Somnia quæ fallax irrita mittit ebur.
Contudit hoc monstrum veri non fictus amator
Schoockius, *& cæcas jussit abire domos.*
Victori pæana canunt volucresque, feræque,
Quicquid & ignotum laudat ab ore Deum.
Nec tam seposita est, nec gens tam barbara, quæ non
Cunctorum artificem sentiat esse Deum.

Vox

Ad Lectorem.

Vox diversa sonat, vox est tamen omnibus una,
Qua mundi Dominus dicitur esse Deus.

Amico non è multis L. M. Q. P.

JACOBUS REVIUS.

Ne quæ pagellæ vacarent, pro illustranda Scepticorum historia, visum fuit hæc, quæ postea observata à me sunt, superaddere.

PAg. 11. l. 9. post verba, *quod nesciret*: adde *subsequentia*: Hoc in Socrate agnovisse videtur ipse Aristoteles, quando apud Eusebium lib. 11. de Prep. Evang. perhibet eum natura factum fuisse non solùm ad cavillandum, sed omnia in dubium vocanda. Ut non mirum sit, teste Platone in Gorgia, inter accusationis illius capita, hoc quoque occurrisse, quod *juventutem corrumperet, docendo eam dubitare de omnibus.* quid quod in Symposio Plato-

tonis, Philosophiam suam vocat *disceptationem somnio non absimilem.*

Pag. 15. l. 9. post *termini*, addantur ea, quæ *sequuntur*: Notandum siquidem, Socratis ævo, Sophistas regnasse, atque circa res naturales quam plurimum suam venditasse scientiam, somniantes se jam pervenisse ad interiora earum penetralia, cum circa umbras & cortices solum occuparentur: quos, ut Socrates & Plato contunderent, ea, quę notata jam est, ratione illos aggredi instituerunt. Patet potissimum ex Hippia Majore, qui non nisi lusus esse videtur in Sophistas, ad eorum fastum retundendum institutus. Quod & innuit ipse Plato in Charmide sic loquens: *Quæ nullo modo quis nescit, non potest cognoscere se ignorare, quæ inscitia supra fatuam Sophistarum ostentationem, quæ arguebatur à Socrate, posita est.*

Pag. 31. l. 12. post *opinationem*, sequentia

quentia *subnectantur*: Interim Ciceronem, tanquam sibi in Academicis spectulationibus non constantem, misere Lactantius exagitavit, *lib.* 3. *Divin. Instit. cap.* 14. sic in eundem *insurgendo*: Studuisti nempe Philosophiæ, & quidem sic, ut nullus unquam diligentius: quippe qui omnes cognoveris disciplinas,. sicut ipse gloriari soles, eamque ipsam Latinis literis illustraveris, imitatoremque te Platonis ostenderis. Cedo igitur quid didiceris, aut in qua secta veritatem deprehenderis? In Academia scil.. quam sequutus es? quam probasti? At hæc nihil docet, nisi ut scias te nihil scire. Tui ergo te libri arguunt, quam nihil à Philosophia disci possit ad vitam. Hęc tua verba sunt: (*liber, in quo fuerunt hæc scripta, nunc intercidit.*) Mihi autem non modo ad sapientiam cæci videmur, sed ad ea ipsa, quæ aliqua ex parte cerni videantur, hebetes

betes & obtusi. Si ergo Philosophia est magistra vitę, cur tibi ipse cæcus ac hebes & obtusus videbare, quem oportuit illa docentem & sentire & sapere, & in clarissima luce versari? At quam confessus fueris Philosophiæ veritatem, docent ad filium [*respicit libros de Officiis*] composita pręcepta: quibus mones, Philosophiæ quidem præcepta noscenda, vivendum autem esse civiliter. Quid tam repugnans dici potest; Si noscenda sunt præcepta Philosophię, ideo utique noscenda sunt, ut recte sapienterque vivamus. Vel, si civiliter vivendum est, non est igitur Philosophia sapientia: siquidem melius est civiliter quam philosophice vivere. Nam si sapientia est, quæ dicitur Philosophia: stulte profecto vivit, qui non secundum Philosophiam vivit. Tuo itaque judicio Philosophia stultitiæ inanitatisq; damnata est. Idem in Consolatio-

ne

ne, id est in opere non ioculari, hanc de Philosophia sententiam tulisti: Sed nescio quis nos tenet error ac miserabilis veri ignoratio. Ubi est ergo Philosophiæ magisterium? aut quid te docuit illa vitæ parens, sic verum miserabiliter ignoras? *Hactenus Lactantius.*

Pag. 71. lin. ult. post *definire*, sequentia *suppleantur*: Majori forte jure Scepticis accensueris Abrahamum de Balmis, Rabbinum, & Grammaticum non incelebrem, de quo sic Sebastianus Munsterus in Pręfatione præfixa Grammaticæ Eliæ: *Abraham de Balmis* [scripsit Grammaticam, cui titulus *Mikne Abraham*, sive peculium Abrahami] *nihil aliud agere mihi visus est, quam vteerum doctrinam perpetuo convellere atque impugnare, magis in insectando occupatus quam in docendo. At in dubium tantum vocare priscorum præceptiones, cum interim nihil certi statuas, non docere est, sed ridere.*

ADDENDA.

PAg. 76. l. 14. post *instituerunt*, hęc *addantur*: In Scepticos quoque aliquid videtur molitus fuisse *Caspar Barlæus*, si fidem habemus τῷ Πάνυ Dn. Vossio lib 1. de arte Grammat. cap. 3. sed quod hactenus lucem non aspexit. Exarmare quoque eosdem laboravit *Thomas Campanella* lib. 1. Metaph. sed, uti omnes censent, nimis generaliter, atque suo more confuse.

LIBER

LIBER PRIMUS
CONTRA
SCEPTICOS.
CAPUT PRIMUM.

ANtiquissimi Philosophi (quos Academici & Sceptici pro se laudare solent) dubitarunt, an ulla rerum cognitio daretur. Heraclitus Ephesius, Gorgias Leontinus, Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Parmenides, Xenophanes, Protagoras, Zeno Eleates, ac Nausiphanes consortes Scepticismi fuerunt, aut saltem ad eum accedere visi sunt.

ERRORES, qui absurditatibus proprijs everti creduntur, ut plurimum præsidium in antiquitate inveniunt, quam dum velut scutum aliquod objiciunt, non solum perennant, sed præter plebejas animas, haut paucos ex ijs quoque, qui supra vulgum sapere videntur, corripiunt ac transversos agunt.

Quæ vetuſtas ſi aut palliando aut excuſando errori ſervire debeat, Scepticiſmus ejus patrocinio ſe defendere poterit: non nuper enim aliqui Philoſophi dubitare ac diſputare cœperunt, an aliqua rerum cognitio detur, ſenſibuſque credendum ſit; ſed qui inter eos antiquiſſimi cenſentur, quam maxime circa hanc rem animo fluctuarunt, quod majus præſidium in authoritate, quam ratione invenire viderentur: Quos non ſolum, Academiç novæ conditores velut terribile quod Meduſæ caput oſtentare ſolent, ſed illi quoque qui poſt Pyrrhonem Sceptici dicti fuerunt. Ignorare nos non ſinit Cicero, cujus hæc in Lucullo verba occurrunt: *Primum mihi videmini* (novæ ſcil: Academiç ſectatores) *cum veteres Phyſicos nominatis, facere idem quod ſeditioſi cives ſolent, cum aliquos ex antiquis claros viros proferunt, quos dicant fuiſſe populares, ut eorum ipſi ſimiles eſſe videantur. Repetunt jam P. Valerium, qui exactis regibus primo anno conſul fuit: commemorant reliquos, qui leges populares de provocationibus tulerint, cum conſules eſſent: tum ad hos notiores, C. Flaminium, qui legem agrariam aliquot annis ante ſecundum Punicum bellum trib: pleb: tulerit invito ſenatu, & poſtea bis conſul factus ſit: L. Caſſium, Q. Pompejum. Illi quidem etiam P. Africanum referre in eundem numerum ſolent. Duos ſapientiſſimos & clariſſimos fratres P. Craſſum & P. Scævolam, ajunt Ti: Graccho authores legum fuiſſe, alterum quidem, ut videmus*

demus, palam, alterum ut suspicamur, obscurius. Addunt etiam C. *Marium, & de hoc quidem nihil mentiuntur. Horum nominibus tot virorum atque tantorum expositis, eorum institutum sequi dicunt. Similiter vos cum perturbare, ut illi Remp. sic vos Philosophiam benè jam constitutam velitis, Empedoclem, Anaxagoram, Democritum, Parmenidem, Xenophanem, Platonem etiam & Socratem profertis.* Idem speciatim de Arcesila testatur Lactantius lib. III. Divin. Instit. cap. IV. *Arcesilas*, inquit, *Academiæ conditor reprehensiones omnium inter se collegit, confessionemque ignorantiæ clarorum virorum: armavitque se adversus omnes.* Arcesilæ similis Pyrrho, [ex Laërtio & Sexto liquet] omnium prope antiquorum Philosophorum, imo poëtarum, authoritatem sollicitabat. Omissis autem poëtis, & inter illos Homero, quem non solum Laërtius lib. 9. in Pyrrhone sed etiam Sextus Empiricus primum Scepseos parentem constituit, itemque septem Græciæ sapientibus, quos in eodem luto hæsisse secundum quosdam perhibuit idem Laërtius, accedimus ad illos, qui, Philosophia jam aliquo usque provecta, idem sensisse videntur. In antecessum vero observandum, quosdam cum ratione ad Scepticos referri, alios vero quasi per calumniam. Inter illos occurrit primo Heraclitus Ephesius, *cui* secundum Senecam Epist: XII. *cognomen Scotinon fecit rationis obscuritas*; is vero non solum de animâ sen-

sit, *nunquam eam reperiri posse, quamalibet quis viæ spatia conficiat;* verum etiam *opinionem sacrum morbum vocavit, & visionem mentiri dixit:* ut post Diogenem Laërtium lib. IX. testatur Hesychius libel. de viris illustrib. Hinc apud Sextum Empiricum lib. advers. Mathemat. exclamat: *Mali sunt testes oculi hominibus, & aures barbaras habentium animas.* Quod Sextus dein ita explicat: *Est barbararum animarum credere sensibus rationis expertibus.* Quoniam autem obscurum dicendi genus amabat, [quo respiciens Empiricus l. d. eleganter dicit, *quis ex superciliosis grammaticis Heraclitum intelligere potest?*] & obscurius ea docere videretur, quæ clare & sine involucris à Pyrrhonis discipulis proponebantur, hinc quidam apud eundem Sextum lib. I. Pyrrh. Hypoth. cap. XXIX. Scepticam Philosophiam, viam esse dicebant ad Heracliti dogmata. Quanquam autem hoc serio in Onesidemo eo loco Sextus castigat, quod Heraclitus multa dogmatice dixerit: existimo tamen infra censuram esse, quoniam in illis, in quibus dogmaticus fuit, adeo obscurus est, ut difficile sit dicere, dogmatice an Sceptice progrediatur. Nec Sextum juvare potest, quod Heraclitus *communem & divinam quam rationem*, velut normam omnis scientiæ, jactaverit: eam enim ad declinandam invidiam & arcana occultanda excogitatam fuisse, alio loco in hoc opere probamus. Heraclitum excipit Gorgias Leontinus Sophi-

Sophistarum nobilissimus & antiquissimus: qui quanquam *aureus in Pithys templo erectus est*, ut de eo testatur Philostratus, viam tamen ad Scepticismum stravit. Ignorare nos non sinit Sextus lib. advers. Mathemat. *Gorgias*, inquit, *Leontinus fuit ipse quoque ex ordine eorum, qui sustulerunt id quod judicat. Nam in libro qui inscribitur, de eo quod non est, aut de natura, tria ordine constituit capita. Unum quidem & primum quod nihil sit: secundum autem, quod etsi sit, ab homine non possit comprehendi: tertium, quod etsi possit comprehendi, enuntiari tamen & explicari non possit proximo.* Scepticismo faverunt quoque Anaxagoras, Democritus, & Empedocles: docet hoc Cicero non solum in verbis ex Lucullo modo allatis, sed etiam lib. 1. Acad. Quæst. ubi ita loquitur: *Arcesilas sibi omne certamen instituit, non pertinacia, aut studio vincendi, ut mihi quidem videtur, sed earum rerum obscuritate, quæ ad confessionem ignorationis adduxerant Socratem, & veluti amantes Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnes pene veteres: qui nihil cognosci, nihil percipi, nihil sciri posse dixerunt, angustos sensus, imbecilles animos, brevia curricula vitæ, &, ut Democritus, in profundo veritatem esse demersam, opinionibus & institutis omnia teneri, nihil veritati relinqui: deinceps omnia tenebris circumfusa esse dixerunt.* Quod ad Democritum, de ejus Philosophia sic Sextus lib. 1. Pyrrh. Hypot. cap. xxx. *Democriti quoque Philosophia*

losophia communionem habere cum scepsi fertur. Quo loco bene notari debet illud *dicitur*: ut enim ipse Sextus eo loco fateri cogitur, Philosophia ejus à Scepticorum opinionibus distincta fuit. Observarat hoc ante Cicero in Lucullo: *Nec Arcesilæ calumnia conferenda est cum Democriti verecundia.* Dubito an sola verecundia suspicionem hanc circa Democritum concitarit. Ipse enim in lib. qui Canones dicitur, apud Eusebium ita loquitur: *Tenebricosa quidem hæc omnia, visio, auditio, gustatio, tactio*: nec præter rationem jam olim puteus illius proverbio locum fecit. Quantum ad Empedoclem, idem Sextus in opere adversus Mathematices de eo docet, quod docuerit, *in sensibus non esse veri judicium.* De eodem idem ex parte censet Philosophus lib. III. de anima cap. III. text. 150. ubi accenset illum ijs Philosophis, qui idem docebant esse sentire & intelligere; quod existimarent judicis partes nullo modo sensibus, sed uni rationi ex asse deferendas esse. Frustra vero est Picus Mirandulanus, quando lib. II. cap. XI. & lib. VI. cap. VIV. de vanit. doctr. gentium, Empedoclis patrocinium contra Peripateticæ Philosophiæ dictatorem suscipit. Ipse enim Lucullus apud Ciceronem, cum antiquos Philosophos Scepticis eripere studeret, fluctuat circa Empedoclem: *Isti Physici raro admodum, cum hærent aliquo loco, exclamant quasi mente incitati, Empedocles quidem ut in-*

interdum

terdum mihi furere videatur: abstrusa esse omnia, nihil nos sentire, nihil cernere, nihil omnino quale sit posse reperire. Quoniam verò jam olim maximè circa Heraclitum, & Empedoclem disputatum fuit, an ad Scepticismum accederent; Tertullianus lib. 3. de Anima cap. 17. circumspecte admodum loquitur, quando dicit; *Horum* [scilicet sensuum] *fidem Academici durius damnant, secundum quosdam & Heraclitus, & Diocles, & Empedocles.* An in hanc classem referri quoque debeat Samius senex, sive magnus Phythagoras, non sine ratione quis ambigat. Si Heraclidi Pontico apud Laërt. in Præf. fidem quis adhibere velit, docuerit quasi, *nullum hominem esse sapientem*; sed quis inde tamen colligat eum paria cum Empedocle fecisse? Ut enim modestia ei suasit pro sapientis nomine Philosophi titulum amplecti; ita de alijs idem existimavit, quod de semet ipso ingenue fatebatur. Succedit dein Parmenides, quem non solum inter antecessores Scepticorum recenset Eusebius lib. XIV. de Præpar. Evang. cap. VII. Sed etiam Diogenes: ut lib. IX. enim innuit, docuit, *sensus minus ad judicandum idoneos esse.* Imo, si fides adhibenda Theodoreto lib. II. de Curat. Græc. Affect. nihili faciendum esse sensuum judicium perhibuit. Ex antiquissimis Philosophis superest Xenophanes, cujus ut *Scepsis* fautoris meminit non solum Cicero supra ex Lucullo ad partes vocatus,

verum

verum etiam Eusebius; ubi Colophonium hunc Xenophanem ijs accenset, qui sensuum judicium in dubium vocabant. Priusquam pergimus in enumerandis vetustis Scepticismi conditoribus, de his, quorum jam facta mentio est [Heraclitum & Gorgiam si excipias] observandum existimo, quod Cicero in Lucullo annotat: *Majorem partem mihi quidem omnes isti videntur nimis etiam quædam affirmare, plusque profiteri se scire, quam sciant. Quod si illi tum in novis rebus quasi modo nascentes hæsitaverunt, nihilne tot sæculis, summis ingeniis, maximis studiis explicatum putamus?* Quibus verbis Lucullus [is enim ibi contra Academicos disputat] significare vult, eos subinde in luto hærentes instar Academicorum loqui, cæterum alibi fateri plura se scire, quam ignorare; ut per omnia sirempse lege cum Academicis, aut Scepticis censendi non sint. Aliud existimandum de Protagora, Nausiphane, & Zenone Eleate, de quibus ita Seneca Epist. LXXXVIII. *Protagoras, ait, de omni re in utramque partem disputari posse, ex æquo & de hac ipsa, an omnis res in utramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait, ex his quæ videntur esse, nihil magis esse, quam non esse. Zenon Eleates omnia negotia de negotio dejecit, & ait nihil esse.* Quod ad Protagoram, is *Sophia*, sive sapientia vulgo, teste Diogene, vocabatur, aut ut apud Suidam occurrit, *lógos*, vel *lógos émmisthos*; de eoque

præter

præter Senecam, Plato in Theæteto testatur, quod statuerit, *nihil omnino esse*: additque Laërtius lib. IX. illum quendam librum exorsum fuisse ab his verbis: *De Dijs statuere nequeo, neque an sint, nec ne. Sunt enim plurima quæ id scire probibeant, quippe & summa rei incertitudo, & brevis hominis vita.* Præ cæteris vero distincte sententiam ejus recenset Ammonius in Prædicam. Relationis, ubi testatur, *eum statuisse, nihil certam habere naturam, & nihil esse simpliciter verum aut falsum; sed tantum esse verum id, quod videtur tale, & pro diversitate opinionum diverso modo res esse veras, vel falsas: quoniam autem opiniones hominum variæ sunt & incertæ, ideo scientias quoque esse varias ac incertas, ac proinde nullam esse certam rerum scientiam & veritatem.* Zeno quia popularis ac discipulus Parmenidis, aut, ut loquitur Laërtius *audivit Parmenidem*, vel, ut Empiricus, *notus eidem* fuit, Præceptoris dogmata non tantum imbibit, verum etiam sic propagavit, ut meruerit non solum in hoc catalogo à Seneca, sed à Galeno lib. de Hist. Philos. ac Eusebio loco aliquoties citato, recenseri. Intelligendus autem est Zeno Eleates, ut expresse à Seneca & Galeno vocatur, nec temere confundendus cum Citięo Stoicæ familiæ principe; is enim Academicorũ *Scepsi* faventium infestissimus adversarius fuit, ut liquet ex Ciceronis Lucullo. Hos duos, posteriores potissimum, per aliquos illos

los intelligere videtur Philosophus, quando lib. 1. Analyt. Post. in vestibulo capitis tertij dicit; *Quibusdam visum est nullam omnino scientiam esse.* Nausiphanes denique, quem duumviris his Seneca conjungit, Pyrrhonis discipulus fuit, ut infra ex Laërtio ostendetur; & quia inter eos celebrior, prae alijs citatur.

CAPUT SECUNDUM.

Socrates & Plato videntur haut alieni quoque à Scepsi fuisse, quam ut cum ratione in quibusdam foverunt, ita Sceptici perfecti nequaquam haberi debent.

SCepticismi autores perduximus ad Socratem, ejusque celeberrimum discipulum Platonem. De utroque autem jam olim quaesitum fuit, an cum ratione Scepticismi architecti haberi queant. Quod ad Socratem, quem Delphicus Apollo omnium hominum sapientissimum esse judicavit, dicere solet, Laërtio lib. 2. teste, *se scire nihil praeter hoc ipsum, quod nihil sciret.* Quod ne forte quis soli modestiae imputet, amplius apud Ciceronem in Lucullo proclamat; *nihil cognosci, nihil percipi, nihil sciri, angustos sensus, imbecilles animos, brevia curricula vitae, opinionibus & insomniis omnia teneri, nihil veritati relinqui, & omnia tenebris circumfusa esse.* Et ut Sextus testatur adversus Mathematicos,

manens in consultatione dubitavit, dicens se ignorare quidnam ipse sit, & quemadmodum se habeat ad universitatem, Ego enim, inquit, nescio an sim homo, an aliqua alia fera Typhone magis multiplex & varia. quę posteriora verba desumpta sunt ex Platonis Phædro modo ad partes vocando. Ut non sine ratione dicat Lucianus in Hermotimo: *Socrates omnium testimonio professus est, se non tantum omnia, sed in universum nihil nosse, aut hoc tantum se scire, quod nesciret.* Socratis discipulus Plato [ut recte observatum est à Tertulliano lib. 3. de Anima cap. 17.] suam quoque sententiam sub præceptoris nomine clarissime in Theæteto proposuit, quando ita loquentem introducit: *Illud peræque ac obstetricibus mihi inest: nulla nimirum sapientia valeo fœtura, & quod jam dudum complures mihi exprobrant, me alios quidem interrogare, me vero nihil ulla de re respondere, quippe qui nulla præditus sim sapientia, vere profecto exprobrant. Hujus vero rei hæc est causa: Deus me quidem cogit obstetricari, at me prohibuit aliquid generare.* Et iterum sub ejusdem Socratis persona sententiam suam proponens in Phædro dicit: *Quoniam nondum queo, prout imperat Delphicum elogium, me ipsum cognoscere: ridiculum autem mihi videtur, me, quamdiu ignoretur quæ ad me proxime pertinent, in alienis exquirendis anxie versari.* Et in Phædone mox moriturus Socrates veritatis sententiam post mortem differt, elegantissimaque comparatione hoc declarat

declarat: inquiens, *ac si quis in medio profundi pelagi habitans putet se altiora maris incolere: atque solem cæteraque astra per mare prospiciens, mare ipsum esse cælum existimet: Propter tarditatem autem imbecillitatemque nunquam ad summum maris evaserit, neque caput undis extulerit, planeque aspexerit quanto hic locus profundo illo purior pulchriorque sit, quin etiam neque ab illo, qui hunc intuitus sit, acceperit. Hoc igitur idem & nobis accidere, qui in quadam orbis terreni concavitate habitantes, altam incolere superficiem arbitremur, atque aërem nominemus cælum, ut qui per ipsum quasi cælum astrorum motus intueamur. Idque nobis accidere propterea quod propter imbecillitatem tarditatemque ad supremum usque aërem ascendere nequeamus. Quod si quis ad summum evaderet, vel alijs fretis eo volaret, quemadmodum pisces emergentes è mari, nostra hæc aspiciunt: sic ea, quæ illic sunt, aspiceret. Ac si natura ad inspiciendum sufficeret, cogniturum protinus cœlum illud esse verum, veramque lucem.* Quid vero de sensuum judicio existimaverit, indicat idem Tertullianus loco dicto: *Certe Plato in Timæo irrationalem pronunciat sensualitatem & opinioni complicitam;* non renuente ipso Platone, qui in nobilissimo illo Dialogo sic de sensibus loquitur: *Adversis motibus sibi invicem animam, totamque ejus substantiam diverse distrahentes; ut una quidem feratur, cum confirmationis suæ nixibus, verum sine ratione, utpote motibus*

discordantibus, & depravante rectum iter sensuum illecebra. Propterea varias inclinationes animæ existere, & obliquas, & contrarias, item resupinis casibus similes: Vt si quis naturalem membris regionem mutans, caput pro pedibus solo figat; pedes in altum pro capite sustollat: tunc opinor, tam ejus qui patitur, quam eorum qui exspectant, dextræ quidem partes sinistræ, sinistræ vero dextræ videntur. Invicem ad ipsum quoque animæ circuitus patiuntur. Propterea errant in ejusdem diversique generis contemplatione: cum quod diversum, idem: & quod idem est, diversum, imbecillitate discernendi autumant. Estque hæc plena erroris & falsitatis opinio, orta ex depravatione sensuum: nec habet ullum certum ducem talis peragratio. Cumque extra positi sensus pulsarint animam vehementius, omnemque eam possederint, tunc illa subjugata & serviens, pontificium quid potestatemque retinere falso putatur. Eademque passionibus ægra, & initio cum incorporata est, & quandiu perinde afficietur, amens erit. Item in Phædro Socratem sic loquentem introducit: *Quare his* (sensibus) *dimissis, atque existimationi, quam de his paulo ante narrabam, fide adhibita, non ipsa quidem, sed me ipsum considero, utrum sim bellua aliqua Typhone multiplicior, ardentiorque & furiosior, sive placatius quoddam &*

simpli-

simplicius animal divinæ cujusdam mitisque sortis naturæ particeps. Ejus notæ sententiæ è Platonis scriptis plures citari possent, si liberet ijs lectorem brevitatis studiosum onerare. Nec tamen cum ratione quis hinc colligere potest, Academiæ patrem Scepticum per omnia esse. Ut enim Sextus Empiricus lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 33. dicit de eo; *Etiamsi quædam Scepticorum more pronuntiat, quum, ut ajunt, se exercet, non ideo erit Scepticus. Nam qui de uno aliquo dogmatice pronunciat, aut phantasiam phantasiæ præfert ullo modo ad fidem impetrandam aut non impetrandam de aliqua re incerta, dogmaticum sequitur characterem.* Idem de Philosophorum Homero existimat Lucullus apud Ciceronem: cum tamen eo loco ipsi Ciceroni contrarium visum fuerit, quando contra Lucullum disputans sic loquitur: *Ab his* (Scepticismi scilicet patronis) *ajebas removendum Socratem & Platonem? an de ullis certius possum dicere vixisse cum his equidem videor: ita multi sermones perscripti sunt, à quibus dubitari non possit, quin Socrati nihil sit visum sciri posse. Excipit unum tantum scire se, nihil se scire: nihil amplius. Quid dicam de Platone; qui certe tam multis libris hæc persecutus non esset, nisi probavisset, ironiam enim alterius, perpetuam præsertim, nulla fuit ratio persequi.* Conciliare hæc forte quis posset, si statuat Socratem & Platonem circa quædam *scepsin* fovisse, è quibus quidam, non attendentes ad ea, quæ dogmatice

dogmatice ab ijs tradità erant, minus commode collegerint eos per omnia nouis Academicis similes esse; Ad hoc eos voluisse, ut supra circa alios quoque notatum est, contundere sciolorum supercilium, qui dum per sensuum præsidium, omnium rerum perfectam cognitionem assequi se jactabant, risum debuere illis, quibus fallaciæ, sensibus ex accidente obvenientes, non minus exploratæ erant, atque angusti scientiæ termini. Denique & hoc dici potest, quod observatum quoque est ab Augustino in opere adversus Academicos, Socratem & Platonem non tam negasse ullam dari scientiem, quam eam vulgo denegasse. Unde & idem Augustinus lib. 2. adversus Academicos cap. 10. testatur, *illos sibi videri graves & prudentes viros fuisse.*

CAPUT TERTIUM.

De Arcesila, ab alijs Arcesilao dicto, mediæ Academiæ conditore, itemque de Epocha Scepticorum, quam primus in Academiam traduxit.

SOcratis, Platonisque mentem cum per omnia exploratam non haberet Arcesilas (Parmenonis discipulus ut docet Sextus lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 33. aut ut vult Laërtius Crantoris, successor autem Parmenonis, docente Augustino lib. 19. de civit. Dei cap. 1.) quum ingenio suo indulge-

dulgere, novæque familiæ pater haberi posset, omnia alta ignorantię caligine involvere cœpit, & ut Lucullus apud Ciceronem loco modo laudato dicit; *cum jam Philosophorum disciplinæ gravissimæ constitissent, exortus est, ut in optima repub. Tiberius Gracchus, etc. ut constitutam Philosophiam everteret & in eorum authoritate delitesceret, qui negassent quicquam sciri, aut percipi posse.* Quid docuerit vero, idem docet lib. 3. de Oratore; *Arcesilas primum qui Platonem audierat, ex variis Platonis libris sermonibusque Socraticis, hoc maxime arripuit nihil esse certi, quod aut sensibus aut animo percipi possit.* A Laërtio in procemio & passim lib. IV. ubi ejus vitam describit, *Arcesilaus* vocatur; quod imitatus est Plutarchus in Opusc. de discernendo amico ab adulatore; & Seneca lib. 2. de Benef. cap. 10. ubi hanc notatu dignam historiam de eo refert, *Arcesilaus, ut ajunt, amico pauperi, & paupertatem suam dissimulanti, ægro autem, & ne hoc quidem deesse sibi confitenti insumptum ad necessarios usus, cum clam succurrendum judicasset, pulvino ejus ignorantis sacculum subjecit, ut homo inutiliter verecundus, quod desiderabat, inveniret potius quam arriperet.* Conditor autem fuit Academiæ, quæ media dicebatur. Laërtius lib. 4. *Primus hic mediam invexit Academiam, negationes continens propter sermonum contrarietatem*: quam scientiæ incertitudinem ut plausibiliori ratione confirmaret, contra quam

tra, quam ab alijs vulgo Philosophis factum erat, nulla ingenij sui monumenta relinquere instituit. Laërtius l. d. *Nullum librum scripsit, quod æque de omnibus sententiam suspenderet.* Imo hoc egit, ut omnis scientia submoveretur; in quo per omnia ei cum Pyrrhonijs convenit. Ex re est audire Sextum, loco aliquoties hoc capite citato: *At vero Arcesilaus, quem mediæ Academiæ dicebamus præsidem fuisse & authorem, magnam mihi videtur cum Pyrrhoniorum verbis affinitatem habere: adeo ut una sit propemodum disciplina. Neque enim de existentia aut inexistentia rei cujusquam pronuntiare comperitur, neque alterum alteri ad fidem obtinendam aut non obtinendam præferre: sed de omnibus assensum retinet, & finem esse dicit Epocham: cum qua simul ingredi imperturbatum mentis statum dicebamus. Vult præterea esse quidem bona particulares Epochas, mala autem particulares assensiones.* Quare non sine ratione à Lactantio lib. 3. Divin. Instit. cap. 6. *Ignorantiæ Magister* vocatur. Quia vero disertissimi inter Latinos Patres locus luculentus admodum est, integrum asscribere non pigebit: *Arcesilas ignorantiæ magister, cum Zenoni obtrectaret principi Stoicorum, ut totam Philosophiam everteret; authore Socrate suscepit hanc sententiam, ut affirmaret nihil sciri posse. Itaque æstimationem Philosophorum, qui putassent ingenijs suis erutam esse atque inventam veritatem: Videlicet quia mortalis fuerat illa sapientia, paucisque ante temporibus*

bus instituta, ad summum jam incrementum pervenerat, ut jam necessario consenesceret, ac periret, repente extitit Academia tanquam senectus Philosophiæ, quæ illam conficeret jam deflorescentem. Recteque vidit Arcesilas, arrogantes vel potius stultos esse, qui putent scientiam veritatis conjectura posse comprehendi. Sed tamen falsa dicentem redarguere non potest, nisi qui scierit ante quid sit verum. Quod Arcesilas veritate non cognita facere conatus: introduxit genus Philosophiæ asystaton, quod Latine instabile sive inconstans possumus dicere: ut enim nihil sciendum sit, aliquid sciri necesse est. Hactenus Lactantius. Arcesilaum penitius si quis cognoscere velit, audiat Eusebium, qui lib. 14. de Præpar. Evang. cap. 2. hæc amplius de eo perhibet: *Hic subtilitatibus Diodori, qui acutus Dialecticus, & Pyrronis ratiocinationibus Platonicam eloquentiam fœdavit, & modo hoc modo aliud dicens, hinc illo, & illinc huc facile tanquam nihil sciens volvebatur, scire tamen multa eloquentiæ umbra videbatur, nec unquam fuit in eo, ut unum & idem bis diceret, nec putabat ingeniosi esse viri in eisdem permanere. Cavillator igitur summus vocabatur, cum ita se his quæ dicebantur dare adaptareque semper fuerit præmeditatus, ut cum ipse nihil sciret, nec alios scire quicquam pateretur. Terrebat enim omnes turbabatque sophismatibus, gaudebatque ac gloriabatur fœditate illa mirifice, quia nihil turpe, nihil honestum, nihil bonum, nihil malum cognosceret: sed se quod primo turpe dixe-*

pe dixerat, repente commutatus, pluribus conabatur rationibus, quæ prius astruxerat confutare. Erat igitur Hydra capita sua proprio ense amputans, nec aliquid habens utile, nisi quod libenter & audiretur, & videretur. | *Nam & facie benigna, & ore rotundo, & suavibus erat oculis præditus, quæ non repente arripuit, sed aptus ad hæc natura, exercitatione quoque ab initio firmavit.* Hæc ibi Eusebius. Porro decantata illa *Epocha* quæ tantopere quoque Pyrrhoni placuit & omnibus post eum Scepticis, primum ab Arcesilao in Academiam traducta est. Dicitur vero ut à Sexto annotatum fuit ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν τὴν διάνοιαν. Cicero interpretatur *assensionis retentionem*; & vim verbi explicans in Lucullo dicit: *Contineo igitur me ne incognito assentiar*. Agellius lib. 11. Noct. Att. cap. 5. verbum ipsum videtur voluisse interpretari per *cunctari, & insistere*, ita scribens: *Ac ne videre quoque plane quicquam, neque audire sese putant: sed ita pati afficique quasi videant vel audiant. Eaque ipsa quæ affectiones istas in sese efficiant, quanta & cujusmodi sint, cunctantur atque insistunt. Alias apud Sextum Epocha dicitur*, στάσις διανοίας & apud Galenum vocis pomærijs aliquantum dilatatis, ἀῤ-ρεψία.

Caput Quartum.

De nova Academia, & quis eam instituerit, itemque in quibus diversa fuerit à Veteri & Media. An quarta constituenda sit Academia.

Vix dum media Academia, duce Arcesilao, lacertos movere cœperat; aut exorta est, auspicijs præ cæteris Carneadis, nova Academia, quæ emolliens asperiorem prioris familiæ sententiam, pro invidioso illo Nil Scire, substituit Dubitare. Fundamenta illius antea jecerat Lacydes, qui proinde vulgo quoque novæ Academiæ conditor habetur. Laërt. in Proœm. *Lacydes novæ Academiæ Philosophus.* Sed auspicatus solum est, quod Carneades cum Clitomacho perfecit. Hinc ita Sextus lib. I. Pyrrh. Hypoth. cap. 33. *Tertia & nova Academia Carneadis & Clitomachi.* Quid docuerint, qui ex hac familia fuerunt; præ alijs Cicero docet lib. 3. de Orat. *Nova Academia nihil affirmabat, verum rem propositam in utramque partem versabat, semper dubitabunda & incerta, verisimilium consectatrix, aliorum rationes adversa subvertens argumentatione.* Quo respiciens Seneca lib. de Brev. Vitæ cap. 14. dicit: *Disputare cum Socrate licet, dubitare cum Carneade.* Opinionis hujus sectatores, quia Academiam obtinuerunt, in eaque, exclusis alijs, dominabantur, soli

Academi-

Academici dicti fuerunt. Ex quorum sensu haut male Lactantius lib. 3. Divin. Instit. cap. 6. *Academici contra Physicos ex rebus obscuris argumentati sunt, nullam esse scientiam, & exemplis paucarum rerum incomprehensibilium contenti, amplexi sunt ignorantiam: tanquam scientiam totam sustulissent, quia in parte sustulerant.* Quanquam enim novæ Academiæ sectatores, non tam ignorantiam, quam dubitationem amplexi fuerunt, recte tamen Lactantius, respiciens dubitationis effectum (ut infra pluribus illud declarabimus) ignorantiam illis tribuit. Dubitans enim, imo opinans, ignoranti similis est. Augustinus lib. 19. de Civ. Dei cap. 1. *Ob hoc distinguit ab Academicis novis, quibus incerta sunt omnia.* & paulo post: *Cum quæritur de Academicis novis, quibus incerta sunt omnia.* Quando autem eodem loco, Hipponensis Episcopus novæ Academiæ originem ad Arcesilam refert, mediam Academiam cum nova confundit. Quod & ab Hieronymo factum Apol. ult. adv. Rufinum: *Arcesilaum aut Carneadem putes, qui omnia incerta pronuntiant, licet & illos superet cautione. Illi enim omnium Philosophorum invidiam non ferentes, quod vitam è vita tollerent, verisimilia repererunt, ut ignorantiam rerum probabili assertione temperarent.* Non sine ratione verò Tertullianus lib. 3. de Anima cap. 17. talibus Academiæ mangonibus procaciam tribuit, quando ait: *Quid agis Academice procacissime?* No-

vi hi Academici postquam sectam constituere cœperunt, & soli Academiam obtinere, non tam ut Academici in genere considerati, quam ut Philosophi in universum spectati (uti ante ex Cicerone & Lactantio discere licuit) divisi sunt in Academicos & Physicos. Clare supra Cicero: *Primum mihi videmini* (vos novæ scilicet Academiæ alumni) *cum veteres* (tum Academicos, tum antiquos Philosophos) *Physicos vocatis*, etc. & Galenus in libello de Optimo docendi genere: *Verum si nobis Physicis, concedant, ut oportet, sensum.* item Lactantius lib. 3. cap. 6. *Academici contra Physicos ex rebus obscuris argumentati sunt, nullam esse scientiam.* Ideo credo, quod Thaletis exemplo (qui naturalem Philosophiam præ alijs excoluit, primusque *Physicorum* parens exstitit, docente Sexto adversus Mathematicos) Physiologiam sic excolerent, ut circa res naturales veras conclusiones cum certo animi assensu amplecterentur: alias *Physicus* qui secundum Ciceronem *venator speculatorque naturæ est*, Laërtio teste, proprie dicitur *qui naturæ negotia tractat*, quod circa naturam occupetur, docendo scil. & scribendo. An vero triplici huic Academiæ quarta quoque conjungi debeat, non sine ratione quis quærat? Eam certe agnoscere videtur Eusebius lib. ult. de Præpar. Evang. cap. 2. sed contra Ciceronem, Laërtium, & Augustinum, qui diligen-

diligentissime Academiæ descripserunt historiam; non tamen contra Sextum Empiricum, uti alibi ostendemus.

CAPUT QUINTUM.

De Scepticis, & eorum parente Pyrrhone, ejusque occasione de Megaricis.

AB Academicis ad Scepticos, ejusdem prope notæ Philosophos, transimus, de quorum patre Pyrrhone priusquam agimus, præceptores illius considerare debemus. Ut varij autem Philosophi à patria cognomentum traxerunt, ita quidam *Megarici à Megara* dicti sunt, teste Laërt. in procem. inter quos præ alijs excelluit Stilpo, qui tantam ex Græcia catervam ad se pertraxit, ut diceretur tota Græcia μεγαρίσαι secundum Laërt. lib. 3. De eodem hoc Euseb. lib. 14. de Pręp. Euang. cap. 7. *Stilpo*, inquit, *& Megarici, qui dicebant unum esse quod est, & quod diversum esse videtur diversum non esse, nec gigni quicquam, nec corrumpi, nec moveri.* Filius ejus Dryso ut à Laërtio lib. 9. traditum est, præceptor fuit Pyrrhonis, qui pręter Drysonem audivit & diu sectatus est Anaxarchum, teste non solum Laërtio, sed Galeno quoque in Historia Philosophorum, ubi hæc occurrunt: *Phadonem Eliensem Anaxar-*

naxarchus Abderita sectatus est, qui Pyrrhonem docuit Scepticæ Philosophiæ authorem. Anaxarchi præceptores & Sectatores, longa serie Eusebius loco modo laudato recenset. *Xenophanis vero,* inquit, *auditor fuit Parmenides, illius Melissus, Melissi Zeno, Zenonis Leucippus, Leucippi Democritus, Democriti Protagoras & Nessas, Nessæ Diogenes, Diogenis Anaxarchus.* Ab Eusebio aliquantum recedit Laërt. lib. 9. in Anaxarchi vita, quando ita Latine loquitur: *Anaxarchus Abderites Diomenis Smyrnæi auditor fuit, alij Metrodori Chij auditorem tradunt.* Porro *Metrodorum alij Nassam Chium, alij Democritum audisse tradunt.* Quem hoc ipso in loco Eusebius Diogenem vocat, à Laërtio Diomenes dicitur: &, si antiquis Codd. MSS. quæ fides deferenda: *Nessas* Eusebij, *Nassas* Laërtij fuerit. Cum verò de plerisque ex his distincte egerimus, de solo Anaxarcho verbo quid ex Laërtio annotandum. Ita autem de eo: *Hic ne se id quidem scire dicebat, quod nihil sciret.* Eadem occurrunt apud Hesychium lib. de Sapientibus. Ita ut neque à Stilpone, ejusque filio Drysone, neque ab Anaxarcho Pyrrho Eliensis per omnia recesserit, cum teste Aristocle apud Eusebium l. d. doceret: *Res ex æquo indifferentes, incertas, injudicabilis, ideo nec sensus, nec opiniones nostras verum aut falsum dicere. Ergo nec ipsis fidem habendam, nec opinationis expertes manere nos debere sine inclinatione,*

inclinatione, sine motione: de quaque singulari re dicentes: Non magis est, quam non est: itemquè, est, non est, nequè non ést. Qua verò occasione ad has furoris lineas accesserit, præ alijs Aristocles docet, cujus verba non pigebit asscribere: *Pyrrho igitur Anaxarchi cujusdam discipulus fuit, qui primo quîdem pictor erat, non adeò felix artifex, deindè verò cum Socratis libros legisset, nihil boni nec excogitavit, nec scripsit. sed omnes Deos & homines maledictis prosecutus est: Ipse verò cum hunc fastum assumpsisset, quamvis vocaret se à fastu alienum, nihil literarum monumentis mandavit.* Rectè autem Aristocles notat, Pyrrhonem prçter rationem semet *à fastu remotũ* vocasse, & alijs Philosophis *fastum*, quem Timon apud eundem in versibus *vanã opinionẽ* vocat, tribuisse. Quis enim modestum eum vocet, qui pronunciare audet, omnes ad unum sapientes nihil scire, & quotquot disciplinas perficere laborarunt, pariter omnes oleum & operam perdidisse. Ab hoc Pyrrhone descendit illa *hæresis* sive *Secta*, quæ *Pyrrhonica* dicta est, teste Laërt. in procem. vulgoque *Sceptica* vocatur. Quamvis vero Generale nomen sit *Sceptica*; eoque insigniri consueverit ipsa quoque Secta Academica; uti ex varijs testimonijs infra adducçndis liquere poterit: præ cæteris tamen Pyrrhonis familia, hunc titulum ferre consuevit, non solum eminenter, uti loquuntur, sed proprie. Cujus nó-

jus nominis rationem priusquam reddimus, expendendum, quod ex Theodosio in Scepticis capitulis retulit Laërtius in Pyrrhonis vita, contendebat autem ille; *Scepticam Pyrhoniam minime appellari oportere. Nam siquidem, ait, motus & agitatio mentis alterius comprehendi à nobis non potest, profecto Pyrrhonis affectum ignorabimus. At si illum ignoremus, Pyrrhonij haut quaquam dicemur, præterquam quod neque Pyrrho primus Sceptices inventor fuerit, neque ea dogma aliquod habeat, rectius autem diceretur Pyrrhonis moribus similis.* Non movit tamen hoc Sextum Empiricum, sic enim lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 3. loquitur: *Quoniam solidius & apertius Scepsin tractavisse Pyrrhonem existimamus, quam eos, qui ætate illum præcurrerunt, ab ejus nomine Pyrrhonia nuncupatur*: nec sine ratione. Ut enim Galenus in Hist. Philosophorum loquitur: *Scepticos fuisse tradunt Zenonem Eleatensem, Anaxarchum Abderitem, & Pyrrhonem, quem exactissimum in hoc genere fuisse dicunt.* Si Pyrrho in Scepsi exactissimus fuit, næ dignus est, à quo nomen ferant omnes Scepticorum familiæ.

Caput. Sextum.

Pyrrhonij cur dicti fuerint Sceptici: ipsa vero secta ζητητική, ἐφεκτική, & ἀπορητική.

NOn solum à Pyrrhone denominati fuerunt, quotquot de omnibus dubitando, pretiosissimam

sissimam scientiæ possessionem homini ad veritatis investigationem nato eripere voluerunt, sed alia etiam nomina tulerunt, occurrentia partim apud Laërtium lib. 9. in Pyrrhonis vita, partim apud Sextum lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 3. Usitatissime autem tota secta *Sceptica* dicta est, à σκέπτεσθαι: quid vero vocabulum hoc sibi velit, præ alijs docet Gellius lib. 11. Noct. Att. cap. 5. *Quos Pyrrhonios Philosophos vocamus, ij Græco cognomento Sceptici appellantur: id ferme significat quæsitores & consideratores: nihil enim decernunt, nihil constituunt; sed in quærendo semper considerandoque sunt, quidnam sit omnium rerum de quo decerni constituique possit.* Ac *ne videre quoque plane quicquam nec audire putant, sed ita pati afficique quasi videant vel audiant. eaque ipsa quæ affectiones istas in sese efficiant, qualia & cujusmodi sint, cunctantur atque insistunt.* Cæterum observandum verbum hoc, cum ad Scepticorum familiam refertur, non dici de quacunque commentatione; sed ad illam restringi, quæ est hominis responsionem ad quæstionem, de qua interrogatus fuerat, meditantis, eamque aut affirmativam, aut negativam. Ejus autem notæ responsionem nemo ullis machinis Sceptico alicui extorserit, eo quod dum Scepsi vacat dicit sibi omnia contraria circa idem videri, ideoque omnia talia apparere, ut æquum pondus tum *ad fidem*, tum *ad dubitationem* habeant: quare

quare neque ultra *Scepsin* progredietur, sed in eâ perpetuò defixus manebit. Sic apud Xenophontem διασκέπτεσθαι dicitur, qui aliquid considerat, de quo interrogatus est, responsionem ad id meditans: pro quo etiam σκέπτεσθαι dicitur, quo Scepticus quidam apud Lucianum, huic hominum generi valde præ aliis infestum, sane eleganter utitur in Icaro Menippo; idem ipse hoc vocabulum Pyrrhoni tribuit. Cur autem Gellius Scepticos appellatos dixerit, quasi *quæsitores*, rationem vix video. Budæus in Comment. de Asse, rectius eos dictos vult, quasi *cunctatores & hæsitatores*: & tamen Gellio astipulari videtur Laertius, modò ad partes vocandus. Aliàs eadem hæc Secta dicta est *Setetica*, *Ephectica*, *& Apotetica*. Sextus Lib. 1. Pyrrho. Hypoth. Cap. 3. *Sceptica igitur institutio, vocatur etiam quæsitoria, ab ipsa actione, quæ est in quærendo & utendo Scepsi. Appellatur etiam Ephectica, ab ea affectione, quæ in eo est, qui Scepsi utitur, deducto nomine. Dicitur & dubitatoria, aut indè quod de omni re dubitet, & quærat, ut nonnulli volunt: aut propterea, quod hæsitans suspensio sit ad assentiendum aut repugnandum animo.* Gellius. l. d. *Vtrique enim* [Academici & Sceptici] *dicuntur; quoniam utrique nihil affirmant, nihilque comprehendi putant.* Et Laërtius libro. 9. in vita Pyrrhonis: *Hi omnes à magistro quidem* Pyrrhone, *cæterum à dogmate*

mate aporetici & sceptici ,prætereaque & ephectici , & Zetetici appellabantur.Est enim Zetetica Philosophia sic dicta , quod semper in veritatis inquisitione versetur. Porro Sceptica , quod semper quærat, & nunquam inveniat. Ephectica autem dicitur ab eventu , quod post inquisitionem ambigatur itidem : Aporetica vero quod ejus sectatores semper addubitent. Hæc Laërtius.

CAPUT SEPTIMUM.

De successoribus Arcesilæ & Pyrrhonis : Pyrrhoniorum nonnulli scriptis grassati sunt in famam reliquorum Philosophorum , alij verò à scribendo abstinuerunt , paulatimque omnes defecerunt.

DEinde successores Academicorum pariter, & Pyrrhoniorum enumerare convenit.Cum vero,eodem prope sæculo,Arcesilas Academiam in ignorantiæ scholam tranformare instituerit,& Pyrrho hominem potissima possessione exuere ; ad hoc Arcesilas , ut fuse ostendit Eusebius lib. 14. de Præp. Evang. cap. 2. præceptorem habuerit Pyrrhonem ; conjunctim hoc capite de eorum successoribus & discipulis agemus,conjungendo etiam Megaricos & Eretricos ; [hi sic dicti

dicti sunt à Menedemo Eretriensi] si modo qui extra Pyrrhonios in ordine eorum *Scepsin* amplexi fuerint; ut indicare videtur Seneca epist. 89. *Circa eadem fere Pyrrhonij versantur, & Megarici, & Eretici, & Academici, qui novam induxerunt scientiam, Nil scire.* Voluissem Stoicæ familiæ princeps nomina pariter, quorundam Megaricorum & Eretricorum prodidisset: apud Laërtium enim aliosque altum silentium. Quod ad Arcesilæ autem successores, illi ut degenerarunt constituendo novam Academiam; ita numero valde pauci sunt: post Lacydem siquidem Arcesilai successorem, primumque novæ Academiæ auspicem, quatuor hi solum occurrunt; Evander, Hegesinus Pergamenus, [à Clemente Hegesilaus vocatus] Carneades Cyrenæus, & Clitomachus Carthaginensis: quod ad Philonem enim & Charmidam; illi quartam Academiam constituerunt, ut quintam Antiochus, fidem faciente Sexto Empirico lib. 1. Pyrrh. hypoth. cap. 33. videnturque ad veterem Academiam redijsse. Postea vero plures hanc cum Arcesilao ignorantiæ doctrinam non fuisse professos, liquere videtur ex Seneca lib. 7. Nat. Quæst. cap. ult. *Tot familiæ,* inquit, *Philosophorum sine successore deficiunt. Academici & veteres & minores nullum antistitem reliquerunt.* Quo loco ut duplicem Academiam agnoscit, ita per Minores Academicos, omnes Secta

post

post Platonis excessum constitutas intelligit. Mirum vero, quod Annæus Ciceronum nusquam in hac classe meminerit: teste Augustino enim lib. 3. adversus Academ. cap. 7. libros Academicarum Quæstionum [ex quibus quartus solum integer, & primus magna sui parte mutilus superest] *in hujus caussa*(Academicæ scil.) *patrocinium scripsit*. & quanquam multis in locis Platonicorum dogmata tueri videtur, genuinum tamen Academicum fuisse patet ex initio lib. II. & IV. Tusc. Q. & I. de Nat. Deorum, ex ejusque Hortensio refert Augustinus ib. cap. 14. *Se ipsum magnum esse opinatorem.* Pyrrhonis discipuli hi potissimum à Laërtio nominantur, Eurylochus, Hecatæus Abderites, Timon Phliasius, Nausiphanes Tejus, Ænesidemus, Antiochus Laodicenus, Apelles, & Zeuxis Ænesidemi discipulus. Ex his quidam nihil exemplo præceptoris Pyrrhonis scripserunt, alij vero scriptis, Philosophorum alias summorum famam traducere instituerunt, ut Timon, qui Sillos scripsit, & de quo post Diogenem sic Suidas: *Timon Phliasius & ipse Philosophus ex familia Pyrrhonis scripsit tres libros, vocatos Sillos, sive vituperationes Philosophorum.* Idem hic Timon aliquoties à Laërtio laudatur, nec non à Stephano alicubi in Comm. de Urbib. Subsequentibus seculis pauci Pyrrhonis decreta amplexi sunt, quod innuere videtur Seneca, quando loco postremo

laudato

laudato exclamat: *Quis est qui tradat præcepta Pyrrhonis?* Post ætatem enim illius vix alium jnvenias sectæ hujus asseclam, quam Favorinum, contra quem Galenus scripsit opusculum de optimo genere docendi, cujusque decem libros Pyrrhonicarum Definitionum ad partes vocat Aulus Gellius lib. 11. Noct. Att. cap. 5. Nâm de Theodosio, quem in Scepticis capitulis citat Laertius; jure meritoque ambigas. Meminit illius quoque Suidas, ac præter *Sceptica Capitula* recenset ejus Sphærica, item Commentarios de diebus & noctibus, nec non Delineationes ædium. Ambigo an non sit ille, cujus meminit Strabo lib 14. Geographiæ. *Ob doctrinam memorabilem in Bithynia extiterunt, Xenocrates philosophus, Dionysius Dialecticus, Hipparchus, ac Theodosius, & filij ejus Mathematici, Cleophanes Myrleanus Rhetor, Asclepiades Prusiensis medicus.* Pari ratione circa Cassium hæreas, quem non ignobilem Pyrrhonium fuisse innuit Galenus lib. de Subfigur. Empir. De Sexto Empirico, quoniam ad hunc catalogum non pertinet, dicemus capite sequenti.

Caput.

CAPUT OCTAVUM.

De Empiricis Scepticorum cognatis, ubi & fuse de Sexto Empirico.

Proxime de Empiricis Scepticorum quasi contubernalibus agere debemus: sæpe enim Galenus eos cum Scepticis componit, nominatim in lib. de Simplic. Medicament. Facult. cap. I. *Quæ sit facultatis essentia, quidam certe non posse agnosci existimant, quales sunt Sceptici Philosophi*, & *qui inter medicos vocati sunt Empirici.* Item de suffigur. Empir. cap. 13. *Præterea sermonis multitudinem longitudinemque aspernabitur, sed pauca & raro loquetur, quemadmodum Pyrrho Scepticus facere solebat: hic enim desperata veritatis inventione, quam diu frustra quæsierat, in singuliis hæsitabat, nec amplius agendorum rationem quærebat, sed evidentia sectabatur, ut qualis in omnibus vitæ muneribus Scepticus, talis in Medicina Empiricus sit, minime superbus aut ambitiosus, neque gloriæ inhians, non composite ambulans, non fucatis gestibus, sed interius exteriusque totus integer, qualem Timon ait fuisse Pyrrhonem.* Ex quibus liquet, eos, qui vulgo Empirici dicti fuerunt. Galeno si credimus, in Medicina haut aliter *Scepsin* fovissent, atque in omnibus alijs disciplinis, qui proprie Sceptici vocabantur. Pater & antecessor horum quis fuerit, idem scriptor in vestibulo operis de Suffigurat. Empir. docet: *Omnes Em-*

pirica cultores cognomen ab Hippocrate ductum renuentes, se ab animi affectu denominari maluerunt, quemadmodum Philosophi, quos, quia in singulis hærent, Scepticos Græco nomine appellant. Ergo non sunt sicut cæteri Hippocratici aut etiam Asclepiadei, Praxagorei, Erasistratei, ita ipsi Acronei ab Acrone primo Empiricæ disciplinæ scriptore, vel à Critone, Philistione, Serapione cognomenta traxere, qui Acrone quidem juniores, reliquis autem Empiricis vetustiores habentur. & clarius in Introd. cap. 4. Quem locum, quoniam in eo Sexti fit mentio, quem sæpe in hoc opusculo ad partes vocabimus, integrum, sed Latine, exhibebimus. Sic ergo ibi Pergamenus: *Empiricæ præfuit Philinus Cous, qui primus eam à rationali separavit, occasione ab Herophilo præceptore suo accepta. Cum autem suam hæresin principem esse vellent, Acronem Agrigentinum, quo rationali esset vetustior, ei dedisse initium dixerunt. Post Philinum Serapion Alexandrinus in ea secta floruit. Dein Apollonij duo pater & filius Antiocheni. Hos secuti Menodotus & Sextus exacte eam corroborarunt.* Per Sextum intelligere convenit Sextum Empiricum Pyrrhoniarum Hypothesium scriptorem; non vero Sextum Chæronensem Marci Philosophi præceptorem & magni Plutarchi è sorore nepotem: fuit enim hic coætaneus Galeno; & quia Suidas Grammaticus testatur eum fuisse non solum ex familia

Pyrrho-

Pyrrhonia, sed etiam Scepticorum libros decem reliquisse, viri docti crediderunt eundem illum esse, cujus hodie extant Pyrrhoniarum Hypothesium libri tres, & adversus Mathematicos libri decem: cum tamen cognomen *Empirici* quod constanter in omnibus Codicibus Græcis Manuscriptis occurrit, contrarium doceat, & eum esse evincat, cujus in Empiricorum catalogo Galenus mentionem facit. Quid quod ipse Antoninus alterumSextum dogmaticum fuisse testatur, quando de eo scribit, doctum se ab illo, *talia dogmata per quæ, ea quæ in vita necessaria occurrebant, moderari poterat.* Nec contrarium suadere potest Suidas Grammaticus, haut raro circa nomina falsus; cujus etiam testimonium si admitteretur, dici possetSextum Chæronæum historice solum Pyrrhonia tractavisse instar Laërtij; cum ex singulis Sexti Empirici capitibus pateat, eum ipso sensu & sententia Scepticum fuisse. Sed ut ad Empiricos redeamus, Sextum, qui in ordine eorum celebris fuit, si audiamus, distincti multis modis à Scepticis fuerunt; nec ulla omnino ratione, uti à multis perperam factum fuit, cum ijs confundi possunt. Hæc enim ejus verba sunt lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 34. *Quoniam experientiam, quæ circa Medicinam versatur, eandem nonnulli esse ajunt, cumSceptica Philosophia: Scire nos oportet, experientiã illam, si asserat incerta comprehendi non posse, neque eandem esse cum Scepsi.*

Sed nec Sceptico convenientem ejusmodi Sectam esse. Propius ad Scepticos accessere, qui in ordine Medicorum Methodici dicti sunt, quorumque institutum fuit, signis contemptis, nec caussis multum inspectis, ad duas communitates, quas laxum & strictum vocabant, præ cæteris attendere. Fidem facit Sextus loco modo citato ita loquens: *Methodus una ex omnibus medicæ artis sectis, in incertis quidem temerarie se non gerere videtur, nec tantum sibi arrogare ut comprehensibilia sint ea, nec ne, pronunciet: sed apparentia sequens, ex ijs quod utile videatur, accipere, eandem quam Sceptici insistens viam. Dicebamus enim antea, vitam communem, qua etiam Scepticus utitur, quadruplicem esse: quæ videlicet partim in naturæ instructione versetur, partim in coactu passionum, partim in constitutione legum & consuetudinum, partim in traditione artium. Quemadmodum igitur ex coactu passionum Scepticus à siti quidem ad potum deducitur, & à fame ad cibum, & ad aliquid ex ijs itidem: sic & Methodicus, medicus à passionibus ad consentanea & congrua dirigitur: à* conspissatione *quidem & condensatione ad laxationem, etc. & vice versa à laxatione & effluvio, ad ejus repressionem. &c. Ea autem quæ natura sint aliena, ad ea, quæ secundum naturam cogere eum venire, vel hinc patet, quod etiam canis, simulac impegerit ei aliquis palum, ad eum extrahendum festinet. Ac ne singula enumerans, fines hypotyposis prætergrediar, omnia puto quæ à metho-*

à methodicis ita dicuntur, referri posse ad coactum illum, eamque vim, quam afferunt nobis passiones, & ea quæ secundum naturam, & ea quæ præter naturam sunt. Sed & in his conveniunt inter se hæ duæ institutiones, quod utraque opinationem omnem à se removeat, utraque indifferenter verbis utatur. Quemadmodum enim Scepticus utitur hac voce, Nihil definio: hac item, Nihil comprehendo: ita & Methodicus usurpat communionem & vocem inquirere ac similes indifferenter, sic ergo & hoc nomē monstratio citra opinationem accipit pro ea actione, qua nos à passionibus apparentibus, & quæ secundum & quæ præter naturam sunt, ad ea, quæ consentanea & congrua esse videntur, deducimur. Vnde liquet professionem eorum, qui in Medica arte Methodici dicuntur, majorem cum Scepsi affinitatem habere, quam ullas alias sectas medicæ artis. Hæc Sextus. Per quos hæc secta Methodicorum constituta fuerit, & quinā in ea floruerint, ignorare nos non sinit Galenus, quando loco postremo citato ita loquitur: *Methodicen Themison Laodicenus Syrus incepit, qui ab Asclepiade rationali occasiones nactus, ad Methodicæ Sectæ inuentionem se contulit. Thessalus Trallianus eam absolvit. Post hos Mnaseas, Dionysius, Proclus, Antipater. In ea autem de quibusdam dissenserunt, Olympiacus Milesius, Menemachus Aphrodisseus, & Soranus Ephesius.* Ductoris hujus familiæ, Themisonis nempe, meminit quoque Plinius lib. 29. Nat. Hist. cap. 1. & clarius Seneca Epist. 95. *Alia est Hippocratis Secta, alia Asclepiadis, alia Themisonis.*

Dubito an eum in animo habuerit Juvenalis Satira X.

Quot Themison ægros autumno occiderit uno.

Videtur sic quidem Medico incomparabili Joanni Huernio lib. 1. Instit. Medic. cap. 1. sed poëtæ scopus obstare videtur, Themisoni alios enim quosdam, sua ætate, flagitiis etiam celebres conjungit. Astipulatur Vetus Scholiastes, qui ad præsentem versum hæc habet: *Themison archiater illius temporis, cui detrahit.* Quantus autem Themison, de quo loquimur, fuerit, docet Athenæus lib. 7. Deipnos. *Themison Antiochi regis deliciæ, non solum in publicis hominum conventibus ac celebritatibus voce præconis renunciabatur, Themison Macedo, Antiochi regis Hercules, verum indigenæ sacra illi omnes faciebant, acclmantes, Themisoni Herculi: & quoties ex illustribus viris quisquam sacrificabat, aderat ille, seorsim in lecto cubans, leonis pelle vestitus, arcum Scyticum ferens, clavamque tenens.* Alios, quorum Galenus meminit, prolixius non examinamus; factum hoc sæpius ab ijs, qui Medicorum historiam scripserunt; ad hoc Methodici non fuerunt.

Caput

CAPUT NONUM.

Quis finis Scepticismi fuerit. Vbi etiam de Ataraxia *agitur.*

CUm vero omnia propter finem fiant, eumque quęlibet professio ac disciplina sibi proprium, ac ultimo assequendum, propositum habeat, Sceptici quoque & Pyrrhonis Sectatores, Scopum sibi proposuerunt, in quem collinearent & ad quem assequendum omnia destinarent. Is fuit *ataraxia*, quæ à Sexto Empirico lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 4. definitur, *vacuitas perturbationis in animo & tranquillitas.* Quam quomodo Pyrrhonius assequatur, ex re est discere ex eodem Sexto libro laudato cap. 12. ubi ita loquitur: *Dicimus etiamnum finem esse Sceptici imperturbatum mentis statum, circa ea quæ ad opinationem spectant, & in coactis moderationem in ferendis affectionibus. Incipiens enim* Philosophari, *ad phantasias discernendas & comprehendendas, quænam sint veræ, quæ falsæ, ut perturbatione mentis careret, incidit in æqualia contrariis in partibus momenta rationum: quæ quum dijudicare non potuissent, assensum retinuerunt: etc. at hanc assensus retentionem, quasi fortuito imperturbatus mentis status consequutus est, tanquam umbra corpus.* Scepticis Pyrrhonisque familiaribus, præiverant Academici,

Academici, qui pariter diu antea *ataraxian* intenderant, sibique proposuerant. Ignorare nos non sinit Cicero ita in Lucullo scribens: *Sed quæro quando ista fuerint in Academia vetere decreta, ut animum sapientis commoveri & conturbari negarent.* & ibidem de Academicis veteribus loquens dicit: *Mediocritates illi probant, & in omni permotione naturalem volebant esse quendam modum.* Quibus verbis exprimere videtur Sexti *moderatam passionẽ*: omnium vero mortalium beatissimi fuissent Academici pariter atque Sceptici, testibus quoque poëtis, & inter eos Menandro atque Philemone, si quod intendebant, & per accidens, ut Sextus modo innuit, assequebantur, semper atque in omnibus indipisci potuissent. Sed quam animo fluctuaverint in ijs quoque, in quibus securi atque tranquilli maxime esse debuissent, idem Sextus innuit, quando loco jam sæpius citato ita loquitur: *Neque tamen omnino quietum esse & ab omni molestia abesse Scepticum existimamus, sed externorum quorundam impulsu inquietari dicimus. Nam algere nonnunquam eum, & sitire, &* huiusmodi *alia pati videmus.* Difficile enim esse hominem exuere, suo exemplo docet ipse Pyrrho apud Laërtium. Quanquan enim medicamenta putria & sectiones, atque ustiones ulceri cuidam suo adhibitas tanta tulit constantia, ut, ne quidem supercilia contraxerit; itemque navigans, cum tempestate acti dejectiores

ores essent, ipse tranquillo animo porcellum in navi edentem ostenderit, dicendo sapientem imitari debere hanc illius securitatem: cum alias tamen à cane invaderetur, repellere eundem instituit, eique, à quo arguebatur, dixit: *Quam difficile est penitus hominem exuere*; teste, post Androclem apud Eusebium, Diogene Laërtio. Quod cum sectatores, Pyrrhonij ab eo dicti, diligentius ad animum revocassent, pro duplici imperturbatione duplicem finem sibi proposuerunt: moderatam scil. & proprie dictam imperturbationem: Illa intendebatur in illis, quæ ex opinatione pendebant, hæc vero in coactis.

CAPUT DECIMUM.

De vocibus ac formulis, quæ familiares solent esse Pyrrhoniis & Scepticis.

EX re quoque est, cum circa Pyrrhonios & *Scepticos* occupemur, varias formulas, vocesque ijs peculiares, explicare. Ergo primo ut ex Sexto & Laërtio liquet, ijs valde frequenter in ore fuit illud *non magis*, aut, quod eodem redit, *nihil magis*: quæ locutio est elliptica, ut abunde innuit Agellius, quando lib. 11. Noct. Att. cap. 5. ita scribit: *Omniumque rerum fidem veritatemque confusisque signis veri atque falsi ita incomprehensibilem videri ajunt, ut quisquis homo est non præceps, ne-*

ceps, neque judicij sui prodigus, his verbis uti debeat, quibus authorem Philosophiæ istius Pyrrhonem usum esse tradunt: Haud magis sic se hoc habet, quam illo habet modo, aut quam neutro. Cicero simile quid ab Academicis usurpatum fuisse innuit, quando sic in Lucullo scribit: *Non eorum, qui clament nihilo magis vera esse, quam falsa.* Ut vero ex Sexto lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 19. constat, solent Scepticorum filij vocem hanc suam proferre, non affirmantes ipsam omnino veram atque indubitatam esse, sed solum secundum illud quod ijs apparebat. Recte amplius observavit Laërtius, eosdem Scepticos locutionem hanc nunquam positive, sed semper negative accipere. Secundo peculiaris quoque Scepticorum vox fuit *àphasia*, teste eodem Sexto libro jam laudato: quanquam autem Aristocles apud Eusebium eam accipere videtur *pro Epocha*, teste tamen Sexto est discessus ab ea, quæ generaliter *phásis* dicitur. Sumitur enim apud Scepticos *Phasis* duobus modis, *Generaliter & Specialiter.* Illo modo sumpta, est vox quæ poni aut tolli quid significat, hoc vero modo considerata, est vox quæ aliquid poni tantum significat. Tertio frequenter Scepticis in ore esse solet illud, *Nihil definio*, quod cum ex Pyrrhonijs quis proferret, tantundem teste Sexto volebat innuere, ac si sic diceret: Ego ita nunc affectus sum, ut nihil eorum, quæ sub hanc quæstionem cadunt

cadunt ponam dogmatice aut tollam; quod cum dicit, quid sibi appareat de rebus propositis, non enunciative cum persuasione pronunciat, sed solum affectionem suam exprimit. Ex eo autem quod nihil definiebat Scepticus, existebat *árrepsías pàthos*, ut eleganter loquitur Laërtius. Est vero *árrepsía* proprie cum neutram in partẽ mentem vergimus aut inclinamus. Nam *Répo*, ut Græcę linguę peritis ignotum esse non potest, *vergo* est, quomodo & non uno loco à Cicerone redditur; huic proxima est *áoristía*, quam quanquam Galenus initio libelli, qui de optima disciplina inscribitur, idem valere censet, atque *Epocham*; à Sexto tamen definitur; *Passio intellectus secundum quam nec ponimus quid nec tollimus eorum, quæ dogmatice quæruntur*. Quarto inter eosdem Scepticos sæpissime & hoc audiebatur; *non comprehendo*: item; *Omni orationi oratio æqualis opposita est*. Quinto usitatissimæ quoque ijsdem erant sequentes dubitandi formulæ: *fortasse & non fortasse*: *licet & non licet*: *fieri & non fieri*: de quibus cum prolixius agat Sextus libro primo, pluribus ijs immorari nolumus. Laërtius Scepticis amplius *àdiaphorían* tanquam peculiarem vocem tribuere videtur. Cæterum in eadem narratione rectius Aristocles substituit *apàtheian*. *Adiaphoria* enim Zenoni erat propria, ut Pyrrhonis asseclis *apátheia*. Ignorare non sinit Cicero, cujus verba ex Lucullo notatu

lo notatu dignissima sunt: *Zenoni summum bonum est in his rebus neutram in partem moveri, quæ ádiaphoría dicitur ab ipso: Pyrrho autem ea ne sentire quidem sapientem, quæ ápátheia nominatur.*

Caput Undecimum.

Proponuntur decem modi, quibus antiqui Sceptici niti solent, ut ad suam tum Epocham, tum átaraxían *pervenirent.*

CUm vero Sceptici antiqui ad suam *átaraxían* pervénerint per *Epocham*, quæ erat assensus retentio, propter parem vim, aut paria momenta in oppositis rebus, seu in utraque contradictionis parte; non possumus non, ex Sexto Empirico breviter ostendere quomodo Pyrrhonia familia *Epocham* astruere conata fuerit. Fecit autem hoc per modum *Epochæ* (alias etiam *lógos*, sive *tópos* dicitur) qui nihil aliud erat, quam methodus qua utebatur, ad inhibendam omnem assensionem, præter eam, per quam inclinabatur ad Phantasiam determinatam. Quos modos quo distincte atque dilucide proponere queamus, pro variarum partitionum ratione, varie expendemus. Omissis autem modis specialibus, generales secundum Sextum, sunt aut veteres aut novi; illi

vi; illi antiquis, hi vero recentioribus Scepticis in usu fuerunt. Antiquis decem modi familiares erant, de quibus hoc capite ordine. *Primus* antiquorum modus desumebatur *ex animalium varietate*: quoniam enim varia animalium temperamenta sunt, Scepticus quoque colligebat varias esse phantasias atque affectiones, ita ut quod videtur uni insuave atque noxium, illud alteri sit suave atque utile; cumque nulla ratio sit cur hominis phantasia aliorum animalium phantasię præferatur, pariter inferebat, assensum circa rerum naturas suspendendum esse. *Secundus* modus desumptus est *ex hominum differentia*: quandoquidem enim dissimilia sunt hominum judicia de re eadem, propter varietatem regionis, ætatis, valetudinis, atque temperamenti, colligit Scepticus inducendam esse *Epocham*. *Tertius* modus petitus est *à diversa dispositione ejusdem etiam sensus organi*: nam cum modo hoc, modo ejus contrarium gratum aut ingratum palato sit, infert Scepticus *Epocham* circa externa subjecta inducendam esse. *Quartus* modus oritur, *ex varia dispositione sensus ejusdem, servato etiam eodem temperamento*, quod accidit v. c. ex somno & vigilia, motu & quiete, audacia & timore, omnique affectu vario. Sic oculus dum in navi movetur, judicat rem moveri, quæ eidem quiescenti quiescere videtur, simulq; dormiens exiguum strepitum ingentem

fragorem existimat, etc. quæ omnia apud se expendens Scepticus, confugit ad suam *Epocham*, circa externorum subjectorum naturam. *Quintus* modus notabatur *in diversa ratione intervallorum, locorum, ac positionum.* Sic quippe Scepticus aliquis apud se ratiocinari solet: res una eademque quæ eminus exigua apparet, propius intuenti magna videtur, proque situ vario, nullo etiam discrimine ratione intervalli obveniente, varios induit colores; sed cum hæc uni eidemque rei accidant, quis non potius circa eam *Epocham* foveat, quam temeraria atque præcipiti assertione deridendum sese ipsi vulgo propinet? *Sextus* modus existit *per mixtiones rerumque confusiones.* Scepticus scil: *Epocham*, ut compendiosissimam ad *ἀταραξίαν* viam amplectitur, quia nihil purum sub sensum cadit, & omnia confusa sunt, incertumque est unde species atque apparentia prodeant: ad hoc longo usu didicit, unam eandemque rem alijs atq; alijs rebus conjunctam, pro diversitate rerum, quibus conjungitur, diversimode sensum afficere. *Septimus* oritur *à quantitatibus & diversis constitutionibus rerum sensibilium.* Quoniam enim Scepticus cognoscit v. c. ramenta cornu caprini apparere alba, eadem vero conjuncta videri nigra; itemque telam madidam uno modo nigriorem, altero vero candidiorem apparere, ad hoc pro vario st[illegible]que quantitate res aliter atq; aliter apparere

parere, & videri modo nocere, modo prodesse; existimat se necessitate quadam adigi ad *Epocham*. *Octavus* modus pertinet *ad relationem*: quoniã Scepticus unam eandemque rem videt, prout ad aliud atque aliud refertur, modo magnam modo parvam, albescentem & nigrescentem, meliorem ac deteriorem, etc. videri, quo mente quieta fruatur, putat sibi confugiendum esse ad sacram *Epochæ* anchoram. *Nonus* modus consistit *in raro ac crebro contingentibus*: quandoquidem enim Scepticus, in rerum pretijs censendis occupatus, videt frequentiam earum illa jam minuere, & succedaneam raritatem mox iterum augere, certo sibi persuadere incipit, rerum neque pretium neque naturam certo explorari posse. *Decimus* modus, qui pertinet maxime ad moralia, *consideratur in diversis institutis, moribus, legibus, persuasionibus, atque decretis* Sectarum inter Philosophos: nam præter *Epocham* Scepticus, in quo acquiescat, nihil invenire potest, quando videt unum idemque censeri tum urbanum tum inurbanum, justum & injustum, turpe & honestum, credibile & incredibile, etc. Tantum quidem de decem antiquorum Scepticorum modis, per quos ad *Epocham* præ cæteris visi fuerunt duci, aut saltem inclinari.

Caput

Caput Duodecimum.

Quo proponuntur quinque alij modi, quibus recentiores Sceptici usi sunt.

Recentiores Sceptici, cum compendio studerent, omnibusque modis discipulis suis succurrere laborarent, pro decem modis, præcedenti capite propositis, quinque supposuerunt. *Primus* ergo recentiorum Scepticorum modus desumptus fuit à multiplici *Philosophorum dissidentia.* Ita enim secum Scepticus ratiocinari solet, quomodo veri quid in rebus Philosophicis cognosci posset, cum circa unam eandemque rem tot vulgo inveniantur sententiæ, quot capita, Philosophique, non tantum ab alijs, verum etiam à se invicem multoties diffideant; præstat proinde nihil definire. *Secundus* modus est ille, qui *in infinitum rejicit.* Pyrrhonius quia probationis probationem petit, idque in infinitum, primaque principia, quæ indemonstrabilia esse solent, sibi demonstrati vult, mavult *Epocham* amplecti, quam acquiescere in tali scientia, quæ in infinitum extendi non possit, demonstrationesque suppeditare eorum, quæ omnium Philosophorum calculo indemonstrabilia haberi solent. *Tertius* modus petitus à *relatione*, haut longe recedit ab octavo modo superiori capite proposito, nisi quod relatio à

recentioribus

recentioribus Pyrrhonijs fuerit restricta & limitata: quoniam enim videbant relationem à natura varijs modis mutari posse, per relationes secundum nos, eoque modo magnam exoriri incertitudinem, assensum circa omnia suspendere cœperunt. *Quartus* modus à familia hac vulgo vocari solet *hypotheticus*, seu *suppositorius*: propterea enim dogmata pleraque rejicere, aut saltem circa illa nihil definire Sceptici filius solet, quod judicet illa inniti suppositioni, sive propositionibus minime probatis, aut demonstratis. *Quintus* modus ab ipsis Pyrrhonijs communiter vocari solet *diállelos*, sive *alternatorius*. Si enim Sceptico confirmaveris solem lucere, quia dies est: mox respondebit, hanc probationem similiter confirmatione indigere à sole petita, ut sint ejusdem ordinis atque conditionis duæ hæ propositiones: Est dies, quia sol lucet: & Sol lucet, quia est dies. Et tantum quidem de quinque modis ad *Epocham* ducentibus, quas recentiores Sceptici compendij ergo invenisse, suisque Sectatoribus proposuisse videntur. Iidem hi, ut Sextus innuit lib. I. Pyrrho. Hypoth. cap. 16. duos amplius modos communissimos ac valde generales habuerunt. Nam cum omne quod comprehenditur, aut ex se ipso, aut ex alio comprehendatur; *primo* habuerunt modum, quo instituerunt nihil posse ex se ipso comprehendi. Sic enim colligere solent: Cum controversia de sensi-

bilibus & intellectualibus, qua quæritur utrum sensui potius, quam ratiocinationi credenum sit per omnia sit injudicabilis, liquet neque sensui neque ratiocinationi credendum esse. Non datur enim aut judex tertius, aut criterium cui credere possis, nullusque potest esse judex in proptia sua caussa. *Deinde* nihil quoque comprehendi posse ex alio, ita visi sunt colligere. Si ex alio quid cognoscitur, aut deveniendum est in infinitum, aut deveniendum est ad aliquid, quod ex se ipso comprehendatur: sed cum utrumque absurditatem implicet, tutissimum est subsistere, & nihil definire.

Caput Decimum Tertium.

Quæ Scepticorum fuerit sententia distincte ostenditur, speciatimque docetur, quid circa phænomena statuerint.

Deinde quæ Scepticorum (sub quibus hic Academicos non minus quam Pyrrhonios comprehendimus) sententia fuerit, aliquanto diligentius inquirendum. Doctissimus Gassendus, in eximio opere, quoante annos paucos existimationem suam adversus Renati Cartesij insultus asseruit, existimare videtur, *Pyrrhonem, & quotquot ipsum imitati sunt, inter actiones vitæ, & inquisitionem*

quisitionem veritatis ita distinxisse, ut quod ad vitæ actiones spectaret, non esse habendam indifferentiam censuerint, sed obtemperandum patrijs legibus, necessitatibus consulendum, exhibenda officia, unoque verbo omnia agenda, quæ seu privatim, seu publice, boni & viri & cives agunt. Quod ad inquisitionem autem veritatis, ita distinxerint, ut discrimen statueretur inter phænomena ea quæ sensibus apparent, cujusmodi sunt calor ignis, dulcedo mellis, universaq; cætera; & nomina ea, quæ mente intelliguntur, ut sunt quæ dicuntur naturæ, causæq; externæ atq; proximæ, & proprietates earundem rerum. Denique cum incerta haberent, quæ posterioris sint generis: admiserint tamen quæ prioris sunt, nisi si quando animi gratia, facere libuit dogmaticis insolentibus negotium. In summa eorum *dubitationes solum de rebus revera incertis, & quas disquirere esset operæ pretium, non vero de rebus apparentibus, & de quibus facere controversiam nihil prodest.* Sed quod pace viri in Philosophia exercitatissimi dictum sit, hæc per omnia haut vera videntur: quanquam enim concedimus ea, quæ circa actiones notat, ut alibi ostendemus: quæ tamen de apparentibus observat, per omnia probare non possumus. Illi enim, qui nomen Scepticorum tulerunt, sic de omnibus dubitarunt, ut pariter etiam quæstionem moverint de ijs, quæ vulgo Phænomena dicuntur, ut non solum ex ipso Laertio & Sexto, postea ad partes vocandis liquet, sed

sed ex omnibus quoque illis, qui jam olim eos, ut in naturam ipsam injurios, insectati fuerunt. Seneca ep. 88. *Circa eadem fere Pyrrhonij versantur & Megarici, & Eretrici, & Academici, qui novam induxerunt scientiam nihil scire. Hac omnia in illum supervacuum studiorum gregem conijce. Illi mihi non profuturam scientiam tradunt, hi spem omnis scientiæ eripiunt: satius est supervacua scire, quam nihil. Illi non proferunt lumen, per quod acies dirigatur ad verum: hi oculos mihi effodiunt.* Epictetus apud Arrianum lib. 1. c. 5. disputationem adversus Academicos ita auspicatur: *Si quis, inquit, disputando se opponit impendio perspicuis, contra illum adferre rationes, non est facile, quibus diversum ei persuadeatur.* Ille dicit Pyrrhonios *spem omnis scientiæ eripere*; hic de Academicis, *quod opposuerint se impendio perspicuis.* Eadem perhibent Christiani Doctores, antiqui Patres. Clemens Alexandrinus lib. 8. Stromat. *Apud Pyrrhonios est epocha, quæ nihil vult esse firmum & stabile.* Tertullianus lib. 3. de Anima cap. 17. *Quid agis Academice procacissime? totum vitæ statum evertis, omnem naturæ ordinem turbas, ipsius Dei providentiam excæcas, qui cunctis operibus suis intelligendis, incolendis, dispensandis, fruendisque fallaces & mendaces dominos præfecerit sensus.* Lactantius lib. 3. cap. 5. de Arcesila, mediæ Academiæ conditore loquens, ait: *Doctrina ejus est nihil scire.* etc. *Cum aut nihil sciat, quæ perversitas, quæve insolentia est, ob id ipsum se Philosophum*

ſophum conſtituere, propter quod cæteros tollat? Auguſtinus lib. 19. De civitate Dei cap. ult. *Academicis novis incerta ſunt omnia.* Eadem occurrunt apud Euſebium, ut ante cum de Pyrrhone ageremus, adductis ejus verbis, oſtendimus. Fateor Sextum & Laertium, docere quidem genuinos Scepticos contendiſſe *Phænomena* à ſe admitti; ſed ijdem addunt, eos volentes nolentes ea admiſiſſe, ſibique voluiſſe libertatem relinqui ambigendi & aſſenſum ſuſpendendi circa omnia, quæ de illis enunciabantur. Sic enim Laertius in Pyrrhonis vita: *Nam quum ſe nihil definire ajunt; omniáq; rationi contrariam objectam eſſe rationem, ea ipſa, & definiunt & proferunt. Adverſus quos illi reſpondent. Atque ea, quæ patimur, ut homines fatemur. Nam & quod dies ſit, quod ſit generatio, quodq; vivamus, & cætera in hunc modum, quæ in vita noſtra manifeſta ſunt, ſcimus: cæterum in iis quæ dogmatici aſſerunt, ea ſe ratione comprehendere dicentes, veluti de incertis, neutiquam conſentimus, ſolas vero paſsiones (libenter) agnoſcimus. Nam & nos videre confitemur, noſque intelligere ſcimus, verum quo pacto videamus aut intelligamus, ignoramus. Quin quod hoc album videatur narrando dicimus, non aſſerendo an revera ita ſit.* & iterum eodē loco: *Rurſus illos dogmatici vitam etiam tollere aſſerunt, dum omnia ex quibus vita conſtat, evertunt. Ac contra eos illi mentiri aſſeverant: non enim viſum ſe auferre, ſed quomodo ſe habeat vis videndi ig-*

notare se dicunt. *Atque quod apparet, ponimus, non quod tale, quale cernitur, &c. Nam quod urit ignis, sentimus, verum an habeat incendendi naturam, non pronuntiamus: quodque moveatur quispiam, & quod pereat, videmus, verum ista quo pacto fiant, ignoramus.* Similia occurrunt apud Sextum lib. 1. Pyrr. Hypoth. cap. 10. *Qui autem ajunt Scepticos tollere apparentia, ea quæ à nobis dici solent, audivisse mihi non videntur.* Non *enim ea evertimus, quæ per phantasiam patientem invitos nos ad assensionem adducunt; ea autem sunt apparentia. Sed cum quærimus an tale sit ipsum subjectum, quale apparet, apparere quidem concedimus: quærimus autem & ambigimus non de ea re, quæ apparet, sed de ea, quod dicitur de re apparente: hoc autem aliud est, quam quæstionem movere de ipsa re apparente. Verbi gratia apparet nobis mel dulce: dulcedinem enim ipsam sensu percipimus: sed quod dulce sit quod ad rationem & intelligentiam attinet, ambigimus. Quod si etiam aperte circa apparens quæstiones moveamus, non ita has movemus, quasi apparentia avertere velimus: sed Dogmaticorum Philosophorum temeritatem arguentes. Si enim tales sunt rationis imposturæ, ut etiam apparentia tantum oculis nostris surripiat, quomodo non in incertis suspectam eam habere debemus, ne eam sequentes, in temeritatem labamur?*

CAPUT

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De ætiologia, quam Onesidemus primo excogitavit.

Cum vere omnis scientia incumbat ætiologiæ seu caussæ redditioni, diruitaque ætiologia necessum sit ipsam scientiam corruere: Onesidemus, teste Sexto Empirico, octo modos adinvenit, quibus dogmatica ætiologia refellatur, funditusque evertatur Philosophia, quę se caussæ indagatricem profitetur. Excogitavit autem Onesidemus octo modos ætiologicos: inter duos *primus* hic erat, quæ non apparent haut satis comprehendi possunt per ea quæ apparent: quomodo nova Roma, etiam apud eos, qui statuunt quid comprehendi posse, minus commode comprehenditur & cognoscitur per antiquam Romam. *Secundus,* ex varijs caussis atque rationibus, quæ proferri possent atque deberent, ut plurimum non nisi unica profertur: effectus vero si similis caussæ est, cuivis similis, non vero uni tantum, judicio ipsorum Dogmaticorum. *Tertius* modus respicit illa, quæ fiunt ordinate: in ijs enim, cum caussæ, quæ afferuntur, non ostendant ordinem, caussarum sufficientium loco censeri haut quaquam possunt: quoniam fatentibus ipsis Dogmaticis, non satis est nosse caussas, nisi pariter ordo, qui inter illas intercedit, cognoscatur. *Quartus*

est hic; non possunt caussæ, quæ vulgo tanquam sufficientes adferri solent, admitti, quia nescimus utrumque;& quæ non apparent,ac nunquam sunt conspecta, eodem modo se habent, quo apparent, itemque an eodem modo affecta sint aliena, quo nostra. *Quintus* occupatur in evertendis suppositionibus vulgo quidem receptis, cæterum dubijs atque incertis, maxime in labefactandis duobus his axiomatibus: Omnia appetunt bonum. Quæ sunt æqualia uni tertio, illa inter se equalia sunt. *Sexto* ita ad suam *Epocham* per caussarum eversionem contendebat Onesidemus: Supponuntur in suppositionibus sæpe numero illa, quæ facile ubique, & à quovis deprehendi possunt: sed præmittuntur quæ ijs repugnant, quamvis æque probabilia fuerint. Dein sæpe non proferuntur rationes atque conjecturæ nisi in unam partem, cum tamen in utramque æque probabiliter adferri possint. *Septimo* ita progredi solent plerumque: rationes particulares, quæ afferuntur, repugnant tum hypothesibus, tum phænomenis, sive illis, quæ apparent: adhoc apud Philosophos nonnullos aliquando propositio universalis credibilior est, quam particularis, aliquando vero contra. *Octavo* atque postremo, cum dubia fere astrui consueverint per æque dubia, concludebat Onesidemus nihil æque mentem tranquillare, atque decantatam ac tutissimam *Epocham:* & tantum

quoque

quoque de modis ætiologicis, Onesidemo à Sexto Empirico attributis.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

An Sceptici Sectam constituere Possint?

EX illis, quæ præcedentibus capitibus proposita sunt, liquere arbitror, quæ Pyrrhoniorum, Scepticorum primipilarium, sententia fuerit; antequam eos ab Academicis destinctum imus, subsistendum aliquantum circa quæstionem, quæ jam olim quoque controversa inter eos fuit, Philosophos per certas familias sive sectas distribuere studuerunt. Cum ergo nulla dogmata secta Pyrrhoniorum habeat,[contenta quippe vivit bella sua epocha] quæsitum fuit, an possint Pyrrhonii certam quam sectam aut Philosophantium classem constituere. Varias opiniones innuit circa hoc quæsitum Laërtius in proœm. operis de vitis Philosophorum, quando ita per interpretem suum loquitur: *Ea vero* (Secta) *quæ Pyrrhonia dicitur, propter obscuritatem à plurimis repudiatur. Hanc ipsam tamen plerique ex parte Sectam esse dicunt, ex parte negant. Eam denique Sectam dici ajunt, quæ rationem aliquam juxta id quod apparet & in promptu est, sequitur aut sequi videtur: juxta quod & Scepticam non incongrue Sectam appellabimus. Verum si Sectam intelligi-*

telligimus appellationem ex his dogmatibus constantem non jam appellabimus Sectam: neque enim dogmata habet. Hactenus Laërtius: cujus verba si diligenter expenderimus atque contulerimus cum ijs, quæ occurrunt apud Sextum Empiricum lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 8. per distinctionem erit respondendum. Dupliciter enim nomen *hæresios* sive *Sectæ*, quo Laërtius pariter atque Sextus utuntur, accipi potest. Vel enim est *comprehensio plurium dogmatum inter se consonantium* ut definitur à Galeno, aut ut loquitur Clemens Alexandrinus lib. 8. Stromat. *consecutio dogmatum*: pro quo Laërtius dicit, *consecutio in dogmatibus*. & Sextus *consecutio secundum plura dogmata, secundum se invicem & apparentia, & consequentiam habentia*. & sic Scepticus Sectam nequaquam constituere potest, cum nulla dogmata habeat, sed circa omnia atque singula *Epocham* foveat; imo non potest aut *Sceptica* ad Philosophiam referri, aut Scepticus Philosophi nomen ferre, unde & recte Aristocles apud Eusebium dicit; *Ego quidem existimo eam non mereri nomen Philosophiæ, quæ tollit Philosophiæ principia*: eoque respiciens Sextus lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 2. valde circumspecte dicit, *quomodo scepsis distinguatur à Philosophandi modis, qui sunt ei finitimi*. Si vero nomen Sectæ latius accipiatur, & ut Sextus loquitur, sit *institutio quæ secundum* Phainomena *rationi alicui adhæreat, illa ratione monstrante*

quomo-

quomodo recte vivere videri possimus [*illud recte non solum ad virtutem referendo, sed simplicius dictum intelligendo*] *& ad assensus retentionem tendente;* Sceptica potest dici Sectam coostituere: adhæret enim rationi cuidam, quæ secundum id quod apparet, atque sub sensum se profert, demonstrat vivere non solum secundum patrios ritus atque leges, verum etiam secundum proprias affectiones. Latioris hujus notationis ratione habita, Sextus cap. 2. jam ante laudato, Scepsin Philosophiæ nomine condecorat, quam cap. 9. ejusdem, Scepticam facultatem vocat.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

In quibus Academici à Pyrrhonijs distincti fuerint?

Dein expandere convenit, an, & in quibus Phyrrhonij distincti fuerint ab Academicis. Quanquam enim illos cum omnibus ijs componere possemus exemplo Sexti, quos ad Scepsin viam stravisse, aut, eam quocunque modo fovisse constat, nominatim cum Cyrenaicis & Megaricis; sufficit tamen eos comparasse cum solis Academicis, tanquam inter Scepticos præ alijs celebrioribus. Differentiam paucis verbis proponit Aulus Gellius, quando lib. 11. Noct.

Att.

Att. cap. 5. ita loquitur: *Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, & nihil posse decerni quasi decernunt: Pyrrhonij ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil esse verū videtur.* Accuratius, pleniusq; momenta hujus differentiæ persequitur Sextus lib. 1. Pyrrh. Hypoth. cap. 33. quo loco ut cum ratione annotat, exiguum discrimen intercessisse inter mediam Academiam, quam Arcesilas constituit, & Pyrrhoniam familiam, ita novam Academiam à Pyrrhonia secta in tribus potissimum differre atque dissentire observat. Nam *primo* Academici novi aliquid non solum melius & pejus esse statuerunt, verum etiam verosimilius: Sceptici contra, indifferentiæ patroni, nihil aut bonum aut malum agnoscere voluerunt, existimantes unum præ alio probabilius esse non posse, vitámque solum, ne viderentur nihil agere, sine ulla opinatione instituerunt. *Secundo* novi Academici phantasiarum verisimilium gradus constituerunt, alias dicendo verisimiles tantum esse; alias *verisimiles & probabiles*, atque denique *verisimiles* & *probabiles, sed cum quadam mentis distractione*; Sceptici contra crediderunt omnes eas æquales esse, ad fidem obtinendam vel non obtinendam. Academici, *tertio* in vita hac *verosimili* utebantur, quod à Scepticis viventibus citra ullam opinationem, atque eo modo sequentibus leges, consuetudines, atque affectiones, acerrime

oppug-

oppugnatum fuit. Et hæc quidem à Sextò annotantur circa differentiam, quę inter novos Academicos & Scepticos intercessit, cum vero is brevitatis studio plura non subjecerit, nos ejus exemplo, prolixius non inquiremus in illa, per quæ nova Academia à Pyrrhonis familia divisa fuit.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM

Sceptici publice ludibrio habiti fuerunt.

ULterius priusquam pergimus dissimulare non possumus, Academicos non minus atq; Pyrrhonios, quod vulgo persuasum esset eorum vivendi rationem respondere ijs, quæ perpetuo ad aliorum fastum contundendum (ut dicebant) in ore habebant; publicum ludibrium & fabulam fuisse. Plutarchus in eximio opusculo, quod Colotes inscribitur, meminit male feriati cuiusdam ac petulantis hominis, qui Socrati, cum diceret se nihil certo scire, fœnum loco panis obtulit, sarcastice amplius ex barbato magistro sciscitando, cur cibum potius in os, quam aurem imponeret. Quam vulgo etiam ridiculus fuerit Scepticus, vix uno asse dignus, egregie ostendit Lucianus sub finem elegantissimi dialogi, qui inscribitur *vitarum auctio*; ut haut mirandum sit Arrianum in Commentario ad Epictetum professione Stoicum

cum, ex mente Stoicorum, qui Scepticis infestissimi esse solent, Academicos salse ridere atque traducere. *Verba eius, quoniam notatu digna sunt ex lib. 5. Dissert. Epict. cap. 28. hic Latina ex versione Schegkij exhibemus*: Bone vir quid agis? Quotidie vis te ipsum confutare, ac non tandem missa facis frigida hæc & ieiuna epicheremata. Quando vesceris, quonam admoves panem? ad os scilicet, & non ad oculum. Lavans quo descendis? Ollam, quando unquam appellasti craticulam? Aut tudiculam, veru? Quod si horum alicuius essem servus, etiamsi me quotidie verberibus excoriaret, nihilominus hoc tormento ipsum excruciarem. Age puer oleum affer in balneum, ego vero garum apponerem. Veni, infunde capiti. Quid hoc? Ah quam simillimum istud fuit oleo, nec internosci species potuit, ita te Dij servent Porrige huc ptisanam. Afferrem paropsidem plenam oxygaro. Nonne petij ut dares ptisanam. Ita, ita Domine. Est illud ptisana, & non potius oxygarum? quid illud aliud esset quam ptisana, cape, subodorare, accipe & degusta. Unde discrimen, mihere, nosti, siquidem sensus nostri fallantur. Tres aut quatuor consentientes si haberem famulos, citius efficerem, ut ipse se suspenderet aut rumperetur præ molestia, quam sententiam relinqueret aut mutaret. Nunc vero per libidinem nobis illudunt omnibus à natura concessis, rebus

ut ent-

itentes, verbis tamen & oratione pro nullis habentes. *Non ingratum autem fore Lectori credo, si ex Numenio, lepidam historiam unice huc facientem retulero: ex ea enim clare liquet Scepticum aliter domi vivere, aliter docere in Schola. Ita ergo Numenius, citatur quoque* à Cantero *lib. 6 Nov. Lect. cap. 18. Latine loquitur:* Cum Lacydes Archesilai sectator esset paulo sordidior, penarij sui curam inter alia gerebat diligenter, ita ut nemini præter ipsum id nec aperire liceret nec claudere: quum autem clauem suam circumferre nollet, eam solebat, postquam penarium clausisset, in concava quadam tabella reponere, & eam cum anulo obsignasset, rursum devolvere. Quam astutiam cum servi animadvertissent, simulac foras ille prodierat, ipsi quoque penario aperto, postquam quantun voluerant, comederant, biberant, atque abstulerant, claudebant, obsignabant, anulum, non secus atque ille, devolvebant. Lacydes vero cum vasa, quę discedens plena reliquerat, post reditum vacua reperiret, nec quid hoc sibi vellet, scire posset: postquam audivit Arcesilaum acatalepsiam asserere, hoc ipsum sibi in penu contingere arbitratus est. Hac igitur arrepta occasione: Arcesilaum sectabatur, atque ejus opinionem contra Zenonem & Stoicos [nam hi contrariam tuebantur sententiam] defendebat strenue: cumque aliquãdo quendam ex condiscipulis ad se deduxisset, re ipsa

re ipſa opinionis ſuæ veritatem demonſtrare conabatur: quippe cuius confirmationem non ab aliis accepiſſet, verum ipſe expertus didiciſſet: & quoniam inquiebat, ipſe claudo, ipſe obſigno, ipſe anulum devolvo, ipſe poſtquam iterum aperui, anulum quidem, non etiam alia invenio, quid ni ſic ſentiam, & Zenonem cum ſuis valere iubeam? nec enim furem ingredi quemquam dixero, cum ſit intus anulus. Tum alter ille, ut rem totam intellexit, animadverſa fraude, riſit effuſiſſime, ſimulque ridendo vanitatem eius coarguit. Ita deinceps anulum non devolvebat Lacydes, nec ſenſus ſuos falli credebat potius, quam verum ſentiebat damnum, fruſtraque philoſophatus videbatur. Veruntamen, nec ſervi eius tam ſtupidi erant, ut non, cum eius hæreſin cognoviſſent, aperte iam ſigillum rumperent, & nunc aliud, nunc nullum reponerent: quod exiſtimabant utrumque fore ipſius opinioni congruum. At ille cum ingreſſus non ſignatam, vel aliter ſignatam offenderet tabellam, eos increpabat: cumque illi vel ſignatam eſſe aſſererent, ac ſeſe quidem ſigillum conſpicere, contra demonſtrabant: vel ſi deeſſet, ipſum obſignare oblitum fuiſſe contenderent: probe ſe cum obſignaſſet, meminiſſe aiebat, ac ſe ab ipſis ludi affirmabat. Tum illi viciſſim ſe ab ipſo ludi aiebant: qui cum opinionem ſuſtuliſſet, memoriam quoque aboleret.

Hanc

Hanc enim esse opinionem. Contra quæ cum ipse disputaret acriter, ipsi ad Academicum quendam itantes, quid essent responsuri discebant. Itaque disputabatur inter servos ac dominum quotidie, ab illis Stoice, ab his Academice: nec quicquam interim relinquebatur, non vasa, non quæ in vasis erant, non aliud quicquam domesticum. Denique Lacides, cum nihil se proficere videret, ante penarium ipse custodiæ caussa consedit. Cumque nec sic satis tueri sua posset, aperte tandem; Aliter, pueri inquit, hæc in schola disputamus, aliter vivimus. *hucusque Numenius.*

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

An Sceptici ingenio superarint omnes alios Philosophos.

Corculum eruditorum Iustus Lipsius lib. 2. Manud. ad Philos. Stoicam Dissert. 4. de Scepticis agens pronunciat eos, *labore, ingenio, memoria, supra omnes pæne philosophos fuisse:* & ne quis dubitet, hanc rationem subiicit: *Quid nonne omnia aliorum scita tenere debuerunt & inquirere, si potuerunt refellere? res dicit. Nonne rationes varias, raras, subtiles invenire ad tam receptas, claras, certas, (ut videbatur) sententias evertendas? Nonne & in promtu, ac velut numerato, habere quicquid*

 scripsissent

scripsissent tot diversi autores, aut dixissent? Ego vero, quod pace viri doctissimi dictum sit, in alia omnia discedere cogor. Cum enim ex Sexto constet, ijsque quæ ante ex illo à nobis allata sunt, generales modos genuinos Scepticos habuisse, quibus oppugnabant omnes disciplinas & quicquid scientiæ rationem habere videbatur, in proclivi fuit machinas illas admovere ijs etiam disciplinis, quas à limine non salutaverant, simulac aliquid ad eas pertinens obijceretur: neque enim necessum fuit Sceptico in numerato habere quicquid hac aut illa de re ab aliquo scriptum erat, cum scientiæ certitudinem non solum labefactare studuerit, per dissentientium circa hanc illamve thesin multitudinem, verum per multos etiam alios modos antea enumeratos. Ad hoc haut necessarium cuique semper, tanquam digitos explorata habere scita, quæ refellere studet; cum multum intersit inter solidam & cum ratione institutam refutationem, atque insectationem & qualemcunque labefectationem, qualis Scepticorum esse solet. Ex Apostoli Judæ Epistola notum est, *multos, quæcunque non noverunt, vituperare* consuevisse. Sceptici omnes alios Philosophos cum scitis atque dogmatibus suis rejiciebant, ignotos licet, quod existimarent ab ijs nihil proponi posse, quod veræ liquidæque scientiæ rationem mereretur. Illos enim præcipites fuisse in aliorum sententijs jugulandis,

vel ex ſolo Sexto Empirico conſtare poteſt. Quid quod ijſdem familiare fuit, loco argumentorum, convitijs reliquos Philoſophos conſcindere: eruditionem vero profundam maledicta non arguunt, ſed potius impudentiam. Notum eſt quod de Timone Suidas perhibet. Verba ejus hæc ſunt: *Timon Phliaſius, & ipſe Philoſophus fuit, ex ſecta Pyrrhonis, libros tres ſcripſit, quos inſcripſit Sillos ſive Philoſophorum vituperationem.* Non dicam, quod cum Scepticorum inſtitutum eſſet ſcientię certitudinem tollere, & ſenſuum fidem ſublevare; ſimul viſi fuerint negare, non ſolum quæ eruditis omnibus quam explorata ſunt, verum etiam quæ certo cognoſcuntur ab illis, qui ære nondum lavantur. Arrianus in Diſſertationibus Epicteti loco antea laudato: *Grati ſcilicet homines & verecundi, qui cum quotidie pane veſcantur, audent negare ſe ſcire utrum ſit Ceres, aut Proſerpina, aut Dis, ut ne dicam, dum fruuntur noctis dieique vicibus alternis, & tempeſtatibus anni, præterea aſtris, mari & terra, hominumque opera, ab horum nullo afficiuntur tamen ne minimum quidem, ſed duntaxat occaſiones ad evomendam quæſtiunculam ſuam captant, & ſtomacho ſuo ſatisfacere, dum ad balnea ſe conferunt, ſtudent.* Ubi cum Stoicus Scepticorum quæſtionem, problematis nomine condecoret, abunde oſtendit, eorum dogmata & diſputandi modum eruditionem præ cæteris excellentem non arguiſſe. Niſi forte quis E-

 picteti,

Epicteti, ut inimici Scepticorum testimonium reijciendum putet. Hoc certum, & postea liquebit, argumenta, quibus dogmaticos Sceptici oppugnare solent, ejus notæ ac commatis non esse, ut indicium raræ atque stupendæ eruditionis facere potuerint.

Caput Decimum Nonum.

Quinam subsequentibus seculis jure, sive iniuria, Sceptici habiti fuerint.

Consideravimus hactenus Scepticos per varias familias divisos, deinceps videndum quando desierint, quique eorum errores aut universim aut ex parte resuscitaverint. Seneca iam suo ævo [videre est apud eum lib. 7. Nat. Quæst. cap. ult.] exclamavit; *Quis est qui tradat præcepta Pyrrhonis?* cum enim omnes homines natura scire desiderent, non nisi paucissimi à se impetrare potuerunt, ut destinato consilio ad ignorantiæ præcipitium properarent; multique ingenij maluerunt excrementa adorare, pertinaciterq; defendere, quam se nihil scire profiteri. Et tamen quidam post Senecam, cuius ætate prope compositum fuisse Scepticorum nomen videtur, Sceptices professores esse sustinuerunt. Inter eos principem locum obtinet Ptolemæus Astronomorum

morum alpha, qui ut recte quoque animadvertit Cęlius Rhodigin.lib.26. Antiq Lect.cap.14.si nō genuinus Scepticus extitit, Scepticorum tamen opinioni quam vicinus fuit. Theologiam enim & Physicam, scientiarum reliquarum dominas, contemptui habuit: quod illam prę insigni rerum excellentia humana imbecillitas consequi non queat; hæc vero ob inconstantem perpetuoque fluentem materiam capi minime possit. Ulterius ex recentioribus progressus est Cardinalis Crescentius in libro de docta ignoranria: ac præ alijs Franciscus Sanchez in opusculo, quod inscripsit *de multum nobili & prima universali scientia, quod nihil scitur*, in quo antiquorum Scepticorum deliria non solum ab ovo revocavit, sed etiam classes, ex quibus argumenta sua petere solent, undiquaque advocato lumine illustrare conatus est, quemadmodum deinceps sigillatim ostendemus. Ut vero hoc seculo peiores quam meliores libri sępius recudi solent, typographis uni avaritiæ studentibus, hominumque vitijs servientibus; ita nuper admodum, & quidem in ipsa Hollandia sacrum hoc opusculum ex Sexto collectum recusum fuit. Accenseri his cum quibusdam posset Henricus Cornelius Agrippa nisi in Cynica Declamatione de in certitudine ac vanitate scientiarum, post labefactatas omnes disciplinas, contenderet nusquam certi quicquam, perpetui, & divini

occurrere, in solidis Dei eloquiis, atque eminentia verbi divini Aliter de eo existimat maximus Melancthon in epist. editis Leidę anno 1647. in quibus pag. 10. sic scribit: *Heri huc venit Tridentinus Cardinalis iturus in Belgium. Ex eius comitatu duo ad me Itali accesserunt; quorum alter mihi librum exhibuit à se scriptum,* [dubium quod ei nomen] *in quo falsè & insulse contendit Philosophiam totam, Physicam, & Ethicam incertam esse. Talis est vanitas huius temporis damnare artes, quæ sunt dona Dei, & testimonia de Deo. Scripserat Cornelius Agrippa magus similes artium vituperationes, & in multis Germaniæ locis indocti similibus clamoribus abducunt iuventutem à studijs ut confirment idola.* Inter Scepticos à Bellarmino refertur quoq; Erasmus, at per calumniam: quanquam enim alicubi in N. T. ait *se toto vitæ tempore nihil aliud didicisse, quam se nihil scire*; non tamen eo negat veritatē ullam dari, sed solum eam repertu difficillimam esse, virosq; summos ac doctissimos nullam eruditionem suam æstimare, si illud quod cognoscunt, componant cum ijs, quod ignorant. Ex horum numero ipse quoque Augustinus est, in conclusione enim operis, quod contra Academicos scripsit, fatetur se tum agentem trigesimū tertiumsuę ętatis annum, *nondum quicquam percepisse de humana scientia nec tamen desperare.* Propius ad Scepticismum vergunt qui disciplinas humana distinguunt in *conjecturales & demonstrativas*; quam distinctionem

ut suo

ut suo loco examinabimus, ita illius authores prodemus, inter quos præter H.Cardanum, eximius etiam medicus atque Philosophus Fr. Vallesius nomen suum profitetur, ut patet ex eius libro de Sacra Philosophia cap.64.Haut mirandum vero si pauciores Scepticismum in vulgus propalent ac profiteantur: amant enim latere, probantque Arcesilæ ac Pyrrhonis institutum, qui, teste Laertio, nullum unquam librum aut scripserunt aut evulgarunt: ad hoc omnibus modis interpolare ac circumscribere ipsam scepsin laborant, atque in statione Semiscepticorum subsistere: ut suo loco, prodendo varios qui hoc agunt, prolixius ostendemus.Quid vero de eximio Philosopho Gassendo existimandum sit, ambigo.Certe delineans argumentum libri secundi contra Aristotelicam Philosophiam, hæc postremo loco dicit: *Atque hic præcipuum est, ubi cognitio, scientiaque humana arguitur infirmitatis, ac incertitudinis.Hic est, ubi præcipua iaciuntur* Pyrrhonismi *fundamenta, stabiliturque maxime illud,* NIHIL SCIRI.Quoniam liber, qui diu in exspectatione fuit, nondum prodiit, malo nihil, quam quid temere definire.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM.

An disputandum sit cum Scepticis?

PRiusquam subsequentibus libris Scepticos confutare, eorumq; rationes exarmare instituimus, in antecessum constare debet, an cum ijs congrediendum ac disputandum sit. Quæstio illa iam olim Academicorum occasione mota est apud Marcum Tullium Ciceronem lib. II. Acad. Quæst. ubi ita disertissimum os loquitur: *Sed quod nos facere nunc ingredimur, ut contra Academicos disseramus: id quidam à Philosophis & ij quidem non mediocres, faciendum omnino non putabant: nec vero esse ullam rationem disputare cum ijs, qui nihil probarent: Antipatrumq; Stoicum, qui multus in eo fuisset, reprehendebant, etc.* Interim, ad illam quæstionem, ut liquet ex filo totius illius disputationis, respondetur ibidem affirmative, deferunturque qui existimabant cum Academicis disputandum non esse. Quanquam enim Academicorum & Scepticorum, quasi Philosophorum magis quam Philosophorum pullicies, risu potius excipienda, quam scrupulose confutanda videtur: si quis tamen argumenta in speciem subtilia, quibus rudiores & minus in sacris his exercitatos illaqueare student, paulo accuratius expenderit, notaritque ijs immota disciplinarum atque adeo ipsius S.S. Theologiæ fundamenta concuti, non frustra exemplo Tertulliani,

ani, Lactantij, Augustini, aliorumque recentiorum cum ijs disputari, iudicabit. Quanquam autem prima fronte difficillimus cum ijs conflictus videtur, quod nulla agnoscant principia, ex quibus disputando cum ijs congrediaris; tamen ad incitas non difficulter eos adegeris, si ea ipsa effata arripias, quibus absonam suam sententiam, profundamq; ignorantiam complecti laborant. In congressu autem cum ijs, non tam ipsorum quam aliorum quibus imponere possent, habenda ratio. Ipsi enim cum septemplici inexpugnabilis pertinaciæ scuto animum obfirmatum munierint, neque rationibus, neque orationibus, ut ut ad persuadendum idoneis, à sententia sua dimoveri possunt, quod certo apud se statuerint *thesin suam non deserere*: quare abunde nobis munere nostro perfuncti videbimur, si non tam eos ipsos ab affectata ignorantia, quam tanquam claudi pilam retinent, ad scientiæ amœnitatem perduxerimus, quam alios ad sciendum excitaverimus, scientiæque amorem exsuscitaverimus, confirmata ejusdem certitudine.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Quinam scripserint contra Scepticos?

QUum ex Superiori capite pateat, contra Scepticos cum ratione & non sine spe emolumenti

lumenti disputari posse, antequam coronidem huic libro imponimus, breviter expendere convenit, quinam maxime cum his quasi Philosophis tum olim, tum hodie congressi fuerint. Olim quidem infestissimi præ alijs, Academicis, nec non Pyrrhonijs Stoici fuerunt: ut non tantum patet ex illis, quæ de Epicteto Arrianus in Dissertationibus perhibet, sed maxime ex illo conflictu, qui inter Stoicæ familię patrem Zenonem, atque Arcesilaum intercessit: quem quoniam distincte præ cæteris retulit Eusebius lib. 14. de Prępar. Evang. cap. 2. non pigebit locum totum, licet prolixiorem, prout ab interprete Latine redditus est, hoc loco exhibere. *Ita ergo eo loco Eusebius:* Magna igitur pugna inter Archesilaum atque Zenonem fuit, & alter in alterum & dicendo & scribendo impudenter ferebantur: quamvis Zeno non melius faceret, quam Cophisidorus orator, qui cum graviter ferret Isocratem, quem audiebat ab Aristotele premi, dicebat scribebatque non in Aristotelem quidem, ut putabat, sed in Platonem, à quo alienus non erat. Nam cum Aristotelem nullo modo intelligeret, putaret autem, quoniam Platonem Aristoteles audiverat, Platonicum illum esse, bellum quidem indixerat Aristoteli, Platonem vero & eius dogmata, quæ tamen nesciebat, reprobare conabatur, putans non Platonis dogmata, sed Aristotelis refutare. ita magnus

ıu s ille orator non eum percutiebat, cui bellum ndixerat, ſed eum quo cum pacem habebat. Sic gitur & Zeno cum Archeſilao pugnans, Platonem acerabat, non enim erat forſan neſcius eorum quæ Archeſilaus dicebat: Platonica vero penitus ignorabat, ut è libris ſuis manifeſto colligitur, ita quem non debebat, impudenter exagitabat, & quem debebat, minime tangebat. Et certe ſi Platonica non oppugnaſſet dogmata, bonus meo udicio fuiſſet Philoſophus. Sed de hac re latius ſi ocium erit: utinam autem nunquam mihi tantum ſit ocium, ut ad hujuſmodi res non joco, ſed ſerio revertar. Studebat igitur Zeno Archeſilai omnia dicta refutare, ac maxime incomprehenſibilitatem quibuſcunque poterat argumentis aggrediebatur, quocum Archeſilaus alia depellebat, alia ſuccidebat, alia ſupplantabat: ita contradicens deiiciebat, & auditores in ſtuporem vertebat, facile putantes, non verbum non operam, non paſſionem, non quicquam aliud eſſe n agnum aut parvum, niſi quod Pitanæus Archeſilao videretur: illi vero nil prorſus videbatur, nec affirmabat quicquam, ſed verbis ſolummodo pronunciando terrebat, *Hactenus Euſebius.* Præter Stoicos, vix ulli inter antiquos occurrunt, qui ex profeſſo cum hac Philoſophantium pullicie congreſſi ſunt; ſi excipias unum Galenum, qui in libello de optimo docendi genere, Favorinum pro-

professione Acadamicum, ut supra ostendimus, nominatim aggreditur. Ex Patribus preter Lactantium, Eusebium, & Clemente Alexandrinum, qui incidẽter & aliud quasi agendo contra eos disputant; ex professo Aurelius Augustinus Latinorum patrum doctissimus, oppido licet iuvenis, Academicorum dogmata, tribus ad hoc evulgatis libris, oppugnavit. Ex recentioribus multi quidem pro re nata in Scepticos insurrexere, [inter quos præcipuus est Franciscus Picus Mirandulæ Comes in eximio opere de vanitate doctr. Gentium] nulli autem plane omnia, quæ de ijs, atque eorum qualibuscunque dogmatis [si modo ita vocari debeant] dici possent, proponere instituerunt. Quod hactenus autem ab alijs, cum quibus tamen tenuitatis nostræ nobis conscij nos componere non audemus, neglectum est; subsequentibus libris, pro exiguo eruditionis nostrę dimenso agerę conabimur.

LIBER SECUNDUS
DE
SCEPTICISMO

CAPUT PRIMUM.

Nonnulli ex antiquis Philosophis omnia nihil esse contenderunt. Fanaticos illos fuisse, & vix dignos cum quibus disputetur, ostenditur.

UT ad rem accedamus, & Scepticorum absona effata excutiamus, primo despiciendum erit, quomodo probetur inveniri ens aliquod reale. Eo enim processit Scepticorum insolentia, ut ausi fuerint omnia tollere & ad nihili profunda usque præcipitare. De Gorgia Leontino expresse illud testatur Sextus lib. 7. adv. Mathem. *Gorgias*, inquit, *Leontinus fuit ipse quoque ex ordine eorum, qui sustulerunt id quod indicat, etc. nam in libro, qui inscribitur, de eo quod non est, aut de natura, tria ordine constituit capita.* Unum quidem & *primum quod nihil sit: secundum autem, quod etsi sit, ab homine non possit comprehendi: tertium, etsi possit comprehendi, enunciari tamen & explicari non possit proximo*. et si Senecæ ep. 89. fides adhibenda, idem docuit Zeno Eleates, qui *omnia negotia de negotio dejiciens, dixit, Nihil esse*. Pyrrhonios quoque haut alienos ab hac sententia fuisse, inde liquet quod negarint intellectum esse. Docet Sextus lib. 2. Pyr.

2.Pyrh.Hypoth.cap.6.quando ita loquitur: *Qu igitur censent intellectum solum sequendum esse in iudi catione rerum, primum quidem demonstrare non pote runt esse intellectum.* Porro effatum Zenonis; *omni nihil sunt*, tolerari posset, si per *nihilum* notaretu vanitas, cui per lapsum, teste Apostolo ad Rom. 8.v.10.omnia quæ in mundo occurrunt, obnoxia sunt. Non infrequenter enim vox nihili in omnibus linguis sic accipi solet, quemadmodum discurrendo per singulas linguas, adducto per quam prolixo exemplorum syrmate, hoc ipsum hoc loco ostendi posset, nisi ipsis tironibus notum foret. Audiri quoque possent, si per *nihil* res caducas distinguere voluissent à Deo, qui solus expers est omnis mutabiltatis; aut ipsum Deum, qui nihil rerum creatarum est, super eas evehere. Quo sensu non male Psellus dixit, Deum alloquens: *Tu finis es omnium, & unus es, & omnia, & nihil.* Excelsus enim Deus, *qui inhabitat lucem inaccessam,* 1.Tim.6.v.16. nihil earum rerum est, de quibus nos cogitare possumus. Unde & recte Thomas p. 1. q.3.art.3. *Deus in nullo rerum genere est, vel proprie, vel reductive*: iniuste item redargui eos statuerem, si per nihil intellexissent ens incompletum, quale v.c. materia prima est: quam, ut & angelos, August.lib.12.Confess.cap.7.cum Deo comparans, subtiliter *prope* nihil vocat, cum dicit: *Fecisti duo quædam, unum prope te, alterum prope nihil*

unum

unum quo superior tu esses, alterum quo inferius nihil esset. Idem dicerem si per nihil intellexissent non ens comparate acceptum, quomodo Scal. Exer. 307. Sect. 24. *accidens non ens* vocat: & eodem sesu Augustinus lib. 8. de Civ. Dei cap. 11. *Quæ creata sunt, etsi videntur esse, non sunt tamen.* Nam ut idem ait lib. 7. Conf. cap. 11. *Id vere est quod incommutabiliter manet.* Quod uni Deo convenit Malach. 3. v. 6. At quia per nihil non ens, quod vulgo à Metaphysicis negativum vocatur, intellexisse videntur, exclamamus cum Seneca ex epist. 98. *Quid ergo nos sumus? quid ista, quæ nos circumstant, alunt, sustinent? Tota rerum natura umbra est, aut inanis aut fallax? Non facile dixerim, utrum magis irascor illis, qui nos nihil scire voluerunt, an illis, qui ne hoc quidem nobis reliquerunt, Nihil scire.* Cum ratione autem Stoicus Romanus sic exclamat: furor siquidem est omnia velle ad nihilum redigere, omniumque entium essentiam evertere; quique hoc pertinaciter urgent, Medico magis, quam Philosopho indigent: ut mirer viros alioquin doctos & subtiles, velle in Philosophia primo probari esse aliquid; seque fatigare in argumentis, quibus hoc probetur: cum hoc sit ex ijs, quæ non probare, sed præsupponere debet Philosophia: ut enim est habitus, presupponit præviam potentiam naturalem, cum qua uni subiecto insit: quod ut cum ipsa potentia est extra nihil, & con-

consequenter verum atque reale ens; sic abunde cognoscere potest Philosophia, certum esse, aliquod ens esse, cum ne ipsa quidem concipi & nasci possit, nisi praeexistente ente tum substantiali tum accidentario. Nescio vero quid de novis his Philosophiae Reformatoribus existimandum sit, qui tantopere se fatigant in probando illo, quod ab omnibus, qui homines sunt, citra ullam haesitationem admittitur, atque ut certum creditur, si dicant ad Philosophiae absolutionem pertinere, progredi à primis principijs atque elementis, probandumque ante esse, dari entia constituta extra nihil, quam eorum investigentur essentiae, implicant sese difficultati ex qua nunquam expedire sese poterunt. Si enim volunt omnia ex proprijs probari principijs, atque à priori demonstrari esse aliquod ens reale, vergunt ad infinitum: cum tamen subsistendum sit in aliquo tanquam primo, & tandem deveniatur ad ea principia, quae sic suprema sunt, ut supra se nulla alia tanquam principia habeant. Demonstrationem à posteriori si sufficere dicant, eo ipso ostendunt otiosum esse hoc in ipso limine Philosophiae probare, cum ipsa ratio subsidijs omnium habituum destituta ultro hoc admittat, & quaecunque dein praecepta sunt adferenda, illud ipsum, quod tam anxie laborant investigare, inferant. Nec est quod de Scepticis hic sint solliciti,

siquidem

ſiquidem ne ipſi quidem Pyrrhonij, in hac familia heſitabunda præcipui, eo uſque acceſſerunt, ut entibus realibus. omnem realitatem voluerint eripere: utque Philoſophia, & omnes habitus, qui potentiam aliquam naturalem perficient, non eam præſupponunt tantum tanquam primam, ſed maxime tanquam ſecundam; ſic nulla ratio habenda eorum eſt, qui potentiam tantum primam ad Philoſphiam habent, aut ex morbo, aut per accerſitam inſaniam. hoc enim exiſtimandum de ijs, qui in initio huius capitis pro ſententia hac, cum qua deinceps congredeemur, fuere adducti. Enimvero ut Pſal. XIV. regius Propheta non conquirit argumenta, quibus probet Deum eſſe, ſed contentus eſt *inſipientem* eum vocaſſe, qui hoc in corde ſuo negat: ſic neque argumenta ijs adhibenda, ſed Hippocratis potius fomenta & vincula, qui entia ſua realitate exuunt, nullumque diſcrimen inter ea atque nihilum agnoſcere volunt. Inſaniunt enim ultra Atheos, in quos David incidit. Ne quis tamen ex novis Flavijs exiſtimet, nobis nulla ad manum eſſe argumenta, quibus grande hoc arcanum aſtruamus, primo argumentorum noſtrorum aciem inſtruemus; dein aliorum librabimus argumenta, alio loco ijs, quæ à fanaticis in contrarium vulgo adferuntur, breviter occurſuri.

Caput Secundum

Adferuntur quinque argumenta, quibus ijs, qui à Scepticismo alieni sunt, solidissime astruitur, quam fanaticos se quidam ex Scepticis præbuerint, cum omnia ad Nihilum redigerent.

UT cum fructu quis contra Scepticos disputare queat, anquisite observare debet, aliis argumentis utendum esse apud eos, qui à Scepticismo alieni sunt, alijs vero adversos ipsos Academicos & Pyrrhonios: cum enim hi toti in hoc sint, ut omnia subvertant, apertoque capite ipsa indubitatæ veritatis principia negare ausint, nemo eos constringere poterit, nisi è paucis illis principijs, quæ volentes nolentes, & quasi contra animi sui sententiam admittere coguntur, ad eos illaqueandos progrediatur, quod ut ubique attendemus, ita circa primum hoc dubium haut quaquam negligemus. Quo ergo ante omnia satisfaciamus ijs, quibus nullum cum Pyrrhonijs est commercium, quinque potissimum argumenta præ alijs solidiora esse videntur. *Primo*, præterquam quod furori huic [sic enim vocare iam lubet] verbum Dei adversatur: quod testatur Gen. 1. in initio temporis Deo loquente, omnia esse ac existere incepisse, ac ex invisibilibus ea quæ cernimus, facta esse, Heb. 11. v. 3. Illo vocan-

vocante quæ non sunt, tanquam essent, Rom.4.v. 17.atque è tenebris lucem educente 2.Cor 4.v.6. & consequenter de nihilo producendo omnia quæ sunt: non ut de materia, sed ut à non termino subiectivo ad terminum realem, ut docet Thomas 1.p.q.43.act.3.fugandoque tenebras & nihil, ut esset lux & aliquid. *Est enim revera ipsum Nihil profundissima quædam tenebrarum abyssus*, ut eleganter Corn.Martini in Metaphys. p.39.loquitur: amplius *secundo*, experientiæ omnium seculorum, imo omnium hominum, Sceptici oblocuti fuerunt. *Experientia sola est omnium certissimus index*, secundum Gal.lib.1.de simpl. medicam. facultat. cap.ult. *Tertio* si omnia nihil sunt, nulla erit differentia, imo nulla cogitari poterit inter res maxime distinctas & contrarias. Malum erit bonum, album nigrum, homo bellua, & sic vicissim. Quod enim discrimen erit nihili, in quo nihil reale, ne quidem potentia, quam ipsa materia prima, ignobilissimæ alias entitatis, habet? Nec poterit concipi tanquam aliquid, quomodo enim nihil (ipse homo scilicet, qui cum intellectu suo ijs quoque nihil fuit) nihil intelliget ut aliquid? *Quarto*, sibi ipsis contra dixerunt dicendo omnia esse nihil? quomodo enim potest idem esse & non esse? si enim per hæc omnia intelligas ea quæ existunt, etenim sunt aliquid, & quia convenit illis esse, non potest de ijs prædicari non esse. Nisi for-

forte hæc omnia crediderint Chimęras & Centauros esse, nullamque differentiam intercedere inter esse & non esse. Sic enim videntur philosophati esse: sed tamen se ipsos redarguunt; si enim idem est esse ac non esse, falsi fuerunt: æque enim statuere potuerunt omnia esse ac non esse, & tam dicere omnia esse aliquid, quam esse nihil. *Quinto*, si omnia sunt nihil, viventia non morientur, aut quid interitui aut corruptioni poterit esse obnoxium, quod enim iam revera nihil negativũ est, quomodo potest in nihilum magis redigi. Tale nihil nullos habet gradus aut etiam habere potest: imo in eo cogitari non possunt. Nam quomodo mens nostra, cuius objectum est ens, quid de eo percipiat, quod omnis entis est expers, cum illud ipsum percipere non possit, nisi saltem consideret ut ens rationis, aut non ens privativum, ut Plato animadvertit quoque in Sophista. Quo loco prolixam adversus Parmenidem disputationem hac coronide obsignat: *Nos autem non tantum quæ non sunt, ut sunt, demonstratimus: sed etiam eam speciem quæ est ejus quod non est, ostendimus. nam quum doceremus, alterius naturam existere, & per omnes res quæ vere sunt, mutua quadam communitate in minimas partes distributam, illa ipsius [naturæ] pars, quæ singularum rerum, quæ vere sunt, ratione, sane opponitur: illud vero ipsum est esse revera. Id quod non est, ausi sumus appellare.*

Cap

CAPUT TERTIUM.

Argumento, quo usus quoque est Augustinus, confunditur fanaticorum pertinacia.

QUanquam argumenta superiori capite adducta sufficere possunt ei, qui meminit se ratione preditum esse, nec animum prefracta pertinacia contra veritatem armavit; aliter agendum tamen est contra obfirmatos Scepticos, quibus si quis argumenta proxime adducta, velut machinas aliquas opponat, aut nihil, aut parum proficiet, cum mox dicturi sint, ea sibi videri incongrua, aut sese existimare ea, si non falsa, saltem fallacia esse. Eoque, duro huic nodo alius adhibendus est cuneus, & arripiendum illud ipsum, quod Scepticus volens nolens concedere cogitur. Ideo vero tum præcedentibus argumentis, tum alijs, quę illis amplius addi possent, expugnari se non patitur, quia de ijs aut dubitat, aut ijs sese circumveniri existimat; aut, saltem subsistit apud se, metuens ne fallatur. Quocunque autem modo animum componit, aut eum affectum esse existimat, captus est. Si enim aut dubitare se dicat, aut falli, aut inquirere ulteriorem probationem, fateri debet se esse: cum neque dubitare, neque falli, neque ulteriorem probationem inquirere posset, nisi esset. Posset quidem quidem quis apud

se ambigere, an non dubitare idem sit, atque falli, & contra. Sed quicquid sibi Scepticus hic saltem fingat, si argumentis, quibus alij moventur, assentiri nolit, aut quia dubitat, aut quia falli sese existimat, volens nolens in quascunque quoq; formas se converterit, fateri cogitur sese esse rē aut dubitantem, aut eam quæ fallitur. Poterit quidem ambigere, an secundum illam affectionem mentis, si alijs videatur dubitare, sit etiam res dubitans, aut quando fallitur, sit illud quod fallitur: haut quaquam tamen negare poterit sese esse aut alterutrum, aut saltem aliquid, quod sentit commotionem mentis, quo minus argumentis, quibus alij moventur, moveri possit. Atque hoc sufficit ad hoc, ut Scepticus fateatur, aut se, aut in se, aut circa se esse aliquid, quod extra nihil est. Simili argumento contra Academicos usus quoque fuit Augustinus de Civ. Dei l. xi. cap. 26. *Nulla*, inquit, *in his veris Academicorum argumenta reformido dicentium: Quid si falleris? Si enim fallor, sum. Nam qui non est, utique nec falli potest: ac per hoc sum, si fallor. Quia ergo sum qui fallor, quomodo esse me fallor, quando certum est esse me, si fallor. Qui igitur essem, qui fallerer, etiamsi fallar, procul dubio in eo quod me novi esse, non fallor*. Eodemque prorsus modo de Libero Arbitrio l. II, c. 3. Ubi probaturus Dei existentiam, sic infit: *Prius abs te quæro [ut de manifestissimis capiamus exordium] utr-*

utrum tu ipse sis? An tu fortasse metuis, ne in hac interrogatione fallaris! cum utique, si non esses, falli omnino non posses.

Caput Quartum.

Quorundam recentiorum argumentum eidem Scepticorum furori oppositum examinatur.

Ex recentioribus quidam, qui videri volunt cornici oculos secundum vulgatum verbum, argumentum, Augustino quoque notum, tanquam à se primo inventum, non solum quasi Archimedis inventum jactant; sed, quod deplorandum quam maxime, multis modis à se debilitatum atque deturpatum, quasi Delphici Apollinis responsum agnosci volunt. Ita scilicet argumentantur, quo Scepticismo iugulum præcidatur: *Cogito, ergo sum*: vel, ut alij, ignari tamen methodi disputandi contra Scepticos, cæterum exercitatiores in syllogistica idem argumentum proponunt: *Cogito ergo sum res cogitans*; & consequenter, *etiam sum.* Sed, utro etiam modo argumentum proponatur, illi, qui obfirmati sunt Sceptici, (quales eos esse, quibuscum hic nobis negotium, præsupponimus) neutiquam eo, (quicquid multis etiam visum fuerit) moveri poterunt. Quis enim Sceptico hoc extorserit, se

rit ſe cogitare? Argumenti hujus putatij fabri illud ſuum cogito latiſſime quidem extendunt, cæterum quaſcunque etiam ſignificationes illi aptaverint, non tamen Scepticos ad incitas adegerint, ijſque hanc confeſſionem expreſſerint, ideo eos debere fateri, ſeſe eſſe, quod cogitent; (qualiſcunq; etiam cogitationis fingatur ſignificatio) cum æque incertum ijs videatur, quod cogitent, ac quod ſint. Stringere talis conſe quentia poſſet; ſi illud cogito, aut ſaltem illud quod ſub eo (qualecunque etiam id fuerit) intelligi Flavij volunt, Scepticos moveret, quo minus admittere volunt ea argumenta, quibus alij moventur. tantum vero abeſt, ut in illo ipſo cogito, ad cuiuſcunque quoque ſignificationis cothurnum exacto, quid occurrat, quod pertinaces hos Philoſophos movere poſſit, ſemper recurrent ad familiarem ſuum circulum, petentque ut probetur quod cogitent, ſive cogitatio hæc intellectus, ſive voluntatis, ſive phantaſiæ ſtatuatur actio. Verum quidem eſt cogitationem eſſe opus animæ; ſed non credit hoc Scepticus, qui quoniam non dederit facile ſe eſſe, non conceſſerit etiam in ſe eſſe animam, quâ cogitare poſſit. Deinde dato Scepticum fateri ſe cogitare, non tamen admittere poterit hanc conſequentiam, quod inde ſequatur eum eſſe. Nam 1. quæ ratio eum compellet, ut ſtatuat illud cogitare eſſe quid

in ſe;

in se; cum in somnio, aut extasi à Genijs, aut spiritibus sibi extinsecus abstantibus suggeri aliquid queat, quod videatur esse cogitantis, cum revera tamen sit externi illius motoris, qui quod suggerit, tanquam causa moralis forte, sibi magis, quam subjecto temere hoc arripienti imputari velit. 2. Ex Sceptici principiis, non major consequentia intercedit inter cogitare & esse, atque inter edere, aut scribere, & esse. Si enim Scepticus quando scit se cogitare, inde colligere potest, quod sit: etiam quando se edere aut scribere novit, inferre potest quod sit: quum æque necessum sit eum esse, quando aut scribit, aut edit; atq; cum cogitat. 3. Quo procedat illud ex mente Sceptici: *Cogito, ergo sum*: necessario mens in se ipsam reflecti debet. Novit autem Scepticus, quantum erroris subsit simplici atque directæ actioni mentis, multo magis ergo suspectare debet actionem ejusdem reflexam. Nec hæc altera consequentia dubium omne expedit: *Cogito, ergo sum res cogitans.* quanquam enim propterea melior haberi debet, quoniam vult Scepticum colligere quod sit, ex eo, quando collegit se esse rem cogitantem: tamen in hoc ipso primo progressu: *Cogito*, ergo *sum res cogitans*; necessario mens in se ipsam reflecti debet, quod non potest non suspectum admodum Sceptico esse, ut modo ostensum fuit. 4. Qui de hoc argumento tantopere gloriantur, atque applau

plausum apud omnes ordines quęrunt: concedunt dubitari posse de hac aut simili connexione: *Totum est maius quacunque sui parte: Bis bina efficiunt quatuor.* quanto non magis ergo homo ad dubitandum factus, & in palęstra Pyrrhonica exercitatissimus, hanc definitam consequentiam, [*cogito, ergo sum*] non sibi solum, sed multis alijs extra Pyrrhonismum dubiam, in dubium vocare poterit? Dicunt quidem: *nullam in nobis esse cogitationem, cuius eodem illo momento, quo in nobis est, conscij non sumus.* Sed 1. ut iam ante sæpius ostendimus, non valet consequentia à nobis, vel alijs à Scepticismo remotis ad ipsos Scepticos. hi quoniam de omnibus dubitant, non possunt moveri nisi argumentis, quę ipsi ab omni dubio remota volentes nolentes concedere coguntur. 5. Quis concesserit mentem in statu corruptionis consciam esse omnium cogitationum suarum? certe non dederit illud Ieremias Propheta, quando cap. 17. v. 9. exclamat: *Fraudulentum cor ipsum supra omnia, & mortiferum est, quis cognoscat ipsum?* Deinde certissimum est, mentem inter dormiendum otiosam esse, millenasque species à phanthasia ei exhiberi, quarum soluto somno ne unam tamen nominare potest. Scepticus autem, quod omnia tuta timeat, se vigilantem, nec non præsentem atque videntem, cum somniante componere solet. 3. Qui hoc ipso argumento contra Scepticos utuntur, alias monent

monent, ſeduloque inculcant: *Nos nunquam plus æquo diffidentiæ indulgere poſſe.* Quod ſi verum, næ multo magis Scepticus, circa cogitationes ſuas, quod illæ ſępe ſubrepant, nec ab eo animadverti poſſint, diffidere debet. Ut vero pertinaces huius argumenti patroni, quibus cum genuinis Scepticis nunquam res fuit, liquido cognoſcant, quam invalidum hoc contra illos telum ſit, lubet adducere confeſſionem Franciſci Sanchez Scepticiſmi Doctoris, qui in opuſculo quo expreſſe docere laborat, quod nihil ſciatur, pag. 83. ita de ſe ipſo: *Certus quidem ſum, me nunc hæc, quæ ſcribo, cogitare velle ſcribere, & optare ut vera ſint, & ut à te approbentur: nec tamen nimis curare: ſed cum conſiderare nitor, quid ſit hæc cogitatio, hoc velle, hoc optare, hoc non curare, ſane deficit cogitatio, fruſtratur voluntas, inceſſit deſiderium, augetur cura. Nil video quod captare aut comprehendere poſſim.* Ut vero hoc argumento parum moveri poſſunt Sceptici, ita neque eos educere poteſt ex puteo ignorantiæ, & Labyrintho dubitationis; quicunque omnibus ſententijs, & præiudicijs ſemet mulctant, nullamque aliam veritatem ante hanc ipſam admittunt, quod reliqua ſint aut dubia, aut falſa, eique, tanquam primo principio omnia alia dogmata ſuperſtrui debeant. Quod cum luculenter & ſolidiſſime oſtenſum fuerit à Cl. Gaſſendo in diſquiſitionibus Metaphyſicis pag. 38. & ſeqq. non

pig-

pigebit illius vitula hic arare. *Ita vero loquitur* : Ego cogito, inquis; sed quid cogitas? siquidem omnis cogitatio alicuius rei cogitatio est. An cælum? an terram? an quidvis aliud? an te ipsum? Omnia iam reputasti falsa, neque mutasti sententiam; quamobrem quicquid cogites, falsum cogitas; ac proinde est tua cogitatio falsa. Igitur & omnes, quas consequenter elicies cogitationes, falsæ erunt. Rursus, *Ego cogito*, inquis: At cum dicis *Ego*, nosti ne te ipsum, an non? nosti dubio procul, nam te alioquin non nominares. Nostine vero te esse, an non? Si nosti te esse; igitur præiudicium habes, quod adversatur suppositioni; si non nosti te esse, ergo neque nosti te agere, quoniam agere, ut loquuntur, prę supponit esse. Igitur neque nosti te cogitare, quoniam cogitare est agere; igitur cum dicis *Ego cogito*, ignoras quod dicis; atque adeo quicquid deinde cognosces, aut inferes, ignorato plane principio nitetur. Ad hæc cum dicis, *Ego cogito*, enuncias aliquid de te, ac in prę senti tempore quidem; Igitur idem est, ac si diceres, *Ego sum cogitans*, tu nimirum subiectum es, & cogitatio attributum; Atqui non potes dicere te esse cogitantem, quin dicas te esse? idque declarant Dialectici, cum docent verbum ad significandum tempus, quod est *nunc esse*: Igitur cum dicis *Ego cogito*, dicis *ego sum*; & dicens deinde in consequente igitur *Ego*

sum

sum, nihil aliud infers, quam quod presupposuisti; sicque idem per idem probas. Preterea quoniam quando dicis *Ego cogito, igitur ego sum*, Enthymema est, neque probationis vim habet, nisi vigore consequutionis firmitudinē habentis ex illo principio, etc. *Qui cogitat est*; ideoque contexendus necssario syllogismus est, aut in forma primę perfectæque figuræ hoc modo: *Quicunque cogitat est*; *Ego cogito*; *Igitur ego sum.* Aut forma quartę vulgo improbatæ, & quam dicunt Galenicam, hoc modo: *Ego cogito*; *Qui cogitat est*; *Igitur ego sum.* At utrovis modo ruina. Nam si priore forma concludas, propositio illa, *Qui cogitat est*, præiudicium est, antecedens illud, quod tu vis statuere iudiciorum primum. Si posteriore, cum Assumptio illa *Qui cogitat est*; iudicium est, quod neque dependet à tua propositione *Ego cogito*, neque sequitur tuam conclusionem, *Ego sum*, ex qua vis omnia judicia præter illud *Ego cogito*, dependere. *Hactenus Gassendus*, cui hactenus nemo ex patronis hujus argumenti, cum ratione respondere potuit.

Caput Quintum.

Iterato inquiritur in hoc principium; Cogito, ergo sum; obviamque itur ijs, qui contendunt primam veritatem esse.

At interim secundum nonnullos, quibus antiqua sordent, hæc prima & certissima veritas est, *cogito, inquiro, dubito ergo sum*: nec certa rei existentia inferri potest in conclusione ex medio incerto, aut incertæ existentiæ. At hi actus loquendi ambulandi, videndi, incertum est ac dubium, an sint. Contra actus inquirendi, cogitandi, dubitandi, certum est & indubium, quod sint. Audio quidem hæc, & ingeniose excogitata fateor, non tamen ulla ratione à me impetrare possum, ut ijs movear. Nam 1. quomodo hæc prima veritas esse potest, quandoquidem cogitatio aut dubitatio non potest menti oboriri de re, nisi antea præcesserit apprehensio illius rei, ut existentis, de qua dubitatur. 2. Incertum quidem est, an actus videndi, & ambulandi sint tales actus, quales secundum suam formalitatem vulgo censentur; non tamen incertum pariter esse potest intellectui an sint. Nisi enim fuerint, & exstiterint quomodo de ijs cogitari, aut dubitari poterit? Quæ ratio quod cæcus à nativitate, cui à nullo explicata fuit colorum ratio, nunquam aut cogitat, aut dubitat de co-

loribus? nulla alia omnino, quam quoniam nunquam colores apprehendit ut existentes. Eoque si eleemosynas collegerit, & existimet sibi aliquot asses subductos esse, dubitat an definitum eorundem numerum habeat, quandoquidem iam ante asses, certo numero definitos, ut existentes solum, apprehendit, perpetuo interim eodem dubitante de qualitate, atque valore eorundem assium. 2. Non debent confundi quæstiones hæ duæ an res sit, & qualis eadem sit. Dubitamus quidem sæpe an videamus; sed tamen ut dubitemus, necessum est apprehendamus visionem, saltem ut possibilem. Non potest in nobis occurrere cogitatio, seu dubitatio, citra rationem alicuius objecti. Quis enim dicere queat se cogitare, aut dubitare, quando nullum obiectum suæ sive cogitationis, sive dubitationis indicare potest? 4. Eoque concedo hactenus quidem (non tamen apud Scepticos, ut ex superiori capite patuit] bonam esse hanc illationem: Quicunque cogitat, aut dubitat, ille est. Ego cogito, ergo sum. Non potest tamen censeri hæc prima veritas esse; siquidem nec cogitatio, nec dubitatio est, nisi præcesserit apprehensio rei ut existentis, quæ cogitetur. Sed ex hypothesi eorum qui hoc argumento utuntur, omnia supponuntur ut incerta, aut falsa esse, imo tanquam non esse. Sic enim loquuntur alibi: *Actus loquendi, ambulandi, videndi, ut*

sunt

ſive cogitationis, ſive dubitationis, ſive cujuſcunque alterius actus intellectualis, debebit neceſſario eſſe apprehenſio rei alicujus ut exiſtentis. Sed ſive ipſe cogitans apprehenderit ſe exiſtere, ſive aliud extra ſe exiſtere, jam datur apprehenſio certa rei exiſtentis, quæ prior ſit hac veritate cogito, ſive dubito, ergo ſum: non poteſt enim aut cogitatio, aut dubitatio eſſe de ulla re, niſi pręceſſerit apprehenſio rei exiſtentis: non dico hujus, illuſve rei ut exiſtentis; circa quam ut ratione definitæ naturæ & formalitatis poteſt mens fluctuare; ita non poteſt in ſua ſive cogitatione, ſive dubitatioue, quo inde procędatur ad exiſtentiam cogitantis, ſeu dubitantis, ſibi conſtare, & ſtatui primæ & certæ veritatis lineis inſiſtere, niſi ante pro illa cogitatione ſeu dubitatione præceſſerit non ſolum res exiſtens, ſed etiam apprehenſio illius, ut poſſibilis ſaltem exiſtere. Atque hoc ſufficit, ut hæc illatio, cogito ergo ſum, ne quidem ex fautorum illius ſ̧ententia, ſit prima veritas. An vero certitudo quædam plus quam vulgaris, huic argumento conveniat, proximo capite examinabimus.

Caput Sextum.

Idem hoc sciendi principium tam certum non est atque ij contendunt, qui pro eo, tanquam fundamentali axiomate omnis cognitionis digladiantur.

Principium axiomaticum, superioribus capitibus examinatum, neque Scepticis multum prodesse, neque etiam habendum esse pro principio primo-primo abunde quivis colligere potest ex ijs, quæ jam antea observata fuerunt. Nec hoc, sepositis ipsis Scepticis, adeo certum esse, ut certius nihil esse queat, gratis potius assumi, quam solide probari, hoc ipso capite evincemus. veram hanc illationem esse (non tamen circa eam audiendo Scepticos) *Cogito, ergo sum*, iam antea concessimus, adducendo non solum pro nobis authoritatem Gassendi viri eximij; sed potius audiendo hanc rationem: Omnis actio præsupponit suum suppositum, cogitatio est actio immanens mentis: ergo ut præsupponit necessario suum suppositum, quod agere dicitur, ita convenienter à posteriori procedit hæc illatio: Cogito sive cogitandi actum exerceo, ergo debeo esse res, sive suppositum cogitans. Sed ut vera est hæc illatio, ratione illius individui, sive personę, quæ sic inferre instituit, ita hanc pariter principaliter certam-

tam esse, imo certiorem omnibus alijs argumentis, quis, cui ratio modo supereſt, concedat? Nam I. Illa illatio eſt vera, & certiſſima, quæ ex certiſſimis atque extra omnem dubij aleam poſitis principijs inferre inſtituit concluſionem. Hæc vero argumentatio, ſive illatio, talis neutiquam cenſeri poteſt: ſiquidem concluſionem, quam inferre laborat, in utraque pręmiſſa tanquam veram ſupponere debet. Concluſio eſt, *ego ſum*, ac tantummodo eum ipſum, qui cogitandi actū exercet, *eſſe* ſupponit: quum tamen tirones Logici norint, de ſubjecto in ſyllogiſmo demonſtrativo ſemper præſupponendum eſſe quod ſit. Minor eſt, *ego cogito*: in qua iterum ſupponitur exiſtentia ſubjecti, tam operoſe per hunc quaſi ſyllogiſmum probanda, niſi enim exſtiterit ipſe cogitans, atque de eo verum ſit, quod ſit, quomodo ulla ratione actum cogitandi edere poterit? Sane nullus mortalium perceperit, aliquem cogitare poſſe, niſi ante convenerit ei eſſe. II. Si certa hæc eſt illatio, imo certior omnibus alijs illationibus, antecedens id, è quo concluſio lepida infertur, certum & probe exploratum ei debet eſſe, qui eandem inferre laborat. Quis enim ex antecedente ignoto, obſcuro, nec probe explorato exiſtimet inferri poſſe concluſionem certiſſimam? Sed antecedens adeo obſcurum eſt inferenti, ut ipſi patroni hujus argumenti, promiſcue dubitationem cum cogitatio-

tatione, atque ipſam cogitationem cum dubitatione confundant. Certe eos ipſos, quos volunt ex profundo ignorantię emergere, atque accipere hanc quaſi primam tabulam, *cogito*, *ergo ſum*; certiſſimum eſt cum ignariſſimis neſcire quis qualiſve actus ſit, quem ſic exercere inſtituant, ut inde progrediantur ad hanc concluſionem, tanto apparatu inferendam: *Ergo ego ſum.* Et tamen certiſſimum, & quaſi primum principium agnoſci debet hic ſyllogiſmus ex ignorato antecedente illatus? III. Quum hæc argumentatio à poſteriori procedens, ſolummodo vera ſit, inferens exiſtentiam ſuppoſiti agentis, nulla major certitudo eidem aſſignari poteſt, atque ſexcentis ſimilibus, procedentibus ab actione quacunque alia, ad illationem ſuppoſiti agentis. Quando enim Mopſus latrat, æque certo inferre hoc modo licet: Quicunque latrat, ille eſt; Mopſus latrat, ergo Mopſus eſt. Nec quicquam ad rem facit, quod aliquis circa latratus perceptionem ſæpe deceptus fuerit: pluries idem ipſe, qui ſuas hic adducit fallacias, deceptus eſt ratione ſuarum ſive cogitationum, ſive dubitationum; atque uti progrediendo à ſua aut cogitatione, aut etiam dubitatione, ſolummodo exiſtimat ſe inde certo argumentari poſſe ad ſui exiſtentiam; ſic admiſſo Mopſi actu & revera latrantis latratu [dubio licet] inde ſolummodo infertur eum ipſum, qui ejuſ-
modi

modi actionem edit, revera debere existere. Cum rei non existentis nulla prorsus notari queat actio, incerta ac controversa licet quod ad specificationem. Nec est quod clament nobis magis liquere quid sit cogitatio, aut dubitatio, quod cum circa alia fallamur, circa hæc tamen nunquam decipiamur. Nam gratis hoc dicitur, nec Scepticus, imo nec alius aliquis extra hanc familiam, quem hoc argumento moveri volunt, unquam explicaverit, quid cogitatio, aut dubitatio sit; dato siquidem eum colligere ex hoc ipso actu seu cogitationis, seu dubitationis sese esse: non poterit tamen, ut certum, tale ratiocinium à parte quoque ipsius Sceptici censeri, cum incertum eidem sit, quid aut cogitatio, aut dubitatio sit. Non dicam iam 4. contingens omnino esse, ut aliquis, cui hoc argumentum, velut generale remedium paratur pariter aut cogitet, aut dubitet; potest siquidem mente adeo obfirmata, & roborata esse, circa omnia quę occurrunt, ut fidem habendo suis sensibus, & ipsi rationi sensus dirigenti & ordinanti, nec proprie cogitet, nec dubitet. At discere velim, quomodo ex præmissis mere contingentibus colligi possit conclusio certissima, imo certitudine provocans quæcunque axiomata. Nec quicquam patronos hujus argumenti iuvare potest, quod nos cap. quarto hujus libri, videamur eodem modo argumentari: neque enim

 nos

nos, exprincipijs ipsorum Scepticorum progrediendo, definimus aliquid tanquam certum, ipso Sceptico fatente, præ omnibus alijs, quæ aut falsa, aut dubia, aut incerta sunt; sed, tantummodo optionem damus Sceptico, qui postquam in omnes formas se vertit, ut ut Proteus esse velit, unam tamen præ omnibus alijs apprehendere debet, quæ ab eo assumpta, hactenus sufficit ad eum ipsum, mille elabendi licet artes noverit, illaqueandum: cum contra fautores hujus argumenti, formam hanc ipsam definitam & signatam esse contendant nota cogitationis, aut dubitationis, quod hæc actio sola ut certa à Sceptico agnosci debeat ad illationem hujus conclusionis; *Ergo sum*. Multo minus fautoribus hujus argumenti prodesse potest nostra concessio. Fatemur quidem ratione argumentantis & inferentis personæ certam esse hanc illationem: *Cogito, ergo sum*. Sed cogitatio haut magis distincte hic admittitur, atque quæcunque alia actio sive mentis, sive corporis, in quam si consenserit Scepticus, jam adeo certo tenetur, ut rima non occurrat, per quam elabatur.

Caput

CAPUT SEPTIMUM

In quo statu considerari debeat homo, de quo quaeritur an scientiam acquirere possit?

Omisso vero praecedenti tum argumento, tum thesi, ulterius progredimur, expensuri an scientia in hominem cadere possit: quod ut legitime à nobis fieri queat, ante omnia constare debet, secundum quem statum homo considerari debeat. Ergo ex Theologia revelata constat, hominem in triplici potissimum statu considerari posse: Integritatis, corruptionis, & gloriae. Quod quanquam ex solo libro Scripturae constat, sana tamen Philosophia, quae Theologiae nunquam adversari potest, ambabus ulnis amplectitur. Quod ad hominem in primo statu consideratum, sub eo, cum ornatus esset divina imagine, maximam non tantum rerum divinarum, sed etiam naturalium cognitionem habebat (quicquid Socinianis videatur) quemadmodum liquido patet ex impositione nominum [de qua Genes. cap. 2.] quam Deus ratam habuit utpote cum natura eorum convenientem. Quanquam autem Scriptura Senecdochice in una solum re primo homini sapientiam assignat, recte tamen ei per Analogiam in similibus rebus assignare licet. Nec tamen haec congenita Adamo cognitio sic perfecta fuit, quin

colla

collàta cum ea cognitione, quam de ijſdem rebus Deus habet, imperfecta dici potuerit: imo ſic perfecta fuit, ut ipſe homo paulatim eam perfectiorem reddidiſſet: 1.cognoſcendo novas rerum formas, quæ ſubinde exortæ fuiſſent,aut ex putri materia, aut ex diverſarum ſpecierum commixtione. 2.Cognitione individuorum cujuſque ſpeciei, quæ quia ratione hominis innumerabilia, per partes cognoviſſet. 3.Secundum modum ſciendi, cum enim Adam initio omnium rerum cognitionem tantum ſpeculativam haberet, ea deinceps in eo facta fuiſſet clarior, & tum expèrientia, tum ſenſuum judicio magis ac magis confirmata. Videatur Dn. Pareus in Comm. ad cap. 2. Gen. v. 20. Si quis vero quærat, quænam ſcientiæ hujus prærogativæ fuerint prę ea, quam nos poſt lapſum de rebus naturalibus habemus: notet privilegiorum momenta. 1.Prærogativa gaviſus eſt Adam in ipſo habitu, qui perfectiſſime illi à Deo cum ſpeciebus intelligibilibus infuſus eſt. 2. In actu & exercitio, quia commodius uti poterat ſcientia quam nos, cum nullam inordinatam affectionem aut impedimentum corporis haberet, quale nos habemus. 3.In amplitudine, quia ſciebat omnes res naturales, quę ab homine cognoſci poſſunt: quod nobis nequaquam licet: quia vel non vivimus tanto tempore, ut poſſimus acquirere omnium naturalium rerum ſcientiam, vel

vel non applicamus animum ob alias occupationes. 4. In modo sciendi, quia ille sciebat quamq; rem per propria s causas, ea perfectione, quæ in hominem tum cadere poterat: nos vero pleraque scimus tantum p r suos effectus. 5. In firmitate, quia ille non poterat amittere scientiam, quam nos sæpe amittimus vel propter longam cessationem ab exercitio; vel propter læsionem phantasiæ per morbum, vel propter fallacem ratiocinationem, vel deceptionem: quæ in statu innocentiæ nequaquam locum habebant. Quoniam vero homo possessione omnium harum prærogativarum excidit, frustra sunt, quicunque ei in altero statu (sub lapsu nempe) considerato, aut omnia hæc privilegia, aut saltem quædam ex ijs, propria industria ac diligentia, quod ad rerum naturalium cognitionem, contingere posse existimant. Quanquam enim per lapsum omnes scintillulæ imaginis divinæ penitus extinctę non fuerunt, sed tenues remanserunt reliquiæ; quarum subsidio accedente peculiari quo Spiritus Sancti lumine, Philosophia primo exuscitari, & paulatim magis ac magis perfici potuit; non potest tamen earum præsidio, homo, ne quidem regenitus, de quo Apostolus testatur Col. 3. v. 10. quod *renovetur in agnitionem congruentem imagini ejus qui ipsum condidit*, pervenire ad perfectionem illam scientiæ, qua ante lapsum coruscabat; quia quamdiu in hac vita

ta degit ex parte solum [ut idem Apostolus loquitur 1.Cor.13.v.9.] cognoscit: quod non verum tantum ratione rerum spiritualium ac divinarum, verum & naturalium. Nec contrarium evincit Salomonis exemplum. Quod enim de ejus sapientia dicitur (ut recte animadvertit Cl. Rivetus Exerc. 22. in Genes. quæ omnium sapientiæ præfertur 1. Reg. 3.) qui fuerunt, vel futuri sunt; intelligendum est comparatione facta ad omnes homines post corruptionis statum, non ad Adamum ante peccatum. Addere possumus triplici solummodo Salomonem omnibus hominibus post lapsum sapientiorem fuisse. *Primo* si conferatur cum illis qui proprio studio & labore scientiam acquisiverunt. *Secundo* si componatur cum regibus, qui vel ante, vel post eum in Hierusalem fuerunt: ut ipse innuere videtur Eccl. 1. v. 16. *Tertio* si sermo sit non tam de rerũ naturalium scientia, quam de prudentia regendi populum, quam speciatim à Deo expetiverat, 1. Reg. 3. v. 9. In tertio gloriæ statu *quoniam ratione electorum adveniet quod perfectum est, illud quod aliquatenus est, ex parte tolletur*, docente Apostolo 1. Cor. 13. v. 10. Ipsiqne *amplius cognoscent, prout amplius edocti fuerint*, ib. v. 12. Quod an complementum etiam habiturum sit ratione cognitionis rerum naturalium, cum Scripturæ definire non placuerit, exemplo quorundam Scholasticorum rimari non audemus: Sufficit

ex ea liquere, hominem ante lapsum perfectiorem rerum naturalium habuisse cognitionem, quam post eum assequi potest. Quod nobis magno usui futurum est, non tantum contra inflatos sciolos, sed & quosdam recentiores, qui majorem Philosophiæ, quam cudere moliuntur, perfectionem præconcipiunt, quam in hominem aliquem post lapsum cadere potest. Quanquam autum hi à Scepticismo alienissimi videntur, ad nihil scire tamen viam expeditissimam faciunt, dum omne scire præ suo scire nihil putant; quod tamen si penitius excutiatur ipsis ineptiis ineptius deprehendetur. Sed hac de re pluribus libris subsequentibus: hic tantum ex iis, quę dicta sunt, notetur, quando à nobis disputatur de perfectione scientiæ Philosophice perfectæ, considerari scientię hujus subjectum hominem, quatenus post lapsum destitutus est imagine Dei.

CAPUT OCTAVUM.

Quid sit scientia, & quænam illius attributa?

Sed dein quęrendum quid sit scientia; quod ut commode fieri queat, removendæ vocis significationes aliquę sunt, instituto nostro minus convenientes. Neque enim *primo* hic vox latissimè accipitur pro quacunque cognitione, sive certa

certa & evidente, ſive incerta & obſcura, ſive intellectiva, ſive etiam ſenſitiva: quomodo etiam ea quæ aut fide credimus, aut fide percipimus, ſcire dicimur. Neque *ſecundo* minus impropriè accipitur pro cognitione intellectiva & certa, quatenus ea ab opinione diſtinguitur; ſive ſit clara ac evidens, ſive obſcura & inevidens, quo ſenſu non tantum comprehendit ſcientiam propriè dictam, verum etiam fidem. Neque *tertio* ſic vocem accipimus, quatenus propriè magis, quamcunque cognitionem intellectivam certam & evidentem notat, ſive ea per cauſſam, ſive ſine cauſa ſit: quo ſenſu in ſe etiam comprehendit cognitionem principiorum, alias intelligentiam dictam. Neque *poſtremo* vocem ſcientiæ tam rigoroſe accipimus, prout accipi ſolet á Philoſophi interpretibus ad lib. 2. poſt. Anal. & lib. 6. Eth. cap. 3. Quatenus opponitur quatuor alijs habitibus intellectualibus, arti nempe, prudentiæ, ſapientiæ, & intelligentiæ. Concedimus libenter ſecundum Philoſophum, Scholæque Peripateticæ praxin, talem ſcientiam, perfectiſſimam, & quaſi eminenter ſcientiæ rationem habere, ſed tamen nobis, qui hoc loco contra Scepticos diſputamus, hæc propriiſſima notatio admodum uſui non eſt. Conſideramus enim hic ſcientiam, quatenus accipitur pro cognitione intellectiva certa & evidenti, nec anxie inquirimus, ſitne illud quod

proprie

rie solum, sciri potest universale & necessari-
habeaturve vel per demonstrationem tan-
, vel per definitionem, vel per utrumque.
ntiæ autem hoc modo consideratę tria acci-
t, quæ ab ea separari nulla ratione possunt:
itas, perspicuitas, & certitudo. *Primo* con-
ratur circa eam veritas: eaque tum ratione
ecti, quia mens est perficienda rerum vera-
n perfectione; tum ratione instrumentorum
: quæ acquiritur, sive illa sint demonstratio-
s, sive quid aliud eorum loco; tum ratione
ionis rei objectæ, & intellectus, quatenus
: eam vera, & non tantum existimata compre-
nsione comprehendit. *Secundo* perspicuitas,
ię considerata in re objecta est magna intelligi-
litas, in notitia vero est claritas, profluens ex
telligibilitate rei, & ipsa intellectus intellectio-
:. *Tertio* certitudo, quæ ratione ipsarum re-
ım considerata, earum constantia est; ratione
ıtem scientiæ, hic tantum considerabilis, est firma
ıentis adhæsio, quæ ut talis sit, qualis habetur,
riri debet à perspicuitate, à qua nisi originem
rahat, conjuncta potest esse cum falsitate, ha-
ebitque rationem non tam certitudinis, quam
ertinaciæ. Ratione trium harum conditionum
cientia, prout à nobis hic consideratur, non incom-
node definiri potest: *Cognitio intellectiva rei vera
ver a & perspicua.*

CAPUT

Caput nonum.

Quomodo scientia ab opinione distinguatur.

SCientia ex nostra mente descripta, videndum deinceps quomodo ab opinione distinguatur. Scepticorum enim effatum est apud Sext. Empiric. adversf. Mathem. *Per caussam de nulla re quicquam scimus, sed est singulis opinio ut affluxus.* Inde & Xenophanis Colophonij vox apud eundem lib. 2. Pyrrh. Hypoth. *Opinio est in omnibus.* Ut vero liquido differentiæ momenta cognosci queant, exploratum ante esse debet, quid opinio sit. Observandum ergo eam pertinere ad habitus illos qui à Philosophi interpretibus ad lib. 6. Eth. cap. 3. inevidentes vocari solent: quibus opponuntur habitus evidentes, Intelligentia, scientia, & sapientia. Quia autem inevidentes habitus collati cum evidentibus, secundariorum habituum, & ut loquuntur, habituum secundum modum, rationem habent, inde opinionem habitum verum esse negant, eamque malunt per affectionem aut dispositionem definire, quam per habitum: quorum opinioni nos applaudentes definimus opinionem, quod sit: *Dispositio inclinans intellectum ad assentiendum alicui rei, vel ex terminis, vel ob rationem probabilem, cum formidine partis oppositæ.* Per hanc definitionem opinionem à fide humana distin-

distinguimus, ei enim necessario non adest formido, quæ ab opinione inseparabilis est. Qando autem fit mentio formidinis partis oppositæ, notandum eam duplicem esse. Alia enim est ex parte potentię intellectivæ, sive subjecti, & est nihil aliud quam vacillatio ipsius intellectus in assentiendo. Alia autem est ex parte ipsius actus sive cognitionis: estque talis formido per quam ipsa cognitio secundum se (& dempto judicio intellectus vel formidantis, vel sibi tenaciter persuasum habentis) ita afficitur, ut possit ei subesse falsum. Hæc posterior formido prorsus requiritur ad rationem opinionis, quia id postulat discrimen scientiæ & opinionis. Prior vero formido, quæ existit ex parte potentiæ intellectivæ, non est opinioni necessaria, ut apparet per cujusvis experientiam: nemo enim est ex omni doctorum numero, qui non opinetur quandoque, verissimam se tueri sententiam, eique mordacissime adhæreat, citra ullam partis oppositæ formidinem; cum nihilominus progressu temporis discat, notitiæ suæ falsum subfuisse, & eam non habuisse rationem scientiæ, sed opinionis. Potest ergo opinio carere actuali vacillatione intellectus ad assentiendum: ut & Aristoteles docet lib. 7. Eth. cap. 3. ubi testatur; *Nonnullos opinantium non ambigere, sed certo se scire putare.* Conferatur Cajetanus 2. 2. q. a. 5. & part. 3. q. 5. 3. Notandum

notandum hoc non tantum contra multos ex recentioribus Philosophis, verum etiam contra Pyrrhonios, qui cum existimarent, opinionem omnem vacillantem, ipsi intellectui, & proinde opinanti quam crucem figere [ut liquet ex Sexto l.3.Pyrrh.hypoth.cap.14.]laborabant vivere *citra ullam opinionem*.Definita ergo hunc in modum opinione, videndum, quomodo à scientia, prout eam superiori capite consideravimus, distinguatur.1.Scientia & opinio differunt ratione generis.Scientiæ enim genus est verus habitus, opinionis vero dispositio.2.Ex parte certitudinis, scientia est certa ac infallibilis cognitio, opinio vero dubia, incerta,& fotmidolosa.3.Ex parte clariratis, nam de ratione scientiæ est evidentia, de ratione vero opinionis, inevidentia & obscuritas.Habet vero scientia evidentiam non per se, sed ab evidentia principiorum participatam: unde major evidentia ipsis principijs inesse debet, quam conclusionibus scientiarum, ut recte colligit Philosophus lib. 1.Poster.Anal. cap. 2. Ut non audiendi sint quidam recentiores, qui eandem evidentiam scientiarum & principiorum esse volunt; ac proinde omnia tam liquido sciri, quam ab omnibus terminorum non ignaris cognoscitur, bis bina efficere quatuor.

Caput

CAPUT DECIMUM.

Quomodo scientiæ, jam antea definitæ, perfectio accidere queat.

Distincta opinione à scientia, videndum quomodo huic perfectio accidat. Non quidem tam propter Scepticos hoc cognoscendum, quam propter ea, quæ subsequentibus libris fusius & distinctius disputanda erunt, quamvis & cognosci debeat, quo commodius Scepticorum argumentis occurri queat. Potest ergo scientię perfectio oboriri, aut ab objecta materia, scibili nempe, aut à caussis, aut ab affectionibus; aut denique ab omnibus. Quantum autem ad primum modum perfectionis advenientem ab objecto, notandum scibile sex habere conditiones, de quibus duę priores tam absolute ad illud pertinent, ut separari non possint: quatuor vero posteriores concernunt perfectionem. 1. Scibile ita affectum debet esse, ut disci ac doceri possit. Unde non valet quorundam Scepticorum argumentum ab ignorantia quarundam rerum, quę ab homine, in statu apsus considerato, perfecte cognosci non possunt aut ob summam perfectionem, aut ob imperfectionem, ad eversionem omnis, qualiscumque etiam, scientiæ. 2. Scibile debet habere caussas, ut Philosophus quoque innuit secundo

Metaphyſ.& primo poſteriorum.Hæ conditiones ſimpliciter ſunt neceſſarię ad ſcientiam proprie dictam.Ratione objecti reliquæ quatuor ſerviunt perfectioni; ergo.3.ſcibile ſynonymum, vel ſaltem analogum eſt: à qua lege cum quibuſdam non male unus Deus excipitur.4.Eſt unum, & quidem vel genere, vel ſpecie, vel proportione, vel attributione.5.Eſt ens per ſe, non vero per accidens.6. Eſt neceſſarum, æternum, immutabile.Quæ poſtrema conditio non tantum à Philoſopho adfertur lib.1.Poſt. Anal.verum etiam lib.6.Eth.cap.3.Quanquam vero plerique Philoſophi Interpretes, ad ſcientiam propriè dictam, quatuor etiam poſteriores conditiones, & præcipuè ſextam requiri exiſtimant, nos tamen dicere malumus, pertinere ad ſcientiam perfectiſſimam: & Ariſtotelem in libb.Poſteriorum, non tam agere de ſcientiæ propriè ſumptæ conditionibus, quam perfectiſſimæ. Communi Interpretum ſententiæ quicunque adhærent; ſi cum Scepticis diſputare debeant, concedere illis debebunt, dari tantum eorum ſcientiam, quorum datur demonſtratio, diſputationiſque filum eo deducetur, ut maneat ſolum in controverſia an detur demonſtratio; quam ſi everterit Scepticus, ſimul etiam ſubmoverit omnem ſcientiam. Deinde *ſecundo* ſcientiæ perfectio oboritur à cauſſis.Per cauſſas potiſſimum intelligmus finalem & efficientem. Quantum

tum ad illam ea respicit aut finem primarium scientiæ, aut fines secundarios sive primarij finis usus. Ratione finis primarii nulli diversæ perfectionis gradus scientiæ accidere possunt. Omnis enim scientiæ finis est scire. Quanquam autem scire, ut & scientia, multiplex est; diversosque perfectionis gradus habet, non tamen ratione hujus finis potissimum in intentione considerandi, diversitas oboriri potest. Omnis enim scientia intendit scire perfectum, quod si attingere semper non possit, mediis imputandum est. Respectu nihilominus finium secundariorum, sive usus multiplicis, multiplex diversitas scientiis accidere potest; ut enim illud scire est melius, cujus plures & simul meliores usus sunt: ita etiam illa scientia perfectior habenda est, cujus scire ejusmodi usus comitantur. Sed ex caussis præcipue efficiens perfectionem scientiæ confert: quod ut intelligi possit [cũ summum contra Scepticos usum habeat] ante paulo uberius de caussis scientiæ efficientibus agendum est. Distribuimus autem eas in principales, & minus principales sive organicas. Principalis, iterum aut universalis, ut Deus: aut particularis est, quæ ipsa hominis mens. Organicæ sive instrumentariæ iterum in duplici differentia: aut enim menti inserviunt in investigatione scientiarum, aut scientiam investigatam per partes, totam in mente progenerant. Prioris notæ instru-

mentariæ caussæ multæ sunt. 1. Pietas, ejusq; exercitium, quę primæ caussę opem conciliant. 2. Sensus, unde mens quasi emendicat, quod intelligit. 3. Memoria, à qua nascitur experientia: quæ gignitur ex multis recordationibus unius ejusdemque attributi, observati aut in pluribus, aut in uno sæpius: ut v. c. quando quis meminit rhabarbarum profuisse Titio, Sempronio, &c. ubi sæpius illud deprehensum est, tandem fit experientia & inductio. Porro etiam atque etiam notandum, experientiam duplicem esse, unam sensuum, quæ in belluis locum habere potest, & alteram accuratam, quæ solius mentis est, quatenus ut alio in loco indicatum est, mentis in homine officium est, non tantum sensuum judicium à fallacia, quantum fieri potest, asserere, verum etiam ordinare. Ratio enim ut potest sensus errantes corrigere, sic potest quoque dirigere. Quod docere videtur Philosophus lib. 3. de Gener. Anim. cap. 10. Quoniam vero experientia inservit vel ad apprehendendum, vel ad assentiendum: ut apprehendamus sufficit prior experientia: habetque hic locum quod vulgo dicitur, Nihil unquam in mente est, nisi prius in sensu fuerit: ut vero assentiamur & non temere, requiritur accurata experientia, sive mentis: quod sedulo contra recentiores quosdam experientiæ blaterones est notandum, quibus assiduo in ore, VENI & VIDE: & interim

interim non expendunt, an non sensioni, ad quam provocant, ob conditionis alicujus defectum (quemadmodum prolixe alio in loco ostendimus) error subesse possit, quem ut sola mens in homine potest castigare, sic sensuum judicium unius mentis moderamine indiget. Porro ad causas scientiæ instrumentales etiam pertinet species intentionalis, quodque eam facit, 5. dispositio organi, cerebri nempe, congruens. Ob cujus pravam dispositionem multi ad Philosophandum, nedum perfecte, maxime inhabiles & inidonei sunt. Et tantum de caussis organicis, quæ causæ principali particulari scientiam generanti inserviunt. succedunt organa per quę scientia tota, per partes ante investigata, in mente progeneratur. Illud autem non unicum tantum est, ut quibusdam recentioribus visum est, sed geminum: Definitio & Demonstratio, ut non tantum ex Aristotele colligi potest, si accuratè sequentia ejus loca conferantur: 1. de Anim. t. 11. 8. Phys. c. 3. lib. 1. Met. cap. ult. verum etiam suadet ratio: Scitur enim aut rei essentia, per definitionem scilicet: aut proprietas, & emergit Demonstratio. Demonstratio autem quæ scientiam gignit, ea aut per caussam, aut per effectum instituitur. Definitio vero quæ aliquid ad scientiæ perfectionem conferet, constare debet genere & differentia, aut saltem loco differentię,

 pro-

proprietate. Queri hic solet utrum ex duobus his instrumentis nobilius habendum sit? Nos omnibus rite expensis, definitioni perfectæ sive essentiali cum Averroë primas concedimus, moti præ cæteris his rationibus. (1.) Quia præstat scire quid res sit, quam qualis: 3. Metaph. cap. 1. & 7. Metaph. cap. 5. definitio autem docet quid res sit, demonstratio qualis. (2) Ex definitione facile proprietates colliguntur: lib. 4. Phys. cap. 5. Non autem ex demonstratione æque facile rei essentia. (3) Quia definitio magis substantiæ congruit, demonstratio autem accidentibus (4.) Quia definitione scientia nobilior paratur, quod apparebit, sive spectetur præstantia materiæ: definitur quippe substantia, demonstratur autem affectio; sive etiam certitudo spectetur, est enim definitio demonstrationis elementum ac proinde etiam certior. Quibus prælibatis, facile cuique liquere potest, quomodo à caussis tum principalibus tum etiam instrumentariis perfectio scientiæ accedere possit. Præcipue autem illa consideratur ratione instrumentorum totam in mente generantium, pro quorum diversa ratione, diversisque perfectionis gradibus plurimum etiam variat. Omnium perfectissima scientia in ordine ad demonstrationem, quę habetur per demostrationem propter quid: in ordine vero ad definitionem, quæ acquiritur per definitionem constantem genere &

nere & differentia ſpecifica. Ipſa inſtrumenta hæc ſi inter ſe conferantur, perfectior erit habenda ſcientia, quæ comparata eſt per definitionem eſſentialem, quam per demonſtrationem, ut liquet ex præcedentibus. *Tertio* & poſtremo ſcientię perfectio contingit ab affectionibus, ijs nempe, de quibus locuti fuimus antea. Veritate, perſpicuitate, & certitudine, quorum gradus eminentior eminentiorem perfectionem, eminentiſſimus autem ſummam perfectionem ſcientiæ conciliat. Ex his quæ de ſcientiæ perfectione dicta ſunt, liquet *primo* quid opinandum ſit de ſententia eorum, qui nullam aliam ſcientiam agnoſcunt præter intuitivam, eam ſcilicet quæ omnia tam liquido oſtendit, ut manibus quaſi palpari poſſint, habetque tantam certitudinem, quam ſenſuu[illegible]dicium. Quaſi vero nulla differentia in[illegible]edat inter ſcientiæ inſtrumentum, experienti[illegible]m ſenſuum, & ſcientiam perfectam, quæ univerſalium eſt. Certitudo ſcientiæ non poteſt citra grandem errorem confundi cum certitudine ſenſuum. Nam [1] ſi eadem eſt certitudo ſcientiæ quæ ſenſuum, idem deberet eſſe objectum: & conſequenter ſcientia tantum dabitur accidentium ſingularium. [2] [illegible] quę ſub ſenſum cadere non poſſunt, ſciri quo[illegible]ue non poterunt: quoniam fautores hujus de[illegible] hanc ſcientiæ perfectionem à ſolis ſenſibus obvenire volunt. Quid ergo

ergo fiet animæ rationali, quid reliquis formis substantialibus, nisi forte novis hisce Flaviis, omnia, excepta sola anima rationali & corporea materia, accidentibus accensere placeat? *Secundo*, falluntur quotquot disciplinas in Conjecturales & demonstrativas distinguunt: illis accensendo Physicam & Medicinam, his autem Theologiam & Mathesin. Nulla enim ratione sententia hæc subsistere potest. Si enim disciplinis, quæ coniecturales vulgo vocantur, scientiæ conditiones accidere possunt, imo ea per quæ perficiuntur, cur non scientiarum quoque loco habebuntur? Hæc autem denegari ijs nulla ratione posse, deinceps in hypothesi ostendemus. *Tertio*, summo errore de scientiæ aut perfectione aut imperfectione ratione certorum individuorum pronunciatur. Quasi vero, ut rem exemplo declaremus, propterea formarum substantialium non detur scientia, quia hic qui deliris somniis dementatus est, hoc credere non potest, aut moveri argumentis, quæ alii in palæstra Philosophiæ exercitatissimi, ut certissima amplectuntur.

Caput

Caput Undecimum.

Proponitur argumentum ab Augustino, Lactantio, & Clemente Alexandrino quoque usurpatum, quo validissime contra Scepticos evincitur aliquid sciri.

EXplicata scientiæ ratione, eaque pariter distincta ab opinione, consequens deinceps est, contra Scepticos, atque universam eorum sobolem, probemus aliquid posse sciri, secundum eas scientiæ regulas, quas jam antea definivimus. Quam vero methodum nobismet ipsis jam antea præscripsimus, in probatione quæstionis hujus, inter Dogmaticos atque Scepticos admodum controversæ, anquisite in universa ipsius tractatione observabimus. Eoque priusquam ulla argumenta adducimus, quæ satisfacere possint ijs, qui in Dogmaticorum ordine censentur, pauca quædam argumenta proponere debemus, quod obfirmatis, atque in pertinaciæ palæstra præ omnibus alijs exercitatis Scepticis, volentibus atque nolentibus licet, assensum extorqueant. Hoc capite unum, proximis alia quædam, quod ejusdem ponderis existimemus, adducemus. Initio quoniam Scepticorum gens dura, atque nescia cedere est [sicut jam antea ostendimus] non potest quoque cum ratione invadi & expugnari, nisi ibi, ubi

ubi infirmitatem suam, atque animum cedere paratum exhibet, utrumque vero ostentat tum, quando pertinaciam suam proponit & urget; eam vero tum maxime proponit, quando sive pro sua epocha, sive pro dubitatione, sive fallacia, sive quocunque alio placito, quod aduersus Dogmaticos propugnare contendit, certitudinem conjunctam evidentiæ, ex suo quasi sensu urget. Fateatur enim Scepticus, aut omnia opinionibus plena esse, aut nullum esse judicium, aut nihil sciri, aut de omnibus dubitandum esse, aut de evidentibus æqualia momenta cum inevidentibus menti offerri, aut nihil sciri ab alijs, aut nullos sapientes, esse aut simile quid: eo ipso, quod fatetur vel unum ex his à se cognosci, sibique prę omnibus aliis Dogmaticorum placitis certum esse fatetur, vincitur. Nam, si hoc suo assensu approbat, atque è sua sententia verum ac certum esse concedit, nę pariter concedere debet, à se, ut ut infesto omni omnino scintiæ, aliquid cognosci, quod verum atque certum sit. Si nolit tale haberi, & æque dubium cum aliis dogmatibus esse pronunciet, ridiculum se exhibet. Quę enim ratio, quod pro hoc dogmate, quod dubium esse concedit, omnes animi sui nervos intendat, illiusque ratione, haud aliter atque seditiosus aliquis Tribunus plebis, omnes non solum Philosophorum familias, verum reliquorum

rum

rum quoque aut ex eruditis, aut eruditionis candidatis, classes inquietet pariter atque turbet. Argumentum, quod propono, antiquum est, suoque calculo probat Augustinus lib.3. adversus Academicos cap.11.quod cum integrum hic exhibere possem, nolo tamen, ne lectorem meum avertam à tanti tum Theologi, tum Philosophi lectione. Argumentum ponderis maximi pluribus in locis idem Augustinus proponit, speciatim lib. 2.de lib. Arbitrio cap.3.verba, licet ex parte proposita jam antea hoc libro, iterato exhibeo. Probaturus ergo Deum esse, sic progreditur: *Prius ante quaero [ut de manifestissimis capiamus exordium] utrum tu ipse sis? An tu fortasse metuis, ne hac interrogatione fallaris? cum utique, si non esses, falli omnino non posses.* Ac deinde: *Ergo, quoniam manifestum est esse te; nec tibi aliter manifestum nisi viveres; id quoque manifestum est, & te vivere. Intellegisne ista duo esse verissima.* Respondet Evodius: *Prorsus intelligo.* Unde Augustinus concludit: *Ergo etiam hoc tertium manifestum est, hoc est, intelligere te.* Pari fere ratione contra Scepticos, obfirmatosque Academicos progrediendum esse jam antea ostenderat Lactantius, quem, utpote Ciceronem Christianum, non possum non, integro illius capite [alia licet argumenta quoque habeat] adducto, hic ad suffragium vocare. Ita ergo lib.3. Divin. Instit. cap.5 *loquitur*; Sunt enim multa, quae natura ipsa nos

scire

ſcire & uſus frequens, & vitæ neceſſitas cogit. Itaque pereundum eſt, niſi ſcias quæ ad vitam ſunt utilia, eaq; appetas: quæ periculoſa, ut fugias & vites. Præterea multa ſunt, quæ uſus invenit. Nam ſolis ac lunæ varij curſus, & meatus ſiderum, & ratio temporum deprehenſa eſt, & natura corporum à medicis, herbarumque vires; & ab agricolis natura terrarum, nec non imbrium futurorum ac tempeſtatum ſigna collecta ſunt. Nulla denique ars eſt, quæ non ſcientia conſtet. Debuit ergo Arceſilas, ſiquidem ſaperet, diſtinguere, quæ ſciri poſſent, quæve neſciri. Sed ſi id feciſſet, ipſe ſe in populum redegiſſet. Nam vulgus interdum plus ſapit: quia tantum quantum opus eſt ſapit. A quo ſi quęras, utrum ſciat aliquid an nihil? dicet ſe ſcire, quæ neſciat. Recte ergo aliorum ſuſtulit diſciplinas, ſed non recte fundavit ſuam: ignoratio enim rerum omnium non poteſt eſſe ſapientia, cujus eſt ſcire proprium. Ita cum Philoſophos expugnaverit, ac docuerit eos nihil ſcire, ipſe quoque nomen Philoſophi perdidit: quia doctrina ejus eſt, nihil ſcire. Nam qui alios reprehendit quod neſciant, ipſe debet ſciens eſſe: cum autem nihil ſciat, quæ perverſitas, quæve inſolentia eſt, ob id ipſum ſe Philoſophum conſtituere, propter quod cęteros tollat? Poſſunt enim ſic reſpondere: Si nihil nos ſcire conviceris, & ideo non eſſe ſapientes, quia nihil

nihil sciamus: ergo ne tu quidem es sapiens, quia quoq; confiteris te nihil scire? Quid ergo promovit Arcesilas, nisi quod confectis omnibus Philosophis, se ipsum eodem mucrone transfixit. *Hactenus Lactantius.* Eodem modo ante ipsum Lactantium instituerat oppugnare Scepticos Clemens Alexandrinus, lib.8. Stromat. per suum interpretem hunc in modum *differens*: Apud Pyrrhonios est assensionis sustentatio, quæ vult nihil firmum esse & stabile. Ea si à se ipsa inceperit, 'atum, quod primum se ipsum infirmabit. Aut ergo dat aliquid esse verum, & non est de omnibus sustinenda assensio: aut persistit dicens nihil esse veri, & est perspicuum quod nec ipsa prius verum dicet: aut enim ipsa verum dicit, aut non. Sed si verum quidem dicit, concedit vel invita esse aliquid veri: sin autem non verum dicit, vera eà relinquit, quæ volebat tollere de medio. Nam quatenus falsa ostenditur, quę perimit epoche, eatenus vera esse ostenduntur ea, quæ perimuntur, quomodo somnium, quod omnia somnia dicit esse falsa: nam cum se ipsum perimat, confirmat alia. Et in summa, si est vera, ducet à se ipsa principium, cum non sit alicujus alterius sustentatio assensionis, sed primum sui ipsius. Deinde si comprehendit quod sit homo, vel quod sustinet assensionem, est perspicuum eum non sustinere assensionem. Quomodo autem respondit etiam ad roga-

rogatum? nam clarum est est eum de hoc non sustinere assensionem. At qui se sustinere assensionem pronunciat, quod sequendo, si oporteat nos de rebus omnibus sustinere assensionem, de ipsa assensionis sustentatione assensionem primum sustinebimus, sitne ei credendum, an non. Præterea si hoc ipsum verum est, eum verum nescire, neque omnino veri quicquam ab illo datur: si autem hoc quoque dicet dubitabile verum ignorare, eo ipso dat verum cognosci posse, quod suam de ipsa assensionis sustentatione sustentationem videatur non confirmare. *Hæc eo loco doctissimus Clemens.*

Caput Duodecimum.

Proponitur secundum argumentum, à reminiscentia desumptum, æque sufficiens ad convincendos Scepticos, ad hoc ut fateantur aliquid sciri posse.

Quum, uti ex antecedentibus liquet, Sceptico obfirmato adversus Dogmaticos, & ea quæ Dogmaticorum sunt, extorqueri invito quasi debeat hæc confessio, aliquid sciri posse, nullis certis scientiæ notis consideratis; præter argumentum superiori capite adductum, alterum à reminiscentia, actu intellectui proprio desumptum occurrit, quod si rite ordineque consideretur, deprehendetur

deprehendetur omnino sufficiens esse ad convincendos duros hos, & cedere nescios homines. Reminiscentia siquidem, seu memoria rationalis, non nisi ratione distincta ab ipso intellectu, quatenus ratione actus, quem exercet, consideratur, non est nisi iterata quædam intellectio, ab alijs recordatio dicta, secundum quam mens ea quæ jam antea cognovit, rursum sibi contemplanda cum quodam discursu, secundum quem unum ab altero separat, exhibet atque repræsentat. Quotquot autem inter homines censentur, etiam illi, qui minimum ratione utuntur, hoc fateri debent, quotidie sæpius sibi usu venire, ut quando menti affertur aliqua species, quam velit contemplari, eam removeat ipsa, atque alteram, quam convenientem magis esse credit, apprehendat. Quicquid ratio quoque Sceptico alicui dictaverit, dum ex ijs, quas recondidit species, unam præ alia amplectitur, volens nolens agnoscere compellitur eam convenientiorem esse: si cognoscit eam convenientiorem esse, næ pariter hoc ipsum novit quod sit ipsa illa species convenientior: secundum communem errorem atque opinionem si progredi se dicat, pariter etiam agnoscere compellitur, præstare secundum communem errorem, quam alia sive contraria ratione progredi. Quid quod hæc ipsa inquisitio speciei, quæ recordanti occurrit, quædam intellectio est. nam, uti jam

jam antea monuimus, reminiscentia nihil aliud, quam iterata intellectio censeri potest. Quę dicimus eleganter illustrantur ab August. lib. 10. Conf. cap. 13. *ubi ita*: Quid cum ipsa memoria perdidit aliquid, sicut fit cum obliviscimur, & quęrimus ut recordemur? ubi tandem quærimus, nisi in ipsa memoria? & ibi si aliud pro alio forte offeratur, respuimus, donec illud occurrat, quod quęrimus, & cum occurrerit, dicimus, hoc est, quod non diceremus nisi agnosceremus, nec agnosceremus, nisi meminissemus. certe ergo obliti fueramus. At non totum exciderat, sed ex parte qua tenebatur, pars alia quærebatur, quia sentiebat se memoria non simul volvere quod simul solebat, & quasi detruncata certitudine claudicans, reddi quod deerat, flagitabat. Tanquam si homo notus sive conspiciatur oculis, sive cogitetur, & nomen eius obliti requiramus, quicquid aliud occurrerit non connectitur, quia non cum illo cogitari consuevit, ideoque respuitur donec illud adsit, ubi simul assuefacta notitia non inæqualiter acquiescat. Et unde adest, nisi ex ipsa memoria? Nam & cum ab illo commoniti recognoscimus inde adest, non enim quasi novum credimus, sed recordantes approbamus hoc esse, quod dictum est. Si autem penitus aboleatur ex animo, nec admoniti reminiscimur. *Hæc eo loco Augustinus.* In quascunque ergo formas sese

converterit

quas aut videtur sensibus suis percepisse, aut quas existimat pariter alio tempore sibi, sive dormienti, sive vigilanti, occurrisse; sepositaque differentia omni, itemque distincta cognitione singularum specierum, tamen certum manet, nec ipse inficias ire potest aliquid exhiberi, quod alias, aut eadem ratione, aut etiam diversa, exhibitum sibi esse existimat: atque si has species aut ipse propulerit, mentem suam ab ijs quasi avertendo, aut conciderint, sponte quasi evanescendo, succedent mox alteræ, pari ratione cum prioribus affectæ, & quicquid etiam factum fuerit à Pyrrhonio, perpetuo hoc remanebit eum contemplari, atque mente percipere quasdam species, quæ respondeant ijs, quas alias (falso an vere eodem hic redit) videtur pari aut diversa ratione percepisse. At iterata hęc ejusmodi specierum perceptio, quid aliud quam reminiscentia est? Quam si illi (quorum argumentum superioribus capitibus hujus libri examinavimus) per cogitationem (quam ipsi definire non potuerunt) intellexissent, aliquid solidius contra Scepticos, homines ferreæ pertinaciæ, exhibuissent. Denique ipsa reminiscentia, exhibens intellectionem circa ea, quæ in memoriæ thesauro latitant, si non Scepticis, saltem alijs, rei perquam admirandæ, imo præ omnibus naturæ quasi miraculis stupendę, certissimum exhibet exemplar. Nouerat hoc mag-

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Proponitur tertium argumentum, à conscientia, quæ in omnibus hominibus, desumptum sufficiensque ad confundendos Scepticos.

SEd & alius aries occurrit, quo si convenienter Sceptici oppugnentur, pariter confundi debent; ad hoc ut manus veritati dent. Quotquot inter homines referri merentur, domesticum habent indicem, paratis ad hoc testibus sic examinantem omnia facta cuiusque, ut pariter secundum leges, neque eburneis neque æneis tabulis, sed ipsi cordi inscriptas, sententiam sive ad condemnationem; sive ad absolutionem ferat. Leges illæ sunt reliquiæ imaginis divinæ, post lapsum in homine superstites, ad hoc ut ipse homo, agnoscendo quod rectum & justum est, non solum foret habilis ad humanam societatem conservandam, verum præcipue per has quasi scalas ad Deum creatorem suum deveniret. Fingit quidem Lucianus in Menippo, umbras comitari corpora nostra in hac vita, atque homines apud Inferos accusare; cæterum sub hac fabula, atque per eam, intelligere oportet vim conscientiæ, quam nemo hominum, quisquis quoque fuerit, possit excutere, quin perpetuo bona facta comitetur bona conscientia, quemadmodum scelera & flagitia mala conscientia, quocunque carnifi-

ce inclementior) haut aliter atque umbra adhęret corpori in sole posito. Cum ergo nullus ex Scepticis, imo nullus Atheus, (ut ut omnia quoque agat) effurcillare penitus possit conscientiam, [licet ea aliquando sopiatur & quasi brutescere videatur] atque si bene aliquid fecerit, sensum gaudij percipiat, tristitiæ contra & doloris, si perverse ac flagitiose se gerere instituerit, jure meritoque ad eum arguendum argumentari licet à conscientia. At, uti circa conscientiam, tanquam syllogismum practicum, duę notantur præmissę, quibus conclusio annectitur; ita, ut ut omnia quoque egerit Scepticus, tum certitudinem præmissarum, tum conclusionis quoque è pręmissis illis collectæ, agnoscere compellitur. Atque incipiendo à majore propositione, ęam suppeditat lex naturę, ipsorum Gentilium cordibus inscripta, teste Apostolo Paulo, qui ad Romanos cap. 2. v. 14. de gentilibus testatur, quod *ostendant opus legis scriptum in cordibus suis*. Theologi vulgo synteresin, seu *habitum principiorum practicorum* vocant. deveniendo autem ad jus naturæ, de eo agens Aristoteles lib. 5. Ethic. cap. 7. dicit: *Ius naturale est, quod ubique eandem vim obtinet, non autem quia sic videtur, vel non videtur.* Et eleganter Cicero lib. 2. de Republ. apud *Lactant. lib. 6. Divin. Instit cap.* 8. Est quidem vera lex, *inquit*, recta ratio, naturæ congruens, diffusa in omnes,

constans,

constans, sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando à fraude deterreat: quæ tamen neque probos frustra jubet & vetat, neque improbos jubendo aut vetando fovet. Nec vero aut per senatum aut per populum solvi hac lege possumus, nec est quærendus explorator aut interpres ejus alius. Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia posthac: sed & omnes gentes & omni tempore una lex, & sempiterna & immobilis continebit: unusque erit communis quasi magister & imperator omnium Deus: ille legis hujus inventor, disceptator, lator: cui qui non parebit, ipse se fugiet, ac naturam hominis aspernabitur: hoc ipso luet maximas pœnas, etiamsi cætera supplicia, quę putantur, effugerit. *Huc usque Cicero apud Lactantium.* Dicunt quidem Sceptici apud Sextum lib. 3. Pyrrh. Hypoth. *ea quæ ad justitiam & injustitiam, & quæ ad honestum, quod cum fortitudine conjunctum est, pertinent, variis controversiis agitari*: sed controversiæ illæ solummodo pertinent ad applicationem legis naturalis, circa quam varias differentias accidere posse, nullum dubium: cum alias verum sit quod Dionysius Siculus apud Plutarchum in Apothphegm. dicit: *legibus civitatis vim facere possum, naturæ legibus non possum.* Eoque, in quas formas quoque instar chamæleontis se converterit Scepticus, nullamque cognitionem agnoscere velit, legis tamen

jucunda spes perpetuo comitatur, bona senectutis nutrix, ut inquit Pindarus. Eleganter etiam ille ait: Quicunque juste & pie vitam traduxerit, jucunda spes cor ejus fovens, ad felix senium quoddam comitatur: quæ maxime multiplices hominum animos gubernat. Quicquid Scepticus quoque fecerit sensum hunc sive doloris, sive gaudii ut excutere non potest; ita pariter concludere debet, se longe aliter affici, quando bene fecit, quam quando male & perverse actiones suas instituit.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Ex eo, quod Scepticus Deum cognoscit, concluditur eum aliquid scire. Qua occasione agitur de Theologia naturali insita.

Quod aliquis cum ratione summa miretur, Scepticorum pertinacissimi, qui de omnibus rebus aut dubitabant, aut in utramque partem disputabant, inconcussam reliquerunt hanc Thesin, *Deum esse*: quum, ut ex superiori capite constat, conscientiam effurcillare non queant, non possunt non quoque pariter aliquem numinis sensum retinere: siquidem conscientia non foret illud, quod est, nisi intellectui persuasum esset aliquem omniscium & omnipotentem omnium actionum nostrarum judicem esse, cui aliquando ratio-

ratio cujuscunque etiam otiosi verbi reddi debeat. Hinc ipsi Pyrrhonij apud Sextum lib. 3. Pyrrh. Hypot. cap. 1. sic loquuntur: *Itaque quum Deum efficacissimam esse caussam bona pars eorum* (dogmaticorum scil.) *pronunciarit, primum de Deo inquiramus: illud præfati, nos vitam communem sequentes, nulli autem opinioni adhærentes, dicere esse Deos, & colere Deos, & providentiam illis attribuere: sed adversus Dogmaticorum temeritatem quædam adferre.* Atque hinc ipse Sextus in opere adversus Mathematicos, varijs adductis rationibus, ijsque prægnantibus, probat Deum tum esse, tum eidem honorem deferendum. Sed si exploratum fuit Scepticis, Deum esse, sic ut de ea assertione (licet ignoraverint quis, qualisve Deus esset) ne quidem dubitaverint, næ pariter volentes nolentes fateri debuerunt se aliquid scire, quum cognoverint primum & nobilissimum omnium entium. Verum quidem est, eos disputasse cum Dogmaticis de Dei distincta natura, atque existimasse definite dici non posse, quis qualisve Deus esset: interim quod Deus esset, sive quod esset ens aliquod primum, infinitum, & omnipotens; ne quidem in dubium unquam vocarunt. Atque in hoc distincti fuerunt à Dogmaticis, quibus ex suo saltem sensu, quem de Deo fovebant, liquidum & perspicuum erat, quid Deus esset: cum eatenus accederent his ipsis, eorumque sententiam probarent,

probarent, in quantum faterentur Deum esse, illud tanquam ens vere proprieque existens agnoscendum. Unde hic ipse Sextus adversus Mathematicos *sic scribit*: Deorum autem notio & fuit ab æterno, & permanet in æternum, ut cui ea ipsa quæ fiunt, ferant testimonium ut est consentaneum. Verum enimvero si vulgi & imperitorum relinquenda est opinio, credendum est autem viris doctis & præclaris, licet videre Poëticum nihil magnum nec præclarum efferre, in quo non sit Deus, à quo dependet rerum, quæ fiunt, vis & potestas: ut apud Homerum poëtam in bello quod scripsit Græcorum & Trojanorum. Licet autem videre etiam Physicam consonare cum Poëtica, Pythagoras enim & Empedocles, & Ionici, Socratesque, & Plato & Aristoteles, & Stoici, & fortasse etiam ij qui sunt ex hortis, ut testantur Epicuri selectæ dictiones, Deum relinquunt. Quomodo ergo si quæreremus de aliquibus, quæ cadunt sub aspectum, merito ijs crederemus, quibus visus est acutissimus: ita considerantes de aliquibus quæ contemplatur ratio, non alijs debemus credere, quam ijs, quibus acutum est ingenium, & perspicax ratio: cujusmodi sunt Philosophi. Sed adversarij respondere solent ad obiectionem. *Huc usque Sextus.*

Eodem

Eodem fere modo Seneca, universalem omnium hominum consensum adducendo, progreditur ep. 117. *Multum*, inquit, *dare solemus præsumptioni omnium hominum. Apud nos veritatis argumentum est aliquid omnibus videri: tanquam Deos esse, inter alia sic colligimus, quod omnibus de Dijs opinio insita est: nec ulla gens usquam est ad eo extra legem moresque rejecta, ut non aliquos Deos credat.* Ut ergo latissima omnino differentia intercedit inter quęstionem *quare res sit*, & quęstionem *quod sit*; nequaquam existimandum, eos, qui inquirendo se fatigarunt circa Dei naturam, quamque ne quidem attingere potuerunt, pariter falsos fuisse, circa Dei existentiam; utque forte Scepsin & epochiam foverint circa Dei naturam, ita nequaquam sequi eosdem pari ratione debuisse instar Scepticorum fluctuare circa Thesin illis ab ipsis Scepticis concessam. Quamvis enim Sociniani quidam (omnes in eodem sensu non esse alibi ostendo) omnem de Deo insitam cognitionem negare instituerint, certissimum tamen est intellectum humanum, simulac se exerere incipit, atque actus intellectuales edere, devenire secundum prima sciendi principia, eidem ad modum communium notionem insita, ad ens aliquod, pro ratione facultatis illius intelligentis, primum, superiusque omnibus alijs entibus: non quidem dixerim illud ens concipi tanquam Deum, (sic enim

axiomatica,

axiomatica, eaque distincta cognitio, deberet æque evidens esse atque cognitio simplicis apprehensionis) cum sufficiat concipi tanquam aliquid incomparabile. Naturæ siquidem lumen, (per lapsum hactenus penitus non extinctum) subserviente theoreticæ cognitioni aliquatenus perpetuo conscientia, hominem simulac imperfectissimam quoque functionem intellectualem edere incipit, deducit ad aliquod ens, secundum suum concipiendi modum eatenus non tantum incomparabile, quatenus alteri alicui non existimat æqualem perfectionem attribui posse; verum etiam quod mox apprehendat sese magis ab hoc ipso ente (facit huc conscientiæ testimonium) quam ab ullo alio observari, & quidem tanta cum attentione, ut illi ipsi quoque obligetur ad rationem reddendam omnium eorum, quæ fecerit. Hoc ita se habere manifesto liquet ex perillustri Pauli loco, ad Rom. cap. 2. v. 14. & seq. *Quum gentes quæ legem non habent, natura quæ legis sunt, faciant, isti legem non habentes, sibiipsis lex sunt: Ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, una testimonium reddente ipsorum conscientia, & cogitationibus sese mutuo accusantibus aut defendentibus.* Quo in loco ut Apostolus testatur gentiles, alienos à tabulis federis, atque promissionibus Evangelicis, natura, sive ex naturæ instinctu, non ipsam quidem legem (hæc siquidem ijs lata non fuit) sed

rogatum? nam clarum est est eum de hoc non sustinere assensionem. At qui se sustinere assensionem pronunciat, quod sequendo, si oporteat nos de rebus omnibus sustinere assensionem, de ipsa assensionis sustentatione assensionem primum sustinebimus, sitne ei credendum, an non. Præterea si hoc ipsum verum est, eum verum nescire, neque omnino veri quicquam ab illo datur: si autem hoc quoque dicet dubitabile verum ignorare, eo ipso dat verum cognosci posse, quod suam de ipsa assensionis sustentatione sustentationem videatur non confirmare. *Hæc eo loco doctissimus Clemens.*

Caput Duodecimum.

Proponitur secundum argumentum, à reminiscentia desumptum, æque sufficiens ad convincendos Scepticos, ad hoc ut fateantur aliquid sciri posse.

Quum, uti ex antecedentibus liquet, Sceptico obfirmato adversus Dogmaticos, & ea quæ Dogmaticorum sunt, extorqueri invito quasi debeat hæc confessio, aliquid sciri posse, nullis certis scientiæ notis consideratis; præter argumentum superiori capite adductum, alterum à reminiscentia, actu intellectui proprio desumptum occurrit, quod si rite ordineque consideretur, deprehendetur

deprehendetur omnino sufficiens esse ad convincendos duros hos, & cedere nescios homines. Reminiscentia siquidem, seu memoria rationalis, non nisi ratione distincta ab ipso intellectu, quatenus ratione actus, quem exercet, consideratur, non est nisi iterata quædam intellectio, ab alijs recordatio dicta, secundum quam mens ea quæ jam antea cognovit, rursum sibi contemplanda cum quodam discursu, secundum quem unum ab altero separat, exhibet atque repræsentat. Quotquot autem inter homines censentur, etiam illi, qui minimum ratione utuntur, hoc fateri debent, quotidie sæpius sibi usu venire, ut quando menti affertur aliqua species, quam velit contemplari, eam removeat ipsa, atque alteram, quam convenientem magis esse credit, apprehendat. Quicquid ratio quoque Sceptico alicui dictaverit, dum ex ijs, quas recondidit species, unam præ alia amplectitur, volens nolens agnoscere compellitur eam convenientiorem esse: si cognoscit eam convenientiorem esse, næ pariter hoc ipsum novit quod sit ipsa illa species convenientior: secundum communem errorem atque opinionem si progredi se dicat, pariter etiam agnoscere compellitur, præstare secundum communem errorem, quam alia sive contraria ratione progredi. Quid quod hæc ipsa inquisitio speciei, quæ recordanti occurrit, quædam intellectio est. nam, uti

jam

jam antea monuimus, reminiſcentia nihil aliud, quam iterata intellectio cenſeri poteſt. Quę dicimus eleganter illuſtrantur ab Auguſt. lib. 10. Conf. cap. 13. *ubi ita*: Quid cum ipſa memoria perdidit aliquid, ſicut fit cum obliviſcimur, & quęrimus ut recordemur? ubi tandem quærimus, niſi in ipſa memoria? & ibi ſi aliud pro alio forte offeratur, reſpuimus, donec illud occurrat, quod quęrimus, & cum occurrerit, dicimus, hoc eſt, quod non diceremus niſi agnoſceremus, nec agnoſceremus, niſi meminiſſemus. certe ergo obliti fueramus. At non totum exciderat, ſed ex parte qua tenebatur, pars alia quærebatur, quia ſentiebat ſe memoria non ſimul volvere quod ſimul ſolebat, & quaſi detruncata certitudine claudicans, reddi quod deerat, flagitabat. Tanquam ſi homo notus ſive conſpiciatur oculis, ſive cogitetur, & nomen eius obliti requiramus, quicquid aliud occurrerit non connectitur, quia non cum illo cogitari conſuevit, ideoque reſpuitur donec illud adſit, ubi ſimul aſſuefacta notitia non inæqualiter acquieſcat. Et unde adeſt, niſi ex ipſa memoria? Nam & cum ab illo commoniti recognoſcimus inde adeſt, non enim quaſi novum credimus, ſed recordantes approbamus hoc eſſe, quod dictum eſt. Si autem penitus aboleatur ex animo, nec admoniti reminiſcimur. *Hæc eo loco Auguſtinus.* In quaſcunque ergo formas ſeſe

converterit

quas aut videtur sensibus suis percepisse, aut quas existimat pariter alio tempore sibi, sive dormienti, sive vigilanti, occurrisse; sepositaque differentia omni, itemque distincta cognitione singularum specierum, tamen certum manet, nec ipse inficias ire potest aliquid exhiberi, quod alias, aut eadem ratione, aut etiam diversa, exhibitum sibi esse existimat: atque si has species aut ipse propulerit, mentem suam ab ijs quasi avertendo, aut conciderint, sponte quasi evanescendo, succedent mox alteræ, pari ratione cum prioribus affectæ, & quicquid etiam factum fuerit à Pyrrhonio, perpetuo hoc remanebit eum contemplari, atque mente percipere quasdam species, quæ respondeant ijs, quas alias (falso an vere eodem hic redit) videtur pari aut diversa ratione percepisse. At iterata hęc ejusmodi specierum perceptio, quid aliud quam reminiscentia est? Quam si illi (quorum argumentum superioribus capitibus hujus libri examinavimus) per cogitationem (quam ipsi definire non potuerunt) intellexissent, aliquid solidius contra Scepticos, homines ferreæ pertinaciæ, exhibuissent. Denique ipsa reminiscentia, exhibens intellectionem circa ea, quæ in memoriæ thesauro latitant, si non Scepticis, saltem alijs, rei perquam admirandæ, imo præ omnibus naturæ quasi miraculis stupendę, certissimum exhibet exemplar. Nouerat hoc mag-

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Proponitur tertium argumentum, à conscientia, quæ in omnibus hominibus, desumptum sufficiensque ad confundendos Scepticos.

SEd & alius aries occurrit, quo si convenienter Sceptici oppugnentur, pariter confundi debent; ad hoc ut manus veritati dent. Quotquot inter homines referri merentur, domesticum habent indicem, paratis ad hoc testibus sic examinantem omnia facta cuiusque, ut pariter secundum leges, neque eburneis neque æneis tabulis, sed ipsi cordi inscriptas, sententiam sive ad condemnationem, sive ad absolutionem ferat. Leges illæ sunt reliquiæ imaginis divinæ, post lapsum in homine superstites, ad hoc ut ipse homo, agnoscendo quod rectum & justum est, non solum foret habilis ad humanam societatem conservandam, verum præcipue per has quasi scalas ad Deum creatorem suum deveniret. Fingit quidem Lucianus in Menippo, umbras comitari corpora nostra in hac vita, atque homines apud Inferos accusare; cæterum sub hac fabula, atque per eam, intelligere oportet vim conscientiæ, quam nemo hominum, quisquis quoque fuerit, possit excutere, quin perpetuo bona facta comitetur bona conscientia, quemadmodum scelera & flagitia mala conscientia, quocunque carnifi-

ce inclementior) haut aliter atque umbra adhæret corpori in sole posito. Cum ergo nullus ex Scepticis, imo nullus Atheus, (ut ut omnia quoque agat) effurcillare penitus possit conscientiam, [licet ea aliquando sopiatur & quasi brutescere videatur] atque si bene aliquid fecerit, sensum gaudij percipiat, tristitiæ contra & doloris, si perverse ac flagitiose se gerere instituerit, jure meritoque ad eum arguendum argumentari licet à conscientia. At, uti circa conscientiam, tanquam syllogismum practicum, duę notantur præmissę, quibus conclusio annectitur; ita, ut ut omnia quoque egerit Scepticus, tum certitudinem præmissarum, tum conclusionis quoque è pręmissis illis collectæ, agnoscere compellitur. Atque incipiendo à majore propositione, ęam suppeditat lex naturę, ipsorum Gentilium cordibus inscripta, teste Apostolo Paulo, qui ad Romanos cap. 2. v. 14. de gentilibus testatur, quod *ostendant opus legis scriptum in cordibus suis.* Theologi vulgo synteresin, seu *habitum principiorum practicorum* vocant. deveniendo autem ad jus naturæ, de eo agens Aristoteles lib. 5. Ethic. cap. 7. dicit: *Ius naturale est, quod ubique eandem vim obtinet, non autem quia sic videtur, vel non videtur.* Et eleganter Cicero lib. 2. de Republ. apud *Lactant. lib. 6. Divin. Instit cap.* 8. Est quidem vera lex, *inquit*, recta ratio, naturæ congruens, diffusa in omnes,

constans,

constans, sempiterna, quæ vocet ad officium iubendo, vetando à fraude deterreat: quæ tamen neque probos frustra iubet & vetat, neque improbos iubendo aut vetando fovet. Nec vero aut per senatum aut per populum solvi hac lege possumus, nec est quærendus explorator aut interpres ejus alius. Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia posthac: sed & omnes gentes & omni tempore una lex, & sempiterna & immobilis continebit: unusque erit communis quasi magister & imperator omnium Deus: ille legis hujus inventor, disceptator, lator: cui qui non parebit, ipse se fugiet, ac naturam hominis aspernabitur: hoc ipso luet maximas pœnas, etiamsi cætera supplicia, quę putantur, effugerit. *Huc usque Cicero apud Lactantium.* Dicunt quidem Sceptici apud Sextum lib. 3. Pyrrh. Hypoth. *ea quæ ad justitiam & injustitiam, & quæ ad honestum, quod cum fortitudine conjunctum est, pertinent, variis controversiis agitari*: sed controversiæ illæ solummodo pertinent ad applicationem legis naturalis, circa quam varias differentias accidere posse, nullum dubium: cum alias verum sit quod Dionysius Siculus apud Plutarchum in Apothphegm. dicit: *legibus civitatis vim facere possum, naturæ legibus non possum.* Eoque, in quas formas quoque instar chamæleontis se converterit Scepticus, nullamque cognitionem agnoscere velit, legis tamen

incunda spes perpetuo comitatur, bona senectutis nutrix, ut inquit Pindarus. *Eleganter etiam ille ait: Quicunque juste & pie vitam traduxerit, jucunda spes cor ejus fovens, ad felix senium quoddam comitatur: quæ maxime multiplices hominum animos gubernat.* Quicquid Scepticus quoque fecerit sensum hunc sive doloris, sive gaudii ut excutere non potest; ita parirer concludere debet, se longe aliter affici, quando bene fecit, quam quando male & perverse actiones suas instituit.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Ex eo, quod Scepticus Deum cognoscit, concluditur eum aliquid scire. Qua occasione agitur de Theologia naturali insita.

Quod aliquis cum ratione summa miretur, Scepticorum pertinacissimi, qui de omnibus rebus aut dubitabant, aut in utramque partem disputabant, inconcussam reliquerunt hanc Thesin, *Deum esse*: quum, ut ex superiori capite constat, conscientiam effurcillare non queant, non possunt non quoque pariter aliquem numinis sensum retinere: siquidem conscientia non foret illud, quod est, nisi intellectui persuasum esset aliquem omniscium & omnipotentem omnium actionum nostrarum judicem esse, cui aliquando ratio-

ratio cujuſcunque etiam otioſi verbi reddi debeat. Hinc ipſi Pyrrhonij apud Sextum lib. 3. Pyrrh. Hypot. cap. 1. ſic loquuntur: *Itaque quum Deum efficaciſſimam eſſe cauſſam bona pars eorum* (dogmaticorum ſcil.) *pronunciarit, primum de Deo inquiramus: illud præfati, nos vitam communem ſequentes, nulli autem opinioni adhærentes, dicere eſſe Deos, & colere Deos, & providentiam illis attribuere: ſed adverſus Dogmaticorum temeritatem quædam adferre*. Atque hinc ipſe Sextus in opere adverſus Mathematicos, varijs adductis rationibus, ijſque prægnantibus, probat Deum tum eſſe, tum eidem honorem deferendum. Sed ſi exploratum fuit Scepticis, Deum eſſe, ſic ut de ea aſſertione (licet ignoraverint quis, qualiſve Deus eſſet) ne quidem dubitaverint, næ pariter volentes nolentes fateri debuerunt ſe aliquid ſcire, quum cognoverint primum & nobiliſſimum omnium entium. Verum quidem eſt, eos diſputaſſe cum Dogmaticis de Dei diſtincta natura, atque exiſtimaſſe definite dici non poſſe, quis qualiſve Deus eſſet: interim quod Deus eſſet, ſive quod eſſet ens aliquod primum, infinitum, & omnipotens, ne quidem in dubium unquam vocarunt. Atque in hoc diſtincti fuerunt à Dogmaticis, quibus ex ſuo ſaltem ſenſu, quem de Deo fovebant, liquidum & perſpicuum erat, quid Deus eſſet: cum eatenus accederent his ipſis, eorumque ſententiam

probarent,

probarent, in quantum faterentur Deum esse, illud tanquam ens vere proprieque existens agnoscendum. Unde hic ipse Sextus adversus Mathematicos *sic scribit*: Deorum autem notio & fuit ab æterno, & permanet in æternum, ut cui ea ipsa quæ fiunt, ferant testimonium ut est consentaneum. Verum enimvero si vulgi & imperitorum relinquenda est opinio, credendum est autem viris doctis & præclaris, licet videre Poëticum nihil magnum nec præclarum efferre, in quo non sit Deus, à quo dependet rerum, quæ fiunt, vis & potestas: ut apud Homerum poëtam in bello quod scripsit Græcorum & Trojanorum. Licet autem videre etiam Physicam consonare cum Poëtica, Pythagoras enim & Empedocles, & Ionici, Socratesque, & Plato & Aristoteles, & Stoici, & fortasse etiam ij qui sunt ex hortis, ut testantur Epicuri selectæ dictiones, Deum relinquunt. Quomodo ergo si quæreremus de aliquibus, quæ cadunt sub aspectum, merito ijs crederemus, quibus visus est acutissimus: ita considerantes de aliquibus quæ contemplatur ratio, non alijs debemus credere, quam ijs, quibus acutum est ingenium, & perspicax ratio: cujusmodi sunt Philosophi. Sed adversarij respondere solent ad obiectionem. *Huc usque Sextus.*

Eodem

axiomatica, eaque distincta cognitio, deberet æque evidens esse atque cognitio simplicis apprehensionis) cum sufficiat concipi tanquam aliquid incomparabile. Naturæ siquidem lumen, (per lapsum hactenus penitus non extinctum) subserviente theoreticæ cognitioni aliquatenus perpetuo conscientia, hominem simulac imperfectissimam quoque functionem intellectualem edere incipit, deducit ad aliquod ens, secundum suum concipiendi modum eatenus non tantum incomparabile, quatenus alteri alicui non existimat æqualem perfectionem attribui posse; verum etiam quod mox apprehendat sese magis ab hoc ipso ente (facit huc conscientiæ testimonium) quam ab ullo alio observari, & quidem tanta cum attentione, ut illi ipsi quoque obligetur ad rationem reddendam omnium eorum, quæ fecerit. Hoc ita se habere manifesto liquet ex perillustri Pauli loco, ad Rom. cap. 2. v. 14. & seq. *Quum gentes quæ legem non habent, natura quæ legis sunt, faciant, isti legem non habentes, sibiipsis lex sunt: Ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, una testimonium reddente ipsorum conscientia, & cogitationibus sese mutuo accusantibus aut defendentibus.* Quo in loco ut Apostolus testatur gentiles, alienos à tabulis federis, atque promissionibus Evangelicis, natura, sive ex naturæ instinctu, non ipsam quidem legem (hæc siquidem ijs lata non fuit) sed

se liquidò ostendunt Sociniani, quando hunc Solem obscurare, insitamque de Deo notitiam effurcillare omnium mentibus satagunt. Ita quippe de Barbaris Maximus Tyrius Dissert. 38. *Inter Barbaros qui Deos non agnoscat, nemo est.* atque distinctè magis Ælianus lib. 2. var. Hist. cap. 31. *Nemo Barbarorum ad contemptum Deorum unquam accessit: neque in dubium vocant sintne dij, an non sint, & curentne res humanas, an non. Nemo igitur neque Indus, neque Celta, neque Ægyptius, eam cogitationem in animum induxit, quam vel Evemerus Messenius, vel Diogenes Phryx, vel Hippon, uel Diagoras, vel Sosias, vel denique Epicurus.* (Existimat quidem Ælianus, hos velut Atheos, ipsis Barbaris posteriores esse; at si omnia ad vivum circa singulos resecanda forent, liqueret, hanc opinionem publice de ijs invaluisse, nullam aliam ob caussam, quam quod obloquerentur abominandæ reliquorum gentilium opinioni de Deorum multitudine.) *Sed Barbari hi contendunt & esse Deos & nostri curam gerere, & præsignificare futura per aves, signa, vel omina, vel viscera, & alias quasdam observationes & doctrinas.* quæret hic forte aliquis, qui pondus hujus argumenti, à Socinianis licet labefactati, incipiet æstimare, an ergo hæc propositio *est Deus*, per se nota sit? Non ignoro equidem Scholasticorum certamina circa hoc quæsitum, itemque quid quidam Recentiores de eodem censue-

censuerint: Ego vero existimarem distinguendum hic accurate esse inter cognitionem rei simplicem, & ejusdem rei notitiam axiomaticam. Quæ priori modo cognoscuntur, solummodo quod sint conceptu quocunque confuso à mente apprehendi possunt: quæ mens, esse quod rei, tum quoque apprehendere censetur, quando eam sic extra nihilum apprehendit, ut distinguat pariter à quocunque alio Ente, etiamsi interim neque cognoscat propriam illius formalitatem, neque etiam formare possit conceptum eidem adæquatum. At quando posteriori modo, sive axiomatice mens aliquid cognoscit, extrema enunciati inter se comparare debet, quo cognoscat aptane sint componi, an vero dividi; quod cum neutiquam fieri possit ni sicognita formalitate ipsorum extremorum, patet multo plus requiri ad cognitionem axiomaticam, quam simplicem. Quibus breviter in Thesi præmissis, dico hanc propositionem *hoc est Deus*, sive *hoc Ens est Deus*, neutiquam perse notam esse: nam si proponatur ea quam plurimis, petent illi sibi non solum explicari terminos, ad hoc ut dijudicare possint vera an falsa sit hæc propositio; sed aliqualem quoque discriptionem ipsius Dei, cumque quæstio solummodo sit de esse quod Dei, devenietur ad esse quale ejusdem. Longe vero secus se res habet circa cognitionem simplicem, quatenus nempe ipse

ipſe Deus, tanquam aliquid ſecretum ab omnibus aliis Entibus, quibus prius eſſe menti videtur, apprehenditur: huic ſiquidem mentis conceptui ſua conſtat ratio, quando modo mens apprehendit rem ipſam, ſeu Ens aliquod omnibus alijs Entibus (quæ pariter apprehendere aut ſolet, aut poteſt) excellentius & ſuperius. Atque hoc ſenſu dici poteſt per ſe notum eſſe quod ſit Deus. Nam cum Lex naturæ omnium mentibus [quemadmodum ex Apoſtolo jam antea patuit] ſit inſcripta, non poteſt ea ad modum normæ à mente apprehendi, quin mox hæc ipſa feratur ad Legiſlatorem, quem uti apprehendit tanquam ſupremum legis hujus dictatorem executoremque, facit pariter diſcretionem inter Ens aliquod primum, & reliqua Entia, nec intereſt, quo ſive conceptu Ens illud primum apprehendat, aut quocunque etiam nomine compellet, cum ſufficiat apprehendi tanquam primum atque longiſſime ſecretum à quibuſcunque alijs Entibus. Atque ut hæc hoc loco ſufficere poſſunt de inſita Dei cognitione; ita eadem antiquis Patribus in primitiva Eccleſia exploratiſſima fuit. Ex pluribus teſtimoniis ſequentia ſolummodo adduco. Tertullianus in libro de Spectaculis: *Nemo negat quia nemo ignorat, quod ultro natura ſuggerit. Deum eſſe univerſitatis conditorem, eamque univerſitatem tam bonam quam homini mancipatam.*

pata. Sed quia non penitus Deum norunt. nisi naturali jure, non etiam familiari, de longinquo, non de propinquo. Arnob. lib. 1. adv. Gentes: *Quisquamne hominum, qui non cum istius Principis notione diem primæ nativitatis intraverit, cui non sit ingenitum, non affixum, imo ipsi pene in genitalibus matris non impressum, non insitum, esse Regem ac Dominum, cunctorum quæcunque sunt, moderatorem.* Et in vestibulo libri secundi: *Deum esse omnes naturaliter scimus.* Cyprianus de Idolorum vanitate: *Ergo unus est, & ubique diffusus est. Nam & vulgus in multis Deum naturaliter confitetur. cum mens & anima sui Auctoris & Principis admonetur.* Hieronym. ad cap. 1. Gal. *Ex quo perspicuum sit, natura omnibus inesse Dei cognitionem.* Idem in Iob. cap. 36. *Per naturæ bonum notitia creatoris inest cordibus hominum, & quamvis aliquis tam pravus sit & frigidus, ut alienus esse studeat à Creatore: nullus tamen est, qui se abscondat à calore ejus.* Et denique Damasc. lib. 1. d. fide Orthod. *Attamen haud quaquam nos deseruit Deus omnimoda sui circumfusus ignorantia: quin imo cunctis cognitio, quod Deus sit, ab ipso naturaliter insita est atque ingenita.*

CAPUT

CAPUT DECIMUM QUINTUM

An recte statuatur in nobis esse Dei idea, ex qua clare colligere queamus Dei existentiam? Item, an mens se à sensibus subducens, in se inveniat Dei speciem?

OCcasione eorum, quæ superiori capite distincte, & tamen perfunctoriè, de insita Dei cognitione disputavimus, non possumus non obiter expendere, an recte quidam instituant jactare, in nobis inveniri aliquam ideam, è qua colligere liceat ratiocinio indubitato & perspicuo, actualem Dei qua Dei existentiam. de authore hujus tum disputandi methodi, tum etiam argumenti [quod compositus jam sit] nihil dicere volo, nec etiam omnia, quę aut ab ipso, aut pro ipso, circa hoc argumentum scripta sunt, quod ab aliis sufficienter hoc præstitum sit, ad examen vocare est animus: solummodo expendendum, aut tolerari qua in Philosophia, qua in Orthodoxa Theologia queat hæc rationativa locutio: *Scio me in me habere Dei ideam, ergo Deus existit.* Initio dico, quocunque etiam modo nomen ideæ [de cujus significatione acerrime contenditur] hic accipiatur, haut legitimam esse consequentiam: neque enim mox à parte rei formaliter existunt, quæ existunt objectivè

parte intellectus. Imo ne quidem ea, quæ citra demonstrationem ullam ab intellectu, ipsis sensibus in partes non venientibus, cognoscuntur, pariter mox à parte rei existunt. Chimæra qua talis, & formaliter sub suo conceptu considerata, nullo sensu aut velut objectum commune, aut etiam proprium percipitur, licet dilucidè atque sub formali sua ratione ab intellectu apprehendatur: à qua tamen conceptione progredi non licet ad ipsius actualem extra intellectum existentiam. Similiter non ens neutiquam à sensibus perceptibile, secundum rationem negationis comparativæ distinctè ab intellectu apprehenditur, quis tamen indè colligat illud pariter à parte rei extra intellectum actualem habere existentiam? Amplius dilucide intellectus percipit hoc axioma: *Contradictoria non possunt simul existere*: nec tamen quis, nisi Weigelianis delirijs effascinatus, velit inde inferre possibilem in se esse coëxistentiam contradictoriorum. Deinde, quis existentiam rerum existimet considerandam, & censendam esse ratione definitæ scientię certi alicujus hominis? Ubi est divina promissio, & obsignans Spiritus sanctus, ibi valet quidem illud *scio*, usurpatum ab Apostolo Paulo 2. Tim. 1. v. 12. neutiquam vero valere potest extra hunc casum, ob sexcentas fallacias, atque ludibria quæ menti humanę, sæpe minus

compositæ

compositæ ob turbatas inferiores facultates, oboriuntur. Certe cum obfirmatis Scepticis si quis hac ratione agere præsumpserit, risum atque ludibrium iis debebit. Tertio ut ratione Dei, menti quasi exhibiti, quoad illius existentiam ab apprehensione qualicunque procedatur, quisquis est Christianus, cogitare deberet, quod diabolus, qui vocatur Deus hujus seculi. 2. Cor. 4. v. 4. sese transfiguret in angelum lucis, 2. Cor. 11. v. 14. fierique possit ut mens, quę hic tanquam sui juris validaque agnosci vult, etiam quando maxime videtur subsistere ad contrarium deflectat. Verum quidem est hanc conclusionem: *Ergo Deus existit*, adeo certam esse, ut nulla certior ne quidem cogitari queat [Cum enim Deus sit ens necessarium, atque illius esse sit ipsum existere, aliter fieri non potest, quin necessarium sit Deum existere] interim tamen principium è quo illud colligitur certo non tedit ad eam conclusionem: potestque diabolus, Deo permittente, aliquam imaginem, quasi singularem, & cum altera non comparabilem menti objicere, è qua ipsa colligat existentiam primi entis, interim ipsa illa imagine Deo per omnia dissimili, si non contraria existente. Si enim has fallacias diabolus exhibere possit ratione divinorum oraculorum, cur non ratione ipsius Dei pari modo menti ludibrium exhibeat? Sed ut ad

illud, quod ingredi debet minorem propositionem hujus argumenti, me convertam, illud nunquam ullo ratiocinio hic probari poterit. Audio quidem dici, *in mente esse Dei ideam*, atque quosdam ita assumere: *Dei idea in me est*. Sed qua certitudine? nolo iam disputare, propriè an impropriè ab authoribus hujus argumenti nomen ideæ accipiatur, nec notare eorum inconstantiam; [quæ vel sola sufficit evortendis illis, quæ tanto molimine intellectus extructa sunt] hoc certum, in quascunque formas se converterint, per ideam debere intelligere speciem intellectualem Deo respondentem adæquate [quod & ipsi innuunt, dum per hanc speciem idealem, seu ideam intelligunt claram atque dilucidam Dei notitiam] & quidem eam speciem pôsitive se debere habere, cum mens non possit censeri habere ideam distinctam alicujus rei, nisi ea sit positiva; quum non entis idea, improprie sic dicta, talis solummodo sit à parte intellectus per rationem comparationis, quatenus cogitando ens, quod non habet illud, quod competit ei ut enti, eidem exhibetur formalitas non entis. Sed si sub tali specie positivè & adæquate Deus apprehendi pôtest, quid fiet Scripturæ, quæ de Deo dicit *quod habitet lucem inaccessam*, 1. Tim. 6. v. 16. imo quod, quam diu absumus ab eo, *cernamus per speculum & ænigma*, 1. Cor. 13. v. 12. Utque Philo

Philosophice agam, intellectus finitus sub proria formalitate concipere debebit ens infinitum: siquidem nulla distincta de Deo potest esse idea, nisi ea pariter fuerit idea & species infinita, cum quicquid in Deo est, sit ipse Deus, & quodlibet attributum Deo ipsi respondens, si adequate concipiatur, pariter implicet adæquatum conceptum infiniti. Nec audio eos, qui dicunt: *Si nulla datur idea seu species intelligibilis Dei, non credemus in eum, quia fides est notitia, notitia est per ideam in nobis, ac speciem intelligibilem.* nam quamvis verissimum sit nos Deum obscure ex libro naturę, clarius vero ex libro Scripturæ nosse, non licet tamen inde inferre propterea in nobis esse ideam propriam Dei; siquidem Deum cognoscimus non sub formalitate propria & adęquate, sed per conceptus partim comparativos, partim negativos, apprehendendo non tam quid sit, quā quid non sit. Manet vero hęc thesis nobis certa *est, Deus*: quia quocunque mens se uertit, & quamcunque speciem ut entis speciem apprehendit, per eam ad Deum ducitur. Nec obstat quod dicitur *notitia est in nobis per ideam ac speciem intelligibilem*: siquidem quædam novimus per se ac per speciem intelligibilem propriam, quædam vero per speciem aliorum cum quibus comparantur, ut modo de non ente dictum. Contrarium quoque non su-

adet Dei cognitio insita, nam ut inde collegeris nobis naturaliter notum esse aliquod Ens, sine socio, atque cum nullo comparabile; ita pariter non licet progredi à simplici Dei ut existentis apprehensione, ad adęquatam illius cognitionem per ideam, sive speciem intelligibilem. Quod qui pertinaciter contendunt, statuunt creaturę possibile esse, *ut Deum secundum essentiam cognoscat*: quum tamen illi ipsi hoc Deo uni competere concedere cogantur. Non valet quoque in contrarium, quod dicitur, ideo hanc propositionem, Deus est; esse natura tum notam, tũ evidentem, ideo quod pateat ejus cognitio soli intellectui: nam ut concedo lubens esse evidentem intellectui axiomatice ratione immutabilis veritatis, non est tamen evidens ei à parte subjecti: quicquid enim mens sibi finxerit, & quocũnque conceptu quod Deum vocat apprehenderit, erit inadæquatus, nec poterit censeri species intelligibilis Deo propria & adæquata. Alij non tam nituntur præcedenti argumento, quam potius provocant ad abductionem intellectus, à rebus omnibus corporeis, existimantque eum in se animadvertere posse Dei speciem, sive ideam, si modo se à sensibus omnibusque rebus corporeis seiunxerit. Do quidem lubens, intellectum sensibus affixum, & adhærentem rebus corporeis, impediri multis modis

modis in contemplatione eorum, quæ sensibus non sunt perceptibilia; atque cum sui iuris est, melius vacare posse meditationibus rerum divinarũ: interim quocunque modo mens se composuerit, habebit duntaxat de Deo cognitionem partim comparativam, partim negativam, quam licet intus apud se limare & suo modo perficere queat, neutiquam tamen ut ut in omnes partes se converterit, talem, qualis urgetur, speciem inveniet: nec quando se contemplatur, in se ipsa pariter mens, ut quidam somniarunt, Dei offendit speciem, sic enim ipsa infinita esse deberet. Novi quidem Scholasticos ex Augustini Epist. 112. ratione Dei cognitionis distinguere in visionem apprehensionis, & comprehensionis: cæterum hęc ipsa apprehensionis visio ut consistit in manifestatione veritatis quod Deus sit; ita non efflagitat talem ideam sive speciem, quam homini, imo creaturæ nulli competere posse diximus. Videant vero qui hoc statuunt, quomodo cum Scriptura in gratiam redeant. Ea de omnibus irregenitis testatur, quod ratione intellectus sint tenebrę, Eph. 5. v. 8. cum ipse Deus lux sit 1. Ioh. 1. v. 5. at quæ convenientia luci cum tenebris? ut usurpem verba Apostoli, 2. Cor. 6. v. 14.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Duo argumenta proponuntur, haud exiguum pondus habentia apud Dogmaticos, eosque qui extra Scepticorum familiam consistunt.

QUum supra hasce lineas nobis definiverimus, ut dixerimus, nos antea proponere velle illa argumenta, quibus ipsi genuini Sceptici, volentes nolentes expugnari queant, priusquam deveniamus ad ea, quæ apud Dogmaticos duntaxat valent; ex re est, postquam illud egimus, deinceps paucas quasdam rationes, apud hos, si bene examinentur, plurimum valentes, excutiamus. In antecessum vero eas iterum distinguimus, siquidem Dogmatici, quorum hic mentionem facimus, considerari possunt vel ut Scripturæ filii, vel quatenus ab eadem remoti, solis rationibus locum faciunt. Posterioris ordinis Dogmaticos uti prius considerandos existimamus, ita in eorundem gratiam primo adducimus illud argumentum, quod desumptum est à naturali sciendi desiderio, in omnibus, qui homines sunt, sese prodente. Neque enim ullum invenire est hominem, ut ut moribus quoque barbarum, ac cęteroquin ab omni cultu alienum, in quo non inveniatur naturale aliquod studium, quo fertur non tantum ad sciendum, verum etiam ad perfectionem

scientię

ſcientiæ circa eam rem, cui cognoſcendæ vacat, adhoc omnes animi ſui nervos intendendo. Ut non ſine ratione ab Ariſtotele in ipſo veſtibulo librorum Metaphyſicorum dicatur: *Omnes homines natura ſcire appetunt*. Et à Cicerone lib. 2. de Finib. *Natura*, inquit, *cupiditatem ingenuit homini veri inveniendi, quod facillime apparet, cum vacui curis, etiam quid in cœlo fiat, ſcire avemus*: fruſtra vero appetitus hic conceſſus fuerit homini, creaturarum perfectiſſimo, atque ab angelis ſecundo, ſi ei ipſi appetitui naturaliter indito, ſatisfieri nulla ratione queat: at notum axioma, quo Deus atque natura nihil fruſtra facere dicuntur, *lib. 2. de Cœlo tex.* 50. & 59. *lib. 3. de Anima tex.* 45. Imo fruſtra laboraverint viri ſummi, qui inter difficultates maximas, quibus premebantur, pręſciendi tamen deſiderio, ſtudiis ſapientiæ vacarunt. Sed quum argumentum hoc pręclare illuſtratum fuerit à Cicerone, lib. 5. de Finib. non poſſum non integrum ejus locum; licet prolixiorem, hic aſſcribere. Ita vero loco dicto *M. Tullius*: Tantus, *inquit*, eſt innatus in omnibus hominibus cognitionis amor & ſcientiæ, ut nemo dubitare poſſit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento invitata rapiatur. videmuſne, ut pueri ne verberibus quidem à contemplandis rebus perquirendiſque deterreantur? ut pulſi

ut pulsi requirant, & aliquid scire se gaudeant? ut alijs narrare gestiant? ut pompa, ludis, atque hujusmodi spectaculis terreantur, ob eandemque rem & famem & sitim perferant? quid vero, qui ingenuis studijs atque artibus delectantur? nonne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem? omniaque perpeti ipsa cognitione & scientia captos? & cum maximis curis & laboribus compensare eam, quam ex discendo capiant, voluptatem? mihi quidem Homerus hujusmodi quiddam vidisse videtur in ijs, quæ de Sirenum cantu finxerit: neque enim vocum suavitate videntur, aut novitate quadam & varietate cantandi revocare eos solita, qui prętervehebantur; sed quia multa se scire profitebantur, ut homines ad earum saxa discendi cupiditate adhęrescerent. *Et paulo post*: Quem ardorem studij censetis fuisse in Archimede, qui dum in pulvere quædam describit attentius, ne patriam quidem captam esse senserit? quantum Aristoxeni ingenium consumptum videmus in Musicis? quo studio Aristophanem putamus ętatem in literis duxisse? Quid de Pythagora, quid de Platone, aut Democrito loquar, à quibus propter discendi cupiditatem videmus ultimas terras esse peragratas? quæ qui non vident, nil unquam magna cognitione dignum amaverunt. Atque hoc

loco

loco, qui propter animi voluptates coli dicunt ea ſtudia, quæ dixi, non intelligunt idcirco eſſe ea propter ſe expetenda, quę nulla utilitate obiecta delectentur animi, atque ipſa ſcientia, etiamſi incommoda datura ſit, gaudeant? ipſi enim quæramus à nobis ſtellarum motus, contemplationeſque rerum cæleſtium, eorumque omnium, quæ naturæ obſcuritate occultantur, cognitiones quemadmodum nos moveant, & quid hiſtoria delectet, quam ſolemus perſequi uſque ad extremum, prætermiſſa repetimus, inchoata perſequimur. Nec vero ſum inſcius eſſe utilitatem in hiſtoria, non modo voluptatem: quid cum fictas fabulas, è quibus utilitas nulla duci poteſt, cum voluptate legimus? quid cum volumus nomina eorum qui quid geſſerint, nota nobis eſſe, parentes, patriam, multa præterea minime neceſſaria? quid quod homines infima fortuna, nulla ſpe rerum gerendarum, opifices denique delectentur hiſtoria? maximeque eos videre poſſumus, res geſtas audire & legere velle, quia ſpe gerendi abſunt confecti ſenectute. Quocirca intelligi neceſſe eſt in ipſis rebus, quæ diſcuntur & cognoſcuntur, invitamenta ineſſe; quibus ad diſcendum, cognoſcendumque moveamur. Ac veteres quidem Philoſophi in beatorum inſulis fingunt, qualis natura ſit vitæ ſapientium, quos cura omni libera-

beratos nullum necessarium vitæ cultum aut paratum requirentes, nihil aliud esse acturos putant, nisi ut omne tempus in quærendo, ac discendo in naturæ cognitione consumant: nos autem non solum beatæ vitæ illam oblectationem videmus, sed etiam levamentum miseriarum. Itaque multi cum in potestate essent hostium aut tyrannorum, multi in custodia, multi ex exilio dolorem suum doctrinæ studijs levaverunt. Princeps hujus civitatis Phalereus Demetrius, cum patria pulsus esset injuria, ad Ptolemæum se Regem Alexandriam contulit, qui cum in hac ipsa Philosophia, ad quam te hortamur, excelleret, Theophrastique esset auditor, multa præclara in illo calamitoso otio scripsit, non ad usum aliquem suum, quo erat orbatus, sed animi, cultus ille erat ei quidam humanitatis cibus. *Huc usque Cicero.* Imo, si nulla detur scientia, nec verum, invitante adhoc ipso naturali appetitu, inveniri possit; inane fuerit non solum Philosophorum studium, verum etiam nomen, quique veritatis investigationi omne suum studium tempusq; impendunt, tantundem fecerint, atque illi, *qui volantia insequuntur*, quemadmodum in materia non admodum absimili loquitur Aristoteles lib. 4. Metaph. cap. 5. At quis hoc credat? Deinde nec hoc

hoc alterum argumentum insuper plane habendum esse existimo: Communes veritates, apud cunctos mortales indubitatæ, concessæque ab omnibus illis, qui modo terminos cognoscere possunt; velut regula & mensura aliorum, quæ cognoscuntur, ab omnibus apprehenduntur, simul ac modo terminos intelligunt: certo argumento iis inesse certitudinem atque veritatem tantam, ut de iisdem tuto ambigere non liceat. Eo ipso quippe primæ veritates, quæ vulgo generalissima atque indemonstrabilia axiomata vocantur, ab omnibus probantur, quoniam omnes, terminis modo intellectis, certitudini, atque evidenti eorundem veritati assentiuntur. at si omnes, ij quoque qui ab omni humanitate alieni sunt, citra ullam fluctuationem, aut mentis hæsitantiam iisdem assensum suum concedunt, ne pariter certum est, nec ultra ambigere licet, quin aliquid tanquam verum atque certum intelligi ab humana mente possit. Quod enim omnes omnino homines approbant, & ut certum agnoscunt, illud quoque ut certum cognosci posse, certius est, quam ut ulli homini de eo ambigere liceat. nec quicquam ad rem facit, quod in applicatione primarum veritatum mens sæpe hæsitabunda subsistat, fluctuetque, nescia an primæ veritates certæ & veræ quoque sint: siquidem hoc nullam aliam ob

am ob caussam contingit, quam quod mens rerum ad quas fit applicatio, intricata varietate & multitudine confundatur, nec possit illud quod in se ut certum cognoscit, simul qua tale apprehendere cum eo cui applicatur. quomodo mens mox non videt trianguli rectanguli angulũ rectum maiorem esse angulo acuto, quamvis probe alias norit integrum circuli quadrantem majorem esse parte illius, ex eo quod totum sua parte majus sit. Horum ipsorum vero principiorum certitudo inde elucescit, quod sic cognoscãtur abintellectu, ut nunquã metus contrarii ei sub esse queat, nec unquam axioma, quod contradictorium hisce primis veritatibus existit, verum esse possit. Existimabit quis forte inconvenientem hanc rationem esse, propterea quod primorum principiorum notitia, non censeatur esse scientia, sed intelligentia; quod quamvis concesserim non invitus habita ratione distinctionis, quam Aristoteles agnoscit inter habitus intellectuales: interim, in hac doctrina contra Scepticos, scientię fimbrias latius extendi posse, imo debere, ex iis quę antea proposita fuerunt, liquere credo.

Caput

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Proponuntur tria alia argumenta, quibus Dogmaticis astruitur, aliquid certo sciri.

ARgumentis adductis præsenti hoc capite, tria adhuc succenturiamus. Et tertio quidem dicimus, quod si nos, qui homines sumus, certi nihil apprehenderemus, non solum belluis, mutisque pecudibus, verum etiam ipsis rebus inanimatis longe posteriores essemus. Quis vero credat naturę nobilissimæ, atque ad perfectionem ordinatę ea denegata esse, quæ rebus etiam abiectissimis concessa fuerunt? Ne enim dicam de aviculis minutissimis, quæ remotius licet recesserint à suis nidis, citra errorem tamen ad eos, distinguendo illos ab alienis, redire sciunt; itemque de apibus, quæ circa alvearia sua nunquam falluntur, aut de formicis, quæ distincte atque definite suas norunt cavernulas: arbores definite & uniformiter norunt folia primo protrudere, dein flores, ac postremo quoque suos fructus sic conformare, ut nullus in tota hac actione error oboriatur: Si dixerit aliquis notitiam hanc esse metaphoricam, regeram eam tamen esse certam, addamque, quod si certitudo denegari non queat ne quidem metaphoricæ cognitioni, multo minus eandem denegandam esse cognitioni proprię: imo si certitudo cognitionis

tionis ibi se prodit, ubi ne quidem proximè in ipso subjecto director ordinatorque illius, ratiocinative intelligens occurrit, multo magis ibi agnoscenda erit, ubi ad modum caussæ propinquę adest director illius ratio. Quarto hoc quoque consideratione dignum, quod si intellectus noster non queat assequi scopum suum, atque perpetuo frustrari debeat suo fine, inferior sit futurus manu, instrumento corporeo, nobis ad res corporeas apprehendendas atque continendas concesso. Nam vel pueris notum est, ea, quæ certo & firmiter manu semel apprehenderint, se eadem quoque firmiter complecti & continere, nec dubitant an illa apprehensio respiciens certum atque definitum aliquod corpus fallax sit: quum eo ipso, quod apprehensio illa sit baculi potius, quam lubricę anguillæ, baculum se complecti, non vero anguillā sciant. Manui non absimilis intellectus, si ea, quæ per definitam speciem videtur apprehendere, non apprehendat, dubiumque eidem esse debeat, an hanc potius quam illam rem (cujus tamen definitam speciem habet) apprehendat; naturę architectus instrumentariæ caussę majorem concesserit perfectionem, quam ipsi caussæ principali, quum polydędala illa manus non commendari possit ab ullo opere, ad eam referri solito, nisi quatenus subservit in expressione, confecti

ctione, atque absolutione illius ipsi menti, manu imperanti, illiusque ductus moderanti. Denique, si Scepticorum effata valere debeant; artes, quarum ingens numerus vix ad digitos revocari potest, servient magis turbandæ huic nostræ vitæ, quam eidem perficiendæ. At quis hoc in animum suum induxerit? Consequentia ex eo patet: quod omnibus artibus, quæ præsupponunt in artifice definitam cognitionem obiecti tũ extrinseci, tũ intrinseci (uti loquuntur) dubiæ, fallacesque esse debeant, magisque servire excarnificandæ menti, vitæque quæ ab eadem ordinatur regiturque, quam perficiendę. Verbi caussa enim, quam voluptatem sutor, hominum pedibus muniendis adversus sexcentas iniurias vacans, percipiet ex suo labore & opere, si dubitare debeat, an illud circa quod occupatur corium, papyrus, arboris folium, aut quid simile alterius rei sit? Item, an quod absolvit opus, capiti magis, an pedi vestiendo servire aptum sit? Atqui sic tamen illius mens oberrare debet, & fluctuationum variarum æstibus iactari, si quam fidem Pyrrhonij mereantur.

Caput Decimum Octavum.

E Scriptura ostenditur Scepticorum absurditas: quæ ignorantiæ infesta cum sit, nos ad scientiam invitat.

Quam vero absona non tantum, sed blasphema quoque sit sententia Scepticorum, omnem scientiam abolentium, præ cæteris Scripturæ filiis exploratum. Spiritus siquidem Sanctus non solum pios, eosque, ad quos velut filios loquitur, dehortatur ab ignorantia (2. Thess. 4. v. 13.) verum etiam eam Deus ipse exprobrat tum idololorum cultoribus, Esa. 44. v. 18. 19. tum populo suo, Psal. 95. v. 10. Ierem. 4. v. 22. quandoquidem hominem alienat à vita Dei, Eph. 4. v. 18. sic ut pœnam æterni exitij illi luituri sint, qui non noverint Deum, 2. Thess. 1. v. 4. atque inde ipsa ignorantia ex stylo Spiritus sancti pro quocunque peccato accipiatur, Heb. 9. 7. Sed, quomodo hæc omnia aliquis cum Dei iustitia conciliare poterit, siquidem in hominem, ut persuasum cuperent Sceptici, scientia cadere non potest? Quos homines si quis audiat, beatissimi censendi illi erunt, qui per affectatam ignorantiam ad compositum mentis statum, illiusque imperturbatam quietem pervenire possunt. Verum tantum abest, ut Scriptura ijs felicitatem spondeat

ſpondeat, amplius oſtendit, affectatam ignorantiam meritum mortis æternæ ſupplicium augere, Luc.12.v.47. Tam infeſta vero Scepticorum pulliciei Scriptura eſt, ut non tantum deteſtetur ignorantiam, velut malorum maximum; ſed amplius in cognitione, ſive ſcientia, ſummam hominis felicitatem conſtituat: quare & ipſe Chriſtus Ioh.17.v.3. ad diſcipulos ſuos ait: *Hæc eſt vita æterna, ut te cognoſcant eſſe illum ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* utque per fidem in Ieſum Chriſtum ſervantur, quotquot ad ſalutem ab ęterno ordinati ſunt, ita ad fidem hanc adeo neceſſario cognitio requiritur, ut nihil frequentius ſit, quam in Scriptura cognitionem Chriſti, & fidem in eum tanquam ſynonyma uſurpari, ut prȩter locum modo adductum, patet ex Eſa.53.v.11. Philip.3.v.8. & alijs pluribus locis. Sed, ſi quid Scepticis deferendum, neceſſario fides ſalvifica, cui tanquam effectus formalis adeſt inſeparabiliter, quod ad actum primum, certa perſuaſio (Gal.2. v.16,20. Rom.8.v.16, 37,38. Act.15.v.11. 2.Cor.4.v.13, 14. Heb.10.22.) perpetuo vacillare ac fluctuare debebit. Quomodo enim aliter fieri poterit, quin ipſa fides fluctuet miſerrime, ſi cognitio, quam præſupponit, dubia atque incerta ſit? Norat Auguſtinus, qui proinde tam infeſtus quoque Academicis á prima ætate

Inde hoc ejus verbum Enchir. cap. 20. *Apud nos iustus ex fide vivit. At si tollatur assensio, & fides tollitur: quia sine assensione nihil creditur.*

CAPUT DECIMUM NONUM

Respondetur breviter ad illa argumenta, quæ pro Scepticis, quasi è Scriptura adferri videntur.

DEin ex re est, paucis expendamus ea, quæ cum applausu pro Scepticis, ignorantiam hominis felicitati accensentibus, adferri videntur. Duplicia vero sunt: Testimonia & rationes. quod ad testimonia, ea depromuntur è Scriptura, ad quam ut hęretici cęteroquin absurdissimi confugere solent, quo videantur non sine prętextu quodam pertinaciter errori patrocinari; ita in Scepticorum quoque gratiam quidam instituerunt eandem sollicitare, si forte pro deliriis ineptissimis aliquid in speciem plausibile ex ea adferri posset. Initio adducitur locus Iobi cap. 34. v. 24. & seqq. ubi sic Elihu loquitur: *Memento quod ignores opus Dei, de quo cecinerunt viri. Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul. Ecce Deus magnus vincens nostram scientiam.* Quomodo locus hic multis difficilis ítelligi debeat, maximopere controvertitur. Primum versum ex Hebręo Iunius atque Tremellius sic reddiderunt

runt: *Recordare ut amplifices opus ejus, quod contemplati sunt mortales.* Sed quocunque modo verba ex Ebræo reddantur, neutiquam tamen ex hoc loco eruetur nihil ab homine cognosci posse. Vulgata versio si audiatur, opus aliquod Dei olim factum, &, ut quibusdam placuit, diluvium, respicietur, quod à seculis aliquot celebraverint ij. Quæ vero consequentia ab opere tam extraordinario, ad ea, quæ cognitionis humanæ proportionatum esse possunt obiectum. Literę ac veritati Ebręæ si inhęreatur, locus hic suadebit Deum glorificandum esse propter opera illa, quæ quotidie oculis nostris subiiciuntur. Dato vero, plene ea non cognosci, an propterea in universum omnis cognitio atque scientia abolenda erit? Nec inferre ulla cum ratione licet, propterea omnem cognitionem negandam atque abolendam esse, quod cum á Deo hic exulemus, eum per speculum solum atque eminus cognoscamus. Quamvis enim perfecte eum non queamus nosse, sicut mens illius ideam habeat, quemadmodum jam antea fuit probatum, tamen ratio, argumento omnibus natura noto & obvio, eundem esse concipit. Quo respiciens Lactantius lib. 1. Divin. Instit. cap. 3. dicit: *Nemo est qui sapiat, rationemque secum putet, qui non unum Deum esse intelligat, qui & condiderit omnia, & eadem, qua condidit*

didit virtute, moderatur. Secundus Scripturæ locus, quo alij hic nituntur, occurrit Eccleſ.cap. I. v. 12. & ſeqq. ubi ita Salomon: *Ego Eccleſiaſtes, quum eſſem rex ſuper Iſraëlem Ieruſchalaimis: Applicans animum meum ad diſquirendum, & ad explorandum ſapientiam de omni eo, quod fit ſub cœlis, hanc occupationem malam inveni.* Unde inferunt ſcientiam non poſſe acquiri, cum ipſa occupatio circa eam acquirendam mala ſit. Sed ſi ſubſequentem verſiculum XIV. legiſſent, & eum cum his verbis comparaſſent, verecundius philoſophati fuiſſent: ſiquidem mala occupatio ea dicitur, quæ moleſta atque laborioſa eſt, quomoda & Chriſtus dicit Matth. 6. 34. *Sufficit diei malitia ſua.* Quæ autem hæc conſequentia: cum moleſtia atque difficultate, rerum reconditarum cognitio acquiritur, ergo applaudendum Scepticis, nihil nos ſcire contendentibus? Imo eo ipſo quod labore atque moleſtia ſcientia comparatur, aliquid ſcitur. Præclare Lactantius lib. 3. Div. Inſt. cap. 6. *Quis velit laborare, ne quicquam ſciat? aut ejuſmodi ſuſcipere doctrinam, ut etiam communem ſcientiam perdat.* Non valet conſequentia ab iis quæ ſecundum quid dicuntur, ad eadem abſolute ſpectata. Non ſimpliciter Salomon damnat inveſtigationem ſcientiæ: ſed eatenus quatenus non poteſt ne minimam quidem rem contortam corrigere, aut perdi-

tam

tam repræsentare, nedum vitam cælestem procurare, prout abunde liquet ex subsequenti versu xv. Quæ enim ratio quod Salomon Scepticorum instar omnem scientiam laboraverit subverteret, quum ipsa Regina Scheba ex longinqua regione venerit, quo exploraret illius sapientiã, 1. Reg. 10. Christo ipso hoc non improbante, Matt. 12. v. 42. atque pro eo commendando Spiritus Sanctus testetur, *quod sapientia ipsius major fuerit, quam sapientia omnium Orientalium, & quam omnis sapientia Ægyptiorum: item elocutus sit ter mille sententias, fuerintque cantica ejus quinque supra millia: eloquutus etiam sit de plantis, á cedro, quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ prodit è pariete: denique eloquutus sit de jumentis, & de volucribus, & de reptilibus, & de piscibus*, 1. Reg. 4. v. 29. & seqq. Tertio adducitur ex eodem Salomonis libro v. 11. cap. 3. ubi secundum vulgatum Interpretem sic legitur: *Cuncta fecit bona* (Deus) *in tempore suo, & mundum credidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est* Deus *ab initio usque ad finem.* Sed ut gravissimè hic impegit vulgatus interpres, ita in originali textu longe alius sensus occurrit, quem sic Latinè Iunius & Tremellius expresserunt. *Deus* scil. *unumquodque facit pulchrum suo tempore: etiam cum seculo*, [seu *quam diu seculum est*] *exponit animo illorum* [*excepto eo, quod homo non assequitur*] *opus quod*

quod facit ipse à principio, ad finem usque. Ex quo loco bene expenso convenienter contrarium collegeris: Si enim Deus opera sua à principio ad finem usque à se facta exponit hominum animis, ut in iis se occupent, excepto tantum uno genere operum; nę hominis quoque mens plurima cognoscendo assequi potest. Quænam vero definite à Salomone hic excipiantur, quis dixerit? Ego in genere iis applicuero verba Apostoli Rom. 11. v. 33. & seqq. *O profundas divitias tum sapientiæ tum cognitionis Dei! quam inscrutabilia sunt eius iudicia, eius viæ inpervestigabiles! quis enim cognovit mentem Domini? aut quis ei fuit à consilio?* Quarto & postremo iterum idem Salomon sollicitatur, & quidem ex eodem libro cap. 8. v. 16. ubi sic secundum vulgatum Interpretem legitur: *Et intellexi, quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt sub Sole, & quanto plus laboraverit quærendo, tanto minus inveniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.* Sed & hæc aliquanto aliter in textu Originali leguntur, quem sic Latine expresserunt Iunius atque Tremellius: *Animadverti totum opus Dei, non posse hominem assequi illud opus, quod fit sub sole, quamvis laboriose homo quærat non tamen assequturum esse.* Ad hoc Salomon non loquitur absolute de omnibus rebus creatis, adimendo homini earum cognitionem; sed

ſed tantum de adminiſtratione rerum mundanarum: cuius duo conſtituit genera, unum ab hominibus, cap. 8. uſque ad verſ. 15. alterum à Deo, ſubſeqq. verſ. utrumque vero ita varium incertumque eſſe demonſtrat, ut de eo nihil certi per ullum hominem poſſit definiri. Quę vero cōſequentia: *homo non poteſt aſſequi admirandam rationem divinæ gubernationis circa mundum & res mundanas, ergo pariter ex iudicio Pyrrhoniorum omnis ſcientiæ poſſeſſione excludendus eſt?*

CAPUT VIGESIMUM.

Proponuntur ſexdecim principia, velut totidem fontes ſolutorij, ex qubus non difficile eſt reſpondere ad omnia Scepticorum argumenta in contrarium adferri ſolita.

EX lege Methodi, deinceps ſingula Scepticorum argumenta, primo libro per certas claſſes digeſta examinanda forent, ſed cum compendio hic ſtudere queamus, ſuggerendo generâles quoſdam fontes ſolutorios, lectorem brevitatis ſtudioſum morari nolumus: quę enim diſtinctè hic videntur annotanda eſſe, ea non incommode libro quarto proponi poterunt: quando diſtinctè de tribus Logicæ inſtrumentis, Definitione, Deviſione, ac Syllogiſmo agendum

dum erit. Inter fontes vero hii considerandos agmen ducat illud, quod perquam diserte dicitur à Lactantio lib. 3. Divini Inst. cap. 6. *Alij*, inquit, *putaverunt, sciri posse omnia: hi sapientes utique non fuerunt. Alij nihil, ne hiquidem sapientes fuerunt. Illi quia plus homini dederunt: hi, quia minus. Vtrisque in utramque partem modus defuit. Ubi ergo sapientia est, ut neque te omnia scire putes, quod Dei est: neque omnia nescire, quod pecudis. Est enim aliquid medium, quod sit hominis, id est, scientia cum ignoratione conjuncta, & temperata* &c. *per hunc quasi pontem transire sine cadendi periculo licet: nam sic illi omnes qui in alteram partem inclinaverunt, aut dextro, aut sinistro versum ceciderunt.* II. Etiam illorum vera potest esse cognitio, quorum scientia est imperfecta: quamvis enim omnium eorum quę scimus, non pariter habeamus scientiam omnibus numeris perfectam, sive scientiam caussalem, cognitionis tamen possessione mens non deturbanda. III. Posito hoc principio, libro proxime subsequente pluribus confirmando, omnem cognitionem provenire à sensibus, sive mediate scil. sive immediate, observandum est amplius quasdam res sensibus proximas, quasdam vero sic ab ijs remotas esse, ut vel nunquam per se sub eos cadant, vel tantum incidenter, & ex aliarum rerum consecutione: unde consequens ut intellectus eas res,

quæ

quæ sunt sensibus familiariores, magis quoque exploratas habeat, cæteras vero à sensibus remotiores minus secundum formalem suum conceptum. IV. Nec tamen valet pariter consequentia à perfectiori cognitione eorum, quæ pariter sub sensum cadunt, ad subversionem cognitionis illorum, quæ sensibus per se non objiciuntur. V. Hominum authoritas neutiquam censeri potest sciendi modus, quam cum ne quidem Dogmatici ipsi admiserint, frustra sunt Sceptici, quando passim [videatur solus Sextus Empiricus] authoritates humanas inter se committere laborant. VI. Quod dicit Lactantius l. d. observandum diligenter: *Quæcunque doctrina est, scientia constet necesse est.* Sumi vero debet nomen scientiæ late, siquidem omnis doctrina [quicquid alii contendant] tendit ad scientiam. Et verum est, quod subiicit Lactantius: *Si non est*, (finis scil. doctrinæ scientia) *quis tam stultus est, ut discendum id putet, in quo aut nihil discitur, aut omnino dediscitur?* VII. Quod monet Galenus libel. de optimo docendi genere, hic omnino notare convenit: *Si nihil est evidens intellectui, aut certum ex sese, perijt omne rerum iudicium. Contra si est quidem, velut oculus in corpore, sic intellectus in animo, non tamen omnibus pariter acutus: consentaneum est, ut quemadmodum qui cernit acutius adducat eum ad id, cui visus est hebetior: ita quibu in rebus*

in rebus intelligibilibus contigit intellectu clare perspicere id quod offertur, maxime cæcutientem ad eandem contemplationem. VIII. Clarum in plerisque est effectum respondere caussæ, dilucideque illud ostendit regressus: quem etiamsi mens ubique notare non queat, nihilominus tamen non frustratur cognitione. IX. Vt falsum est omnia in perenni motu et fluctuatione esse, ita nec quęlibet agitatio mentis tum attentionem, tum perceptionem impedit. X. Pariter falsum est omnia sic confusa esse, ut neque á se invicem discerni, neque distincte percipi possint. XI. Non est difficile menti [quemadmodum falso Sceptici persuadere laborant] tum conjungere tum etiam separare notionem. XII. Alia est ratio judicii de affectu nostro, alia de rebus externis. XIII. Menti non solum perspicacia inest, per quam citra probationem multis rebus assentiatur, verum etiam fœcunditas per quam è pręmissis conclusionem inferat: quod qua ratione fiat, libro quarto distinctius docebimus. XIV. Ratione cognitionis veræ non necessarium est, ut ultimam perpetuo rei differentiam assequamur; cum ratione imperfectæ nostrę cognitionis sufficiat sæpe duntaxat genus à nobis apprehendi. XV. Falsum est [ut Sceptici voluerunt] innumerabilium enumerationem requiri ad inductionem. XVI. Quamvis affectus non sint stabiles

ſtabiles, & homines ſæpe mutentur, tamen illa mutatio (quicquid Scepticis quoque viſum fuerit) non accidit ſine prævia cognitione: quatenus enim modo hoc modo illud mens apprehendit, etiam affectus variant: hi ſiquidem á notitia pendent, atque ad eandem conformantur. Norat hoc Alcibiades, qui in quadam oratione apud Thucyd. lib. 4. ſic inquit: *Si quis mihi injuſte iratus fuit, nunc cognita veritate mihi fuit placatus.* Idem patet ex colloquio Solonis cum Thalete, cujus meminit Plutarchus in vita Solonis: cum enim iter eos agitaretur hæc quæſtio, cælibatus [Thales cælebs erat] an coniugalis vita [maritus erat Solon] felicior eſſet, Thales ut pro ſuo ſtatu triumpharet, ſubornavit quendam tabellarium afferentem falſum nuncium de morte filii Solonis. quo accepto Solon, ut pater liberorum ſuorum amans, in magno luctu fuit: quod cum animadverteret Thales, alium ſubornavit, qui veram famam ſpargeret de vita filii Solonis. qua accepta, Solon rurſus ad lætitiam excitatus fuit: certo argumento, notitiam, ut certam menti, affectus quoque contrarios gignere.

LIBER

LIBER TERTIUS
DE
SCEPTICISMO.

Caput Primum.

Antiquiores Scepticos, eosque, qui ante Pyrrhonem *in Scepticorum sensu fuerunt, sensuum certitudinem atque iudicium in dubium vocasse ostenditur. In ea sententia Democritus, Heraclitus, aliique plures, qui hic enumerantur.*

SUperiori libro, cum ostenderimus non tantum aliquid esse, sed etiam illud quod est, suo modo cognosci posse, reliquum est ulterius progrediamur, modumque cognoscendi distincte expendamus atque definiamus. Occurrunt autem primo sensus, à quibus ut omnis cognitio procedit, ita cognitionem ijs competere in confesso est apud illos, qui sciunt sentiendi organa ad hoc data esse hominibus, ut eorum subsidio noxia à salutaribus distinguere possint. quod quanquam creditur non solum à vulgo hominum, sed plerisque etiam Philosophorum; in dubium tamen vocatum fuit ab ijs ipsis, qui ex antiquis Philosophis, Academicis atque Pyrrhoniis præivere. Democritus enim, ut inde incipiamus, in lib. qui Canones inscribitur, dicit: *Sententiæ duæ sunt: tenebricosa quidem hæc omnia*

omnia; visio, auditio, gustatio, tactio. Eadem sententia *secundum quosdam*, ut loquitur Tertullianus lib. 3. de Anima, cap. 17. *Heracliti* fuit. quamvis per errorem quidam pro Heraclito apud Tertullianum substituere voluerint Heraclidem. Chalcidius enim in Timæum citat hanc Heracliti sententiam circa sensationem: *Heraclitus intimum motum, qui est intentio animi, sive animadversio, dicit porrigi per oculorum meatus, atque ita tangere tractareque visenda.* At vero Heraclidem in eandem sententiam cum Empedocle copulat Plutarchus lib. 4. de placitis cap. 9. ubi tractat veri ne sensus sint: *Empedocles, Heraclides per meatuum concinnitatem dicunt sensum fieri, cum quodvis sensile suo sensui accommodetur.* Ex qua sententia sequitur similis acatalepsia, atque in sententia Academicorum, cum tamen neque diversa videatur hæc definitio sensationis, tributa Heraclidi à Plutarcho, ac illa, quam nuper citavit Chalcidius ex Heraclito. Nihil ergo muto in Tertulliano, qui a expresse probatum est libro superiori derogasse fidem sensibus Heraclitum. Sed ut ad Empedoclem accedamus, qui Democrito æqualis fuit, eadem illius de sensibus sententia fuisse videtur: ut non tantum Sextus lib. adv. Mathem. ex versibus illius probat; verum ex parte quoque Philosophus innuit: lib. 3. de Anim. cap. 3. t. 150. ubi illum ac-

censet

censet ijs ex antiquis, qui idem docebant esse, *sentire & intelligere*; quod existimarent veritatis iudicatorium soli rationi acceptum esse referendum, nullo vero pacto sensibus. Frustra vero est Picus Mirandulanus, quando lib. 2. cap. 11. & lib. 6. cap. 4. de vanit. doct. Gētium Empedoclis patrocinium cōtra Peripateticæ Philosophiæ dictatorem suscipit. Horum exemplo Parmenides, non tantum perhibuit sensus minus idoneos esse ad percipiendum, ut iam ante fusius probatum est: verum falsum quoque esse dixit eorum judiciū, teste Theodoret. lib. 2. de Græc. affect. curat. Nec aliud senserunt Xenophanes Colophonius, Zeno Milesius, Stilpo, & Megarici, qui omnes fidem sensibus ademerunt, secundum Euseb. lib. 14. de præp. Evangelica. Socratis quæ sententia fuerit, ex Cice. lib. 4. Acad. Q. libro primo ostendimus: cujus exemplo Plato, qui amat sententiam suam instar præceptoris premere, in Timæo sensus *æstus* vocat, quibus quasi jactetur, fluctuet ac absorbeatur animus; ut Chalcidius illud explicat. Ut haut mirandum sit, conditorem mediæ Academiæ Arcesilam, mysteria doctorum suorum propalasse, ac Platonicæ Philosophiæ mangones, vanosque ostentatores docuisse sensuum judicium falsi redarguere. *vide Tertull. lib. de Anim. cap. 17. & Augustinum lib. contra Academicos.* Similiter

Pyrrho

rho, cujus discipuli Sceptici primo dicti sunt, sensibus fidem nullam habendam esse docebat, *test. Diog. Laërt. lib. 9. Sexto Empir. adv. Mathem. et Euseb. lib.* 14. *de Præpar.* utque hujus brutæ insensibilitatis documentum ederet, medicamenta putria, [teste Laërt. l. d.] item sectiones, ac ustiones ulceri cuidam adhibitas, tanta constantia tulit, ut ne supercilia quidem contraxerit: sed hoc ad ostentationem & pompam tantum factum: quemadmodum & alterum illud, quod refert Laërt. ib. Cum navi aliquando veheretur, & socij tempestate acti animo dejectiores essent, ipse tranquillo animo porcellum in navi edentem ostendebat, addens sapientem hanc illius imitari securitatem. Sed si undabundum mare navim fregisset, quis dubitet eum, qui [ut refert Lucianus] dicebat forte tranquillitatem esse, tabulam quam apprehensurum fuisse. Quę vero ejus de sensibus propria sententia fuerit, docet discipulus Timon: qui ita apud Laërt. l. d. in lib. de sensib. *Quod* [inquit] *istud dulce sit, non pronuncio, quod autem videatur, assentior.*

Caput Secundum

His Scepticorum delirijs quidam ex antiquis hæreticis, negantes sensibus fidem tribuendam, assensi sunt.

Scepticorum vestigijs institerunt, omnemque fidem sensibus derogarunt quidam ex antiquis hæreticis, nominatim Valentiniani, Gnostici, & Basilidiani, qui, ut Deum ignorantiæ tenebris involverent, miram quandam sensuum emissionem iactabant. Irenæus lib. 2. adv. Hæret. cap. 18. *Quæ dicta sunt de sensus emissione, similiter & adversus eos, qui à Basilide sunt, aptata sunt & adversus reliquos Gnosticos.* Emissionem autem hanc primo sic sensibus aptabant, ut eorum iudicium per eam primum obscurarent, ac dein ipsum Deum, quem ut corporeum concipiebant, ignorantiæ arguerent. Quemadmodum fusius eo loco Irenæus docet. Varij quidem ex antiquis hæreticis pertenderunt, Christi carnem non veram, sed imaginariam esse: adeoque Christum non habuisse verum corpus, sed solum in phantasmate & putative apparuisse, consequenter quoque passum esse, nominatim Saturninus & Basilides, *Irenæus lib.* 1. *cap.* 22. *&* 23. item *Tertullianus de præscript. adv. hæret. cap.* 46.

Marcus

Marcus & Colarbasus, *Tertullianus ib. cap.* 51. & denique Manichæi, teste *Augustino libel. de Hæres. cap.* 46. nullus tamen ex hisce omnibus, præter solum Marcionem, ad patrocinium hujus dogmatis Scepticorum adhibuit tela, contenditque sensibus nullam deferendam fidem esse, & consequenter non curanda quoque ea argumenta à sensibus desumpta, quibus humanæ Christi naturæ veritas astrui videbatur. Eos unos notando Tertullianus lib. de Anima cap. 17. *sic loquitur*: Contingit nos illorum etiam quinque sensuum quæstio, quos in primis literis discimus, quoniam & hinc aliquid hæreticis procuratur. Visus est, & auditus, & odoratus, & gustus, & tactus. Horum fidem Academici durius damnant, secundum quosdam & Heraclitus, & Diocles, & Empedocles. Certe Plato in Timæo irrationalem pronunciat sensualitatem & opinioni complicitam. Itaque mendacium visui objicitur, quod remos in aqua inflexos, vel infractos adseverat adversus conscientiam integritatis, quod turrem quadrangulam de longinquo rotundam persuadeat, quod æqualissimam porticum angustiorem in ultimo infamet, quod cœlum tanta sublimitate suspensum mari iungat. Perinde auditus fallaciæ reus, ut cum cœleste murmur putamus, & plaustrum est: vel tonitru meditante, pro certo de plau-

ſtro credimus ſonitum. Sic & odoratus & guſtus arguuntur, ſiquidem eadem unguenta eademque vina poſteriori quoque uſu depreciantur. Sic & tactus deprehenditur; ſiquidem eadem pavimenta manibus aſperiora, pedibus leviora credundur, & in lavacris idem calidus lacus ferventiſſimus primo, dehinc temperatiſſimus renunciatur. Adeo, inquit, ſic quoque fallimur ſenſibus, dum ſententias veſtimus. *Hactenus Tertullianus*: qui ob eandem cauſſam hoſce Marcionitas, non ſolum *Academicos* vocat libello de carne Chriſti, ſed, ipſum Marcionem quoque in veſtibulo illius libelli ſic exagitat: *Sed & qui carnem Chriſti putativam introduxit, æque potuit nativitatis quoque phantaſmata confingere, ut & conceptus, & prægnatus, & partus virginis, ut ipſius exinde infantis ordo apparens haberetur. Eoſdem oculos, eoſdemque ſenſus fefelliſſent, quos carnis opinio inluſit.* Verum de his pluribus contra ipſos Marcionitas agendum erit alio loco.

Caput Tertium.

Cum Scepticis fidem ſenſibus abrogavit Petronius *Arbiter, itemque* Franciſcus Picus Mirandulanus: *ijs fruſtra accenſi ſunt Martyres.*

Quum ex re ſit, conſtare quinam vere, quinam autem per calumniam Scepticiſmi inſimulentur

ſimulentur, haut abs re nos facturos credo, ſi hoc etiam caput inpenderimus hujus rei examini. Ut ergo inde incipiamus, ad Scepticorum de ſenſuum fallaciis ſententiam prope accedere videtur Petronius Arbiter, diſertus quidem, ſed nequam. Cujus hi verſus noti:

Fallunt nos oculi, vagique ſenſus
Oppreſſa ratione mentiuntur.
Nam turris prope quæ quadrata ſurgit,
Attritis procul angulis rotatur.
Hyblæum refugit ſatur liquorem,
Et naris caſiam frequenter odit.
Hoc illo magis, aut minus placere
Non poſſet, niſi lite deſtinata
Pugnarent dubio tenore ſenſus.

Ex recentioribus in eadem ſententia fuit vir alias ſummus Franciſcus Picus Mirandulanus lib. enim 4. de vanitate Doctrinæ Gentium cap. 12. perſtringit Ariſtotelicam Phyſiologiam, quod in ſenſu fundetur ac ex eo originem trahat. *Cum*, inquit, *Ariſtotelis doctrina fundetur in ſenſu, idea facile convincitur incerta: quia non incertus modo ut plurimum, ſed ſæpe numero fallax, & pluribus modis alijs, quam putaverat Ariſtoteles, & decipere poteſt & decipit.* Nec multum ab ea recedunt varij recentiores, qui ea quæ conſtanti ſenſuum judicio per ſecula multa ſunt explorata, in dubium vocare audent; quod unus aliquis, forte aut oculis ſuis animadvertere, aut auribus audire

non potuerit, quod toties alteruter sensuum animadvertit. Verum quidem est, uti ipse Hippocrates in principe illo Aphorismo exclamat, *experimentum periculosum* esse; non tamen inde colligere licet, omnia experimenta suspecta habenda esse, quod sensibus ut plurimum multæ fallaciæ subesse consueverint. Gravius illi impingunt, & propius ad Scepticismum vergunt, qui sic circa sensus dispensant, ut velit *eos duces agnoscere in regenda vita, neutiquam vero in inquirenda veritate*. Quicquid enim tales prætexant, à Scepticismo excusari haut posse, patebit ex illis, quæ postea distincte disputanda venient. Quidam ex atheis, Deique contemptoribus, jam olim Martyres Scepticismi quoque arguere, aut saltem suspectos reddere instituerunt, quod maxima tormenta haut secus pertulerint, quam si usum omnium sensuum amisissent. Ceterum verum quidem est, ex Dei singulari misericordia, maxima tyrannorum tormenta, quæ alias intoleranda esse caro judicat, tolerabilia & mitia martyribus fuisse reddita, illudque non tantum ex sexcentis exemplis, quæ suppeditant martyrologia, colligi potest, verum præ cæteris liquet ex insigni hoc documento, quod occurrit in Martyrologio Anglico Foxi Temporibus Marianis, anno scil. 1555. Thomas siquidem Hauxus Anglus ob

intrepidam or-

orthodoxæ fidei confessionem, ad vivicomburium condemnatus, ab amico tepidiusculo, qui sub horam mortis in carcere eum invisebat, rogatus est, ut signum aliquod in medijs flammis ederet, quo certior fieret flammæ tormentum tolerabile esset. Sic autem inter eos convenit, ut si flammæ vis intolerabiliter esset cruciabilis, Thomas quietus staret; sin autem tolerabilis, quę facile vinci posset, palmas junctas super verticem sublatas, ad cœlum tolleret: Memor autem promissæ fidei constantissimus martyr, cum omnes eum jam jam expiraturum esse crederent, semiustas manus ardoreque ęstuantes supra caput ad DEUM viventem erexit, terque magno cum plausu concussit. Sed quis tamen ex hoc, similibusq; exemplis colligat tactũ somniũ esse, aut eos omni sensu fuisse destitutos, qui constantiæ, fidei, ac dilectionis vehementia tormenta omnia exstinxerunt? Prudentius quoque Peristephanon hymno 14. introduxit martyrem sic expostulantem cum carnifice:

O non virile robur, ô molles manus!
Unam labantis dissipare tamdiu
Vos non potesse fabricam corpusculi!
Vix jam cohæret, nec tamen penitus cadit,
Vincens lacertos dexterarum inertium!

in eumque sensum multa præclara habet *Basilius Serm. de Barlaam*: Martyres siquidem perfusi

Spiritus Sancti consolatione, quam anima sola percipit. corporis obliti fuerunt ejusque pellecti suavitate, atque ut Ascetici loquuntur, refrigerio, ferri, ignis, & equulei tormenta ne quidem senserunt. Hinc Theodorus Antiochenus adolescens, qui sub Iuliano Apostata propter psalmorum cantum horrendis tormentis subjectus fuerat, optabat ijs reddi, quo iterum consolatione illa frui posset: affirmabatque tormenta voluptati potius quam dolori fuisse. *Socrat. l.* 3. *Hist: Eccles. cap.* 16. *Theodor. lib.* 3. *Hist. Eccles. cap.* 10. Dici etiam potest, Deum, qui suos non finit tentari supra id quod possunt, 1. Cor. 10. quique in fornace Babylonica, Dan. 3. actum secundum ignis cohibuit, aut tormenta intoleranda alias, tolerabilia reddere, aut membra patientium stupore perfundere, quo minus corporeos dolores persentiscant. Quod & Diabolus Deo permittente facere posse videtur, 1. *Reg.* 18. v. 28. acciditque, ut plurimum exstasin immittat. Denique non sine ratioue quis suspicetur, Iavanos quoq; Scepticis accenseri posse: uti enim testis est Bontius in Notis ad Garciam ab Orta, piper, quod omnium judicio calidum est, (potentiali calore in actum sese exerente, simul ac masticatum fuerit) frigidum esse pronunciant. Sed quis eos ob hoc circa piper iudicium ad Pyrrhoniorum tribum ablegare

legare velit? Namque, aut respiciunt calidiora aromata & herbas, quibus ordinario uti solent: [calor autem & frigus, non tam absolute, quam relative æstimari debent] aut hoc innuere volunt, calidum innatum à frequentiori piperis usu infirmari, atque intus propelli.

CAPUT QUARTUM.

Protagoras, Epicuræi, ac Stoici nimium sensibus tribuerunt. Ad illos Tertullianus accessit.

UT vero Sceptici nihil sensibus tribuere volunt, omnes eosdem in dubium vocando, atque de eorundem fide ambigendo; ita alij, jam olim nimium quantum iis instituerunt tribuere, atque in præjudicium mentis, cui soli primæ partes debentur, omnia ijsdem deferre. Inter hos familiam duxit Protagoras Democriti auditor. ita enim de illo Laërtius lib. IX. *Dicebat nihil animam esse præter sensus, omniaque esse vera, sicut & Plato refert in Theæteto.* Præ cæteris vero hęc fuit sententia Epicuręorum: unde Augustinus lib. 8. de Civit. cap. 7. *Epicuræi posuerunt judicium veritatis in sensibus corporis, eorumque infidis & fallacibus regulis, omnia quæ dicuntur, metienda esse censuerunt.* Hinc Seneca de ijsdem lib. I. Nat. Qu. cap. 4. *Solem quem toto Orbe terrarum majorem probat ratio, acies nostra sic contraxit, ut sapientes*

sapientes viri pedalem esse contendant. Et de Epicuro ipse Cicero lib. 2. Academ. Q. *Epicurus*, inquit, *eo rem dimittit, ut si unus sensus semel in vita mentitus sit, nulli unquam sit credendum.* Hanc opinionem amplexus quoque videtur Tertullianus lib. de Anima cap. 17. Quanquam vero Augustinus. l. d. Stoicos Epicureis jungit, paulum tamen ab ijs diversum senserunt. Neque enim omnem sensum quidem verum, sed eorum quæ sentiuntur quædam vera, quædam vana esse crediderunt. Hinc Cic. in Acad. Q. de Zenone patre eorum loquens, dicit: *Sed ad hæc quæ visa sunt, & quæ sic accepta sensibus, assensionem adjungit animorum, quam esse vult in nobis positam & voluntariam. Visis non omnibus adjungebat fidem, sed ijs solum quæ propriam quandam haberent declarationem earum rerum, quæ viderentur.* assentitur Ciceroni Plutarchus lib. 4. de Placitis Philosophorum cap. 9. sic loquens: *Stoici sensus non falli judicant, visorum alia vera esse, alia falsa. Epicurus utrisque veritatem ex æquo attribuit. Opinionum alias veras esse, alias falsas.. Sensum uno tantum modo falli, cum suum de rebus mente cernendis interponit judicium. Phantasiam duobus, cum & sensilium sit, & intelligibilium.* Nec alia mens est Tertulliano loco aliquoties citato, ubi distincte de Stoicis & Epicureis agens, hæc inter alia habet: *Moderatius Stoici non omnem sensum, nec semper*

ſemper, de mendacio onerant. Epicurei conſtantius parem omnibus atque perpetuam defendunt veritatem, ſed alia via. Non enim ſenſum mentiri, ſed opinionem, ſenſum enim pati, non opinari, animam enim opinari. Abſciderunt & opinionem à ſenſu, & ſenſum ab anima: & unde opinio, ſi non à ſenſu. Cum vero utraque exrema opinio à veritate recedat, medię locus videtur concedendus eſſe, cui quantum deferri debeat, deinceps ſubſequentibus capitibus explicatum ibimus.

CAPUT QUINTUM

Diſtinctis aſſertionibus declaratur quantum fidei ſenſibus tribuendum ſit.

OMnia, huc ſpectantia, ut quam commodiſſime proponi & explicari poſſint, primo, & quaſi in anteceſſum, certis aſſertionibus explicabimus, quantum ſenſibus deferri debeat, ut deinceps diſtinctius cognoſci queat, quomodo ſenſus errare contingat. Inter eas primos ordines hæc ducat: Senſus nunquam falli poteſt circa objectum ſuum, ſpectatum non tantum ſecundum rationem communem ſeu genericam objecti; verum etiam ſpectatum ad modum objecti cuique ſenſui pioprii. Quælibet enim facultas ita eſt determinata ad objectum ſuum percipiendum, ut circa alterius facultatis objectum

objectum verſari nequeat. Quomodo enim viſus determinatus ad videndum colorem ac lucem, pro ijs apprehendere poſſet ſonos aut ſapores? aut auditus pro ſono percipere odorem? Dixi ad hoc ſenſum circa ſenæbile per ſe proprium nunquam falli: quod verum eſt, nec exemplis auris tinnientis, aut linguæ amara omnia judicantis convellitur: cum enim auris tinniens ſonos percipit, revera ſonos percipit, ſed intra auris tympanum incluſos, non extra editos: cum lingua amara omnia judicat, revera amaritudinem ſapit, ſed non ciborum, verum ipſi linguę inhærentem, ipſamque inficientem; quod idem dicas de ijs, quorum oculus bile affuſus omnia flavi coloris intuetur: non enim ex ijs ſimilibuſque exemplis patet, circa ſonos, ſapores, &colores ſenſum falli, ſed circa ſonorum, ſaporum, colorum ſubjecta: ſonos ſiquidem vere ut ſonos, ſapores, ut ſapores, colores ut colores ſingulos in ſua ſpecie perſentit: ſed in eo errat quod hęc accidentia alijs ſubjęctis affixa judicet, quam nativis & ſuis, colorem v. g. bilis judicat inhærere ſubjectis, amarorem linguæ inſidere putat cibis, ſonos ſpirituum ac flatuum intra auris organum incluſorum, exterioribus corporibus affixos arbitratur: in quibus contingit à parte quaſi ſenſus [poſtea enim hęc diſtinctius explicabimus] falſitas

ſitas, non circa objecta propria, & per ſe, ſed circa eorum ſubjecta quę per accidens tantum ſentiuntur. Hinc *ſecunda* ſit aſſertio: Senſus falli poteſt ex accidenti circa particularem objecti proprij rationem; quomodo ſępe viſus cęruleum pro nigro, rubrum pro viridi apprehendit. Addimus ex accidenti, ob ea quæ antea ſunt dicta. *Tertio*, contingit falli quoque ſenſum non tantum in applicatione proprij objecti ad ſubjectum, uti dictum fuit, ſed etiam in applicatione ad locum. *Quarto*, ſenſus quoque facile fallitur circa ſenſibile per accidens, ut circa ſubſtantias. *Quinto & poſtremo*, quicunque externus ſenſus errare poteſt, circa ſenſibile commune: ut cum viſus procul judicat indicem horologij quieſcere, qui tamen movetur, accipiendo ſic unum genus communis ſenſibilis pro altero, quietem ſcil. pro motu. Omnes tamen hi errores, maxime circa propria ſenſibilia, evitari magnam partem poſſunt, ſi obſerventur conditiones, quę tanquam requiſita circa unumquemque ſenſum attendi atque reſcribi ſolent. Vulgo tria hæc cenſentur. I. Organum recte conſtitutum. II. Medium aliena qualitate non affectum. III. Debita diſtantia inter objectum & organum. Ut vero liquidius atque diſtinctius omnia proponi queant: Notandum quod ſenſus ſit vis animæ ſentivæ, ſenſibilia

sibilia objecta percipiens, ad quem præ cæteris requiruntur objectum sensile, species sensilis, organum & medium interveniens inter objectum & organum, sensio ipsa seu sensatio, ac modus cognoscendi. Quatuor priora sunt propter sensionem: ut enim ea commode fieri possit, quodque ex illis requisitis debitas conditiones habere debet: nihil enim aliud sensio sive sensatio est, quam perceptio rei sensibilis, cujus modus cosistit partim in patiendo sive recipiendo, partim in agendo & judicando. Sic oculus, organum visus, accipit in se speciem sensibilem coloris, de qua dein specie recepta judicat anima, & ita fit sensatio hoc est visio. Ratione duplicis hujus modi, duplicia considerabimus requisita, primo quę pertinent ad receptionem in ordine ad quinque sensus externos: dein ea quæ ratone animę judicantis, aut hominis sentientis, intervenire debent.

Caput Sextum

De requisitis visus in perceptione occupati.

Ut ergo ordine singulos sensus cum suis requisitis expendamus, eos dividimus in mediatos, & immediatos; illi medio indigent, suntque tres numero, inter quos jure merito visus nobilissimus habetur, cujusque octo requisita distincte considerare convenit. I. Debita distantia

distantia occurrere debet inter visus objectum, ejusque organum. Omne enim objectum certo spatio est circumscriptum, ultra quod videri non potest: unde ejus ratione certa quædam distantia ad accuratum intuitum requiritur, quæ justa ac debita esse censetur, cum in ea cerni possunt partes, quæ totius comparatione proportionem sensibilem habent. Quare quotiescunque immoderata distantia rei visibilis ab oculo, & nulla intermedia corpora interjacent, notabiles deceptiones oboriuntur. Quales v.c. sunt hæ: [1] Quando qui ab amne remotiores sunt, res ulteriores à citerioribus non distinguunt. [2] Cum visus judicat stellas errantes ac fixas æque à nobis remotas esse. [3] Quotiescunque in horizontis ambitu cœlum terræ connexum esse videtur. [4] Item cum arborum ac columnarum longo ordine dispositarum in anteriorem partem quæ remotissimæ distant, conjunctæ esse videntur. [5] Cœlum juxta horizontem longius à nobis distare videtur, quam juxta verticem, [6] Ignes noctu conspecti viciniores videntur, &c. ll. Ut vera sit visio, objectum debita magnitudine dilatatum esse debet, quædam enim ob exiguitatem non videntur: ejusque rei caussam visivæ facultatis natura in se continet. Quia enim visio per pyramidem fit, cujus vertex centrum visus sit, basis vero res

ipsa

ipſa: ex angulorum verticalium amplitudine, rerum magnitudines colliguntur: quorum ſpatia ſi eo-uſque attenuentur, ut ſub ſenſum non cadant, ipſa viſibilia, quæ illis angulis ſubtenduntur, omnino evaneſcunt: Hinc picturæ & ſculpta ſigna, in quibus majores partes accurate ſunt expreſſæ, minores vero ruditer effigiatæ [quia hæ procul non videntur] eminus elegantiam præ ſe ferunt: cominus vero ſi videantur, ſordent, quia minores partes, minus eleganter expreſſæ majorum gloriam obſcurant. Minimi quoque pulviſculi & alia corpora atomica non cernuntur. III. Viſibile debet debitum ſitum habere: cernitur autem in ſola oppoſitione: cujus hæc ratio, quod rerum aſpectabilium formæ rectis lineis ſemper protrudantur. Ratione diſparis hujus ſitus (1) Templorum pavimenta ingredientibus faſtigiata videntur. (2) Maris convexitas gibbi in morem protuberare cernitur. (3) Planæ ſuperficies libella expenſæ, ſi viſus altitudinem ſuperant, alveolatę apparent. IV. Quicquid videtur opacum eſſe debet & aliquo modo eſſe ſolidū. Unde cum viſibile cum diaphano vel cum medio ſimilis eſt perſpicuitatis haut diſcernitur. V. Viſibile, ut videri queat, lumine irradiatum eſſe debet. non ideo tātum, quia lumen velut quædam colorum hypoſtaſis, ſpecies ab objectis prodeuntes ſuſtinet, atque ad oculum vehit: ſed vel maxime, quod

colorum

colorum formę dignoscendi facultatem excitare non possunt, nisi cum lumine permisceatur. Porro quia hęc illustratio diversimode fit, & varie lux recipitur, varij colores exoriuntur: imo, quidam etiam phantastici colores, apparentes vulgo dicti. Eos n. dari certũ, contra quam non nemo ex recentioribus existimat: nulli vero certo ac proprio subjecto insunt, sed soli diaphano, neque sunt propagines alterius corporis colorati, sed phantastici aut apparẽtes (ita vocantur, quod pręter lucem, nullã veritatem habeant) sunt existimandi VI. Medium quoque diaphanum, & uniforme inter corpus visibile & oculum intercedere debet: quod si impurius aut diversę raritatis fuerit, visus variè fallitur: quemadmodum quivis animadvertere potest, quando aër nebulosus, aut alio modo crassus est. VII. Ut visio certa sit, tempus & mora quædam requiruntur ad visibile considerandum. Quis enim simplici ac primo intuitu omnia dijudicare potest? ut vero sæpius ille instituatur, tempore opus est. VIII. Organum visorium debet esse per omnia sanum: ægritudines enim oculorum, visum vel debilitant vel dissipant. velut lippitudo, lachryma, oculi inflammatio, cava ejus ulcera, senilis caligatio, suffusio, paralysis, mydriasis, &c. Hinc & humor citrinus, aut rubens

talia visa arguit: si in pupilla humor crassus, perforata videntur: si niger, plena muscis. Si ponatur digitus supra angulum oculi, vel in angulo, res duplex videtur: si moveatur cum digito, res ipsæ moveri videntur, &c. Tam multi vero & varij, ob laboriosam & multiplicem naturæ fabricam, morbi oculis accidunt, ut, ne inter ipsos quidem medicos vel de numero eorum conveniat, quotidie adhuc novis incommodis in polydædalo hoc naturæ opere se prodentibus. Ob uberem hanc vitiorum segetem (quis ab omnibus vitijs immunem se esse dixerit?) omnes homines haut quaquam apti censeri possunt, qui visus adminiculo vacent contemplationibus sidereis instrumentorum subsidium exigentibus, aut, alias talibus experimentis, in quibus ordinandis visui, atque propter eum oculis, primæ partes assignari debent. Quis enim existimet oculo vitiato melius hominem videre posse, quam lingua, cujus nervi obstructi sunt, posse sic sapores explorare, ut pariter eidem à mente convenienter dijudicentur? Circa seculum decimum tertium à Christo nato, cum Optices scientia exuscitaretur per Vitellionem, Rogerium Baconem, & Joannem Archiepiscopum Cantuariensem, in usu esse cœperunt perspicilla, variaque vitra visui firmando

mando atque juvando servientia: (falluntur gravissime qui existimant multis seculis ante, eadem recepta fuisse, quibus arguendis serviunt ea, quę habet Lipsius diligentissimus antiquitatis ruspator Cent. 3. Misc. Ep. 36.) sed cum ijs ipsis instrumentis sępe aut vitia quę subsint, aut non bene his illisve aptentur, itemque, ob refractionem variam, cum judicio adhiberi debeant, patet singulari cautela hic opus esse.

CAPUT SEPTIMUM.

Proponuntur requisita auditus & odoratus.

PRæter visum, mediatorum quoq; sensuum rationem habent auditus, atque odoratus, de quibus hoc capite acturi sumus. Quantum ad auditum, illius sex sunt requisita. I. Sonus ejusve species secundum debitam distantiam ad aures adferri debet: quod ubi non fit, sæpe pecudis vox pro humana, aut, bombardæ strepitus pro tonitru habetur. II. Medium per quod sonus defertur commotum non sit: liquet in aëre, qui ubi ventis agitatur, soni per eum difficulter aut commeant, aut turbati ad sensorium accedunt. Hinc noctu distinctius & expeditius, quam interdiu, auditus suo officio fun-

rum grati odores vix à vulturio quo percipiuntur, si aër vicinus Vesuviani incendii excrementis imbutus sit. IV. Moderate sensorium afficere debent: nimia vehementia ac acrimonia si illud turbent aut lædant, commoda & sufficiens eorum non poterit dijudicatio institui. V. Organum [quod existimamus præcipue mamillares processus esse] ab omni vitio immune esse convenit: si coryza, aut tenuis serosaque pituita, aut etiam crassa, aliave materia ossis cribrosi foraminula obstruxerit, aut nares fuerint obstipatæ, item si polypus molestias creet, olfactus officio suo fungi aut incommode, aut nulla ratione poterit.

CAPUT OCTAVUM.

De requisitis tactus, atque gustus.

POst sensus mediatos, considerandi secundum definitas suas conditiones sensus immediati, tactus & gustus. Tactus, cujus organum immediatum per totum corpus diffusum secundum doctissimos medicorũ & Philosophorum membrana est, unicus est sensus, habetque pro objecto qualitates tactiles. Ut vero officio suo fungi possit, quatuor hęc requisita concurrere deben. I. Tangibile objectum corporeum esse debet, vere enim Lucretius:

Tangere

Tangere, vel tangi, nisi corpus nulla potest res. Probaturque illud á Salvatore nostro *Luc. cap.* 54. *v.* 39. Tactus enim certius quam visus judicare potest, sitne res corporea an incorporea. II. Ubicunque est tactus, ibi debet esse membrana. Hinc quia per pilos, ossa & ungues non est diffusa membrana, neque tactus diffusus est. III. Ut tangibiles qualitates secundum species percipi á membrana queant, illi proxime admotæ sint: subjecta earum rerum admoveri haut necessum. Ut tamen qualitates earum intentionales ad tactus sensorium accedere possint, intra activitatis suę sphæram collocatæ esse debent, illudque contingere si non per contactum, saltem per existentiam. IV. Organa tactus nullà ratione vitiata esse debent: quod fit á stupore aut formicatione. Alter immediatus sensus gustus est, quem quidam minus commode ad tactum referre, atque illius quasi speciem constituere instituerunt. Ejus requisita potissimum tria considerati solent. I. Mixtum esse debet, quod saporum [qui non tantum qua tales, sed etiam secundum species sensorium afficiunt] rationem habebit. Inde aëris puri puti, & aquæ limpididissimæ nullus percipitur sapor. II. Quamvis gustus externum medium non requirat, ut rei tamen sapor percipi possit, linguæ applicari debet. III. Instrumentum gustus, lingua nem-

nempe

pe, omni vitio carere debet: præ cæteris morbido humore non esse imbuta. Febricitantium enim lingua quia bilioso sæpe humore turgida, ipsi omnia amara esse judicant.

CAPUT NONUM.

De requisitis sensuum considerandis à parte hominis, ut rationali anima præditi.

ET sic quidem patet, quæ requisita attendi debeant á parte facultatis sentientis, ad hoc ut sensuum judicio ratio sua constet: deinceps ex ordine ipsum suppositum sentiens, sive homo [de eo enim hic solummodo quæstio est] considerari debet: qui quanquam judicium sensitivum solummodo exercet ratione animæ ratiocinativæ, quatenus ea virtualiter est sentiens, hic tamen considerari debet, partim ratione suppositi, partim quoque animæ, & denique partim respectu inferiorum facultatum sensitivæ huic functioni subservientium. Quæ omnia uti pateant, distincteque cognosci queant, breviter sequentes assertiones ordine proponimus. *Primo*, requiritur ut homo non sit intentus alijs rebus, sed ijs tantum, quæ sensui obiiciuntur. Contrarium si faciat, sæpe objecta sensibilia recte non percipiet: quod quivis in se animadvertere potest: alijs enim cogitationibus intentus, ne quidem

quidem apertissimis oculis familiarissimos prætereuntes videbit, aut sonos vehementiores audiet. Accidit hoc ut plurimum ecstaticis. *Secundo*, phantasia non debet esse corrupta: ea enim citra maniam aut phrenesin levicula tantum febri turbata, sensibus miras fallacias exhibere potest, ut videre est apud *Gal. I. de differ. Symptom. cap.* 3. in Theophilo medico, qui cætera prudens, cum febricitaret, opinabatur prope lectulum tibicines, & cornicines assistere, & continuo auribus suis occinere: idque jam sanus accidisse sibi pertinaciter contendebat. Tertio mens sentientis integra & sana per omnia esse debet: si phrenitis, aut corybantismus molestias creet, sensibus judicium vix deferri potest. Hic vero præ cæteris molestus, visui enim tollit somnum, & auribus indit vitium, quo sibi tinnitus & sonitus audire videantur. Quia Argivo illi mens læsa, existimabat in theatro, ubi ne musca quidem hominum erat, se audire tragœdos: & ut Horat. ait in Ep. ad Florum:

In vacuo lætus sessor, plausorque theatro.

Egregie Tertullianus lib. de Anima cap. 17. *Qui insaniunt, alios in alijs vident, ut Orestes matrem in sorore, & Aiax Vlyssem in armento, & Athamas & Agave in filijs bestias.* Quæ posteriora illustrans Plutarchus libello de Superstitione dicit: *Infortunatus fuit Tiresias, quod videre liberos & ini-*

& inimicos non potuit. Infeliciores eo fuerunt Athamas & Agave, qui liberos videntes, cervos & leones esse putaverunt: ac nimirum Herculi furenti utilius erat præsentes filios neque cernere, neque sentire, quam carissimos ita ut hostes tractare. Agave siquidem filium Pentheum, Athamas Learchum, feras eos putantes, trucidaverunt; ut utriusque furorem illum fusius descripsit Euripides in Bacchis. Idem existimandum de Melancholia profundiori, quæ proximus ad Maniam gradus esse solet. Cum vero sensus communis animalibus datus sit, ut omnium exteriorum sensuum objecta medijs sensibus exterioribus percipiat, diversorum sensuum objecta agnoscat ac dijudicet, moveatque phantasiam, eique species sensibiles offerat, quæ dein sub intellectum cadunt, dicimus *quarto*, quod nulla ratione sensus communis aut turbatus aut læsus, aut etiam sopitus esse debeat: eoque in dormientibus sensus externi officio suo non funguntur, quia communis hic sensus quiescit. *Quinto*, animum sentientis nullo vehementiore affectu, præ cæteris pavore, occupatum turbatumque esse convenit. Quia scilicet turbati & consternati erant discipuli, Christum quem videbant, spiritum esse censebant. Luc. 24. v. 37.

CAPUT

CAPUT DECIMUM

Proponitur thesis adversus Scepticos, atque ex ipsa Scriptura ostenditur, sensibus, si debita requisita concurrant, fidem deferendam esse.

OMnibus hisce præmissis, redimus ad thesin jam antea, & quasi in antecessum, propositam capite quinto hujus libri, dicimusque, tum contra Scepticos, tum semi-Scepticos, *sensus iudicium, si omnia illius requisita adsint, nullumque ulla ratione præpediatur, adhoc ex parte sentientis cuncta bene se habeant, nulla ratione decipi posse circa proprium suum objectum.* Quod adeo verum est, ut ipse Deus in Scriptura, ad sensuum judicium veluti certum atque infallisibile, nos attendere velit. Luc. 24. v. 32. Christus dicit: *Palpate & videte.* & Iohan. ep. 1. c. 1. v. 1. *Quod erat à principio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod spectavimus & manus nostræ contrectarunt de sermone illo vitæ,* v. 3. *id annuntiavimus vobis.* Item in Evangelio ejusdem c. 1. v. 14. *Spectavimus gloriam ejus ut unigeniti à Patre,* Similiter Petrus ep. 2. c. 1. v. 16. *Oculis nostris aspeximus illius majestatem.* & v. 18. *Hanc vocem audivimus è cœlo delatam.* Quare & Lucas Evangelio suo fidem facturus dicit se scribere *narrationem earum*

rerum

verum, *quarum plena ei fides erat facta*, quasque acceperit ab ijs, qui ab initio *spectatores ipsi fuerant*, *& ministri sermonis*, cap. I. v. I. 2. Vt per omnia explodendi sint Libanius, Porphyrius, & Iulianus, qui historiam Evangelicam pro artificioso aliquo commento habuerunt. Non audiendi quoque Marcionitæ, qui ut cum ratione Christo phantasticum corpus affingerent, in castra Scepticorum transierunt. Eleganter Tertullian, lib. de Anima cap. VI. *Non licet, non licet nobis*, inquit, *in dubium sensus istos devocare, ne & in Christo de fide illorum deliberetur, ne forte dicatur quod falso satanam prospectarit de cœlo præcipitatum: aut falso vocem Patris audierit de ipso testificatam: aut deceptus sit cum Petri socrum tetigit: aut alium postea unguentem senserit spiritum, quod in sepulturam suam acceptavit: alium postea vini saporem, quod in sanguinis sui memoriam consecravit. Sic enim & Marcion phantasma eum maluit credere, totius corporis in eo dedignatus veritatem. Atqui ne in Apostolis quidem ejus ludificata natura est: fidelis fuit, & auditus, & visus in monte, fidelis & gustus vini illius, &c.* Quia sensibus requisitis omnibus munitis fides habenda, ideo Deus in maximi momenti rebus ad eorum judicium provocat, & vidisse ac audivisse populum suum facta sua inculcat. Deut. 29. v. 2. 3. ita ipse per Mosen; *Vos vidistis omnia, quæ fecit Iehova ante oculos vestros*

in terra

in terra Ægypti Parhoni, & omnibus servis ejus, totique regioni ejus. Probationes illas maximas, quas viderunt oculi tui, signa & prodigia illa maxima. Imois, qui solus est infallibilis, & *solus sapiens*, non dubitat hominem invitare ad contemplationem, & sensualem operum suorum experientiam, ut erudiatur, & sapere discat. Esajæ cap. 43. v. 26. *Attollite in sublime oculos vestros, & videte quis creaverit ista, producens numero suo exercitus ipsorum.* & Math. 6. v. 26. os veritatis Christus: *Intuemini in volucres cœli: non enim serunt, neque metunt, neque cogunt in horrea.* Nec præter rationem, uti enim docet Apostolus Rom. 1. v. 20. *Ipsius invisibilia, jam inde à condito mundo, ex ijs, quæ fecit, mente perpensa videntur, æterna videlicet ejus tum potentia, tum divinitas, ad hoc ut sint inexcusabiles.* Inde pij quique in subsidium vocatis sensibus, opera Dei contemplari solent, ut sapiant, atque admiranda Dei opera cognoscant. David de se ipso Psal. 8. v. 4. & 5. *Quum inspicio cœlos tuos opus digitorum tuorum, lunam, & stellas, quas statuisti: quid est mortalis, quod memor sis ejus? aut filius hominis, quod visites eum.* & iterum Psal. 107. v. 24. nomine omnium piorum dicit: *Qui vident opera Iehovæ, & mirabilia ejus in profundo.* Videre autem opera hęc Sceptici, & quicunque eos sequuntur, non possunt; unde, quamdiu sensuum

suum judicium, de illo ambigendo, in dubium vocant, semetipsos eo thesauro, quo major cogitari non potest, spoliant. Denique certitudo resurrectionis Christi plane subvertitur, si sensibus sua non constabit ratio. Vt enim sub initium dixerant angeli Matth. 28. 6. *resurrexit, non est hic. Videte locum.* Ita per oculatos testes ejusdem veritatem probat Sp. Sanctus Act. 1. v. 9. 1. Cor. 15. v. 5. & seqq. quæ probatio [absit dicto blasphemia] ridicula erit censenda, si quid Scepticis deferendum hic fuerit.

CAPUT UNDECIMUM.

Auctoritate omnis generis Scriptorum ostenditur, sensibus fidem adhibendam esse.

SUfficere posset divina authoritas, videreque possem minus necessaria agere, dum humanam authoritatem, cui alias haut multum tribuendum est, ad thesios antea propositæ confirmationem advoco: quoniam tamen ex re est, thesios certitudinem contra obloquentium impudentiam quocunque argumentorum genere tutari, non inconsultum videtur quorumcunque suffragia ad illius stabilimentum accersere. A Platone vero initium facere lubet, quod, uti antea patuit, alias sensuum judicio videatur infestior

infestior fuisse. Ejus interpres optimus est Chalcidius, qui ita ex illius mente ad Timæum: *Visus enim juxta meam sententiam, causa est maximi commodi plerisque non otiose natis, atque institutis, ob id ipsum quod nunc agimus. Neque enim de universa re quispiam quæreret, nisi prius stellis, sole, cæloque visis. At nunc diei noctisque insinuata nobis alterna vice, menses, annorumque obitus, & anfractus nati eorumque ipsorum dinumeratio. Et ex dinumeratione perfectus, & absolutus extitit numerus. Tum temporis recordatio, quæ naturam universæ rei quæri docuit: curamque investigationis iniecit mentibus, quasi quoddam seminarium Philosophiæ pandens. Quo bono nihil majus unquam ad hominum genus à divina munificentia commeavit.* Imo Plato ipse in Theęteto: *Maxime enim Philosophis hoc usu venit, ut admirentur. Neque enim aliud præter hoc est Philosophiæ principium. Et qui eam Thaumantis, id est admirationis filiam esse tradidit, non absurde originem ejus explicuit.* Quomodo vero quis admirari rem aliquam poterit, si eandem antea sensibus non perceperit? Clarius longe sensuum certitudinem atque veritatem [de ea postea distinctius acturi sumus] defendit Aristoteles, qui ita loquitur lib. 8. Phys. tex. 22. *Invalitudo quædam mentis est, repudiata sensuum auctoritate, ac constantia, rationem requirere.* & lib. 3. de Gener. Anim. cap. 10. *Sensui magis, quam rati-*

oni

instandum est, rationi hactenus fidendum si quæ demonstrantur, cum ijs consentiant, quæ nobis sunt à sensu indita & impressa. Aristoteli astipulatur Galenus lib. 2. de Usu Partium cap. 3. in fine: *Quicunque vult operum naturæ esse contemplator, eum proprijs oculis credere oportet, & aut ad nos accedere, aut cum aliquo eorum, qui nobiscum versati sunt, versari, aut ipsum per se diligenter exerceri anatomis manu obeundis.* imo lib. 4. Simpl. cap. 18. pronunciat, *sensuum evidentiam, quam longissime prævertere fidei rationis.* & lib. 2. Simpl. cap. 1. *Qui sensibus anteferunt rationem, omni ad demonstrandum principio destituuntur.* Accedit his Lucret. lib. 4. sed ex mente Epicuri, sic canens:

Quid referemus enim, quod nobis sensibus ipsis
Certius esse queat, queis vera & falsa notamus
Qui nisi sint veri, ratio quoque claudicet omnis.

& iterum eodem libro:

convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita salusque.
Non modo enim ratio ruat omnis, vita quoque ipsa
Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis,
Præcipitesque locos vitare, & cætera quæ sint.

Nec alius sensus est Marci Tullij Ciceronis, inter Romanos Philosophos summi, atque in controversijs contra Academicos exercitatissimi: sic enim pronunciat lib. 4. Academ. Quæst. Sensuum

ſuum ita *clara judicia & certa ſunt, ut ſi optio naturæ noſtræ detur, & ab ea Deus aliquis requirat, contentane ſit ſuis integris incorruptiſque ſenſibus, an poſtulet melius aliquid? non videam, quid quærat amplius.* & paulo poſt: *Maxima eſt in ſenſibus veritas, ſi & ſani ſunt & valentes, & omnia removentur quæ obſtant & impediunt.* Nec male Rabbinorum doctiſſimus Maimonides in Ep. de Aſtrolog. *Inprimis ſcitote*, inquit, *hæc tria tantum homini credenda eſſe, neque quicquam præterea. Primum id, cujus certam habet & evidentem probationem humana ſua ratione & ſcientia inveſtigatam, velut ratio numerandi, Geometria & revolutiones. Alterum id, quod homo deprehendit uno ex quinque ſenſibus. Tertium & poſtremum id, quod accepit à Prophetis piæ memoriæ & à juſtis.*

Caput Duodecimum.

Variis rationibus amplius adverſus Scepticos evincitur, ſenſibus fidem adhibendam eſſe.

Quandoquidem vero Sceptici, eorumque fautores, non ſolum humanam authoritatem in dubium vocare ſolent; ſed ipſi quoque Deo in Scriptura loquenti obloqui, alia argumenta conquirenda ſunt, quibus eorum pertinacia expugnetur. Eoque per rationes ulterius contra eos ſic progredimur. I. Si ſenſuum judicium

cium perpetuo fallax, eique nulla fides adhibenda, næ frustra sensuum organis Deus & natura animalium nobilissimum hominem instruxerunt? Quæcunque enim in corpore instrumenta inveniuntur, destinata sunt naturalibus certisque functionibus, non vero incertis atque fortuitis. Nec verum hoc tantum de instrumentis inservientibus functionibus vitalibus & naturalibus, ut liquet ex corde, pulmone, &c. ventriculo, mesenterio, intestinis &c. sed etiam ex instrumentis, sive partibus functionibus animalibus inservientibus. Etenim si nervi ab officio motorij dicti, & musculi, dati sunt homini non tantum ut instrumenta essent quasi motus, sed veri certi & animalibus naturalis: oculus quoque, auris, nasus, lingua, & palatum, item partes membranosę & nervosæ datæ sunt, non quasi atque incerto modo peragendis functionibus animalibus à sensibus externis elicitis; sed vere, certo, & infallibiliter. Si præpediantur ratione organi hæ ipsæ functiones, per accidens illud fieri putandum est. II. Nullo privilegio præ saxis & stipitibus homo gaudebit, si sensuum judicium per omnia fallax sit: nam sic otiosa quoque & fallax ipsa mens, quatenus supra sensus elevata, futura erit, siquidem in illius recessus nihil nisi per apertas sensuum fenestras intrat. Verum quippe

illud Physicorum axioma; *Nihil est in intellectu nisi prius fuerit in sensibus.* At quomodo intellectus officio suo perfungi poterit, si mendaces species sensibiles ei suppeditentur? III. Si sensuum functionibus nulla fides deferenda, homo infelix jure meritoque est habendus, quia definita eorum organa accepit. Cui bono enim illa, quam ad miserum hominem excarnificandum: quando omnia quippe egit, ut eorum subsidio proprium ac definitum cujusque sensus objectum cognoscat, nihil egit: quia dum v. c. oculis intentis & attentis spectavit nigrum, nescit ex Scepticorum principijs hoc ne magis nigrum an album sit. IV. Se ipsos misere confundunt Sceptici, dum edunt, & instar aliorum hominum cibum capiunt. Neque enim hoc tantum faciunt ex consuetudine, sed quia persentiscunt divulsionem ventriculi ex membrorum suctione. Si sensus illius divulsionis fallax, & in opinione consistit, possunt etenim non animadvertere ad eum, & avertere sinistram illam opinionem. Sed ut ut omnia agant, sensum eum agnoscere compelluntur, ac fateri eum subsequi appetentiam animalem, qua cibum expetunt. Destinatum vero & certum ijs sit, inedia mori, nihilominus nulla arte molesta illa sensione liberari peterunt: Quod facile tamen esset, si in nuda opinione consisteret. Contra aliorum

aliorum sensuum certitudinem, quamvis pertinacia se munire possint, tactui tamen manus dare coguntur. Volentes nolentes enim fateri debent, aliter se affici quando dolores corporeos percipiunt, aliter vero quando voluptates. Vocent vero dolores voluptates, & contra: fateri tamen cogentur aliam esse rationem dolorum, aliam voluptatum: clamet enim v. c. Scepticus quando manus ejus in igni ustulatur, se haud aliter affici ac si in balneo lavaretur & ungueretur: nihilominus quia ignis tormentum omni ratione aut declinare aut mitigare, quando sui juris est, laborat; fateri debet aliter se affici ab igni, aliter quando in balneo est. Atqui sic herbam porrigit. V. Si sensus omnes fallant, fallet quoque auditus, atque frustra erit Apostolus, quando ad Rom. 10. v. 17. docet fidem ex auditu esse. Nam quomodo aliquis fide amplecti poterit ea, quæ à præcone Evangelij dicuntur, si auditus instar reliquorum sensuum fallax sit: cum nesciat an ad consolationem, an vero ad condemnationem secundum legem loquatur. VI. Si sensibus fides non adhibenda, frustra in judicio adducentur testes, nec privilegium oculatis testibus præ auritis deferendum erit. Et tamen ipse Deus voluit, ut aliquis morte quoque afficeretur ex sermone duorum aut trium testium, Deuter. 17. v. 6.

VII. Patroni Scepticorum dogmatis se in miseriarum abyssum, aut verius tormentorum officinam pertinacia intoleranda præcipitant. Nesciunt enim an corpus scarabęi, an maris, an asini, an vero alterius animalis circumferant; sintne fusci, nigri, candidi, an virides; nasumne habeant aquilinum, porcinum, rhinocerotis, an similem elephantis proboscidi; quia oculis fidem abrogant. Incertum ijs an rudant, rugiant, latrent, hinniant, crocitent, an loquantur, quia fallacem clamant esse auditum. Ignorant v. c. sitne sal dulce, amarum, acidum, an salsum, quia mendacij arguunt gustum. Qua de causa etiam Iovis quod ferculum & porcorum lautitię eodem loco apud illos censeri debent. In summa nulla differentia secundum eos inter lucem & tenebras, calorem & frigus, terram & cœlum, ignem & aquam, murem & elephantem, hominem & gallum gallinaceum, muscam & aquilam, ferrum & stramen, aurum & plumbum, lapillum vilem & margaritam, Rubiconem fluvium & vastum Oceanum, exiguam arcem ac montem Atlantem esse potest, quia sensuum judicio nihil deferendum esse clamitant. Imo ipsa jura cognationis atque sanguinis confundunt. Si enim sensus sunt fallaces, parentes, sorores, & fratres ab alijs hominibus distinguere non poterunt. Et quia nullæ

nullæ ſecundum eos rerum differentiæ, poſſunt contrariæ qualitates inter ſe amice conſpirare, & contradictoria ſimul eſſe veriſſima. Quod abſurdum omnem abſurditatem ſuperat. Pathetice proinde contra hos atque ſimiles Tertul. l. d. *Quid agis procaciſſime? totum vitæ ſtatum evertis, omnem naturæ ordinem turbas, ipſius Dei providentiam excæcas, qui cunctis operibus ſuis intelligendis, recolendis, diſpenſandis, fruendiſque fallaces & mendaces Dominos ſenſus præfecerit.*

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

In qua facultate proprie conſiſtat fallacia: non tam ſenſus, quam intellectus fallitur.

PRiuſquam expendere inſtituimus argumenta, quibus tum Sceptici, tum Semi-Sceptici ſenſuum certitudinem jam olim labefactare laborarunt; haut abs re erit aliquanto penitius expendere, propriene ſenſus fallaciarum argui debeant, an vero ipſa ratio ſenſuum moderatrix. Verum quidem eſt quod ſupra notavimus, ſenſibus conſequenter fallaciam accidere poſſe; cæterum cum ea proveniat propter defectum alicujus requiſiti, aliter fieri non poteſt, quin cauſſa ignorata, ſive defectu illo non explorato ab intellectu, à ſenſione fallaci ipſa pariter ratio circumveniatur: quæ cauſſa, ſive

defectus si exploratus fuerit, facile est, non tantum intellectui, sed etiam aliis sensibus, errantem sensionem restituere. Sic visus si cernat pomum cereum ita affabre factum ut verum mentiatur, illud verum pomum esse primo judicabit: sed mox errorem corriget ratio, si tactu, item odoratu, ac gustu idem pomum explorandum esse dictaverit. Recte Numenius lib. de Natur. homin. cap. 7. *Quocirca interdum aspectus cæterorum sensuum testimonio indiget, cum id quod cernitur artificio ad fallendum factum fuerit, ut in pictura. Nam pingendi artis opus est, fallere aspectis, non veris eminentijs & lacunis: si res ejusmodi natura est, ubi opus sit maxime tactum quidem adsciscere; interdum tamen etiam gustatum, aut odoratum, ut in pomo cereo.* Cum vero deceptio & error proprie accidant facultati interne dijudicanti proprie loquendo sensuum organa non possunt dici decipi, imo formaliter ipsi sensus non decipiuntur, sed fallitur ipsa anima dijudicans; quatenus enim speciem receptam ob defectum alicujus requisiti vitiosam, propter ignorantiam nescit distinguere, aut rite judicare, ipsa sensio sive sensualis cognitio objectorum sensibilium vitiosa aut fallax esse dicitur: ita ut error accidat ratione actionis ipsius sensionis. Si Epicurei hoc tantum voluerint non longe á scopo aberrarunt. Ipsi enim sensus quatenus patiuntur fallaciam

laciam nequaquam redargui possunt: recipiunt enim perpetuo, quod talibus caussis existentibus recipere potuerunt. Idem sensus est Augustini lib. de vera Religione cap. 33. *Corporea species, quia nullam voluntatem habet, non mentitur: si vero etiam non putetur esse quod non est, nec fallit. Sed ne ipsi quidem oculi fallunt, non enim renunciare possunt animo, nisi affectionem suam. Quod si non solum ipsi, sed etiam omnes corporis sensus ita renunciant ut afficiuntur; quid ab eis amplius exigere debeamus, ignoro. Tolle itaque vanitates, & nulla erit vanitas. Si quis remum frangi in aqua opinatur, & cum aufertur, integrari, non malum habet internuncium, sed malus est judex. Nam ille pro sua natura non potuit aliter in aqua sentire, nec aliter debuit: si enim aliud est aër, aliud aqua, iustum est aliter in aëre, aliter in aqua sentiatur. Quare oculus recte uidet: perverse judicat, cui ad contemplandam summam pulchritudinem, non oculus factus est.* Item lib. 3. adversus Academ. cap. 11. *Dicat Epicureus quispiam, nihil habeo quod de sensibus conquerar. Injustum est enim ab eis exigere plus quam possunt: quicquid autem possunt videre oculi, verum vident: Ergone verum est quod de remo in aqua vident? Prorsus verum. Nam caussa accedente, quare ita videretur, si demersus unda remus rectus appareret, magis oculos meos falsæ renunciationis arguerem. Non enim viderent, quod talibus existentibus caussis videndum*

fuit &c. Amplius lib. 12. in Genes. cap. 25. sic loquitur: *In omnibus*, inquit, *corporalibus visis*, *& aliorum sensuum contestatio*, *& maxime ipsius mentis atque rationis adhibetur*; *ut quod in hoc eorum genere verum est*, *inveniatur*, *quantum inveniri potest*. Augustino per omnia astipulatur Anselmus dialogo de veritate cap. 6. *Non mihi videtur hæc veritas*, *vel falsitas in sensibus esse*, *sed in opinione*. *Ipse namque sensus interior se fallit*, *non illi mentitur exterior*. *Quod aliquando facile cognoscitur*, *aliquando difficile*. *Cum enim puer timet sculptum draconem aperto ore*, *facile cognoscitur*, *quia hoc non facit visus*, *qui nihil puero renunciat*, *plusquam senibus*, *sed puerilis sensus interior*, *qui nondum bene scit discernere inter rem & rei similitudinem*. *Tale enim est*, *cum similis est*: *aut cum audiens quis non hominis vocem*, *putat esse hominis vocem*. *Nam & hoc facit sensus interior*. Et mox generatim: *Cum multa alia nobis aliter videntur visus & alij sensus nuntiare*, *quam sint*, *non culpa sensuum est*, *qui renunciant quod possunt*, *quoniam ita posse acceperunt*: *sed judicio animæ imputandum est*. *quod non bene discernat quid possint illi*, *aut quid debeant*. *rursus sufficiat dicere*, *quia sensus quicquid renunciare videantur*, *sive ex sua natura hoc faciant*, *sive ex aliqua alia caussa*, *hoc faciant quod debent*, *& ideo rectitudinem & veritatem faciunt*. Nec aliud videtur voluisse Philosophus, quando lib. 4. Metaph.

Metaph. cap. 2. pronunciat unius cujusque generis tum unum sensum, tum unam scientiam esse. Certe ipsum Ciceronem ab hac sententia alienum non esse, liquebit ex ijs, quæ alias adducenda erunt ex ipsius lib. 4. Academ. Quæst.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Occurritur illi Scepticorum argumento, quod contra sensuum certitudinem à locorum distantijs adduxerunt.

HIs præmissis, expendere instituimus præcipua argumenta, quibus jam olim Sceptici sensuum certitudinem oppugnare instituerunt. Neque enim omnia ex re est excutere, cum quæ supererunt, ex ijs, quæ examinabimus, facile á quovis dilui queant. Initium autem facimus, ab argumento, quod á locorum differentijs petierunt. ac quidem sensibus nihil deferendum esse, inde collegerunt, quod una eademque res pro diversorum locorum ratione alia atque alia compareat: in quem sensum Sextus lib. 1. Pyrrh. Hypoth. adducit *lucernæ lumen in Sole quidem obscurum, in tenebris autem splendidum: remum intra mare quidem fractum, extra autem rectum: & ovum in ave quidem molle, in aëre autem durum: & lyncurium, in lynce quidem humidum*

humidum: in aëre autem durum, & coralium in mari quidem molle, in aëre autem durum.. Vocem diversam in tuba, diversam in tibijs, diversam rursus in aëre simpliciter. Sed si quis consideraverit res ipsas, sive objecta sensibilia pro diversorum locorum ratione diversa esse, argumenti hujus imbecillitatem videbit. Etenim sensus per species sensibiles talia objecta sensibilia esse percipiunt, qualia à parte rei existunt, atque per species repræsentanrur; diversimode autem sese habent pro diversorum locorum ratione, unde non possunt non diversimode quoque percipi, intellectu diversam illam rerum faciem pro diversorum locorum circumstantijs diversimode se habere debere, indicante & dijudicante: ampliusque monente plures sensus pro uno corrigendo in consilium adhibendos esse. Ne quid vero pertinax Scepticorum natio præteritum à nobis esse proclamet in palmario suo argumento, singula lubet excutere. Initium autem facimus á remo, eum siquidem potissimum crepare solent. Sed nihil tribuendum illi esse, præter Augustinum capite superiori ad partes vocatum, ostendit quoque Tertullianus lib. de Anima cap. 17. *Nam ut in aqua remus inflexus, vel infractus appareat, aqua in caussa est. Denique extra aquam integer visui remus. Temeritas autem substantiæ illius, qua speculum ex lumine efficitur, prout* ista

icta seu mota est, *ita & imaginem vibrans evertit lineam recti.* Vt enim recte Optici docent, diversitas medij, rari vel densi facit, ut discipentur vel contrahantur lineæ, unde refractio apparet; atque omne agens uti per lineam rectam operatur, ita mutatione medij necessum est infringatur paulisper. Seneca I. Nat. Quæst. 6. *Omnia per aquam videntibus longe sunt majora. Literæ quamvis minutæ & obscuræ per vitream pilam aqua plenam majores clarioresque cernuntur. Poma formosiora quam sint videntur, si innatant vitro. Sydera ampliora per nubem aspicienti cernuntur, quia acies nostra in humido labitur, nec apprehendere quod vult fideliter potest. Quod manifestum si vas adimpleveris aqua, & in id conjeceris annulum. Nam cum in ipso fundo jaceat annulus, facies ejus in summo aquæ redditur. Quicquid videtur per humorem, longe amplius vero est.* Idem ratione remorum quoque eleganter expressit Lucretius versibus sequentibus.

At maris ignaris, in portu clauda videntur
Navigia aplustris fractis obnitier undis.
Nam quæcunque supra rorem salis edita pars est
Remorum, recta est, & recta superne gubernat;
Quæ demersa liquere obeunt, refracta videntur;
Omnia converti, rursumque supina reverti
Et reflexa prope in summo fluctuare liquere.

Nec aliam ob caussam, quam propter hanc eandem numus in vase aqua pleno longe major videtur

videtur, ut frustra per omnia sit Zanches Scepticus genuinus, quando in libello, quo scepsin propugnare laboravit, contra sensuum & scientiæ certitudinem inter alia hoc argumento, aut verius experimento nititur: *Monetam*, inquit, *vasculo lato impone: humi residere fac vas: à quo eo te semoveris, donec monetam non videas amplius. Tunc jube aqua impleri vas: videbis statim monetam, & majorem quam antea per aërem videri, cum per se optimum sit medium. Cur nunc major apparet moneta? Nescimus.* Secundum Sexti experimentum haut melioris quoque monetę: namque lucernę lumen in Sole non comparet obscurum, in tenebris vero splendidum: sed impeditur, quo minus sese prodere possit, quatenus lux fortis debilem intercipit, & opprimit. Sol enim lucem vividam jaculans, stellarum luces, & lucercernarum omnium opprimit, non destruendo, aut impediendo quo minus radient: sed quia fortirer sensum afficit atque cum quadam efficacia, debiles vero stellarum & lucernarum luces visum non afficiunt efficaciter. Similiter lux faculæ ingenti igni apposita opprimitur. Alias subducta quasi solis luce, tum stellæ, tum lucernæ se conspiciendas præbent. Gnarum hoc ipsi Galeno erat lib. 10. de usu Part. *In magnis* inquit, *Solis defectibus stellæ apparent, quod & suis temporibus accidisse Thucydides commemorat.* Atque ratio

errandi hic obvenit sensibus? Mens caussam hujus rei si exploratam habuerit inter Solis lucem atque lucernarum lumen levi negotio divisionem facere poterit. Succedit ovum in ave quidem molle, in aëre autem durum. At quid Scepticum in sensuum prejudicium hoc juvare potest? In ave quandiu hæret ductile & molle est, ne sua duritie ei molestias creet, postea mox indurescit aëre exiguũ illud humidũ educente, duritiemque hac ratione procurante. Namque ut ovum in ave vere est molle & flaccidum, extra vero illud durum, ita fallaciæ argui non potest sensus, aut verius mens distincte dijudicans ea, quę à parte rei distincte sese habent. Voluerunt quidem nonnulli in dubium vocare an ovum in ave molle, extra vero illam durum sit; sed redarguit eos Sextus ante ad partes vocatus, astipulante ipsa experientia, à nobis sæpius circa varia singularia ova in consilium adhibita. Applauditque tum Sexto, tum experientię Aristoteles lib. 3. de Gen. Anim. cap. 2. ubi hæc observatione digna verba occurrunt: *Patet primo membranam mollem id esse, quod postremo testa efficitur: perfecto enim ovo durum ac rigidum evadit ita modice, ut exeat adhuc molle. Dolorem enim moveret, nisi ita exiret. Egressum statim refrigeratum duratur: evaporato humore quam primum, qui exiguus est, relictaque portione terrena*

Sic & Plinius lib. 10. Nat. Hist. cap. 52. *Exeunt* [ova scilicet] *à rotundissima sui parte, dum pariuntur, molli putamine, sed protinus durescente, quibuscunque emergunt portionibus.* Suadeturque idem hac etiam ratione, disjuncta ab ea, quam modo Philosophus adduxit: Quoniam non ubique æqualis ovorum rotunditas est, procurari hoc debet per compressionem mollioris testæ, dum ovum paritur: Cur enim rotunditas in ea parte, quæ primo exit, major esset, nisi ovum in fine comprimeretur, fieretque acutius? Quid quod acumen ovi in quo est ovi primordium, connectitur umbilico, aut ut loquuntur, grandinibus; à quibus pendere non potest nisi testa mollis adhuc sit. Cum vero acumen hoc ultimo exeat, certum est ab umbilico inter exeundum demum separari. Vt non attendenda sit experientia Marsilij Cognati, qui lib. Var. Observ. c. 9. ita loquitur: *Notavimus aliquãdo gallinas tam repẽte ova, & illa duro putamine exclusisse, ut qui vidisset, nemo potuisset sibi persuadere, tam brevi momento temporis extra ventrem illius dura evasisse, manibus jam gallinam tenuimus, cui repente ovum excidens durum idem persuasit. fregimus etiam in cujusdam ventre ovum, eaque dissecta apparuerunt putaminis fragmenta, omnino illius similia, quæ naturaliter emergunt.* Quod postremum experimentum tanquam præ cæteris contra Philosophum & Sextum

Sextum militare videtur, nequaquam tamen illos ferit. Nam diligens ovorum ruſpator, non poteſt fragmina illa videre ſine ventris apertione. Atqui facto vulnere & hiatu erumpens aër durabit teſtam, quemadmodum & corallia ſub mari mollia, mox ubi aër illa circumflare incipit, rigeſcunt. Quod nulli mirum videri debet, cum in ovo in utero perfecto proxima diſpoſitio ſit ad indurationem. Nec valet ejuſdem ratio, quæ in ſequentibus verbis l. d. occurrit; *Cautius feciſſe natura videtur, ut intus obdureſcerent; nam ſi mollia exirent, ſæpiſſime perderentur.* Ne hoc enim fiat, communis mater cavit, ovum muniendo, quamdiu in utero eſt, tunica viſcida & tenaci, quæ in lapidis duritiem, ſimulac in aëra producitur, facili negotio concreſcere poſſit. Sed ad Sextum: is deinceps adducit pro ſe *corallium, quod in mari molle, & extra illud durum eſt.* Haut magis vero illud juvare eum poteſt, atque ovum: ſiquidem ſenſus pro diverſo corallij ſtatu, & loco, diverſimode illud affectum eſſe ſecundum rei veritatem judicant. Quod vero Sextus hic de corallio præſupponit ut verum, conſentientibus antiquis authoribus ſine numero, in dubium vocare voluit quidam Gluckradt Med. Doctor in additamentis ad Tyrocinium Chymicum Beguini lib. 2. cap. 10. quem hic adducere lubet, ut argui queat. *Ita*

ergo

ergo ibi: Generosus Dominus Iohannes Baptista de Nicole, Eques Massiliensis, & Regis piscationis coralliorum, in regno Thunetano Præfectus, certo mihi confirmavit: quod cum anno M. D. LXXXV. mense Iulio, in mari Bizertino, regni illius Thunetani, piscationem instituisset: cupiditate naturæ coralliorum investigandæ inductus, juvenem, funibus sufficienter longis alligatum, & pondere viginti quinque librarum, in utraque manu, ad descensum tutiorem & commodiorem libratum, in mare istud centum perticas profundum, demiserit; ipsique in mandatis dederit, corallium evelleret, &, inter evellendum, curiose attenteque observaret, an molle durumue esset. Qui, ubi rursus ascendisset; utraque manu corallij ramum attulerit, constanterque observarit: illud non minus sub mari, quam supra illud, durum esse: & se, cum ad octo perticas, aut circiter, prope fundum maris adpulisset, magnam ibi frigoris vim sensisse. Immo, quod ipsemet etiam, cum relationi istius fidem adeo non haberet, in mare, cum retia, quibus corallium piscari solent, extrahenda essent, antequam in ipsum aerem efferretur, ad profunditatem unius perticæ, sese immerserit, & corallium, retibus adhærens, manu præhenderit, idque tum æque durum, ac cum jam aëri exter-

externo

externo esset positum, observarit. Idem etiam confirmavit D. de la Poetier, Nobilis Lugdunensis, qui anno CIↃ IↃCXIII. ab ejusmodi piscatione, è Barbaria reversus est: *Hæc ille.* Sed quis, cui constat modo ratio, sublestis hisce experimentis, contra constantem fidem antiquorum, aliquid tribuere velit? Lubens concedo, corallium, simulac à stirpe sua revulsum est, lapidem referre, & hoc nobilem illum potuisse tactu experiri; sed quis inde dederit, quandiu petris adhæret, atque sub aquis crescit & augetur, molle esse non posse? Certissimum est & per experientiam constat, corallium fruticem esse, instar quercus durum, atq; etiam eo tempore quando in aqua degit, cortice lapidescente quasi tectum, mollem autem tum censeri quod non gaudeat tanta duritie, quanta postea illi accedit à succo lapidescente, quo constricto per avulsionem fruticis ipsius, lapidea durities per totam ligni, sic petrificati, substantiam sese prodit, durumque illud censetur, quod antea secundum quid mollius habebatur. Hanc esse corallij genuinam naturam, veramque historiam, alibi fusius ostendimus: quam si quis diligentius attenderit, videbit quantum tribuendum sit asseverationi hominis juvenis, qui cum existimaret cum multis, in gradu summo corallium sub aqua molle esse debere, durum

P esse

esse pronunciavit, quod minus quam crediderat, molle esse experiretur. Certe, uti lubens fateor, historiam naturalem, jam olim multis fabulis conspurcatam fuisse; ita tamen ab ea non recedo, nisi aut gravibus rationibus, aut certissimis omnique exceptione majoribus experimẽtis convictus, quæ cum hic nulla occurrant, non possum recedere ab Ovidio, qui, astipulantibus Orpheo & Plinio ex antiquis, Cardano vero, Baccio, Boëtio, Matthiolo, & Gansio ex recentioribus, jam olim lib. 4. Metamorph. sic cecinit:

Sic & Coralium quo primum contigit auras
Tempore, durescit, mollis fuit herba sub undis.

Ut ad Sextum autem redeamus, adducit is amplius *lyncurium in lynce humidum, in aëre autem durum*. Sed hic licet nobis per omnia securis esse; siquidem hoc commentum, quo sensuum certitudinem subvertere laborat Sextus, jam olim ab ipso Plinio explosum fuit. Qui ita lib. 37. Nat. Hist. cap. 3. *De Lyncurio*, inquit, *proxime dici cogit authorum pertinacia. Quippe etiamsi non electrum id esset, Lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem Lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniam invideat hominum usui. Esse autem, qualem in igneis succinis, colorem, scalpique. Nec folia tantum aut stramenta ad se rapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocli Theophrastus credidit. Ego falsum*

falsum id totum arbitror, nec visam in ævo nostro gemmam ullam ea appellatione, & quod de medicina simul proditur, calculos vesicæ eo puto elidi & morbo regio occurri, si ex vino bibatur, aut si portetur etiam. Superest postremum Sexti exemplum: *Vox*, dicit, *diversa videtur in tuba, diversa in tibijs, diversa rursus in aëre simpliciter.* Imo non videtur tantum diversa esse, sed revera quoque diversa est, ob diversam allisionem & repercussionem soni. Neutiquam vero hic erroris redargui debet auditus, aut potius ratio, diversimode sonos illos dijudicans, qui auditus sensorium diversimode feriunt. Ea quippe quæ à parte rei distincte se habent, distinguit: quod est judicij probe subacti, nec fallacis. Et ne quis hoc exemplo afficiatur; non quidem propter Scepticos qui Scripturam rejiciunt, sed propter eos, qui videri volunt aliquid adhuc illi deferre, adduco ipsum Apostolum Paulum, qui expresse 1. ad Corinth. 14. v. 7. & subseqq. tum auditum, tum ipsam quoque mentem ab errore vindicat: *Atqui*, inquit, *animæ expertia, quæ sonum edunt, & tibia, & cithara, nisi distinctionem sonis dederint, quomodo cognoscetur, quod tibia canitur aut cithara? Etenim si incertum sonum tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? Ita & vos nisi per linguam ediderits bene significantem sermonem, quomodo cognoscetur, quod dicitur, eritis enim in aërem loquentes.*

Caput Decimum Quintum.

Respondetur ad Scepticorum tum experimenta, tum rationes à distantia petitas contra sensuum fidem.

Secundus modus, quo Sceptici certitudinem sensuum evertere laborarunt, pertinet ad distantiam. Quoniam enim ea, quæ secundum aliam atque aliam distantiam sensibus obiiciuntur, alia atque alia comparent, videtur nulla certitudo deferenda esse sensui, qui ad definitam distantiam actum sensitivum exercet. Verba Sexti Empirici hæc sunt: Eadem, inquit, *porticus ab altero quidem ingressu intuenti videtur in acutum desinere: à media autem parte spectanti, undique æqualis. & idem navigium procul quidem intuentibus parvum videtur esse & exstare: prope autem magnum esse & moveri. & eadem turris procul quidem videtur rotunda, prope autem quadrata.* Eædem objectiones jam olim notę fuerunt Tertulliano, qui & ijsdem occurrit lib. 3. de Anima, cap. 17. *Vt turris eludat, intervalli conditio compellit in aperto; æqualitas enim circumfusi aëris pari luce vestiens angulos, obliterat lineas. Sic & uniformitas porticus acuitur in fine, dum acies in concluso stipato illic tenuatur, quo & extenditur.* Vt vero omnia pateant, repetimus quod antea diximus,

sensus

sensui non esse imputanda illa, quæ objectis ratione sensationis minus proportionatis accidunt. Notum sensum convenienter mediante specie objectum suum percipere non posse, nisi debita distantia inter illum & objectum intercedat, quæ si proportionata non fuerit, aut ratione excessus, aut defectus; sensatio perfecte non instituetur, non quidem quod fallax sit sensus, aut hallucinetur ratio; sed quod deficiat ea conditio, quæ à parte objecti requiritur. Recte Tertullianus loco dicto: *Quod si caussæ, inquit, fallunt sensus, & per sensus opiniones: jam nec in sensibus constituenda fallacia est, qui caussas sequuntur, nec in opinionibus, quæ à sensibus diriguntur, sequentibus caussas.* Indispositio objecti, & deficiens in distantia ejusdem à sensorio proportio; non quidem ad modum caussæ positivæ, sed defective consideranda, ex accidenti in errorem sensum trahunt, alias securum omnis erroris, si distantia debita objecto acciderit, omniaque requisita, titulo caussarum hic à Tertulliano condecorata, accesserint. Instat quidem Zanches contendendo distantiam illam esse inperceptibilem, ac consequenter sensui quam necessitatem errandi incumbere. Ita enim loquitur: *Quæ longe sunt, obscura apparent, & parva: quæ prope nimis, aut non videntur, aut aliter quam sunt. Quid facies? Medium tenendum. Ubi*

medium illud? An ad duos passus aut quolibet alio certo numero? Qui longe à nobis est, etiamsi celerrime admodum currat, tamen lente admodum moveri videtur: præcipue si deorsum ex alto, aut contra inspicias. Quanquam vero, ut hic Scepticismi patronus contendit, definite atque in genere dici non potest, quanta distantia requiratur ratione cujusque sensus, cum organum pro individuorum ratione, non minus varium sit, atque varia est quantitas, item qualitas & motus ipsorum objectorum; nihilominus tamen ratione distantiæ, agitur magis de communibus objectis sensibilibus, quã de propriis; atq; in actu exercito [uti loquuntur] eam adhibitam fuisse, inde constare potest, quod uni sensui plures succurrant, uniusque certitudo per consentiens alterius judicium probetur. Vt verbi caussa, video in definita [ut mihi videtur] distantia nanum aliquem giganti astare, ac ratione visus judico hunc illo longiorem esse: cæterum accedit Scepticus, easdem mihi difficultates movens, quas antea Zanches proposuit, quibus ut initio moveor, ita postea eas negligo; propius enim ad utrumque illum accedendo, & utrumque palpando, disco plura in gigante occurrere quæ palpare queam, quam in nano, utque desinam fluctuare, arripio perticam & utrumque mensurare incipio, per quem actum mensuran-

mensurandi,

menſurandi, ut judicium viſus mei reſpectu indefinite antea certum, definite certum redditur, ita fluctuare deſino. Sic viſum à tactu confirmari poſſe, gnarum erat Thomæ Apoſtolo, ad tempus Scepticiſmi profundo immerſo; cujus infirmitati occurrendo benedictus noſter Salvator, non tantum dicit Joh. 20. v. 27. *Vide manus meas*: ſed amplius, *Infer digitum tuum huc, & profer manum tuam, & immitte in latus meum.* Quæ movet Zanches, itemque quę occurrunt in exemplis Sexti, ex cenſu ſenſibilium communium ſunt, circa quę unum aliquem particularem ſenſum à ratione ſemotum falli poſſe, ultro jam antea oſtendimus; uſique ſumus exemplo horologij, cujus indicem videri procul eum conſpicientibus, quieſcere, ibidem notavimus: ut non audiendus idem iterum ſit, loco dicto ſic proclamans: *Quæ ſenſim fiunt, ſenſum effugiunt; ut radij motus in horologio. Quomodo certo iudicabis? Ignoras. Magis ego.* Enimvero certo judicare poſſum, quotieſcunque circa ſenſibile commune ratione comite plures ſenſus adhibere licet. Quibus quia uti non poſſum in dimetiendo cælo & corporibus cæleſtibus, eorundem magnitudinem, locum, & diſtantiam definite à me cognoſci non poſſe, memor me hominem eſſe, lubens agnoſco: ut non ſit neceſſum me hoc diſcere ex Zanches, qui ſic deinceps cornicatur:

Nec vero hoc parum scire refert. Hinc enim emergit perpetua dubitatio de magnitudine stellarum: ut de distantia, de celeritate, de loco taceam: quæ omnia inde videntur pendere. Scientiæ definiti sunt limites, uti fusius postea ostendemus: Similiter quoque sensationis. Ut omnia definite ijs apprehendere non possum, ita tamen certus sum ad aliqua certo exploranda me ab his ducibus deduci posse. Quum vero Tertullianus laboraverit caussas proponere, ob quas accidat, ut visus ob minus proportionatam distantiam communia sensuum objecta distincte percipere non queat, aliquanto distinctius singula expendemus. Adducit autem Sextus primo porticum, quę ab altero quidem ingressu intuenti videatur in acutum desinere, á media autem parte undique æqualis. Significare quippe vult, quod dicit Seneca lib. I. N. Q. 3. *Columnarum intervalla porticus longiores jungunt*, & quod Chalcidius in Timæum: *Ex obliquo visa porticus in exile deficit.* Quod accidit quando paulatim omnia in unum punctum coëunt, & ut Lucretius canit:

Tecta solo junguntur, & omnia dextera lævis,
Donec in obscurum coni ducantur acumen.

Cujus rei hanc rationem reddunt Optici, fusius eam demonstrantes, quod in porticibus pavimenta, columnæ & latera in illud horizontis punctum secundum visum ferantur, in quod radius

radius opticus planis illis parallelus, atque horizonti æquilibris terminatur. Secundo proponit navim, quæ cum celerrime moveatur, eminus tamen conſpecta videatur quieſcere. Cujus rei hæc eſt ratio, quod quo mobile longius ab aſpectu eſt remotum, eo etiam tardius moveri videatur. Uti Opticorum hoc effatum probat Aguilonius lib. 4. Opt. prop. 143. Tertio jactat turrim quadratam, quæ eminus rotunda videatur. Rationem commodam jam ante ex Tertulliano audivimus: in longiori enim diſtantia, tenues angulorum extremitates extra conſpectum deferuntur, reliquo corpore manente conſpicuo. Convenienter Lucret. lib. 4.

Quadrataſque procul turres cum cernimus urbis,
Propterea fit, uti videantur ſæpe rotundæ,
Angulus obtuſus quia longe cernitur omnis,
Sive etiam potius non cernitur, ac perit ejus
Plaga, nec ad noſtras acies allabitur ictus;
Aëra per multum quia dum ſimulachra feruntur,
Cogit hebeſcere eum crebris offenſibus aër:
Hunc ubi ſuffugit ſenſum ſimul angulus omnis,
Fit, quaſi ut ad tornum ſaxorum ſtructa tuantur,
Non tamen ut coram quæ ſunt, vereque rotunda,
Sed quaſi adumbratim paullum ſimulata videntur.

Quæ ſi quis diſtincte expendat atque conſideret, reliquorum, quæ ab aliis adduci hic ſolent, convenienter rationem reddere poterit. Quamvis quotquot ingenui, in multis hic ignorantiam ſuam lubentes fateantur. Quis enim

omnia

omnia hic sibi explorata esse dicere ausit? Ut in multis cespitamus, & vix homines sumus, ita hic quoque. Quis enim V. C. dicere ausit, sibi definite exploratum esse, cur stellæ fixæ scintillent, non vero erraticę. Scio à multis multa hic excogitata fuisse: at si omnes sententiæ quoque sub examen vocentur, (quod alibi à nobis fiet) in quaque plurimum desiderari deprehendetur.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Obviam itur illis Scepticorum argumentis, quæ, pro labefactanda sensuum fide, petierunt à diverso situ.

DEinceps Sceptici, uti fidem facit Empiricus, argumentari contra sensus solent, à situ: quoniam enim pro diverso situ res aliæ atq; alię comparent, concluserunt sensus fallaces, nihilque eorum judicio tribuendum esse. Exempla hæc adfert Sextus: *Eadem imago, resupinata quidem, lævis esse, si autem aliquantum propendeat, aliquid prominens & aliquid retrusum habere videtur. Sed & columbarum cervices, prout diverse inflectuntur, diversum habere videntur colorem.* Zanches autem, qui eodem utitur argumento, sequentia: *In coloribus*, inquit, *quantum intersit situs, ostendit*

ostendit Iris, vitrum aqua plenum, columba variegata, serica tela ex diversis contextæ coloribus, vicinitas corporis splendentis alterius coloris (ut etiam, si plano perpendiculariter imponas auream, argenteamve laminam: multoque magis si deorsum inclines:) quæ omnia huc atque illuc mota varium admodum referunt colorem. Quæ jam præcedenti capite in genere dicta fuerunt, hic repetita cupimus. Omnia hęc non arguunt aliquam in sensibus inconstantiam aut fallaciam, sed aut diversam objectorum affectionem, ob quam non potest non sensus aliter atque aliter judicare: aut deficientiam quorundam requisitorum, quibus non concurrentibus, sensus quoque accingi non deberet ad exercendum suum judicium. Quod resupinata lævia, & iterum si aliquantum promineant, quid retrusum habere videntur, accidit propter distantiam ęquo majorem, ob quam uti non potest recte judicari ex qua parte lumen proveniat, ita quoque exigua illa prominentia quid extra imaginem esse videtur, cum tamen revera nihil sit extra illam. Nec collum columbinum, solaribus radijs expositum, quod teste *Martiano Capella* Arcesilam in sua hæsitatione confirmavit, contrarium ostendit; nam haut magis fallaciarum arguere potest visum, atque panni serici ex diversi coloris filamentis contexti, quos illi succenturiat Zanches.

Multi

Multi præter Scepticos hæc exempla adducunt, ut probent præter veros colores, alios apparentes dari. Cæterum minus apposite: incusari solummodo hic debet diversus situs oculorum, qui ut modo directo ad has pennas columbarum, aut filamenta pannorum feruntur; modo vero ad alias aut alia, existimant videntes pro diverso luminis illapsu, quem fingunt, diversos sibi apparere colores. Uti enim plumarum villi, & pannorum flocci non uno eodemque colore tincti sunt; ita quoque pro diverso aspectu, modo ad hos, modo ad illos colores directo, varii apparent. Applicari huc potest illud Ciceronis lib. 4. Acad. Qu. *Itaque*, inquit, *& lumen mutari sæpe volumus, & situs earum rerum, quas intuemur, & intervalla aut contrahimus, aut diducimus, multaque alia facimus, usque eo dum aspectus fidem faciat sui judicij.* Iris quoque Scepticos juvare non potest: uti enim certum est illius colores phantasticos tantum esse, [insunt quippe soli corpori diaphano, nec ab ullo corpore simili colore imbuto proveniunt] ita tales à mente, cui subservit hic visus, judicantur, quales apparent; uti accidit quoque circa halones, parelios, itemque vitrum, cujus meminit Zanches. Si Sceptici cum ratione hoc argumentum urgere velint, ante probent, apparentes hosce colores aliter sese habere à parte iridis in qua apparent,

atque

arque à visu apparere in ea judicantur. Ipsi hi colores quoniam à parte rei sic sese habent, non potest visus ministrans intellectui, eidem alios colores quam apparentes exhibere.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Respondetur ijs experimentis, atque rationibus, quas Sceptici contra sensuum certitudinem petierunt ab ijs, quæ conjuncta sunt cum objectis sensibilibus.

VLterius progrediuntur Sceptici, contenduntque sensibus omnem fidem abrogandam esse, quod nunquam objectum suum per se solum percipiant, sed semper cum alio permixtum. Ita enim Empiricus: *Sextus modus est ex admistionibus. ex quo inferimus, quum nullum subjectum sub sensus nostros ipsum per se cadat, sed cum aliquo: qualis quidem sit permistio, & ex externo, & ex eo quocum cernitur, posse nos fortasse dicere: quale autem sit externum subjectum pure & sincere, nequaquam dicere posse.* Tribui quid posset huic rationi, si aut cuique sensui definitum non foret objectum, aut permixtio hæc neque à natura, neque à ratione corrigeretur. Unusquisque sensus fertur ad proprium suum objectum, ad quod definite percipiendum uti solum animali concessus est

ſſus eſt; ita reliqua omnia, quæ cum ſpecie ejuſdem exhibentur, ex accidenti tantummodo percipit; quatenus ſcilicet mens in homine, aut phanthaſia in muta pecude, per ſpeciem ſenſibilem objecti ſenſui proprio oblatam, ſimul aliud quid, occurrens in eo, cujus ſpecies offertur, percipit. Ita verbi cauſſa feli objicitur tantum externa ſpecies albedinis, á lacte promanans; cæterum avide accurrit ad illud, non quod feratur ad albedinem, ſed ad lac dulce. quod cum ſpecie illa alba conjunctum eſſe, monet phanthaſia quæ pariter ſpeciem dulcedinis reconditam habet in memoria, cum ejuſmodi albedine conjunctæ; ſimulque oblectationis perceptę, ex largiori uſu rei hujus albæ ſimul atq; dulcis. Idem judicium de aliis omnibus ferendum, quæ à quocunque ſenſu ſimul ex accidenti percipiuntur. Conglobat quidem Sextus multa exempla, ſed nullum eorum ſtringit, aut ad rem facit. I. *Aromata*, inquit, *in balneo ac ſolē odore ſuo vehementius pungunt, quam in aëre frigido*. Sed, an proinde fallitur odoratus? Quoniam calor tum Solis, tum balnei, fumoſas illas exhalationes, in quibus conſiiſtit odor (licet per ſpeciem illis reſpondentem percipiatur) educit, eaſque frigus, vi reſolvendi deſtitutum, educere non poteſt, inde res odoratæ in locis calidioribus fragantiorem exhalant odorem,

rem, quam in frigidioribus; non ipso loco, uti fingit Sextus, cum specie odorifera organo odoratus se offerente, sed qualitatibus activis, quę in eo notari possunt, diversimode in res odoratas agentibus. Tamdiu autem calor odorem in rebus odoriferis excitare, atque intendere potest, quam in ijs humidum pingue, per calorem dissolubile, superest. Experientia siquidem constat, aromata exarefacta penitus, omnique humido destituta, inodora plane esse.

II. Pergit Sextus aliud exemplum adferendo: *Oculi, inquit, nostri in se ipsis habent, & tunicas & humiditates. Visibilia ergo quia absque his cernere non possumus, non percipientur exacte & pure. cum admistione enim percipimus.* Sed cogitare deberet Sextus, hæc pertinere ad fabricam, atque structuram oculi, qui habet rationem organi visorii vitiosi, si hæ ipsæ partes ad fabricam illius pertinentes aut sint vitiatę, aut distractæ, aut etiam ab extraneo corpore qualitatibus extraneis peregrinisque prędito, prępeditæ ad edēdas suas functiones. Si sive tunicę, sive humores quoq; ideo, quādoquidem in oculo tanquam ad eundem pertinentes notantur, impedimento forent exercitio functionis visivæ, cum applausu recipi posset hoc ipsum argumentum: sed cum sint oculi requisita, atque ad illius fabricam spectent, non possunt, si omnia, circa illa legiti-

legitime se habeant, visioni ullum aut impedimentum, aut etiam eidem per se fallaciam procurare. nec valet instantia Empirici sic deinceps loquentis: *Ac propterea icteritis quidem omnia pallida videntur esse, hyposphagma autem habentibus, sanguinea.* Quam vero iniquum est, velle sensationem probam & perfectam exigere ab organo vitioso? Si enim oculus icterici non foret imbutus per morbum extraneo hoc humore, equidem sufficeret æque suo officio peragendo atq; oculus nullo morbido humore inquinatus. Sed deveniendo ad ictericos, quos arquatos & veternosos antiquitas vocavit, perhibet quidem Sextus ijs omnia videri flava sive pallida: atque astipulatur ei Lucret. lib. 4.

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati.

idem perhibente Cassio Medico Probl. 26. item Galen. lib. 1. de causs. Sympt. cap. 2. & lib. de Ocul. aff. part. 4. cap. 6. at uti recte observatum est ab Hieronymo Mercuriale lib. 6. Var. Lect. cap. 12. nihil tale circa hunc ipsum morbum observatum est ab Hippocrate, Celso, Cælio Aureliano, atque Avicenna diligentissime licet omnia symptomata huc pertinentia persequente: nec tale quid, qui hoc morbo laborant, unquam circa semet ipsos notarunt. quid quod ratio quoque idem non patiatur. Nam si hoc ic-

ictericis accideret, humor albugineus flava bile tinctus esse deberet: quod tamen accidere non potest. quamvis enim in illis bilis per totum universum corpus diffusa sit, illa tamen latitat duntaxat in venis qua majoribus, qua minoribus: atqui, neque in humore albugineo, neque in illa parte corneæ, eidem proxima, ullæ inveniuntur venæ; aut si quæ occurrant, sunt admodum exiles atque perbreves. Interim subinde, licet rarius, per venas illas angustas extraneum aliquem humorem apparenter diffundi, propter constitutionem corporis morbidam, negari non potest.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Solvuntur ea argumenta, quæ à Sexto contra sensuum certitudinē petita sunt, á diversis quantitatibus & subjectorum sensibilium constitutionibus.

PErgunt ulterius Sceptici, atque ut sensibus omnis fides abrogetur, argumentantur à variis quantitatibus, & diversis constitutionibus subjectorum sensibilium. Per exempla, more suo, argumentum hoc deducit & illustrat Sextus *sic loquens*: Ramenta cornu caprini apparent quidem alba simpliciter & sine compositione ea

Q inuen-

intuentibus: composita autem in ipsius cornu essentia, nigra apparent cernentibus. Itidem & argenti ramenta si seorsum fuerint, nigra apparent: at cum toto, tanquam alba sub sensum cadunt. Quin & Tænarei lapidis partes quidem albæ videntur, quum lęvigatæ fuerint ac cum toto, flavæ. Similiter & arenæ separatæ aliæ ab aliis asperæ apparent: at in acervum compositę, molles à sensu percipiuntur. Præterea elleborum, si tenerum & lanuginosum quis ipsum edat, suffocationem affert: sin autem crassum, non item. Insuper & vinum si moderate bibatur, corroborat nos: si largius quam par est, sumatur, corpus frangit & dissolvit. Sic etiam cibus pro quantitate diversam facultatem profert, sæpe enim largior cibus sumptus corpus purgat per cruditatem & cholericas passiones. *Hactenus Sextus.* Sed nec huic argumento pro exarmandis sensibus plus ponderis inest quam reliquis, quę jam antea examinavimus. Quoniam res modo aliter atque aliter se habent, non possunt non quoque sub alia atque alia specie, objectis sensibilibus adæquari solita, sub sensum cadere: Non debet quidem á quantitate [ut multis perperam persuasum fuit] tanquam caussa sufficienti peti ratio omnium eorum, quæ circa corpora naturalia animadvertuntur; interim tamen sub diversa quantitate

quantitate (quæ eſt objectum ſenſibile commune) deprehendi ſolent diverſæ quoque qualitates : quæ ſi varient, cur non ſenſus quoque propter apprehenſionem diverſam ratione ſui judicii varient? Verum ut à Sexto hic exhibetur farrago mera, exemplaque, quæ coacervantur, non cohærent; operę pretium fuerit ſingula diſtincte conſideraſſe. Atque quæ initio adferuntur de ramentis cornuum caprinorum, adeo inepta & diluta ſunt, ut reſponſionem vix mereantnr: cum cornibus caprinis, cervina cornua, & pariter dentes elephantini [quos perperam quidam inter cornua referre inſtituerunt] comparari poſſent: omnia enim ut intus candent, ita ratione exterioris ſuperficiei nigredinem præ ſe ferunt: nec magis fallaciarum argui circa hæc viſus poteſt, diſtinctos quando colores notat, quam quando aliter iudicat ſeſe habere juglandem nucem ratione exterioris corticis, quum viret, atque ſecundum reſpectum interioris corticis, ſive medullæ, quæ exquiſitum candorem præ ferre deprehenditur. Quod de argenti ramentis, diverſo colore à maſſa argentea tinctis porro dicitur, ejuſdem cenſeri debet farinæ cum præcedenti exemplo: argentum ſiquidem (ut obſervatum eſt ab omnibus rei Metallicæ ſcriptoribus) quo tempore è terræ viſceribus primum eruitur, varium co-

lorem, atque ut plurimum nigrum sive terreum præ se fert, nec candorem exquisitum acquirit, nisi aliquoties lotum, in catino coctum, eaque ratione expurgatum ac quasi à sordibus suis defœcatum fuerit: quod si aliunde non constaret, vel ex Scripturæ testimonio verum esse deprehenderetur, quæ quando aliquid ratione puritatis cum argento comparat, non simpliciter argenti meminit, sed aut *argenti purgati in catino lectissimo terræ: & defœcati septies*, ut Ps. 12. v. 7. aut, *argenti conflati & sic probati*, Ps. 66. vers. 10. aut, *fusorii vasis*, in quo quasi idem metallum defæcetur, Prov. 17. 3. & ut argentum, purgatum quoque, facili negotio (vel mulierculis illud notum est) quascunque sordes contrahit, ita ramentis & grumis eædem adhærent, adeo ut propterea nigram & terream faciem, eamque admodum diversam à candore argenteo, præ se ferre videatur. Circa argentum, hoc ut plausibilius notassent, quod cum ipsum candidum sit, corpori tamen lineas nigras imprimat, uti post Plinium lib. 33. Nat. Hist. cap. 6. notavit Isidorus lib. 16. Orig. cap. 18. sed ne sic quidem sensibus quid decessisset: ut enim visus non fallitur, quando argentum iudicat esse candidum, ita neque fallitur, quando lineas illas judicat esse nigras, quatenus argentum admodum molle impressionem facit secun-

secundum

ſecundum ductilem mollitiem ſuæ ſubſtantiæ. Poſtea accedit Sextus ad Tænarium lapidem, [credo innuit marmor Tęnarium] cujus partes lęvigatæ albæ videantur, in toto autem conſiſtentes nigræ ſint. Sed, quid ab hoc qualicunque experimento derogatur certitudini ſenſuum? flavum lapidem, ſi politus fuerit, ratione repercuſſi, quod illapſum eſt, luminis, album videri quis miretur? Quæcunque terſa & lævigata corpora, ut recte docent atque demonſtrant Optici, [videatur prę aliis Aguilonius lib. 4. Optic. Theorem. 149.] ſive ab ea parte qua obſcuritatem præ ſe ferunt, ſive à qua parte illapſum lumen remittunt, ſic ſæpe afficiuntur, ut translucida quoque appareant. Pergit Sextus ad arenas, quarum ſingulæ ſeorſum conſideratæ aſperæ videantur, complures vero numero in acervum aggeſtæ molles appareant. Per mollitiem exiſtimo intelligit ejuſmodi arenarum diſpoſitionem, ſecundum quam ipſę immunes quaſi ab aſpera ſcabritie lęvigatæ appareant viſui: qui dum ſic judicat, nequicquam fallitur, quum apprehendat illud, quod per adæquatam objecto ſenſibili ſpeciem exhibetur: atque viſum hic neutiquam falli, inde mihi manifeſtum, quod tactus, in conſilium ſi adhibeatur, intellectui idem dijudicandum offerat, quod per expreſſam & convenientem

ſpeciem

speciem visus exhibuit. De elleboro deinceps agit Sextus, quod tenerum & lanuginosum suffocationem adferat, crassum non item: quod an ita se habeat, non deprehendo, unum Empiricum si excipias, à quoquam antiquo Scriptore memoriæ traditum fuisse. At dato, hoc verum esse, an proinde quicquam decedit sensitivi judicii certitudini? hoc solum colligere licet, elleborum novellum, & adultum inveteratumque distinctis gaudere facultatibus, easque, ut diversimode se habent, diversimode quoque tum hominem afficere, tum sensibus quoque percipi. Quod postea subjicit de vino responsionem non meretur: illud ut hominis valetudini conservandæ & restaurandę servit, si moderate sumatur, ita eandem lædit atque affligit, si in eo sumendo modus non fuerit observatus: sed, an propterea convenit sensus sua certitudine mulctare, eosque fallaciarum arguere? neutiquam. quia vinum, diversimode, pro diversa quantitate sumptum vires suas exerit, convenit distinctum pariter esse sensuum judicium. Eadem cibi ratio, à quo ad prostituendos sensus quando argumentatur postremo Sextus, tantundem facit, ac si vellet probare, ideo ventriculum hominis non sufficere digestioni cibi, quoniam una vice tantundem digerere non potest, quam sumere atque digerere solet Elephas,

CAPUT DECIMUM NONUM

Quid existimandum sit de ludibriis diaboli, itemque præstigiis, à quibus ordinario Scepticismi patroni argumentari solent.

AMplius Sceptici ad evertendam sensuum certitudinem argumentari solent à ludibriis diabolicis, præstigiis, multiplicibusque circa sensationem defectibus, extraordinario accidere solitis. Contingunt vero hi defectus, sæpe arte diaboli, cui permittit aliquando Deus sensibus, prę cęteris visui, ludos facere. Hinc orta magia præstigiatrix. ut vero diabolus incautos præstigiis suis circumveniat, non tantum ratione organi & medii visorii, verum etiam objecti, visum impedire & fallere solet. Ex parte organi fallacias struit; cum aut mutat situm organi, aut humores agitat, ut res aliter ac sunt videantur; aut denique impedit sensationem, crassiore aliquo humore obstruendo viam, ne spiritus ad organum perveniant. Ex parte vero medii idem agit, quando impedit ne species ad oculum deferantur: aut cum medium imbuit aliqua qualitate, qua species per medium transeuntes sic modificantur, ut objectum non quale est, reprę sentent. Aut si medium circa ipsum objectum incrasset: aut si

moto

moto aëre medio, simul species moveat: aut denique quando species varie conformat & multiplicat, quod nonnunquam contingit ex parte instrumenti per quod videtur. Ex parte objecti oculis illudit: cum aut subito ex elementis, potissimum aëre, objectum format & spectatoribus offert, aut ostensas subito occultat, & alias loco earum supponit, aut objectum varie collocat, separat, ac conglutinat, aut postremo perspectivæ subsidio efficit, ut res, propter diversam collocationem, aliæ quam sunt, videantur. Secundum hos fallaciarum modos (qui plures sæpe conjunguntur) diabolum per sacerdotes suos coram Pharaone serpentes exhibuisse opinantur *Iosephus*, *author quæstionum apud Iustinum Martyrem quæst.* 26. *Tertull. lib. de Anima cap.* 57. *Hieronym. ad Algasiam*, *Gregor. Nyssenus in vita Mosis*, *Sedulius lib.* 4. *Carmin. aliiq;*. Quæ sententia cum præ altera, quæ statuit veros serpentes à diabolo fuisse productos, paucioribus difficultatibus sit obnoxia, nobis cum *Cl. D. Riveto ad* 7. *Exod. cap.* arridet. Sic enim alias fallere quoque solet: ut cum v. c. facit ut homines lupi, aut onocephali videantur, quod accidit aliquando in convivio quodam, teste *Guil. Parif. p. ult. de univers. cap.* 22. Simili arte effecit, ut Claudiæ Zonam, navis, quæ vehebat matrem Idæam, sequi

ſequi videretur, de quo *Tertull. in Apolog. cap.* 22. *& Auguſt. lib.* 10. *de civit.* DEI *cap.* 16. Talibus quoque ludibriis, cooperante diabolo, admirandum ſe reddidit Simon Magus, teſte Anaſtaſio Nicęno *q.*23. *in Script.* nec aliis pręſtigiis celebris diaboli cliens Apollonius Thianæus credulum popellum circumvenit: quem fruſtra Cl. Gabriel Naudæus nupero tractatu magorum numero eximere, & clariſſimis philoſophis accenſere laborat. Contrarium etenim ex Philoſtrato, & reſponſo Euſebii Cæſarenſis ad Hieroclem liquet. Eadem ludificatione Zedechias Iudęus, teſte *Trithem. in Chron. Hirſgav.* tempore Ludovici Pii, hominem in aëre jactabat, in membra diſcerpebat, & ea recollecta jungebat; currum etiam onuſtum fœno cum equis & agitatore coram toto populo abſorbebat. Ejuſdem notæ eſt fallacia Alberti Magni, cujus meminit Iohannes de Beka in Chron. Traject. Nec tantum diaboli, ſed boni etiam angeli viſum turbant, concitando tum ejus ſenſorium, tum alterando medium aëra. Exemplum occurrit *Geneſ.* 19. v. 11. Neque enim cæcitate putandum eſt percuſſos fuiſſe Sodomitas, ſed potius aöraſia: quæ qualis ſit, docet *Auguſt. lib.* 22. *de civit. Dei. cap.* 19. Author Apocryphus libri Sapientiæ *cap.* 19. v. 16. de Sodomitis dicit eos *circumamictos* fuiſſe tenebris

tenebris: quasi solum medium fuerit vitiatum, cum & organum & objectum visus omnia sua requisita non videantur habuisse. Alias ipse Deus immediate, non utendo aut bono aut malo angelo, sensui, maxime visui, errandi occasionem prębere solet. Exempla occurrunt *Num.* 22. v. 31. 2. *Reg.* 6. v, *Ioan.* 20. v. 15. *Luc.* 24. v. 16. Quare vero à discipulis & Magdalena non fuerit agnitus Christus, scrupulosius inquirant eloquiorum divinorum interpretes. Quia Scriptura expresse de discipulis dicit *retentos fuisse eorum oculos*, malumus cum *August. lib.* 3. *de cons. Evang. & Hieron. ep. ad Pammach.* dicere, præ cęteris mutationem fuisse in oculis spectantium, non vero æque in ipso Christo, qui visus objectum erat. Sed quamvis hæc ita se habeant, neutiquam tamen hinc inferre licet omni tempore hæc impedimenta à diabolo sensibus exhiberi. Quod quidam enim dicunt fieri posse ut ludibria à diabolo perpetuo exhibeantur, impietate non caret. Neque enim hostis generis humani dictator est, absolutumque imperium in hoc mundo habet. Catena divinæ omnipotentiæ constrictus ne quidem porcos vexare potest, nisi ei, cui volens nolensque subesse compellitur, antea placuerit. *Math.* 8. vocatur quidem ab Apostolo *Eph.* 2. v. 2. princeps aëris. At hoc non favet Scepticis, ut non

ut non nemo putat. Haut magis enim inde sequitur, diabolum pro arbitrio, & quidem ordinario, aëra medium visus & auditus turbare ad fallendos homines posse, quam absolutum in mundum imperium obtinere: quia ab Apostolo scilicet in eadem epistola cap. 6. v. 12. *dominus mundi* adpellatur, hoc est, ut Tertul. lib. contra Marcionem vertit, *mundi tenens*. Quod expendens Augustin. in Ps. 54. dicit: *Ne forte cum dixisset Mundi, intelligeres dæmones esse rectores cæli & terræ: mundi dixit, tenebrarum harum: mundi dixit amatorum mundi: mundi dixit, impiorum & iniquorum: mundi dixit, de quo in Euangelio dicit: Et mundus eum non cognovit.* Sic ergo & aëris principes sunt secundum quid, quia Deo permittente in eo aliquando varia meteora miscent & concitant. *Iob.* 1. v. 12. 16. 19. *Apoc.* 7. v. 1. Deo interim subservientes. Nam Iehova est, qui concitat nimbos *Zach.* 10. v. 1. Denique quod ad prestigias, eæ sunt de raro contingentibus, nec semper diabolus iis ludere potest. Ad hoc ex duobus signis quæ semper concurrunt, haut difficulter earum effectus internosci possunt. Nam [1.] tales effectus non oriuntur à motu locali, & superant naturalium causarum applicatarum activitatem. 2. Omnis præstigiosa machinatio statim evanescit, & nunquam diu perdurat. Recte

Jam-

Jamblichus de Mysterijs: *Quæ fascinati imaginamur, præter imaginamenta nullam habent actionis & essentiæ veritatem. Ejusmodi namque finis est magicæ artis, non facere simpliciter, sed usque ad apparentiam imaginamenta porrigere, quorum mox nec vola (quod dicitur) nec vestigium apparet.* Duas vero has notas conjungere, non separare convenit.

Caput Vigesimum.

Dum sensuum judicio vacat homo vigilans, non debet, aut cum somniante, aut melancholico aliquo componi.

Amplius Sceptici, ut sensibus plane fidem abrogent, eosque omni certitudine atque fide exuant, adducunt tum homines fanaticos, tum etiam dormientes, quibus inter somniandum mirabilia sępe ludibria exhibentur, ijsdem tanta quoque pertinacia adhęrendo, ut jurare non solum ausint, sed paratissimi quoque sint, quęcunque potius tormenta perpeti, quam deponere hanc opinionem, sibi non esse exhibitas tales species rerum sensibilium, quales nullus mortalium unquam in ulla re animadvertere potuit. In exemplis ne hæream, quilibet in se descendere potest, atque expendere qualia in somnio viderit, simulque excu-

re qualis

tere deliria hominum melancholicorum, quorum admirandæ, imo ridiculæ quoque historiæ apud medicos occurrunt. Ut responderem vero, atque huic dubio satisfaciam, velim lectorem meminisse, me jam antea, quum agerem de sensatione hominis in communi, præsuppofuisse, ratione judicii mentem non debere vacillare, sed sanam atque integram esse. quod si hic iterum notetur, dico, ante omnia distingui oportere inter ipsas species sensitivas dormientibus & melancholicis exhibitas, & objectum extrinsecum per species illas repræsentatum: quod ad species phantasiæ repræsentatas, ut ut monstrosæ & confusæ quoque fuerint, nullum omnino dubium est, quin quales videntur, atque per conjunctionem comparationemque variarum specierum sensibilium (memoriæ custodiæ commissarum) efformantur, vere atque realiter phantasiæ, simulque menti ad easdem species se convertenti, exhibeantur; ut non mirum sit, melancholicis, reliquisque, quibus ratio vacillat, nulla ratione opinionem hanc eximi posse, quin tales species ijs sint exhibitę, quæ quibusdam risum movent, aliis vero stuporem incutiunt. Ideo vero, sive somniantes sive melancholicos contingit falli circa has ipsas species, quod cum tantum coaluerint ex iis speciebus, quas intus apud

apud se reconditas habent, pariter existiment iis respondere certa quædam objecta; quod accidit propter vitiosam ratiocinationem, quatenus hi ipsi non attendunt ipsam phantasticam facultatem, sufficere productioni novarum quarundum specierum sensibilium, ex ijs ipsis quas jam antea admisit: quibus novis speciebus si formaliter non inveniatur respondere ullum objectum sive extra somniantem, sive extra eum, cui atra bilis molestias exhibet, nequicquam tamen decedit illis imaginibus, quas alteruter horum intus penes se reconditas habet. Præterea haut raro qua somniantibus, qua melancholicis à spirituum animalium aut crassitie, aut confusione accidit turbari imagines, speciesque sensibiles; quæ ut hoc in casu non possunt aliter se habere atque se habent, ita per confusionem se aliosque decipit, quisquis non attendit ad impedimentum suæ imaginationi obortum: ut enim is, qui suffusione oculorum laborat, gnarusque est hujus impedimenti, non potest ad suam visionem tanquam accuratam provocare; ita neque somnians, neque melancholicus & febricitans, contendere aut potest aut debet, á parte rei, extra se mox occurrere illa omnia, quorum vitiosas species circumfert. in hunc sensum convenienter Themistius ad Aristotelis libellum de Insomnio cap.

4. loqui-

4. *loquitur*: Ex iis, *inquit*, omnibus illud quoque constat eandem rationem, qua morbo quodam aliqui in vigilia falluntur, facere uti in somno quoque decipi soleamus. Vt enim spiritus quidam in ægrotis ad caput viam molitus crassamento suo visibilē spiritum vehementer conturbat, committitque ut omnia quæ tuentur gemina videantur, & ut lineamnta albarii operis immanium belluarum speciem referant (nam simulachra delineaturarum sine materia intra oculos recepta, & cum spiritu visuali male habito & lacessito confusa, formas illas animalium truces repræsentant) ita & in somno illo idem spiritus caussa est erroris. Sed & valentes quoque atque adeo scientes [*nempe quatenus intellectus ad impedimenta objecta non attendit*] interdum falli contingit, ut si res nimio tractu remota & longiuscule dissita sit, aut si qua oculi motiuncula obstupescant: nam & pedalis sol spectantibus, & terra moveri & commeare navigantibus videtur. Quod si hoc verum in scientibus & valentibus est, quanto in ęgro verius sit, & adhuc in dormiente propensius? *Hæc ille*. Injurii vero non in hominem sensibus & ratione à Deo instructum, verum in ipsum quoque Deum sunt, quotquot persuasum cupiunt, hominem vigilantem quoque, parum aut nihil à dormiente & somniante distare, jubentque.

jubentque eum non minus vigilantem & videntem, quam somniantem suspectare illas imagines quæ subsidio sensuum exhibentur. Non inficias iverim, forte hos ipsos, qui talia argumentorum præsidia pro Scepticis excogitaverunt, (quum perpetuo animo fluctuent, nec ulli rei toto animi conatu assentiantur, præterquam quando inanes sperant applausus) difficulter distinguere posse inter semetipsos, qua vigilantes, qua somniantes: Interim cui placuerit ad ea attendere, quę superioribus hujus libri capitibus proposuimus, pariterque comprobavimus, ei non poterunt non omnia pro hoc discrimine quam explorata esse. Somniantes ut sensus ligatos habent, ita eorundem pariter phantasia mirum quam confusa atq; turbata est, rationeq; talis impedimenti, illas imagines quæ obversantur, & circa quas hærent, subsidio aliorum sensuum examinare non instituunt; minime vero tactum pro eorundem confirmatione præsidioque adhibent, aut, si magis casu quam consilio hoc facere instituerint, ilico, velut exstimulante tanto monitore, non minus somnus quam somnium propelluntur, atque vanitas imaginum, fallacissima quęque menti exhibentium, quanto ocyus deprehenditur: quomodo constat noctambulos, secundum exhibitas imagines mira-

bilia sępe

bilia sæpe expedientes, excitari, simulque rationi, sensuique à ratione directo magis respondent, simulatque alicubi forte, aut pedem, aut aliud aliquod corporis membrum alliserint, validiorique concussione admoniti fuerint de fallacia imaginum, à quibus paulò ante ad inusitata impellebantur. Secundum quod principium progrediendo, convenienter dicere possum, certum mihi esse, me non somniare, aut ut in somnio functiones meas exercere, quia imagines secundùm quas progredior, non solum ipsi objecto, quod repræsentare videntur, applicare possum, verum etiam si suspectem unum aliquem singularem sensum, plures, duce ratione, pro examine & confirmatione eorum, quæ ab hoc unico sensu per species exhibita videntur, tutò examino. Mirum vero, eos, qui non solum alieni à Scepticismo videri cupiunt, sed amplius censeri inter Christianos, tantam difficultatem invenire, ut possint se vigilantes à semet tum dormientibus tum somniantibus distinguere, cum tamen Scriptura tam dilucide actus illos, ratione earum quoque personarum, quibus acciderunt, non uno in loco distinguat. Noachus, qui vino inebriatus in profundiorem somnum inciderat, expresse evigilasse dicitur Gen. 9. vers. 24. & cognovisse illud, quod filius suus Cham

fecerat similiter de Iacobo testatur Spiritus sanctus Gen. 28. vers. 16. *quod evigilaverit è somnio suo*: atque de Simpsone pariter quod *expergefactus fuerit è somno suo*, Iud. 16. 20. quę omnia admodum inconvenienter, atque præter veritatem proponerentur, si vigilans à dormiente aut somniante non distaret. Pari ratione deliria melancholicorum, phreneticorum, hominumque similium detegi possunt: quamvis enim ipsi hæreant atque fluctuent in examine imaginum, quæ sibi obversantur, atque circa quas subsistunt sæpe nimis quam pertinaciter. alii tamen, quibus ipsi suas imagines ac simulacra explicant, quantum iisdem deferri mereatur deprehendunt, simulac easdem objectis, quæ pariter pręsentia cogitant melancholi, similesque secundum ea, quæ jam antea proposita fuerunt, applicare instituunt. Imo subsidio tactus, qui fallaciis præ aliis sensibus minus obnoxius existit, ipsi melancholici, atque qui iis similes sunt, deprehendunt sępe fallacias circa imagines phantasticas, nimis pręproperè à se objectis exæquari, si non cum iisdem confundi solitas. Objiciunt vulgo nonnulli adversus ea, quæ jam dicta sunt, atque è præcedentibus, si cum iisdem comparentur, clarius patere possunt, eos, quibus vigilantibus quoque, sive pes, sive brachium gangrę-

gangræna

na aut sphacelo correptum, præcisum fuerit, quod postquam pro vitæ conservatione ex consilio prudentis medici, iis quoque membris mulctati fuerint, nihilominus conquerantur de majori quodam dolore, tanquam inhærente membris, quæ jam à reliquo corporis trunco separata sunt. Sed, quibus hoc argumentum velut Achilles est, cogitare deberent hos ipsos, quos testimonium contra veritatem dicere compellunt, post ablationem membrorum suorum, non conqueri solere de dolore aliquo ex suo sensu subjective inhærente ipsis illis membris quæ ablata sunt, sed de dolore, quem maximum persentiscunt in loco admodum propinquo iis membris, quæ ob præcavendum majus incommodum actu separata esse sciunt. Nec caussa hujus rei est obscura: quod spiritus post sectionem institutam, tam copiose ad extremitatem truncorum artuum deferri consueverint, ut propter divulsionem distractionemque, quam vehementiori hoc illapsu procurant, haud aliter se affici, & in equuleo molesti atq; dolorifici morbi exerceri existiment, atque cum similis ex sua sententia sensatio in affecto membro deprehenderetur.

Caput Vigesimum Primum.

Quamvis ratio superior sensu sit, non tamen ei omnia, abrogatis sensibus, deferri debent.

Ulterius nobis progrediendum, & despiciendum est, an etiam Philosophi sit sensus in consilium adhibere, & non potius illorum usus relinqui debeat vulgo, quod circa corticem duntaxat hęrere, & ad interiora rerum penetralia progredi non solet. Affirmativa assertio haut paucis hoc seculo placet, qui tamen à Scepticis atque Academicis longissime remoti videri cupiunt Non diffitendum vero, sensus circa externa accidentia tantum hærere, atque propria eorundem objecta esse nudas qualitates, & quidem singulares, nullatenus vero illos aut ipsas substantias, sive naturas substantiales, aut universalia quoque, circa quæ tamen sola scientiæ omnes versantur, posse per se percipere. Interim tamen Sapiens iis se mulctare non debet, atque in gratiam substantiarum & universalium abdicare sensus sive in totum, sive saltem suspectare eorundem certitudinem, quatenus eadem hactenus à nobis considerata fuit: nam ut non permittimus ratione hominis sensui suam certitudinem, nisi arbitrante ipsa mente de illis requisitis, quæ circa

circa ſenſationem omnem à mente ipſa expendenda eſſe diximus: ita quoque in his naturalibus (de ſupernaturali ſpeculatione poſtea) non concedendū ulla ratione menti, ut aliquid pronunciet, quod ſenſuum judicio ab ipſo intellectu directe deprehenditur contrarium eſſe. Fateor equidem ad multa pertingere rationem, ad quæ nullus ſenſus accedere poteſt, interim tamen reluctantibus ſenſibus hæc penetralia ratio ipſa ſubire non debet. Imo, quo ſubeat talia profunda, quicquid aliis hic videatur, indiget ſubſidio ſenſuum tanquam ductorum. Verum quippe illud Philoſophi lib. 3. de Anima cap. 7. *Nunquam ſine phantaſmate* [in naturalibus ſcil.] *intelligit anima.* & iterum cap. 8. *Quando intellectus ſpeculatur, neceſſe eſt una cum phantaſmate ſpeculari.* Qualia vero hæc ipſa phantaſmata ſint poſtea addit: *Nam phantaſmata velut ſenſibilia ſunt; præterquam quod ſint ſine materia.* Quod veriſſimum eſſe, contra diſſentientes probo ab exemplo rerum mathematicarum, à quibus tamen, ut poſtea liquebit, illi ipſi ordinario argumentari ſolent. Quæ enim ratio, quod qui à nativitate cæcus ac ſurdus eſt, Geometriam addiſcere non queat, cum tamen ſufficiat aliis diſciplinis addiſcendis, imo ipſi quoque Arithmeticæ, ac Muſicæ? nulla alia, quam quia figuras Geometricas, quas

nunquam sensibus percepit, animo quoque repræsentare non potest. Præclare Themistius ad lib. 3. de Anima cap. 53. *Omnia*, dicit, *pendent à materia sensili. Cujus rei firmissimum argumentum est, quod qui inde ab ortu cæcus surdusque fuerit, non potest Geometriam condiscere, quia circulum, triangulum, quadrantale animo concipere aut præsentire compos non est, sed fervidum, algidum, dulce, amarum, odorolentum, obolidum, atque hæc quoque ideo quia sentiuntur. Intellectus quoque unitatis & binarii, postremo numeri omnis de sensibilibus venit. Quamobrem quoties hoc genus rerum speculatur meditaturque animus, necessario sibi visa quædam & similitudines confingit, ad quæ, dum cogitat, subinde se convertit.* Imo ipsi sensus ut præcedunt intellectum, ita serviunt confirmationi eorum, quæ intellectus ratiocinando secundum sensus quasi collegisse videtur. Quod liquebit, si unum aut alterum exemplum subduxerimus iis, qui in prejudicium seusuum pro rationis sive intellectus prærogativa digladiantur. Vt sensuum ergo fallaciam arguant, eosque eo nomine proscribant, adducere solent Lunam, quam visus lucidam esse existimat, quum tamen ex sensu suo sit opaca, & altera quædam terra suos montes, valles, mare, fluvios, & insulas habens. quod si admittamus, queram, an non hanc ipsam Lunę faciem

faciem

faciem duce visu intellectus exploraverit? nisi enim oculus adjutus fuisset telescopii subsidio, illa, quę à quovis in Luna animadverti non possunt, neutiquam notata forent, nec posset intellectus ex iis concludere Lunam opacam pariter esse: tubus siquidem, ut & conspicilia omnia, quod in organo visorio desideratur, emendant. Sed cum viri maximi, atque inter eos Claramontius, tubi alias admirandi, atque in Batavia primitus inventi, certitudinem suspectare, nec sine omni ratione cœperint; quomodo intellectus poterit reddi certus ratione observationum per hunc tubum circa corpora cælestia institutarum, nisi in iis, quæ palpari atque pluribus sensibus explorari possunt, similem ejusdem aut æqualis tubi certitudinem exploraverit. Iterum iidem existimant, sensus imbecillitatem ex eo argui, quod cum famem quidem percipiat, ad ejus tamen caussam accedere non queat. Sed neque ratio, nisi in subsidium venirent sensus, eam ipsam caussam investigare posset: quis enim judicaret eam oboriri inde, quod in ventriculo membranoso fibrarum & nervorum contractio fiat, nisi ipso visu certò exploratum foret, hanc ventriculi fabricam atque constitutionem esse. Denique, ut finiam, quę sententia petulanti hoc seculo majori cum applausu recepta fuit, atque ea,

cujus

cujus author censetur Harvæus esse, de circulatione scilicet sanguinis? in qua explicanda, atque omnigenis rationibus confirmanda, diligentius qua medici, qua philosophi quotidie occupantur? at ea ipsa tamen, quæ multorum judicio venerabilem antiquitatem & philosophiam sensualem (ita multis loqui placet) prostituit, à sensualibus observationibus incepit. illique, qui maxime probabiliter pro eadem stare videntur, rationibus suis fulcrum solidissimum accedere existimant, si rationem explicationis (de ea non convenit) experimentis sensualibus asserere queant: sic, ut mirari lubeat, cur quidam, qui hanc tamen & similes novitias sententias quam maxime admirantur, adeo abjecte de sensuum usu in Philosophia arbitrentur. Intellectiva facultas superior est sensitiva, atque ad hominis perfectionem pertinet, quod sensuum moderatricem rationem habeat: interim ratio in rebus sensibilibus non debet sibi arrogare dictatoriam potestatem, ut ausit aliquid de iis ipsis pronunciare, sensibus neque faventibus, neque qua ratione ipsum intellectum juvantibus. Est quędam perfectio (postea pluribus hac de re acturi sumus) mentem à sensibus posse abducere; sed hæc ipsa abductio non requiritur circa sensibilia, de quibus si pro suo arbitrio sepositis sensibus intellectui hariolari

lari liceat, quaſcunque Chimæras atque Centauros impune proponere poterit.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Quid exiſtimandum ſit de abſtractione mentis à ſenſibus, cujus indicantur pericula.

PRogrediendo in hac doctrina, deſpiciendum deinceps, quid exiſtimandum ſit de mentis abſtractione: multi ſiquidem quo menti ad ſubmotionem ſenſuum prerogativam procurent, contendunt eam à ſenſibilibus & ſingularibus omnibus abſtrahendam eſſe, quod eo modo abſtracta ſibique relicta ante ſe quaſi habeat ideas, [uti loquuntur] veritatis atq; certitudinis, quas ſepoſitis ſenſibus ſi intueatur, tum demum liquidas veritates, de quibus ambigere non liceat, ſibi propoſitas intueri poſſit. Multa jactari quidem audio de hac abſtractione, ſed lubens fateor, me videre non poſſe, quomodo mens tali modo abſtracta ſublevetur in cognitione rerum naturalium. nam quamvis negare non liceat, quin mens abſtrahi poſſit, ac quędam eidem perfectio per hanc ipſam abſtractionem accedat, interim tamen abſtracta à ſenſibus, ſiſtitur in contemplatione aut ſui, aut eorum quæ eidem ad modum communium nonotionum

notionum de rebus immaterialibus inhærent, quæ qualia sint, deinceps distincte infra hoc libro expendemus. Nec aliter fieri potest, nam eo ipso quod per abstractionem mens sese subducit à rebus corporeis, sublevari debet ad ea, quæ incorporea sunt, quæ à mente percepta eam pariter non deducere ad cognitionem rerum corporearum, deinceps liquebit. Egregie Augustinus lib. 12. de Trinit. cap. 15. *Credendum est*, inquit, *mentis intellectualis ita conditam naturam esse, ut rebus intelligibilibus, naturali ordine disponente conditore, subjuncta, sic ipsa videat in quadam luce sui generis incorporea; quemadmodum oculus carnis videt quæ in hac corporea luce circumadjacet; cujus lucis capax eique congruens est creatus.* at quis incorporea hæc definite explicet? inter ea ut primo loco occurrit Deus, ita quatenus per hanc abstractionem cognoscendo attingatur deinceps explicabimus. hoc loco duo solum monemus: primo non omnes capaces esse hujus abstractionis, quod fateri coguntur illi ipsi, qui eandem maxime urgent. multorum mens sensibus nimium quam addicta, imbecillior est, quá ut avelli ab iis queat, quibus ordinario adhærere solet. Quibus si quis author esse præsumpserit, ut mentem sublevent, atque à sensibilibus & corporeis rebus abstrahant, non solum iis difficultatem maximam

procurabit

verum viam quoque muniet ad carceres phreneticorum. Dum enim in hoc toti ſunt, ut à ſenſibus, & ſenſibilibus omnibus divortium faciant, contingit admodum turbari ſpiritus, & ab iis cerebrum; quod ſpecies phantaſticæ ęgre patientes hanc ſeparationem, in ſpiritibus quibus deferuntur, maximam, eamque tumultuariam commotionem agitationemque procurent. verum quidem, mens noſtra eſt inorganica, nec dependet ratione ſuarum operationum aut à corpore, aut illius temperie, interim tamen quandiu anima in corpore, tanquam in ergaſtulo deliteſcit, indiget ſubſidio ſenſuum tum internorum, tum externorum, intelligendoque phantaſmata contemplatur; quorum diuturnior atque intenſior contemplatio ut laſſitudinem & fatigationem intelligenti adfert; [quocunque meditante hoc teſtante] ita in ſeparatione hac exſtatica multis tanta cerebri & ſpirituum qui in eo ſunt agitatio contingit, ut primo in vertiginem, dein delirium, ac poſtremo quoque in phreneſin incidant: quod ſi per exempla probandum eſſet, varii ex ordine eorum ipſorum, qui præ cęteris novam hanc methodum amplexi fuerunt, adduci poſſent. Alterum incommodum, quod circa hanc abſtractionem noto, eſt illud, quod ex Dei indultu diabolus ſæpe ſeſe conſueverit immiſce-

immiſcere cogitationibus eorum, qui huic abſtractioni propemodum contra ſuam naturam plus æquo indulgent, eoſque ſpecie falſi miſerandum in modum circumvenire. De Plotino Philoſopho Platonico incomparabili ita in vita illius Porphyrius: *Simul ſecum erat, & cum alijs, intentionemque mentis ad ſe converſa nunquam intermittebat, niſi forſan cum dormiret. Quamvis & ſomnum ab eo procul excuſſerit tum cibi parcitas, tum aſſidua quædam converſio ipſius ad mentem.* Hunc ipſum tamen ſacris quoque magicis operatum fuiſſe ignorare nos non ſinit idem Porphyrius, *narrat quippe eum dæmonem familiarem habuiſſe, ad quem divinum ſemper ſuæ mentis oculum ſublimius erigeret.* Præter Plotinum alij quoque Academici, ſpeciatim Porphyrius, Olympius, Amelius, Jamblichus, reliquique qui circa tempus Diocletiani Imp. vixerunt, toti in eo eſſe ſolent, ut mentem ſuam altius erigerent, eamque à rebus ſenſibilibus atque terrenis averterent: ſed dum hoc agunt, omneſque ſuæ mentis nervos intendunt, ne quid præter ipſam mentem à ſenſibus & rebus ſenſibilibus viduatam contemplentur, *magicarum rerum curioſitate depravati ſunt*, quemadmodum teſtatur Auguſt. Epiſt. 56. rationem idem adfert lib. 10. Confeſſ. cap. 42. quando *ita loquitur*: Multi conantes ad te redire, neque

que per se ipsos valentes, sicut audio, tentaverunt hæc, & inciderunt in desiderium curiosiarum visionum, & digni habiti sunt illusionibus. Elati enim te quærebant doctrinæ fastu, exercentes potius quam tundentes pectora, & adduxerunt sibi per similitudinem, cordis sui conspirantes & socias superbę suę potestates aëris hujus; à quibus per potentias magicas deciperentur, quærentes mediatorem per quem purgarentur, & non erat. *Hæc ille.* Quamvis dici in communi possit, diabolum ibi maxime suis pręstigiis fallaciisque ludere posse, ubi offendit mentem ob indispositionem phantasiæ confusam turbatamque. Per hanc occasionem existimaverim quoque Socratem incidisse in familiaritatem cum dæmone. Transformat quidem hunc ipsum in Deum Apulejus in peculiari libello, quem scripsit de Deo Socratis, sed arguit eum, ac quidem jure merito Augustinus lib. 8. de Civit. Dei cap. 14. *Hæc si ita sunt*, inquit, *quæ licet apud alios quoque reperiantur, Apulejus tamen Madaurensis, de hac re sola unum scripsit librum. cujus titulum esse voluit, de Deo Socratis, ubi differit & exponit, ex quo genere numinum numen sibi Socrates habebat adjunctum, & amicitia quadam conciliatum, à quo perhibetur solitus admoneri, ut desisteret ab agendo, quando id quod agere volebat. prospere non fuerat eventurum.*

Dicit

Dicit enim apertissime & copiosissime asserit, non illum Deum fuisse, sed Dæmonem, diligenti disputatione pertractans istam Platonis, de deorum sublimitate, hominum humilitate, & dæmonum medietate sententiam. Mirum vero quam maxime, Apulejum, reclamantibus ipsis antiquis Philosophis, hunc Socratis dæmonem instituisse condecorare titulo Dei, quum ipse Socrates toties apud Platonem eum dæmonem vocet, nec alio elogio eundem cohonestent Xenophon & Cicero. Ne jam dicam Plutarchum peculiare opusculum scripsisse de dęmonio Socratis, atque Maximum Tyrium Platonicum Philosophum geminam apodixin de eodem. Falluntur autem gravissime, & parum quin Atheismum suum prodant, quicunque existimant, sive Socratis ecstasin, sive cujuscunqne Philosophi abdicationem à sensibus, mentalemque assensum comparari posse cum raptu Pauli Apostoli, eaque Ecstasi, quæ contigit prophetis Deique hominibus supernaturali modo, atque secundum rationem Deo soli notam, saltem ignotam iis ipsis, quibus contigit: ut ingenue ratione sui fatetur ipse Apostolus Paulus poster. Epist. ad Corinth. cap. XII. vers. 3. adeo ut frustra omnino sint illi, qui prętexentes Pauli exemplum, contendunt omnibus modis hoc agendum esse, ut mens à sensibus abduci

ſeparariqueqꝫueat, cum Paulus ipſe haut quaquam cognoverit qua ratione hæc ecſtaſis, mentaliſque raptus contigerit, ſic enim expreſſe ipſe: *An in corpore, an extra corpus acciderit, neſcio: Deus novit.* quæ ergo veſania, velle modum definire circa ea, quæ ne quidem intelligendo, licet in ſe peragantur, homo poteſt percipere.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

An homo abducendo ſe à ſenſibus poſſit devenire ad liquidam veri cognitionem ſecundum Platonicorum principia: quam periculoſa ſit ſubvectio hæc Platonica, docetur.

NE quid intactum relinquamus, omniaqꝫ ad ſenſuum quoque abductionem pertinentia, nobis quam explorata ſint, deinceps proxime expendere convenit quæſtionem jam olim inter eos, qui Platonis ſectatores videri volebant, quam maxime controverſam. Quęſitum autem fuit, an quando mens à corpore ſe abd ucit, per illam abductionem perveniat ad liquidam veritatis cognitionem. Exiſtimare ſic quidem videtur Socrates, paulo ſiquidem ante cicutæ hauſtum, poſtquam multum diuque cum Phædone diſputaſſet, in celebra-

lebratissimo illo Dialogo *hunc in modum proloquitur*: Cæterum, *inquit*, demonstratum est revera, siquando optamus aliquid pure intelligere, recedere à corpore debere, atque ipso animo res ipsas considerare. Atque tunc, ut apparet, compotes ejus, quod affectamus, cujusve amatores profitemur nos, scilicet sapientiæ fieri, cum videlicet mortui fuerimus, dum autem vivemus, nequaquam, nempe si nihil cum corpore discerni potest, è duobus alterum esse, aut nullo modo posse scientiam consequi, aut post mortem. Tunc enim animus per seipsum erit seorsum à corpore, prius vero nequaquam. Atque dum vivimus, ita proxime ad scientiam accedemus, si quam minime cum corpore commercium habuerimus, neque quicquam cum illo communicaverimus, nisi quantum summa cogat necessitas. Sed ab ejus contagione cavebimus, quoad Deus ipse nos solvat, atque ita puri & à corporis insania liberati, cum talibus erimus, cognoscam usque per nos ipsos sincerum quodvis, id est, ipsum verum. *Hactenus Socrates*. Cui se similes exhibere complures quidem hoc seculo laborant, existimantque, dissimulato licet Socratis & Platonis nomine, facile sibi esse mentem supra sensus & corpus evehere; cum interea ad animum non revocent, quæ

& quanta

& quanta incommoda hanc ipſam abſtractionem ſecundum Platonica principia comitentur. Nam *primo* in eodem dialogo ipſe Socrates author eſt ſub perſona Simmiæ, ſi in hac vita per abſtractionem mentalem non poſſit acquiri veritas, ut eo in caſu confugiatur ad monitorem aliquem externum, ſive Genium. ſic quippe Collocutor Simmias *inquit*: Oportet circa hæc alterutrum efficere, aut diſcere, vel invenire quemadmodum ſe habeant; aut ſi hæc fieri nequeant, optimam atque tutiſſimam humanarum rationum eligere, qua quis tanquam rate vehatur, atque ita procellas hujus vitæ pertranſeat, ſi nequeat firmiori quodam vehiculo, vel *divino aliquo verbo* tutius ac minori cum periculo tranare. *Hæc ille.* mentio quidem fit *divini verbi*, verum per illud neutiquam intelligi poteſt illud quod à Prophetis & Apoſtolis eſt conſignatum ad ſalutem filiorum Dei, verum ſive Genius ſive Dæmonium Socratis, toties ab eo ipſo jactatum; ſi non Oraculum quoque in varijs Græciæ vicinarumque regionum locis per diabolum edi ſolitum. Jam olim circumlatus fuit liber Magicus, Arbatel dictus, in quo propemodum eadem, cum ijs quæ antea ex Socratis quaſi mente propoſita fuerunt, occurrunt. atque quam hæc ratio abſtrahendi mentem viam, ad Magiam muniat, ſuperiori

capite, adductis ipsorum Platonicorum Philosophorum exemplis ostendimus. *Secundo*, ex mente Socratis, difficulter per abstractionem mentis in hac vita deveniri potest ad veritatis arcem; sed exspectanda mors est, ultima illa rerum linea, à qua demum menti hæc felicitas obtingit, ut liquido quascunque veritates, atque ipsas res in proprijs suis ideis intueri queat: adeo, ut illi, qui Socratis æmuli haberi cupiunt, frustra admodum sint, quando per hanc abstractionem existimant se in hac vita alijs inservituros, disciplinasque superiores perfecturos esse. *Tertio*, quicquid sive in hac vita, sive ab excessu ecstaticus Philosophus ut verum apprehendet, nititur ridiculo Platonis commento de reminiscentia, sive absurdissima illa opinione, qua statuit omnem nostram cognitionem nihil aliud esse quam quandam reminiscentiam. Ex Socrate enim, si scisciteris quomodo aliquis Philosophus evadere possit, respondebit in Phædro: Si postquam anima prior corpore, & proinde ad reminiscendum disposita, in veritatis campo supercælesti comitata fuerit Deum, (id est mundi circuitum) aliquid ex ijs, quæ vera sunt inspexerit, plurimaque viderit; postea lege Adrastię irrepat in genituram futuri Philosophi, aut pulchritudinis cupidi, etc. sic tamen ut postea nihil novi acquiratur, sed tantum in

tum in

tum in memoriam omnia ea quę jam antea visa atque explorata sunt, recurrant. qua opinione, ad quam explicandam Oedipo conjectore opus est, quum nihil sit absurdius, mirandum omnino est, quosdam ex recentioribus pro se qua Platonem, qua ipsum Socratem in hac abstractione mentali uti fingunt prę alijs exercitatum, audere adducere. nisi forte ex sententia eorum, pariter statui debeat, mentem cælitus devolutam atque per abstractionem à sensibus abductam, solummodo recolere memoriam eorum, quæ antequam corpori (loquor ex Platonis mente) tanquam ergastulo inclusa foret, in suis ideis intuita erat. *Quarto*, ut abstractio hæc Socratica, sive Platonis ecstasis, potissimum respectum habuit ad ea, quæ post mortem occurrunt, ita videtur quoque vergere ad supernaturalem quam felicitatem: cæterum in ea explicanda, uterque, nempe Socrates & Plato, tam absurdi sunt, ut eorum commenta parum distent ab ijs, quæ Indorum barbarissimi post hanc vitam sibi eventura fingunt. Sub finem Dialogi, qui Phędrus inscribitur, occurrit hoc Socratis votum: *O amice Pan, & omnes qui hunc locum incolitis, Dij, date mihi ut pulcher intus efficiar; & quæcunque extrinsecus habeo, intrinsecus sint amica: divitem autem sapientem solum existimem. Tantum vero mihi sit auri,*

tum nec ducere, nec ferre queat alius, quam vir temperans. Si Euclio reviviſceret, aliud votum Plutonis genibus non affigeret. In eodem Dialogo fingit undecim Deorum ordines, quos anima ſubvecta ad Intelligentiarum locum cognoſcat. Inter alia vero, ſequentia ibi *occurrunt verba*: Animæ, quæ immortales vocantur, cum (alijs evectæ) ad ſummum pervenerint, extra progreſſæ in cæli dorſo conſiſtunt. Ibi conſtitutas circumferentia ipſa circumfert, atque illa intuentur, quæ ſunt extra cælum. Sed qui & qualis eſt ille locus ſupercæleſtium? ſine colore, figura, tactuque. Eſſentia vero exiſtens animę gubernatore ſolo intellectu contemplante utitur, circa quam verę ſcientiæ genus hunc habet locum. Itaque Dei diancea mente & ſcientia immaculata ſe vertens: Omnis etiam animæ cogitatio, quę ſuſceptura eſt convenientem ſibi conditionem, intuita per tempus Tò On, amore fruitur & contemplata ea, quæ ſunt vera, nutritur & gaudet, donec circulo in idem redeat circumferentia, etc. *Hæc eo loco Socrates.* At quam abſona hæc animæ abſtractę contemplatio? Deum vocat mundum, qui circulo fertur. In convexa illius parte dicit exiſtere veras ideas, quas anima ſubvecta contempletur & cognoſcat, donec redire domum cogatur, etc. Poſtea negat eodem reverti

verti eam, nisi elapsis decies mille annis, donec aliæ recrescant, etc. Summa bona acquiri ait per furorem amatorium, quem etiam divinam alienationem vocat. Denique asserit omnem animam hominis intuitam esse, quę vera sint, alias non venisse in hoc animal, etc. ne jam dicam in Timęo homines assignare Planetis certis, quos quisque sequatur, & cum eis lustret Ideas mundi intellectualis, etc. In Gorgia, Deos suos, mundum, stellas, & reliqua temperantia & justitia ornat, quæ virtutes si in homine sint, faciant, ut homo Dijs sit cognatus & amicus, indeque felix. Quę omnia si diligenter expensa fuissent ab ijs, qui pro mentis subvectione, ejusdemque abstractione à corpore, tanquam pro aris & focis digladiantur, haut quaquam absonæ sententiæ laborassent procurare applausum aut à Socratis exemplo, aut etiam è principijs Philosophiæ Platonicæ.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

An Deus, & angeli possint cognosci per se, ac citra comparationem cum ente corporeo?

QUod jam antea visi fuimus promittere, hoc capite expendere debemus, an Intellectus scil. apprehendens ens incorporeum, illud

apprehendere queat citra ullum subsidium entis corporei. jam antea examinavimus ideam Deo quasi respondentem, quam multi menti insculptam esse fingunt: & quid de ea censendum sit, libere edisseruimus; hoc loco examinabimus primo rationem concipiendi hoc ipsum ens, & deinde rationem concipiendi angelos, sive intelligentias. Et,quantum quidem ad conceptionem Dei, initio diligenter notandum est, quamvis dicant vulgo Philosophi, conceptum objectivum, sive rem ipsam conceptam adæquari conceptui formali, sive modo concipiendi, quatenus scil. conceptus formalis sic debet esse adęquatus conceptui objectivo, ut cum ei adæquetur, alteri pariter adæquari non possit, neutiquam tamen ratio conceptus objectivi æstimari debet, ex ratione conceptus formalis: hic enim ut respectum habet ad eum ipsum qui concipit, ita inter rationem concipiendi eidem propriam, ipsamque rem conceptam, sæpe nulla proportio intercedit, ipseque qui concipit, quo conceptum habeat definitum, sæpenumero compellitur per species inadæquatas sibi repræsentare rem ipsam conceptam; quam licet adęquate propriaque specie non apprehendat, nihilominus tamen is ipse conceptus inadęquatus nulli alteri rei applicari potest, adeo, ut etiam tum

tum verus censeri debeat, quando imperfectus est, atque hic non pugnent inter se hęc duo: Cognitio incompleta, & eadem vera. Quo jacto fundamento, deinceps dico, nullam creaturam, nedum hominem angelis longe imperfectiorem, adæquato conceptu Deum, sive ens infinitum apprehendere posse. Ut enim nulla omnino proportio datur, aut cogitari potest inter ens finitum & inter ens infinitum; (cum hoc nulla ratione sit mensurabile, nedum mensuratum; præclare quippe Augustin. lib. 4. de Gen. ad liter cap. 3. *Deus sine mensura, mensura est, cui æquatur quod de illa est, nec aliunde est.*) ita neque ens finitum aut formare aut admittere potest conceptum, plene atque sufficienter repræsentantem illum, qui solus infinitus est. Innuit hoc Paulus 1 Cor. 13. v. 12. quando testatur nos per *speculum* duntaxat *atque per ænigma* cernere. qua loquendi formula hoc significatur, nostram cognitionem quam de Deo habemus, tenebricosam, modisque infinitis imperfectam esse. quamvis enim hic ipse conceptus non possit applicari ulli alij enti, quam enti infinito simpliciter, sive Deo; neutiquam tamen formaliter ipsi Deo, ut infinito, talis conceptus respondet. Si enim Deo qua tali responderet, Deus pariter, qui infinitus est, ad modum mensurati cognosceretur: aliter enim fieri non

possiet quin intellectus qui finitus est, deberet esse mensura Dei infiniti proportionatusque cognoscendo Deo. At quam absonum sit hoc etiam cogitare, ex ijs, quæ jam antea notata sunt, liquet. Eoque, ut noster conceptus, & modus loquendi, quem eidem aptamus, inadęquatus est, sic non potest aliter Deo denotando servire, nisi quatenus ab eo ipso ut imperfecto, & à modo explicandi tanquam Deo improprio, submoveatur omne illud, quod imperfectionem implicat, per quam submotionem tamen, licet cognoscatur quid Deus non sit, neutiquam tamen pariter cognosci potest, quid ipse sit. Præclare *August. lib.* 5. *de Trinitate cap.* 1. Quo intellectu, *inquit*, Deum capit homo, qui ipsum intellectum suum, quo eum vult capere, nondum capit? Si autem hunc jam capit, attendat diligenter, nihil esse eo in sua natura melius, & videat, utrum ibi videat ulla lineamenta formarum, nitores colorum, spatiosam granditatem, partium distantiam, molis distensionem, aliquas per locorum intervalla motiones, vel quid ejusmodi. Nihil certe istorum invenimus in illo, quo in natura nostra nihil melius invenimus, id est, in intellectu nostro, quo sapientiam capimus, quantum capaces sumus. Quod ergo non invenimus in meliore nostro, non debemus in illo

quære-

quęrere, quod longe melius est meliore nostro. Ut sic intelligamus, Deum si possumus, quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsentem, sine habitu omnia continentem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ulla mutabilitate mutabilia facientem, nihilque patientem. Quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest omnino invenire, quid sit, pie tamen cavet quantum potest, aliquid de eo sentire, quod non sit. *Hactenus Augustinus.* Hinc Gregorius Nazianzenus Orat. 2 de Theolog. sententiam Platonis in Timęo improbat quod dixerit, *Deum intellectu percipere difficile esse, eloqui autem impossibile. Ego vero* (inquit) *ita potius dicendum censeo: Dei naturam nullis quidem verbis explicari posse: animo autem atque intellectu comprehendi minus posse.* Ideo quoque Scholastici non inconvenienter docuerunt Deum à nobis cognoscendum solummodo proponi partim per viam eminentiæ, partim per viam negationis: quatenus attributa ea, uti loquuntur, quæ censentur absoluta atque positiva, nobis quadantenus repræsentamus & exhibemus per viam eminentiæ; considerando eminenter atque secundum infinitam perfectionem ea in ente infinito, quæ in ente finito, maxime

maxime in angelis, formaliter duntaxat occurrunt: attributa vero ea, quæ negativa vocantur, apprehendimus per viam negationis, quatenus omnes imperfectiones separamus ab eo, qui solus infinitus atque perfectissimus est. Licet fatendum sit, nos à Deo omnes imperfectiones, pręimbecillitate intellectus nostri separare non posse, multo minus apprehendere eminenter omnes perfectiones in eo, cum ne quidem easdem formaliter in ipsis creaturis, quemadmodum libro sequenti docebimus, cognoscere queamus. Nec contrarium colligi potest, quemadmodum obiter jam antea innuimus, ex Dei cognitione naturali insita: admissa quippe ea, (uti omnino, præeunte ipso Apostolo Paulo, admitti debet) non tamen inde sequetur, quemadmodum jam antea patuit, nobis insitam esse talem ideam, quæ examussim Deo respondeat, eique adæquata sit: quum etiam per ipsam Scripturam, quæ longe perfectiori modo nos Deum cognoscere docet, quam è lumine naturæ cognosci potest, non queamus eum adæquate, & comprehensive ad suam essentiam cognoscere, licet subjective atque secundum statum æternę felicitatis perfecte cognoscatur ab electis; usque adeo ut secundum Apostolum 1. Cor. 15. v. 28. eorum respectu in regno gloriæ, *sit omnia in omnibus*. Quæ

bus. Quæ cum ita ſint, liquet quomodo ad concipiendum ens incorporeum & infinitum non poſſit mens noſtra, quæ finita omnino eſt, pervenire, niſi per ens corporeum: ſive enim per viam eminentiæ progrediatur, ab hoc debet incipere; ſive per viam negationis, ab ente corporeo abſtrahit quicquid eſt imperfectionis, adhoc ut remaneat aliqua perfectio, ab hallucinante intellectu modo eminenti Deo tribuenda. Nec audiendi ſint, qui volunt vice entis corporei proponi à mente angelum, ſive ſpiritum finitum, atque ab eo eandem procedere tum per viam negationis, tum per viam eminentiæ. Nam quamvis verum ſit, Angelos expertes eſſe compoſitionis Phyſicæ, adhoc incorporeos, atque in Scriptura, ſpeciatim Eph. 6. & Hebr. 1. vocari *ſpiritus*; neutiquam tamen mens noſtra, propria atque adæquata ſpecie, naturam hanc angelicam apprehendere, ſibique repræſentare poteſt: nam ſi hoc poſſet, per definitam illam ſpeciem, citra ſubmotionem ullius corporeitatis, poſſet pariter ſibi ſic exhibere naturam illam angelicam, ut comparando cum ea ſuam animam [conſequenter per propriam quoque ſpeciem apprehenſibilem] definite indicare poſſet differentiam intercedentem inter eſſentiam angelicam, atque hanc ſuam animam. At nullus hactenus, ex

nus, ex

nus, ex omnibus, qua Theologis, qua Philosophis Christianis, eo audaciç accessit, ut sibi arrogaverit definitam hujus differentiæ explicationem. Eoque cum neque angelos, neque animas nostras incorporeas cognoscere possimus, nisi à rebus corporeis abstractione facta, patet ad ipsorum quoque angelorum & animarum nostrarum conceptum formandum nos indigere subsidio rerum corporearum: nisi enim res corporeas antea perspectas habuerimus, neutiquam ab ijs abstractionem facere poterimus.

Caput Vigesimum Quintum.

Ex Ioanne Sarisberiensi ostenditur, quam inepti sint Sceptici, cum quibus hactenus disputatum est.

Asserta non minus scientiæ certitudine, quam ipsorum sensuum, certis tamen requisitis astrictorum, adversus Scepticos; priusquam librum hunc finio, unum illud amplius monere debeo, illos Philosophiæ mangones, non minus in Deum Omnipotentem hominis creatorem, quam in ipsum hominem, animal illud admirandum, atque ab angelis secundum injurios esse. Dum enim certi quid ab homine cognosci negant, eundemque parum quin

quin omnibus ſenſibus mulctent, quid aliud faciunt, quam ut infra omnes belluas illum collocent, cui ab ipſo Deo, authore atque conſervatore univerſi, poteſtas dominica in omnes belluas conceſſa eſt. Quod cum eleganter admodum oſtenſum fuerit à Joannes Sareſberienſi, Curialium nugarum cenſore, operæ pretium facturus videor, ſi ejuſdem verba hic exhibuero. Sic vero is ipſe loquitur *lib. 7. de Nugis Curialium cap. 2.* Cum in eo homo cęteris animalibus præſtet, quod ratione viget & intelligentia (nam in ſenſibus, qui licet animæ ſint, corporis eſſe dicuntur, facile ſuperatur, neque lynci valeat æquari perſpicacia oculorum: ſus auditu prævalet, vultur aut canis odoratu, guſtu ſimia, aranea tactu.) Cum inquam, diſcernendi & intelligendi viribus homo præcedat, quis præſtantiorem beſtijs, aut potius quis non inferiorem & ut ita dicam quis brutiorem non credat hominem, cui ratio non diſcernit, intellectus non ſapit; cum & bruta ad quandam rationis imaginem quodammodo videantur aſſurgere. Nam & canis ſuos diſcernit affectus, beneficiorum memor eſt, familiaritatem cum homine ab experientia rerum & uſu contrahit, & amicitiæ præ cęteris, quaſi fidem familiaribus exhibens, rationis & intellectus quodam nobilitatur ingenio. Sed

nio. Sed & injuriarum memoria camelo tenaciter resídet, & Rhinoceros, qui & unicornis eſt, virginis integritatem ſic agnoſcit, ut duntaxat illius fere amplexibus capiatur. Odorem pantherę cætera ſequuntur animalia; &, quod mirabilius eſt, piſces in gurgitibus ad ſpeciem auri conveniunt, unde & ſævientis luxuriæ Imperator Nero, aureis, ut dicitur, retibus piſcabatur. Quid multa?

Torva leæna lupum ſequitur, lupus ipſe capellam,
Florentem cithiſum ſequitur laſciva capella.

Et in hunc modũ voluptate ſua trahuntur plurima: quod (ut credo) evenire non poſſet, ſi de affectibus ſuis dubitarent. Qui ergo ad ſingula neſcij ſunt, qua temeritate, vel impudentia, philoſophandi profeſſionem arripiunt? Nam ſicut ab eo, quod notum eſt, notio, ſic & ratio ab eo, quod ratum eſt, id eſt, certum & firmum, grammatice denominatur: & profecto inanis eſt ratio hominis, cui nihil perſuaderi poteſt, quin ſemper & in omnibus opinionum lubrico vacillet. Quid enim ei philoſophia confert, qui ſemper fluctuat opinionibus; & qui in oſtendenda felicitatis via rationis lumen extinguit, & quaſi oculum eruit, ut cautius & rectius pergat viator, cui oſtenſura eſt viam? Nonne & plurimum obeſt illi, qui excæcatur? Quid potius ſequetur, qui tanta

tanta contrarietate distrahitur? Sane ad patriam nemo pervenit, nisi qui unam sequitur viam; & qui omni verbo aurem accommodat nunquam quietus erit. Nonne similior est lethargico, aut insipienti, sive insano, quam Philosopho, qui cum somnij meminerit, an dormierit dubitat, & cum cibo satiatus est, an jejunus sit, nescit, & nullius eorum quę egit, vel in proximo scientiam habet? Deinde, quanam via in Philosophiæ investigatione proficiet, cui ratio nihil persuadeat, quod teneat, aut sequatur, sed est ad omnia semper incertus? *Huc usque Saresberiensis:* Simulque hac gemma hunc tertium librum obsigno.

LIBER QUARTUS DE SCEPTICISMO.

CAPUT PRIMUM.

Quomodo dispositus is esse debeat, & quibus præsidiis instructus, quem una, aut plures disciplinæ perficient.

QUum superiori libro sufficienter videamur egisse de sensuum certitudine, illorumq; judicio, quo omnia, quæ adversus Scepticos dispu-

disputanda restant, pertractare atque edissererere queamus, hoc libro singulas disciplinas ordine considerabimus, ac quænam in ijs certitudo occurrat, contra Scepticos, aliosque earum adversarios, quam fieri poterit brevissime, expendemus. Priusquam vero quamque disciplinam sigillatim atque distincte aggredimur, operæ pretium fuerit ostendere, quomodo dispositus is esse debeat, ac quibus adminiculis instructus, qui ad disciplinas animum non solum applicabit, verum in ijs quoque sic versabitur, ut in ijs censeri queat non peregrinus. nam, quod haut quaquam dissimulari debet, jam olim Academici & Sceptici æstimantes ipsas disciplinas ex earum cultoribus, instituerunt non solum eas ut imperfectas arguere, verum etiam ijsdem convitium dicere, nullam aliam ob caussam, quam quod viderent multos, qui tamen quantiuis pretij videri uolebant, in ijs admodum infeliciter versari & parum quin ipsas quoque illas disciplinas prostituere. Qualium ut queamus securi esse, & ne postea nobis objiciantur, operæ pretium fuerit, breviter expendere non solum ea, quæ requirunrur in eo, quem pædia perficiet, verum etiam examinare penitiusque trutinare ea media, quibus idem ille instructus esse debet. Initio ergo in eo, qui à disciplina aliqua, quam didicerit,

didicerit, commendari debebit, debet esse naturalis aliqua ingenij vis & perspicacia, quam non tam studio, labore, & assiduitate aliquis sibi comparaverit, quam ab ipsa natura eandem acceperit. Inde Averroës adversus Algaz: ad internoscenda ea, quę verè apud Philosophum natura nota sunt, & ea quæ ab ineunte ætate teneris animis instillata putantur ut nota natura, virum requirit perfectæ, ut interpres loquitur, naturalitatis. Et Aristoteles non uno in loco antiquis Philosophis objicit ἀῤῥωστίαν τῆς διανοίας. Quum vero facultati intellectivę, qua homo tanquam animal ratione præditum est, conveniant hæc tria, apprehensio, inventio, & dijudicatio, ratione harum trium quasi virtutum, eum, de quo loquimur, expeditum & absolutum pariter esse convenit. Et quantum ad apprehensionem, quæ à Latinis vocatur docilitas, & ab Arnobio eleganter lib. 5. adv. Gentes *vivacitas ingenij*, ea ab inventione, sive à secunda virtute, quæ ptoprie dicitur subtilitas, nonnihil est distincta: nam docilitatis propria functio est, facilis perceptio eorum quæ ab alio proponuntur sive viva voce, sive scriptis: subtilitatis vero operatio, est excogitatio sive inventio eorum, quæ rei conveniunt. Unde subtiles eos vulgo censere solemus, qui valent inventione. non

ſemper vero concurrunt hæ duæ facultates ingenij: multi ſiquidem occurrunt, qui facillime quidem diſcunt aliena, ſed nihil interim ex ſuo promptuario depromere poſſunt: quanquam vero multi hoc evenire exiſtimant ratione differentis temperiei, non cenſuerim tamen illius ſolius habendam rationem eſſe. Hoc ingenij acumen, proprie ſi conſideretur, facultas naturalis eſt, & tamen plurimum adjuvatur exercitatione, arteque Logica, cui convenienter plane ſuccenturiantur quoque diſciplinę Mathematicæ: neque enim præter rationem dixit jam olim Plotinus, artes Mathematicas proponendas eſſe ad mentem acuendam, cum conſtet hunc potiſſimum ob finem à Pythagoreis & Academicis Mathemata exulta & celebrata eſſe. Sed neque ingenij vivacitas, neque ſubtilitas hic ſufficiunt: ſed requiritur quoque ſpeciatim, & quidem potiſſimum, judicium: cum acumen ingenij frequentiſſime noxium fuerit deprehenſum, ſi judicio non regeretur. Quomodo homines ſolertiſſimos videmus in abſurdiſſima errata incidiſſe propter judicij defectum. quæ enim beneficio acuminis excogitantur, non raro ſunt infirma & futilia, imo incerta, quæ ſi quis haberi velit rata & velut Apollinis reſponſa, aliter fieri non poteſt, quin in errores graves & periculos os incidat.

cidat. Propterea ea quæ docentur a præceptoribus, non semper talia sunt, ut debeant optima censeri. Nam recte docentium rara valde copia est: & qui non eo profectus suos promoverit, ut de præceptore suo recte judicare sciat, non est quod magnam gloriam ex literis sibi polliceatur. Existimat quidem Fabius Quintilianus lib. 6. Orat. Instit cap. 6 judicium ex asse naturę asscribendum esse, atque arte neutiquam adjuvari posse; cæterum præferri meretur eorum sententia, qui arte logica potissimum illud juvari posse existimant. Quæ sententia veteribus quoque sedit, qui non dubitarunt Logicam proinde *Criticam* vocare, uti constat ex eodem Quintil. lib. 5. Orat. Instit. cap. ult. & Boëthio lib. 1. Comm. in Topica Ciceronis. Certe Alexander Aphrodisæus Quintiliano longe major, in princip. Comment. in libros prior. Analyt Aristotelis, Logicam ad dogmatum inventionem, & dijudicationem summopere utilem esse statuit. Præ cæteris vero tum ad hanc tum ad secundam quoque facultatem plurimum adjumenti adferunt præcepta Apodictica. Nam ut author est Eustratius, illa eundem fere usum discentibus & docentibus adferunt, quem architectis regula & perpendiculum: nec præter rationem plurimis in locis ab Aristotele, illiusq;

pretibus Grecis notantur antiqui philosophi, quod ignari essent demonstrationum. Et Galenus in eandem sententiam, hoc unum ait esse initium pravorum dogmatum, nihil de demonstrationibus prius esse contemplatum, sed una res inquirere, & tanquam scires quid sit demonstratio, tentare demonstrationes adferre. Unde alibi idem quoque notat eorum arrogantiam, qui sine arte analytica scientias aggrediuntur, multaque incommoda commemorat, quę necessum est incurrant, qui sine hoc lumine philosophantur: *nam neque nota*, inquit, *assumunt, neque ignota demonstrant: sed veluti legislatores, id quod placet, constituunt: denique progressu orationis, instar Euripi cujusdam, summam inconstantiam præ se ferunt.* Ut ex ijs, quæ dicta sunt, liquet, quomodo dispositus is debeat, quem disciplina aliqua absolvet, ita proxime despiciendum, quibusnam subsidijs idem ille instructus esse debeat. Sunt vero subsidia illa duplicia, quędam extrinseca ei ipsi, qui perficietur, quędam intrinseca. Inter extrinseca primo loco occurrit Deus Opt. Max. quem conciliandum in partes à discente esse ipsis Acadmicis fuit gnarum, statuentibus æquo cognitionem nostram à Deo procedere, atq; illuminationem à Sole. *Lumen mentium*, (sunt verba Augustini lib. 8. de C. D. cap. 7.) *esse*

dixerunt

dixerunt Platonici ad discenda omnia eundem ipsum Deum, à quo facta sunt omnia. Idem Augustinus eod. lib. cap. 10. ex Platonicorum sententia *Deum appellat caussam constituendæ universitatis, lucem percipiendæ veritatis, & fontem bibendæ felicitatis.* Pariter Nazianzenus Orat. in sacra lumina, prolixus est in explicanda hac Platonis sententia, licet ex eo ipso, nec non Socratis dissertationibus apud eum, nobis jam antea constiterit, hunc ipsum Deum obscurum satis esse, nec de eo liquere habeatne boni an mali Genij rationem. Alexander Aphrodiseus, alijque è familia Aristotelis, inhærentes ex parte prícipiis Platonicis, partes has vindicarunt intellectui agenti. Sed missis obscurioribus qua Platonis, qua Aristotelis dogmatibus, cogitandum hic illud Synesij ep. 139. *Deo præsente, quicquid est difficile, facile fit.* & illud Ciceronis lib. 2. de N. D. *Nemo vir magnus sine aliquo afflatu divino unquam fuit.* potissimum vero meditanda ipsa Spiritus Sancti sententia, annotata ab Apostolo Jacobo cap. 1. Epist. Cath. vers. 17. *Omnis donatio bona, & omne integrum donum est superne, descendens à Patre luminum.* quod vero idem docet eodem capite vers. 5. hic quam maxime etiam cogitandum: *Si cui vestrum deest sapientia, petito à Deo, qui dat eam omnibus benigne, nec exprobrat, & dabitur ei.* quomodo an-

pretibus Gręcis notantur antiqui philoſophi, quod ignari eſſent demonſtrationum. Et Galenus in eandem ſententiam, hoc unum ait eſſe initium pravorum dogmatum, nihil de demonſtrationibus prius eſſe contemplatum, ſed una res inquirere, & tanquam ſcires quid ſit demonſtratio, tentare demonſtrationes adferre. Unde alibi idem quoque notat eorum arrogantiam, qui ſine arte analytica ſcientias aggrediuntur, multaque incommoda commemorat, quę neceſſum eſt incurrant, qui ſine hoc lumine philoſophantur: *nam neque nota*, inquit, *aſſumunt, neque ignota demonſtrant: ſed veluti legiſlatores, id quod placet, conſtituunt: denique progreſſu orationis, inſtar Eurypi cujuſdam, ſummam inconſtantiam præ ſe ferunt.* Ut ex ijs, quæ dicta ſunt, liquet, quomodo diſpoſitus is debeat, quem diſciplina aliqua abſolvet, ita proxime deſpiciendum, quibuſnam ſubſidijs idem ille inſtructus eſſe debeat. Sunt vero ſubſidia illa duplicia, quędam extrinſeca ei ipſi, qui perficietur, quędam intrinſeca. Inter extrinſeca primo loco occurrit Deus Opt. Max. quem conciliandum in partes à diſcente eſſe ipſis Acadmicis fuit gnarum, ſtatuentibus æquo cognitionem noſtram à Deo procedere, atq; illuminationem à Sole. *Lumen mentium*, (ſunt verba Auguſtini lib. 8. de C. D. cap. 7.) *eſſe*

dixerunt

dixerunt Platonici ad discenda omnia eundem ipsum Deum, à quo facta sunt omnia. Idem Augustinus eod. lib. cap. 10. ex Platonicorum sententia *Deum appellat caussam constituendæ universitatis, lucem percipiendæ veritatis, & fontem bibendæ felicitatis.* Pariter Nazianzenus Orat. in sacra lumina, prolixus est in explicanda hac Platonis sententia, licet ex eo ipso, nec non Socratis dissertationibus apud eum, nobis jam antea constiterit, hunc ipsumDeum obscurum satis esse, nec de eo liquere habeatne boni an mali Genij rationem. Alexander Aphrodiseus, alijque è familia Aristotelis, inhærentes ex parte prícipiisPlatonicis, partes has vindicarunt intellectui agenti. Sed missis obscurioribus quaPlatonis, qua Aristotelis dogmatibus,cogitandum hic illud Synesij ep. 139. *Deo præsente, quicquid est difficile, facile fit.* & illud Ciceronis lib. 2. de N. D. *Nemo virmagnus sine aliquo afflatu divino unquam fuit.* potissimum vero meditanda ipsa Spiritus Sancti sententia, annotata ab Apostolo Jacobo cap. 1. Epist. Cath. vers. 17. *Omnis donatio bona, & omne integrum donum est superne, descendens à Patre luminum.* quod vero idem docet eodem capite vers. 5. hic quam maxime etiam cogitandum: *Si cui vestrum deest sapientia, petito à Deo, qui dat eam omnibus benigne, nec exprobrat, & dabitur ei.* quomodo an-

 nota-

notatum est, Hermannum Contractum, Comitem Heingensem, filium Volfardi Comitis, & Cænobij S. Galli Monachum, quum membrorum usu a prima ętate mulctatus esset, precibus solis, omnigenam, & supra seculum illud diffusissimam eruditionem sibi impetrasse; itemque Albertum Magnum, cum alias hebetioris ingenij esset, devota oratione percipiendi vim assecutum fuisse. Sed, qui futurus hic Deo supplex, quo illud, quod petit, ab eo impetrare queat, castas manus tollere debet, mentemque suam defæcare ab omni vitij contagione. Hoc antiquis Philosophis, à Christiana licet veritate remotis exploratum fuit, quum futuro Philosopho docerent necessarias esse quasdam virtutes expurgatrices (sic loquuntur) de quibus præ alijs consulendi sunt Plotinus, Proclus Comm. in Timęum, Maximus Tyrius, Macrobius, alijque. Huc referendum, quod Ammonius & Simplicius inter conditiones, quas requirunt in Philosophię Aristotelicæ consulto, primo reponunt ut sit justus, & temperans. Post Deum inter externa subsidia atque media collocari debent præceptores viva voce docentes, quos quia multi jam olim aut neglexerunt, aut contemptim habuerunt, in profunda Scepticismi inciderunt. Et tamen quotquot ex antiquis Philosophis celebrio-

lebriores frugiſque bonæ fuerunt, præceptores honorarunt, atque in pretio ſummo habuerunt. Sic Democritus apud Clementem Alexandr. lib. 1. Strom. & apud Euſeb. lib. 7 de Præp. Evang. cap. 2. gloriatur ſe octuaginta annos à patria exulaſſe, quo celebratiſſimos orbis Doctores audiret, atque uberiores ſapientiæ & eruditionis opes ſibi compararet. Diogenes Laërtius, Jamblichus, & Porphyrius Malchus in vita Pythagoræ ſcribunt, eum relicta patria Ægyptum petijſſe, ſacerdotum adyta ingreſſum, apud Chaldæos cum Magis converſatum, cunctiſque Barbaris & Græcis myſterijs initiatum fuiſſe: deinde in Creta cum Epimenide in Idæum antrum deſcendiſſe. Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. quod & ſequitur Theodoretus Serm. 1. addit eum circumciſum fuiſſe, quo admitti poſſet ad adyta Ægyptiorum, atque addiſcere myſticam eorum Philoſophiam. De peregrinatione Platonis Apulejus in lib. de Dogmate Platonis ſic loquitur: *Poſtquam Socrates homines reliquit, Plato ad Pythagoræ diſciplinam ſe contulit, & quod Pythagoreorum ingenium adjutum alijs diſciplinis ſentiebat ad Theodorum Sienem, ut Geometriam diſceret eſt profectus, & Aſtrologiam ad uſque Ægyptum ivit petitum, ut inde Prophetarum ritus addiſceret, & ad Italiam iterum venit, & Pythagoreos ſectatus eſt.* Idem de

dem de Platone teſtatur Diogenes Laërtius, & ante Diogenem Cic. lib. 5. de Finib. Similiter Xenocratem, Theophraſtum, Zenonem, Cleanthem, Chryſippum, Carneadem, Poſidonium, aliosque Philoſophos quam plurimos, diſcendi ſtudio in longinquas regiones ſe contuliſſe, ut celebratæ ſapientię viros audirent, teſtatur Theodoretus Serm. 1. ad Gręcos, & ante Theodoretum Hieronymus in Epiſt. ad Paul. Antiqui quoque Romani ſapientiæ acquirendæ gratia aut in Græciam & quidem Athenas, aut in Aſiam, aut denique Rhodum ſe conferebant, ut ab illis viris doctiſſimis, qui in illis locis degebant atque docebant, ſapientiæ theſauris locupletarentur. Ita Cicero Rhodi audivit Apollonium Molonem, & in Aſia Apollonium Alabandenſem. Pariter Julius Cæſar apud Rhodios operam dedit Moloni, Tiberius Theodoro Gadareno, Auguſtus Apollodoro. quin etiam ſoliti fuerunt viros doctos ex Aſia & Gręcia Romam deducere, quos in ædibus privatis audirent: quemadmodum hoc liquet ex Plutarcho in Lucullo & Cicerone. Imo ipſe Cicero lib. 1. de N. D. teſtatur, domum ſuam eruditiſſimis viris floruiſſe, inter quos recenſet Diodotum, Philonem, Antiochum, & Poſidonium. Nec minus pręceptores, eorumque neceſſitatem probant

probant atque commendant antiqui Patres Ex quorum mente sic Hieronym. in Epist. ad Rusticum: *Nulla ars* (inquit) *absque magistro discitur*. Idem in Epitaphio Paulæ ad Eustochium: *propter assiduitatem* [inquit] *& crebras postulationes ejus præstiti, ut docerem quod didiceram, non à me ipso, id est, à præsumptione pessimo præceptore, sed ab Illustribus Ecclesiæ viris*. Accedit totius orbis consensus. Nam in omnibus Christiani orbis partibus, imo etiam apud ipsos Musulmanos erectæ sunt scholæ & Academiæ, in quibus eruditionis candidati sub præceptorum disciplina proficere possint. Quales vero præceptores eligendi sint, quum ab alijs prolixe sit tractatum hoc argumentum, supervacuum est expendere. Ut ipsum, pium, doctum atque fidelem esse convenit, ita discipulus quam primum se eidem in disciplinam dedit, pariter fidem habere debet; neque enim frustra ab Aristotele in Elenchis dictum fuit, *oportere discentem credere*: quod probatur quoque Galeno in lib. de Docendi ratione adversus Phavorinum: nec præter rationem in Schola Pythagoræ ad tempus receptum fuit illud : *Ipse dixit*. Ratio vero cur fides dictis præceptoris adhibenda sit, hęc est, quia si discipulus non admittat principia docentis, neutiquam ad conclusiones, quæ ex illis principijs educuntur, progredi possit.

 Nec proinde

proinde aut discipulum servum pecus esse volumus, aut obloquimur nobis ipsis hoc capite, quando partes judicandi de preceptis præceptorum discipulo vindicavimus: siquidem tum demum ad judicandum sese componere debet, quando ex principijs ipsas conclusiones cognovit, nec imitari temerarios illos adolescentes, qui damnare suorum præceptorum placita incipiunt, quando nondum quid doceant explorarunt, multo minuseorundem conclusiones ex principijs proprijs elicere sciunt. Præter præceptorem vivum atque animatum, ei qui serio proficiet, necessarij quoque sunt preceptores inanimati sive muti, quos libros vocare solemus. Quos quisquis contemnit, næ ostendit se fastidire ad politissimam atque utilissimam virorum doctorum supellectilem. Quam portentosum Aristotelis fuerit ingenium, ne quidem æmuli ipsius unquam in dubium vocarunt, is ipse vero vehementer illud non solum aluit, verum etiam locupletavit voluminum ubertate, quam instructus Magni Alexandri opibus sibi comparavit. Imo tantam libris tribuit, ut teste Laërtio, uel tribus talentis Speusippi libros coëmerit, atque in lectione adeo assiduus erat, ut propterea anagnostes ab ipso Platone vocatus fuerit. Nec præter rationem; ut enim ad Hieronymum scribit Damasus: [videtur

tur Epist. 122. Hieronymi) *Hoc veluti quotidiano cibo alitur, & pinguescit oratio.* Et tamen librorum accuratus est habendus delectus, nec tam multa sunt legenda, quam multum: ut enim recte dicebat Aristippus apud Diogenem Laërtium: *Sicut non qui plurima comedunt recte valent, ita non qui plurima, sed, qui utilia legunt, eruditi atque sapientes habendi sunt.* Et tantum quidem de externis presidijs, quibus instructus esse debet discipulus: præter hæc vero, itemque internas animi dotes jam antea distincte consideratas, quilibet, qui in disciplinis cum ratione versabitur, nec in ijs, ut dicitur, oleum & operam ludet, quam diligenter attendere debet ad experientiam observationesque tum proprias, tum aliorum fide dignorum: quarum cum nonnulli ex antiquis Philosophis nimium quam securi essent, *jure* merito vapularunt, atque ab Aristotele alijsque reprehensi fuerunt. Nec tamen in omni scientiarum genere æque necessaria est experientia. In Mathematicis disciplinis certe exigua quędam animadversiuncula videtur sufficere: at in Physicis longe major, multoque accuratior jure desideratur. Inde pueri Mathematici fieri possunt, Physici tamen non possunt.

CAPUT

Caput Secundum.

Ad quam disciplinam quisquis se applicare debeat: quidam propensi sunt ad omnes disciplinas, alij ad aliquas duntaxat.

NOn sine ratione ab Aristotele lib. 5 Polit. cap. 12. dictum fuit, aliquos inveniri, quos bonos fieri & erudiri sit impossibile. Quantum enim ad eos quos disciplina perficiet, atque ab eruditione commendabuntur, nisi in iis fuerit propensa quędam facultas ad has illasve disciplinas cognoscendas, frustra iisdem se consecrabunt, neque feliciter, quicquid quoque egerint, progredi poterunt: inde Galenus in lib. de optimo docendi genere, in discente requirit non solum quandam propensionem ad disciplinas, à quibus perficietur, verum etiam amatoriam quandam insaniam. Eadem est sententia Senecę Epist. 108. & Cardani lib. 2. de Sapientia, ubi refert Ægyptiorum hunc morem fuisse, ut pueros suos circumducerent per civitatem, cum arti cuipiam eos addicere vellent, quo eligerent illam artem, quæ præ aliis iisdem magis placeret. Nec præter rationem: nam ubi est propensio ad discendum, ibi est oblectatio, ubi vero est oblectatio, exiguo tempore plurimum proficitur. Deinde pro-

propensio ad disciplinas percipiendas efficit ut discens in suis studiis constantiam præstet: atque sicut absque constantia in studiis nihil assequi possumus, ita ubi constantia cum methodo conjuncta fuerit, certissima eruditionis spes affulget. Accedit, quod viri, qui navarunt operam disciplinis, ad quas naturalem propensionem habebant, eruditissimi & excellentissimi evaserint, ut veteres referunt de Euclide atque Archimede, qui cum se Mathematicis disciplinis addixissent, sine exemplo maximi evaserint. Refertur de Baldo eminentissimo legum Interprete, eum prima ætate Medicinæ operatum fuisse, sed in ea nihil laude dignum pręstare potuisse: itaque deserta medicina ad Iurisprudentiam se contulisse, ad quam cum natus videretur, intra paucos annos ita in ea profecit, ut Iurisconsultorum Coryphæus haberetur. Meminit Lucianus de se, cum sculpturæ traditus esset, vapulasse ob tabulam fractam: inde somnio monitum ad literas se contulisse, ad quas cum esset propensus, brevissimo temporis spatio plurimum profecit. Testatur etiam Galenus parentem suum Niconem admonitum in somnio fuisse, ut se Medicinæ consecraret, ad quam cum non tam factus, quam natus foret, brevissimo temporis spatio medicus excellentissimus evasit. Duplex vero censeri

censeri illud potest, ad quod intellectus cognoscendum fertur: vel enim universaliter sese habet, vel particulariter. quæ distinctio originem trahit ex ingenio, quod vel ita ordinatum est, ut indefinite feratur ad omnia complectenda, quæ modo cognoscibilia sint, vel duntaxat ad unam aliquam disciplinam, aut disciplinæ partem. Prioris ordinis ingenium respondet illi descriptioni, quæ occurrit apud Platonem lib. 3. de Repub. illudque notatum fuit in Asinio Pollione, qui proinde omnium horarum homo dictus est. ut refert Quint. nec aliud ingenium Origenis fuit, qui & feliciter omnes disciplinas percepit, & Alexandriæ laboriose docuit, ut testis est Eusebius in Hist. Eccles. & Epiphanius quando de Origenistis agit: atque ad hunc ordinem retulero quoque Aristotelem, Erathosthenem, Franciscum Picum Mirandulæ Comitem, Julium Cæsarem Scaligerum, & fortassis quoque Hermodorum. quem cum civitate sua expellerent Ephesij, proclamarunt: *Nemo de nobis unus excellat: sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit.* Particularis ingenij propensio nascitur ex particulari quodam instinctu, atque, si ita loqui fas sit, impetu: qui ut pro diversarum personarum ratione diversus est, sic quæritur utra præferri debeat, universalis an particularis pro-

ris propensio. Et quidem, quod aliquis miretur, Alexander Aphrodisiensis in Comment. ad lib. 8. Topic. universalem illam propensionem particulari postponit. *Qui enim*, inquit, *ad omnem scientiam æque parati sunt, & ad percipiendum faciles, non sunt proprie ingeniosi, quia in se non habent facultatem judicandi, sive primam boni ingenij notam*: ut enim apud Galenum medicamenta polychresta nihil eximij in definito aliquo morbo præstare possunt, quamvis in pluribus legitime adhibeantur, ita neque hęc ipsa ingenia; & quidem ideo, ut recte notavit Alexander, quod cum ijs parum judicij consueverit esse conjunctum: & tamen (ut jam antea quoque patuit) judicium plane necessarium est, ne in varios errores incidamus: quod certe videtur Origeni, viro alias summo accidisse, qui propter judicii defectum non solum in errores, sed & hæreses incidit. Interim ego duplicem hic adhibuero distinctionem. Nam primo lata differentia intercedit inter ingenia heroica, & inter ea ingenia, quæ ad modulum ordinarium sunt composita, nec quę illis forte cum ratione concedi possunt, pariter quoque his attribuere fas est. Cum aquilis in nubibus componi non meretur integer ille avium grex, qui circa vesperam noctuam animadverti solet. Deinde distingui quoque debet

debet inter amorem erga disciplinas, atque perceptionem earum. Nam quamvis aliquis omnes scientias desiderare queat, atque, ad eas addiscendas pleno animi desiderio atque affectu ferri, eas omnes tamen non potest capescere, quia unius studium quoque, in hac vitæ brevitate, quę aliud agendo magnam partem elabitur, à perfecta alterius inquisitione non solum nos avertit, verum plane quoque abducit.

Caput Tertium.

Quam periculosum, imo arduum discenti sit, pravis opinionibus mentem habere imbutam atque præoccupatam.

Vt hactenus duobus præcedentibus capitibus breviter ostendimus, quomodo dispositus esse debeat, & quibusnam præsidiis instructus, qui cum fructu in disciplinis sic occupabitur, ut à Scepticismo ei nihil periculi immineat; ita deinceps circa scopulos quosdam convenienter occupabimur: nisi enim eos velut angues evitaverit, atque ab iis quam scrupulose ibi caverit, neutiquam devenire poterit ad illum ipsum scopum, in quem tamen respicere & collineare debet. Atque initio quidem

quidem nihil pædiæ æque adversatur, quam primis annis aut audivisse quædam falsa, aut ad ea ab aliis proposita mentẽ convertisse;sive id per legislatorem fiat ex præscripto instituto patriarumlegum, sive etiam per doct ores male institutos & consequenter male instituentes, atque adventitiam mentis suæ scabiem improvidæ juventuti affricantes. Quod enim alibi ab Aristotele dictum, verissimum est: *Quæ audita sunt transeunt in mores.* Vnde jam olim notatum fuit ab Ammonio, Aristotelis interprete quantivis pretii, eos, qui innutriti erant institutis sive Ægyptiis, sive Pythagoricis, sive aliis ridiculis, multa ridicula, puerilia, atque inepta adeo pertinaciter defendisse, ut neutiquam voluerint quacunque ratione eadem sibi eripi. Quamquam vero jam antea, in antecessum quasi, ostendimus, omnia in quacunque disciplina esse æstimanda ratione demonstrationis, hi tamen qui tam erroneis persuasionibus occupati sunt, omnem demonstrationis doctrinam censere duntaxat instituunt secundum præconceptas hasce opiniones, quas citra demonstrationes ullas tamen atquein consulto, moti quasi solius legislatoris authoritate, admiserunt: quum tamen ut plurimum alia vox legislatoris, alia demonstratoris esse consueverit, atque apud Galenum non uno loco velut

è diametro opponantur, demonstrare, atque legislatorum more aliquid assumere. Evidentissima hujus impedimenti documenta, ne alia jam proponam, inveniuntur apud Averroëm, & Algazenem; Mauritanicam de Deo, rebusque divinis superstitionem & Philosophiam sæpissime confundentes, atque pro principiis indemonstrabilibus ea sumentes, quæ quam maxime demonstratione indigebant. Huic vero incommodo, sane quam noxio, atque præ cæteris adversanti serio profectui, haut difficulter occurri poterit, si tum præceptor, tum ipse discipulus suo defunctus fuerit officio. Et quidem præceptor quando disciplinam aliquam docere incipit, eamque suo discipulo proponere, distincte non minus quam scrupulose proponat, quisnam in quaque disciplina debeat esse rationum modus quodnam definitionum genus admittendum, itemque qualis debeat esse auditor. Qua in re si officio suo rite ordineque defungatur præceptor, discipulus ex illius præscriptione quam scrupulose se gerere debet, atque unamquamque disciplinam non ad adulterinam, sed ad propriam regulam atque amussim componere. Quod si egerit, verbi caussa, in Physica aut arte Medica non flagitabit demonstrationes Mathematicas: nec in Mathematicis acquiescet demonstrationibus

strationibus aut Politicis, aut Rhetoricis: idem neque orthodoxam & syncerissimam Theologiam sine ullo distinctionis lumine tractabit Philosophice, nec vice versa Philosophiam Theologice: sed quamque disciplinam proprio suo metietur modulo, observansque justitiæ sic suum cuique assignabit, ut tamen nullam inter cognatas licet disciplinas patiatur confusionem. Placuit mihi semper & placebit illud Hieronymi: *Quid mihi loqueris de Philosophia, dum versor in Theologia?* & iterum, *Quid mihi loqueris de Theologia, dum versor in Philosophia?*

CAPUT QUARTUM.

An is, qui cum fructu in disciplina aliqua occupabitur, antea se mulctare debeat omnium, quæ novit, cognitione, quam veritatem aliquam in ea ipsa sufficienter apprehendere queat?

QUam grave sit mentem præoccupatam habere erroneis opinionibus, & quantum præjudicium veritati creent præjudicia, abunde ex superiori capite liquet: sed ut ex re est ea deponere, atque ijsdem mens liberari debet, ita quæritur, an pariter reliqua omnia mens abjice-

cere debeat, priusquam sese accingat ad veritatis investigationem. Sic enim quidam existimant, moti maxime hac similitudine, quod quemadmodum is, qui speciosas ædes & solidæ structuræ exstruere vult, caducas & depressiores antea evertit atque funditus demolitur; ne ab earum, aut saltem partis inconcinnæ vicinia operis elegantia turbetur: pariter sapientiæ & solidæ eruditionis candidatus antea omnes, quas in mente invenit, opiniones abjicere debeat, quam ab ulla re intelligibili, per speciem exhibita, mentem suam perfici patiatur. Sed, ut non potest satis commendari morosa eorum diligentia, qui omni conatu atque studio hoc agunt, ut erroneas, si quas imbiberunt, sententias effurcillent, ac præjudicia veritati gravia atque præjudiciosa exuant; ita cum hac inutili saburra pariter exonerare non convenit primas veritates, sententiasque ab omni falsi contagione liberas. Nam ut pauca verba commodato accipiam à viro quodam variis scriptis editis celeberrimo: *Ut humores quidem omnes abjici, nisi cum vitæ profusione non possunt, ita neque opiniones omnes quæ in mente sunt, nisi cum totius memoriæ jactura. Hinc ne existimes me nolle præjudicia ulla esse evertenda; eum habeo hac in re delectum, quem in purgatione humorum. Ut enim satis simus felices, si humores pravos excernere potuerimus,*

erimus, si non etiam laudabileis, probosque ejecerimus; ita felices nimium simus, si habitis quibusdam sanis, verisque opinionibus; intemeratis, ac salvis illis, deponere potuerimus, quas insanas, noxias, incertas, falsitatis suspectas habemus. Nam quicquid viri alias eximij atque ingeniosi hic prætexant, hoc fieri non posse citra abolitioné ipsius mentis, atque facultatis intellectivæ insignem læsionem, sequentes rationes docent. I. Quum tantum cognoscamus, quantum recordamur, omnisque nostra scientia æstimetur ratione eorum, quę in memoriæ sacrario habemus recondita, ut omnibus, quæ scimus, liberetur mens, omnium debebimus oblivisci. Sed multa tam profunde in memoriæ penu sunt recondita, ut difficile, si non impossibile sit, eadem effurcillare. quivis circa res tristes atque nihili experiri potest, quas deprehendimus etiam tum sui speciem menti exhibere, quando hæc ipsa omni molimine sese componit ad eas propellendas. notum, Simonidem, qui primus artem memorandi condidisse perhibetur, non potuisse in gratiam Themistoclis tradere artem oblivionis, nec hunc ipsum, ut ut omnia ageret, quivisse exuere memoriam eorum, quæ in adolescentia perperam egerat. II. Si viri egregij audiendi fuerint, aliquis Messala Corvinus aut quis ei sim.lis, qui per morbum, aliumve

 casum

casum omnium rerum oblivione mulctatus est, maxime dispositus erit ad quascunque disciplinas cognoscendas: siquidem ut in eo non supersunt ullius rei simulacra, ita nulla quoque præjudicia occurrunt, quibus in acquirenda rerum cognitione impediri queat. Nullus tamen, cui modo mens integra, tale subjectum tanquam maxime idoneum disciplinis consecrare voluerit. III. Plurima inveniuntur quorum memoriam deponere neq; utile neque pium est. Quis enim velit exuere cognitionem de Deo, à nativitate ita profunde menti humanę insculptam, ut quamvis sępius obscuretur, (quemadmodum fit ab ijs, de quibus loquitur Apostolus Rom. 1.21.) nullatenus tamen penitus obliterari ulla ratione queat. Imo quis existimet obliterari posse aut debere omnes primas veritates, omnibus hominibus, qui modo terminos intelligere possunt, æque exploratas. Si liceat homini, eas omnes, tanquam præjudicia sibi gravia & velut saburram aliquā inutilem abjicere, non solum miserandum in modum circumagetur & fluctuabit, verum etiam ambigere diu debebit circa honesta & turpia, atque ut in ijs nullum invenire poterit discrimen, sic eodem redibit, quomodo vitam suam instituat. IV. Nec hoc leve, aut prętereundum incommodum, quod hac ratione præpedi-

præpediatur omnis ulterior profectus. Nam si omnia debeant abjici, prima quoque principia, & certitudo eorum erit abjicienda: sed quid fiet, quando intellectus hoc ipsum lumen in se extinxit; sane nisi forinsecus aliquis aut Genius, aut mens assistens accesserit, ipse intellectus manebit similis sacculo Catulliano, qui aranearum plenus erat. Omnis quippe cognitio ut procedit è prioribus, tanquam principijs, ita tandem devenitur ad prima quędam principia, in se à priori indemonstrabilia, quæ ut ab intellectu cognoscuntur, simul ac termini modo ab eo apprehenduntur; ita non potest intellectus pariter primas hasce veritates dimittere ac deponere: eas enim si abjiciat, nihil omnino invenit & apprehendit, aut à quo possit incipere, aut ad quod tanquam primam regulam & amussim omnia à semet examinentur. Nec contrarium suadere potest ratio à simili desumpta: ut enim similia non sunt eadem, & argumenta ex hoc cognatorum loco petita magis serviunt illustrandæ, quam astruendæ indubitatæ & immutabili veritati; ita convenienter ad hanc similitudinem alicubi sic respondet vir quidā eximius: *Nulla hic similitudo. Nemo enim tam est stultus, ut si lapidem, aut tignum aliquid vitij contraxisse videat, è vestigio totam domum sibi evertendam putet, id enim si faciendum est,*

est, integræ tandem urbes evertendæ erunt, cum nulla sit domus in qua non indies aliquid labis deprehendatur: ita nec omnes continuo opiniones ex animo ejiciendæ, etiam veræ, quia ijs admistas aliquas falsas deprehendimus.

Caput Quintum.

Agnoscendam esse Grammaticam, à Scepticis jam olim controversam atque in dubium vocatam. Occurritur breviter eorum rationibus per quasdam generales responsiones.

Generalibus hisce pertractatis, deinceps nobis accedendum ad speciales disciplinas, circa quarum divisionem ut nolumus morosi atque scrupulosi esse, ita initium faciemus à Grammatica, quam Scepticorum gens, quantum in se, evertere laboravit. Atque dum hoc agimus insistemus pariter vestigijs Sexti Empirici, qui in lib. advers. Mathemat. ex ordine omnes disciplinas examinaturus, initium facit à Grammatica pro se investibulo cap. 3. hanc adferendo rationem: *Quandoquidem, ex sapientis Epicuri sententia, neque quærere neque dubitare licet absque anticipata notione, bene erit si ante omnia consideremus quid sit Grammatica*, &c. simulque se accingit ad evertendam Grammaticam,

ticam, sic tamen ut eam distinguat à Grammatistica, quam admittit ut publice utilem. Est vero Grammatistica legendi atque scribendi ars. nec sine ratione. ut enim ipse eo loco dicit, *medetur oblivioni*. in quem sensum quoque Lactantius lib. 3. cap. 14. *Discendæ istæ communes literæ propter usum legendi, quia in tanta rerum varietate, nec disci audiendo possunt omnia, nec memoria contineri.* Sed seposita Grammatistica, ut ad ipsam Grammaticam accedamus, eam Empiricus l. d. cap. 3. ex Dionysio Thrace describit, quod sit *experientia maxima ex parte eorum, quæ dicuntur apud poëtas & scriptores.* revera autem nihil aliud est, quam *ars bene loquendi*: in hoc distincta à Rhetorica, quod quemadmodũ hæc agit de sermonis ornatu, illa agat de sermonis puritate. Cui licet admodum infestus sit Sextus, tamen eam admittendam esse ex paucis his rationibus liquet. 1. Si nulla ars bene loquendi foret, sermo qua talis homini naturalis esse deberet; sed disciplinæ eum esse contra Platonem sufficienter ostendit Aristoteles in libel. de Interpret. cap. 1. astipulante ratione multiplici, cui plus tribuere convenit, quam soli authoritati. Sed quæcunque per disciplinam aliquam adquiruntur, & quorum ars datur, ea gradus perfectionis admittere posse consentaneum est. Ergo aut Grammatica non

erit agnoſcenda ars, aut etiam ad ſuum finem pervenire poterit. II. Grammaticæ, ut arti bene loquendi, ſi nihil tribuere conveniat, puer balbutiens & voces ſine conſtructione ulla producens, dici poterit perfecte loqui: nec refert, quod uſus ſecundum conſtructiones eundem pariter bene perfecteque loqui doceat, quum Grammatica ſecundum uſum & communiſſimum & caſtigatiſſimum nos loqui doceat: ſic ut non inconvenienter Dionyſius Thrax dixerit eandem quandam experientiam eſſe, probante hoc ipſo (quemadmodum jam patuit] Sexto. III. Grammaticæ ſi nihil tribuendum foret, nulli aut ſolœciſmi aut barbariſmi in ulla lingua notari poſſent, & vulgus æque cenſeretur perfectè loqui, atque illi qui in aliqua gente politiores ſunt, & ſi non per artem, ſaltem per experientiam [ad quam artem ſe componere modo dictum eſt] ſuum idioma quotidianum polierunt. At quis hoc dixerit? IV. Ipſi quoque Sceptici, qui, ut ex Sexto liquet, peculiares loquendi formulas frequentare & in uſu habere ſolent, fruſtra de ijs obſervandis, & alijs inculcandis laborarent; ſi non daretur ars quædam bene loquendi. Quamvis enim dicere poſſint quamq; diſciplinam proprios peculiareſque ſuos terminos habere, atque definitionem ſignificationum ijs

compe-

competentium, ab eadem pendere: Tamen neque illi loquendi termini, neque axiomata certis terminis constantia & comprehẽsa, commodum in ulla disciplina sensum admittere possunt, nisi antea Grammaticæ pręceptis, quod ad inflexionem terminorum & constructionem eorundem, satisfactum fuerit. v. Si audiendi forent hac in parte Sceptici, atque eliminanda esset Grammatica, pariter Orthographia, quę Grammaticæ pars, exterminari deberet, & consequenter ea proscripta, eodem rediret, quibuscunque literis aliquis in scribendo, certisque vocibus per literas exprimendis, uteretur. At quis sanæ mentis hoc unquam statuerit? VI. Denique, si non admittenda foret Grammatica, neque idioma alicujus populi, pro ratione certarum ætatum modo perfectius modo imperfectius censeri posset: siquidem Grammatica, attendendo eam ætatem, qua idioma alicujus gentis præ cæteris cultum tersumque fuit, illius ratione sua præcepta ordinare proponereque solet. Pauca hęc argumenta, si quis mentis exactiori trutina expendere diligentius instituerit, videre poterit, quam incommode, si non pariter per injuriam, Grammatica à Scepticis proscripta fuerit. Multa quidem argumenta conglobat Sextus, quo evertat disciplinam, pro qua hęc pauca duntaxat adduxi-

adduximus, interim haut difficile erit iis omnibus occurrere, ex paucis, quæ sequuntur, classibus responsorijs. I. Methodus qua disciplina aliqua traditur, censeri debet ex natura ipsius, nec omnes disciplinæ æque exacte ad leges methodi castigatissimę castigari possunt: sufficit Grammaticam Methodicam eatenus censeri, quatenus ea, circa quæ occupatur, suo modo methodice proponit. II. Literæ circa quæ, ut simplicissima vocum principia occupatur Grammatica, elementa vocantur, *quia vox omnis generatur ex iis primo, inque ea postremo resolvitur*, ut loquitur Plato in Cratylo: nec cavillationes Sexti, circa hanc ipsam denominationem literarum, pili faciendę sunt. III. Vocum quantitates non tam esse censendas secundum liquidas rationes, ut Sextus contendit, quam potius secundum usum & rationem pronunciandi, cuique genti proprium certissimum est, & firmari potest ipsius Scripturæ authoritate, notantis Ephraimitarum *Siboleth*, pro *Schibboleth*, Iud. 12. 6. originem duxisse non ab inconstantia pręceptorum Grammaticorum, aut ignorantia eorundem, sed blęsa Ephraimitarum lingua. IV. Nec propter hęc eadem, incerta redditur ipsa ars Grammatica; cum cuiq; linguæ propria serviat, nec unius linguæ Grammatica, ex Grammatica alterius censeri queat nisi

nisi quatenus aut inter illas linguas quędam affinitas intercedit, aut utriusque Grammaticæ secundum tractationis modum consentiunt. V. Genuinæ notæ Grammaticus nunquam rationi præ usu prærogativam concedit; sed ita omnia sua præcepta ordinat, ut nunquam à consuetudine inter plures, eosque politiores recepta, aberret. VI. Ejusdem consuetudinis Grammatica est observans, ratione quantitatis syllabarum, quam non ordinat secundum suum arbitrium; sed secundum praxin meliorum & castigatiorum poëtarum, qui ipsi ad usum quoque præ cæteris attenderunt. VII. Quemadmodum quęque disciplina terminos technologicos habet, sibi proprios, suæque naturæ convenientes, ita quoque Grammatica: quæ quando octo orationis partes proprijs quibusdam terminis distinguit, vult illas easdem partes esse classes vocum, non solum ratione significationis distinctarum, verum etiam terminatione, inflexioneque differentium. VIII. Nec refert quosdã Grammaticos aut non commode has ipsas partes orationis definivisse, aut etiam quadantenus confudisse: quum sufficiat esse classes doctrinæ gratia satis convenienter disparatas: nec conveniens sit aut errata Grammaticorum ipsi Grammaticę imputare, aut consequens sit propterea nullam distinctionem

nem intercedere inter Orationis partes, quod de paucis quibusdam vocibus controvertatur, ad quamnam orationis partem referri debeant. IX. Anomalia in partibus orationis frequens, nequaquam evertit analogiam. Ut enim similitudinem inter homines intercedentem neutiquam quidam monstrosi partus evertunt; ita neque putandum est, propterea in sermone nullam analogiam occurrere, quod eadem in aliquibus deficiat: sed potius, multo magis agnoscenda est, quod in multo pluribus sese prodat. X. Haut satis graphice vero personam Sceptici tuetur Sextus lib. I. advers. Mathem. cap. 10. quando pro anomalia atque analogia in utramque partem disputat; quum potius, si lineis suis inhærere voluisset, unam per alteram evertere debuisset. XI. Quę in vocibus analogia notatur, non authoritate unius alicujus authoris [ut perperam contendit Sextus l. d.] uti debet; sed consuetudine, non tam doctorum, quam potius vulgi, [quod tamen Grammatica, ut antea quoque patuit, secundum diversas ætates modo cultius, modo sordidius in loquendo observat] quoniam rationem in loquendo semper sequi præsumitur: unde etiam secundum Flaccum in Arte, penes illud

arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

adeo ut tum sapiens quoque eidem cedere debeat,

beat, quando in loquendo rationi penitus obloqui videtur. XII. Grammatica de orthographia non agit ex suo arbitratu, aut secundum solam rationem, sed rationem usui copulat, nunquam patiendo ut illa huic etiam hac in parte adversetur. A quibusdam Grammaticis secus si factum fuerit, haut quaquam fas est ipsi arti hoc imputare. XIII. Frustra valde est Sextus lib. 1. adv. Mathem. cap. 10. quando existimat ideo artem Grammaticam aboleri, quod *consuetudo & usus, quæ artem inducunt, non opus habeant arte.* siquidem primo Grammatica hanc consuetudinem, quæ variat, quantum in se ad ipsas rationis & artis lineas perpetuo non solum exigere, verum etiam castigare presumit. Deinde illius subsidio peregrinis, qui usum alicujus linguæ habere non possunt, per compendium consulitur: quorum sermo quoniam semper ad artis lineas est exactus, sæpe admirationi ipsis indigenis est, quorum idioma lapsu temporis vitiari atque à rationis artisque lineis declinare solet. Unde & accidit, ut, qui ex Grammatica linguam aliquam didicerunt, corrigere eos ipsos possint, quibus alias ea ipsa lingua vernacula esse solet. Contra quam ipse Sextus existimat, qui loco dicto sic loquitur: *Nam aliter quoque licet ostendere, quod ad Græce loquendum non opus habemus Grammatica.*

Nam

Nam in iis, qui conferuntur sermonibus, aut in aliquibus dictionibus offendentur multi, aut non offendentur. &, si offendantur quidem, non statim corrigent. quo fit ut ex iis, quæ in usu vitæ versantur, habeamus Græcum sermonem, non autem à Grammaticis. Sin autem non ægre ferunt, ex iis, quæ dicuntur, assentiuntur tanquam apertis & recte habentibus: & nos in eis persistemus. Quod dilemma nullo negotio ex superioribus dilui poteſt. Nam vulgus, quod ſecundum conſuetudinem ſæpe corrupte loquitur, ut errores in loquendo patienter valde ab alio, imo à ſe ipſo, committi fert; ita neque errantes, etiam ſi vellet, caſtigare poteſt. XIV. Atque hinc patet, quam bene cohæreant ea, quæ habet Sextus loco dicto: *Si optime*, inquit, *loqui dicimus Thracice, eum qui loquitur Thracice ut qui conſueverit, & maxime Romane, qui Romane conſuevit: ſequetur etiam eum loqui recte Græce, qui Græce loqui conſuevit, ſi ſequamur uſum ac conſuetudinem, non autem præceptionem.* Fallitur quippe graviſſime Scepticiſmi patronus, quando in quaque lingua, eum maxime culte & terſe loqui exiſtimat, qui præ cæteris convenienter conſuetudini loquitur. Hoc enim ſi valeret, nullum privilegium competeret iis qui diſerti in ſuo idiomate cenſentur, præ tunicato popello, eloquentiæque candidatus æque tuto imitari poſſet, hunc

possethunc, atque illos: ad hoc ratio non constitisset aut Ciceroni, aut Valerio Maximo circa judicium de Platone. Sic enim de eo Tullius lib. de Clar. Orat. *Quis uberior in dicendo, Platone? Iovem sic, ut ajunt Pqilosophi, si Græce loquatur, loqui.* Valerius vero lib. 8. cap. 7. de eodem: *Omnium mortalium sapientissimus habitus, eo quidem usque, ut si ipse Iupiter cælo descendisset, nec elegantiore nec beatiore facundia usurus videretur.* Falsus iterum fuisset Cicero, quando modo Xenophontis *sermonem melle dulciorem*, modo *molle illius orationis genus*, & denique *Musas quasi voce ejusdem locutas* celebrat, in Orat. & in Bruto. Denique minime ratio constitisset Fabio Quintiliano, quando lib. 10 cap. 1. hoc elogium de disertissimo Romuli nepotum proponit: *Apud posteros id consecutus, ut Cicero jam non hominis, sed eloquentiæ nomen habeatur.* XV. Falsus pariter idem Sextus est, quando in loquendo præsentis perpetuo consuetudinis haberi vult rationem: ut enim hoc facile concesserim (quemadmodum ex antecedentibus jam liquet) si ipse loquendi usus ad rationis amussim sit exactus; ita declinante eo à ratione, quantum fieri potest, resistendum, & non cedendum, nisi jam prævalido ipso usu contra rationem: quo tamen in casu alia ratio locutionis, alia vero scriptionis est. quamvis enim in lo-

quendo utendum perpetuo sit verbis præsentibus, inter scribendum tamen præterita ad optimam consuetudinem duce Grammatica convenientissime adhibentur. Quomodo V. C. plurimi ex scriptoribus Latinis labente cum Romano imperio ipsa lingua, quam scrupulose tamen sibi caverunt à seculi nævis, & in hoc toti fuerunt, ut uterentur castigatioris ævi locutione.

CAPUT SEXTUM.

De *arte historica*, *ejusque certitudine*, *adversus Sextum Empiricum*.

POst Grammaticam impugnare instituit artem historicam Sextus Empiricus lib. adversf. *Mathemat.* cap. 12. præsupponitque ex sententia Asclepiadis, Dionysij Halicarnassensis & Taurisci, Cratetis auditoris, ipsam artem historicam ad Grammaticam pertinere, ex quorum mente ut quam plurima adducit, varias insuper proponendo Grammaticæ divisiones subdivisionesque, sic concludit historicam nullatenus artem censeri posse, aut ei assignari aliquam methodum, quod tota Grammatica subsidio tractationis methodicę destituatur, atque partis eadem debeat esse ratio, quę totius

totius: ne quid dicam de ſpecialibus argumentis, quibus deinceps per ſpeciales claſſes reſponſorias haut difficulter occurri poterit. Antequam Hiſtoriæ certitudinem aſſerere & vindicare inſtituimus, omnino diſtinguere convenit inter hiſtoricam quatenus eſt ars quædam, præcepta tradens, res geſtas ex rei veritate ordine atque methodice explicandi, atque eandem quatenus uſui Grammaticorum ſervit, quorum eruditio cum non cenſeretur eſſe perfecta, niſi quatenus ſe extenderet quoque ad explicationem verarum atque falſarum hiſtoriarum, factum eſt ut hiſtorica, quæ alias eſt ars diſtincta, cœperit ſuccenturiari ipſi Grammaticæ. Quod cognoſcere eſt vel ex ipſis Sexti Empirici verbis, quibus cum ex Aſclepiadis libro de arte Grammatica retuliſſet, triplicem eſſe hiſtoriam, circa quam Grammatice occupetur; veram, falſam, & quaſi veram: de vera ita ſcribit: *vera autem tres rurſus ſunt partes. Nam alia quidem verſatur in deſcribendis perſonis deorum & heroum, & virorum illuſtrium: alia autem in locis & temporibus: alia in actionibus.* Falſæ ſpeciem eſſe dicit genealogias Deorum, quaſi vero exemplum facit comœdias & mimos. Mox veræ ita concludit: *Atque quod Grammaticæ quidem partem velint eſſe hiſtoricam, ex his eſt perſpicuum.* Eſſe vero artem hiſtoricam

admittendam, contra quam Scepticorum filiis placuit, & post eos quoque Iacobo Zabarellæ Philosopho eximio in libris, quos de Natura Logicæ scripsit, probant pauca sequentia argumenta. I. In qua scriptione pro diversa tractandi ratione aliquis verè aut laudem aut vituperium referre potest, circa eam ars quædam agnosci debet, quæ sequestrato vituperio, alicui solam laudem procuret. Sed hoc de scriptione historica agnosci debet. Major propositio adeo certa est, ut de illa nemo ambigere possit. Nec de minore dubitare possunt, quicunque unquam defœcato judicio, diversos, qua antiquos, qua recentiores historicos inter se conferre instituerunt, noruntque quæ differentia intercedat inter Pontificum Maximorum rudes inconditosque annales, & historias qua Græcas, qua Latinas, à summis scriptoribus stylo elegantissimo adornatas. II. Circa quam scriptionem Methodus arbitraria, à prudentia maxime commendabilis, observatur, circa eandem pariter versari quędam ars debet, ostendens quomodo ejusmodi methodo sua ratio constare ubique debeat. Quid vero certius, quam ejusmodi methodum, (gnarum iis est, qui in historicorum lectione non sunt peregrini) circa historias, diversa ratione tractari solitas, diversimode ex prudentiæ præscripto

ſcripto applicari. III. Cujus ſcriptionis partes ſecundum artis regulas dirigi ordinarique poſſunt. ea ipſa ſecundum ſe tota pariter ab arte ordinari poteſt. Atqui quæque partes hiſtoricæ ſcriptionis ad ſpeciales artis regulas examinari poſſunt. Ergo. Antecedanea propoſitio adeo certa eſt, ut neutiquam fas ſit de eadem ambigere. Quum enim ipſa ars ſit ſyſtema quoddam, ex ſingulis particulis integrum corpus conflari certum eſt. pariter veritati conſentanea eſt Aſſumptio: quis enim adeo hoſpes, qui neſciat in deſcriptione hiſtorica alicujus rei, particularis quam maxime, ſedulo attendendum eſſe, ne illud quod prius geſtum eſt, tanquam poſterius referatur, aut vice verſa. Atqui univerſa Methodi, ſive Ordinis ratio in hoc conſiſtit, ut conſervetur differentia inter prius atque poſterius. IV. Si datur memoria artificialis, pariter quædam ars hiſtorica agnoſci debet. Sequelę ratio inde elucet, quod hiſtorię ſubſidio non ſolum hominum mortalium memoriæ, immortalitati quaſi conſecrentur; ſed quam maxime ab interitu ea vindicentur, quæ alias vix ultra unius viri ætatem durare poſſe videntur. Adverſarijs argumentis haut difficulter quis occurret, ſi modo ſequentia diligenter attenderit. I. Adverſus Zabarellam, Ariſtotelis, Philoſophi licet ſum-

summi, authoritati plus æquo addictum, notandum, disciplinas, secundum propriam suam idolem considerandas, nequicquam æstimandas esse ex unius illius sensu. Do lubens, Aristotelem historicam non tractasse ut artem; sed, an proinde desinit esse quod est, aut quicquam decedit genuinæ ejusdem naturæ. II. Neque verum, omnes Grammaticæ partes methodice tradi, neque universas & singulas methodice tractandas esse. Distinctione hic omnino opus; vel enim partes Grammaticæ occupantur circa præcepta, vel circa exegesin. Illæ astrictæ sunt legibus methodi, non pariter hæ. III. Neutiquam sequitur, propterea Grammaticæ officium esse docere, quomodo scribenda sit historia, quia ipsa docet quomodo historici sint explicandi. Alias omnes illas disciplinas Grammatica ordinare deberet, quibus servit pro explicandis illis conceptibus, quos alijs explicare laborant. At quam absonum hoc? IV. Dato, quosdam jam olim sine Methodi lege historiam scripsisse, non tamen inde sequitur, negandam esse artem historicam: nam & vulgus suum sermonem non exigit ad Methodi leges, & tamen (ut ex superiori capite patet) agnoscenda Grammatica, à qua idem ille sermo ordinetur. VI. Distinguere omnino convenit inter ipsam historiam ut scriptam & plene tractatam, artemque

temque ipsam secundum quam scribi tractariq; debet. Ipsa historia non est ars, qua talis, nec tamen propterea historica, jam antea quoque distincta ab ipsa historia, ars esse desinit. VII. Verum quidem est illud Philosophi lib. I. Post. Analyt. cap. 3. *Impossibile est infinita animo percurrere*: nec tamen propterea valet Sexti ratiocinium, quo colligit nullam esse agnoscendam artem historicam, quod ipsa historia occupetur circa singularia, quæ infinita sunt: siquidem hic distinguere omnino convenit inter singularia seorsum atque distincte, & quasi ab alijs abstracte, considerata, & eadem universim, seu simul scripta. Valeret Empirici argumentum, si historia omnia singularia conjunctim, sive ut universa, sibi tractanda proponeret, sic enim spectata singularia si non sunt infinita, saltem considerantur quasi infinita: sed ex pluribus singularibus quædam seligit, unum pluräve sibi proponendo, quæ consideret, suoque modo pertractet. VIII. Quamvis agnoscere omnino conveniat historiam Mythologicam, non tamen propterea evanescit ars historica, historiam in veri consideratione occupatam ordinans. nam ut definit ens reale esse illud, quod est; propterea quod ens rationis ab intellectu secundum similitudinem entis realis effigietur ac concipiatur: ita neque historię in

vera narratione occupatæ pretium diminuitur ex eo, quod ad informandum commodius intellectum, quędam narrentur ut re vera gesta, quibus tamen nihil aliud veri subest, quam quod ab ipso intellectu iisdem inesse fingitur. IX. Nec obstat, quo minus ipsa historia Mythologica, secundum lineamenta artis historicæ ordinetur: nam, si ens rationis à mente factum secundum ens reale, spectatumque ad similitudinem ejusdem, tractatur eodem modo ut ens reale: cur non pari ratione historia Mythologica eodem modo tractari potest, atque historia genuina & proprie sic dicta? X. Dato, ut ex antecedentibus liquet, historiam occupari circa singularia, non obstat tamen, quo minus ea ipsa ab arte, quæ est habitus intellectualis practicus, ordinari queat. Nam tractatio, quæ circa singularia instituitur, æque subjecta est Methodi legibus, atque ea ipsa quę universalia concernit. Nec contrarium suadet Philosophus lib. I. Phys. tex. 49. quo loco quando dicit rationem esse universalium, sensum vero singularium; accipiendum hoc est secundum sensum oppositum: quasi dicere vellet Philosophus, sensus est singularium, ita ut non sit universalium: quæ universalia sic ab intellectu solo cognoscuntur, ut pariter idem ille intellectus cognoscat singularia. Nam cum intel-

intellectus cognoscat universale per abstractionem à singulari, quomodo idem intellectus universale cognoscere poterit, nisi pariter cognoscendo ipsum singulare, à quo abstrahitur. *Denique* non obstat quoque quod vulgo dicitur *singularia ab arte remota esse*, ac proinde non posse admitti artem aliquam historicam, propterea quod historia solis singularibus inhæreat atque immoretur: nam quantum ad vulgatum axioma, ut illud procedit theoretice, sic neutiquam ratione praxios, sive secundum usum artis admitti potest. Ars historica non magis hoc quam illud singulare respiciens, præcepta tradit cujuscunque historiæ tractationi servientia, quę tamen præcepta in exercitio ipsius artis sic applicantur uni alicui materiæ singulari, ut pariter alij neque applicentur, neque applicari queant.

CAPUT SEPTIMUM.

Quantum poësi sit tribuendum: ubi simul occurritur Sexti Empirici aliorumque argumentis adversus eam.

POst artem historicam dein expendere convenit Poëticam, quam ut ad Grammaticam tanquam surculum ad suum ramum, refert Sextus; ita

tus; ita non inconvenienter proximum hoc caput eidem consecraverimus. Quamvis vero Pyrrho, Scepticæ familiæ ductor, fatente ipso Sexto Empirico, in tanto pretio habuerit Homerum, ut eum non solum legerit, verum etiam non exiguam sapientiæ suę partem eidem acceptam referre debuerit; excusare tamen quæsitis quibusdam coloribus hoc studet idem Sextus, ac capite tertio decimo adversus Mathematicos in eo totus est, ut non solum artem Poëticam, incertam eam reddendo, quasi enervet, verum etiam ipsi Poësi, quicquid etiam existimationis eidem superesse apud alios posset, contemptum, si non invidiam quoq; procurret. Poëtis, præter hunc Sceptices doctorem, maledixerunt plures, speciatim Plato in Phędro, & lib. 2. de Rep. ubi ne quidem locum ijsdem in sua Republ. relinquit: cujus vestigijs ex antiquis Ecclesiæ Doctoribus institerunt Hieronymus Epist. ad Damasum, & Augustinus lib. 2. de Civit. Dei cap. 14. ac lib. 18. cap. 14. Omnibus ut occurri possit, atque ut tam poësis, quam ipsa ars Poëtica in suo statu sint: convenienter admodum Poësin adumbrasse mihi videtur Maximus Tyrius Orat. 29. cum eam vocaret *Philosophiam, tempore vetustam, consonantiam metricam, eamque argumento fabulosam.* nam quamvis poëta numeros suos aptare

quoque

quoque queat veræ narrationi; eidem tamen proprium est, veris, non solum ad ornatum, verum etiam ut melius persuadeat, fabulas & figmenta adjicere, haud aliter atque pictores, quo colores, emortuos alias, exuscitent, imaginibus castigatissimis umbras obducere consueverunt. Ut vero distincta est historia ab historica; quemadmodum ex superiori capite liquet: sic pariter distinguere convenit inter poësin, & artem eandem dirigentem. Laborat quidem Sextus hanc omni certitudine exuere, at ęque feliciter hoc agit, atque circa artem historicam laboravit, uti liquebit deinceps ex illis solutionum fontibus, quos tum illius, tum aliorum argumentis opponemus. Esse vero admittendam artem poëticam, (de qua pręter ipsum Aristotelem & Horatium ex antiquis, post Hieronymũ Vidam opus judiciosissimum pretijque quantivis Julius Cęsar Scaliger scripsit) præter alia, quę adduci hic possent, argumenta; abunde suadent duæ subsequentes rationes. 1. Quod secundum certas regulas, aut diligentius aut negligentius observatas, modo majorem modo minorem laudem meretur, illud ab arte certa dirigatur, necessum est. Sed verum hoc de poësi esse, nullus omnino est, qui ambigere queat. Si Scepticus dicat nunquam sic ullum poëma ad artis regulas componi posse, quin

se, quin sexcenta occurrant, quæ in eodem argui queant: tantum evicerit, aut non occurrere ullum hominem, qui omnes artis numeros præ ingenij sui imbecillitate explere potuerit, aut arti, agnoscendę quatenus hactenus à cultoribus suis tradita fuit, multa adhuc deesse, quæ ad complementum ejusdem ulterius desiderari possint. 11. Disciplina omnium antiquissima, & ab omnibus nationibus exculta, cum singulari & admirando effectu, non potest plane vana, & omni certitudine destituta censeri. At verum hoc de poëtica arte. Consequentiæ ratio evidentissima est. Quis enim illud quod ab immemoriali ævo, non politioribus solum gentibus, sed ipsis quoque barbaris nationibus placuit, & non solum placuit, verum etiam apud cujuscunque ordinis homines singularem ad persuadendum vim habuit, ausit arguere, tanquam inutile non solum studij genus, sed omni quoque certitudine destitutum. At poësin singularem ab antiquitate commendationem mereri, quis est qui ignoret? Nam, ut hoc loco mittam, quod Tatianus Syrus, vir quidem doctissimus, sed parum in rebus divinis constans, scribit in eo libro, quo ostendit Græcos artes & disciplinas à Barbaris inventas colendo perfectiores reddidisse: illud certissimum, longe ante solutam orationem Poëticam ex-

eam extitisse, excultamque fuisse. Cujus rei evidentissimum illud est argumentum, quod qui primi solutam orationem invenere, Cadmus scil. Milesius, & Argivus Acusilaus, non multo ante illa tempora floruerint, quibus Xerxes in Græciam descendisse fertur, ut prçter Flavium Josephum, & Eusebium, testis est Eustathius in Homerum: ante quos longe ante claruerant Orpheus, Musæus, Linus, Homerus, alijque. Quod dico, calculo suo probant quatuor omni exceptione majores testes. Ex quibus primus Strabo lib. 1. Geograph. sic loquitur: *Primo omnium poëticus apparatus in medium prodijt, approbationemque meruit: post eum imitantes, mensura dissoluta, reliquis poëticis conservatis, sua conscripserunt Cadmus, Pherecydes, atque Hecatæus: deinde posteriores subinde aliquid tale subtrahentes, orationem ad hanc, quæ nunc usurpatur, formam deduxerunt, veluti de sublimi quodam statu: perinde ac si quis diceret, Comœdiam esse à tragœdia procreatam, hujus sublimitate depressa usque ad eam formam, quæ nunc prorsa vocatur orationi similis. Iam quod veteres vocabulo canendi pro voce dicendi usi sunt, hoc ipsum testatum facit, fontem & principium orationis artificiosæ atque rhetoricæ fuisse poëticam.* Secundus testis est Maximus Tyrius, qui ita Dissert. 29. *Sicut*, inquit, *antiqua illa victu suo simplici facilius arti locum relinquebant,*

quebant, quæ postea secuta sunt varietate medicinæ opus habuerunt corpora: ita & animi olim simplicitas aut, ut hi homines dicerent, ruditas, Philosophiam requirebat Musicam, magisque lenem: quæ fabularum eos jucunditate, non aliter quam alumnos suos nutricula, duceret ac tractaret. Mox processu temporis una cum ætate facta acutior, veterique illa simplicitate discussa, diffidens penitus ac vafra, in fabulas inquirere cœpit, nec amplius obscuritatem illam ferre. Tertio loco commemorandus Lactantius, cujus non solum hæc verba sunt lib. 7. Divin. Instit. cap. 22. *Poëtæ sunt multo antiquiores quam historici, & Oratores, & cætera scriptorum genera:* verum etiam in eodem opere lib. 5. cap. 5. sic loquitur: *Nunc reddenda est de justicia proposita disputatio, quæ aut ipsa summa virtus, aut fons est ipsa virtutis: quam non modo Philosophi quæsierunt, sed & poëtæ quoque, qui & priores multo fuerunt, & ante natum Philosophiæ nomen pro sapientibus habebantur.* His quarto loco jungendus Isidorus ex lib. 1. Originum: *Præterea*, inquit, *sciendum tam apud Græcos, quam apud Latinos longe antiquiorem fuiße curam carminum, quam prosæ. Omnia enim prius versibus condebantur, prosæ autem studium sero viguit. Primus apud Græcos Pherecides Syrus soluta oratione scripsit, apud Romanos autem Appius Cæcus adversus Pyrrhum solutam orationem primus exeruit.* At quorsum in testimonijs

moniјs cumulandis occupor, concernentibus poëtas Græcos, eorumque ratione, prærogativam præ omnibus scriptoribus ejusdem gentis? quum antiquissimus scriptorum omnium Moses, eique [secundum accuratiores Chronologos] coætaneus Jobus, metro quoque inter scribendum usi fuerint. Et quidem de Mose sic Josephus lib. 2. Antiq. Judaic. cap. ult. *Et Moses oden in Deum (encomiumque ac gratiarum actionem in Deum continentem,* puta Canticum quod occurrit Exod. cap. 15.) *hexametro versu composuit.* ac lib. 4. cap. ult. de eodem: *Deinde poëma hexametrum iјs recitavit: quod in sacro libro reliquit.* respicit vero illud, quod legitur Deuter. cap. 32. Item Euseb. lib. 11. de Præpar. Evang. cap. 3. *Sunt etiam apud Ebræos poëmata metrica, ut magna Mosis Ode, & Davidis Psalmus centesimus decimus octavus.* De Jobo sic Hieronymus tom. 3. epist. ad Paulinum: *Prosa incipit: versu labitur: pedestri sermone finitur.* De utroque vero qua Mose, qua Jobo, Isidorus lib. 1. Origin. cap. 18. occasione carminis heroici: *Omnibus* inquit, *quoque metris prius est. Hoc primum Moses in cantico Deuteronomiј, longe ante Pherecydem & Homerum cecinisse probatur. Unde & apparet antiquius fuisse apud Hebræos studium carminum, quam apud Gentiles. Siquidem & Iob, Mosi temporibus adæquatus, hexametro versu, dactylo spondæoque decurrit.*

decurrit. Sed cum antiquissimi hi Scriptores sacri, inter scribendum, à Spiritu Sancto [qui illis dux in omnem veritatem fuit] directi agitatique fuerint; quis dubitet, [quicquid Scepticis videatur] poësin, quæ ipsum Spiritum Sanctum authorem agnoscit, tanquam utile Dei donum agnoscere? Cujus pretium dein commendat quoque unanimis omnium gentium consensus, remotissimis Afris, & Americanis gentibus plerisque, ab omni licet cultu literisque, nedum humanioribus disciplinis, alienissimis, modulata oratione majorum suorum res præclare gestas decantantibus. Oggannient licet Sceptici; sola poësios efficacia abunde eos arguit: de qua cùm ex re sit consulere Platonicum Philosophum sui nominis, Maximum Tyrium scil. in dissertatione jam antea ad suffragium vocata, plura huc pertinentia non adfero. Hoc unum notetur, ex præscripto ipsius Platonis ibi loqui & Philosophari Tyrium: ille enim expresse in Phædro, Musicæ [quæ nihil aliud quam prisca illa poësis, ac proinde perfectissima eloquentia est] ac Gymnasticæ, si modo recte exerceantur, atq; pulcherrima, qualem ipse describit, moderatione temperentur, non solum uniuscujusque nostrum, sed totius reip. salutem attribuit. Nec tanti ea sunt, quę in contrarium adferuntur à Sexto: ad quę

diluenda, præter ea, quæ jam antea superiori libro in genere, & præcedentibus hujus libri capitibus in specie notata sunt, [convenienter enim hic applicari possunt] sequentia notentur. I. Ignorantia Grammaticorum multoties prodita circa interpretationem poëtarum, nequicquam aut arti poëticæ, aut ipsius poësios existimationi detrahere potest: haut magis atque Scepticæ Philosophiæ pretium ex eo minuitur, quod pauci admodum terminos, & modum procedendi eidem peculiarem intelligant. II. Dissensus poëtarum [ad quem tamen antea in genere responsum fuit] præter rationem à Sexto in præjudicium ipsius artis urgetur: cum opinionum varietas diversos solum circa homines ratione alicujus disciplinæ profectus arguat, neutiquam vero sublestæ notæ ipsam disciplinam esse prodat. III. Ut cuique poëtæ sua competit libertas, sic perpetuo respicere convenit scopum, ob quem hoc illudve finxerit; quem si quis in quovis poëta distinctius exploret, variæ contradictiones tolli poterunt, liquebitque sæpe apparentias contradictionum apud imperitos verarum contradictionum loco censeri. IV. Frustra vero est Sextus, quando poësi detractum cupit propterea, quod poëtæ, quicquid lubitum fuerit, canant. nam ut ipsi falli possint instar pictorum, qui sym-

metrias atque umbras in suis tabulis convenienter observare atque dimetiri non sciunt, præ artis imperitia: ita poëta artis suæ peritus nullam materiam tractat, quam quę oblectando aliquid quod honestum persuadeat. V. Qui versus Fescenninos scribunt quamvis poëtæ boni censeri queant, non pariter tamen habendi sunt boni viri, quod per lascivos suos versus bonos mores corrumpere studeant. Utque nihil arti Medicæ per quosdam Medicos aut philtra parantes, aut venenata pocula miscentes, decedit; ita neque per hos artis Poëticæ mangones quicquam detrahi potest pretio atque existimationi artis qua utilissimæ, qua jucundissimæ. V. Furor poëticus, [de quo sic Plato in Phædro: *Quisquis sine furore fores poëticas pepulit, persuasus, quod arte sola poëta possit evadere; is conatus sui irritus, & item poësis ejus evanescit*] nihil aliud est quam ingenij sublimioris felicitas: qua cum pollere magis poëta debeat, quam arte instructus esse, furorem [qui nihil aliud quam naturæ instinctus est] viri sapientes jam olim in poëta desiderarunt. Verum quippe perpetuo de poëtis illud Tullij Orat. pro Arch. poëta: *Etiam illud adjungo sæpius ad laudem, atque virtutem, naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam.* VI. Nec tamen aliquid decedit arti poëticæ ex eo, quod primas obtineat

neat natura, ac plus deferendum sit felicitati ingenij, quam institutioni, sive præceptis. namque cogitandum perpetim illud Horatij, ex arte Poëtica:

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid possit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & conjurat amice.

Quamvis enim haut præter rationem Bacchus apud Aristophanem in Ranis fœcundum poëtam requirat, qui è proprio suo thesauro quidvis proferre queat; interim si huic venæ ubertati moderatrix ars accesserit, tum intra terminos sese continebit, tum etiam ordinate perpetuo fluet, non vero impetuose ruet. Atque ut hęc dicta sufficiunt, pro vindicanda arte poëtica; ita nequicquam derogari potest existimationi ipsius poësios, sive per Platonis, sive per Hieronymi authoritates. nam quantum ad Platonem, non ipsam poësin censet eliminandam esse, sed loco jam antea citato, sive lib. 2. de Rep. contendit quosdam duntaxat poëtas *expellendos esse propter flagitia & scelera quæ Dijs affingunt.* quomodo Socrates lib. 10. de Repub. postquam multa in poëtas dixit, tandem justa sententia litem dirimit, pronunciando secundum bonos poëtas, quos retinendos existimat, quod carmina illorum tum fortitudinem tum castitatem animo ingenerare queant. Nam

haud omnibus in universum poëtis bellum indictum fuisse à Platone, ex ejusdem Cratylo patet, ubi philosophos sophistasque irridens, consulit ut poëtę adeantur, virtutisq; ab ijsdem ratio exposcatur. Quid, quod Plato familiarissimus fuit Euripidi Tragico, quem ab eo quoque in scribendo adjutum fuisse perhibetur: cumque Antimachus occupatus in recitandis suis poëmatibus ab omnibus auditoribus desereretur, unus illi instar omnium fuit: ne jam dicam Homerum, quem pręter alios poetas toties ad suffragium vocat, in Jone, hoc ab eodē elogio condecorari, quod sit *optimus & divinus poëta.* Quod ad Hieronymum, fateor quidem poëtas, aut verius eorum fabulas ab eo vocari *dæmonum pabulum*, verum haud alio sensu, quam quatenus eorum figmenta, eaque, quę ab ijsdem fabulosè dicta & scripta sunt, tanquam veræ de Deo divinisque rebus sententię apprehenduntur: alias quid fiet Justino Martyri, Eusebio, Origeni, Athanagorę, Clementi Alexandrino, atque Lactantio, qui quando cum Gentilibus disputant, passim poëtas ad suffragia vocant; maxime quid fiet Chrysostomo, qui perhibetur Aristophanem perpetuo pulvino suo suppositum habuisse, atque ex Attico illo scurra divinę eloquentiæ theatrum erexisse.

CAPUT OCTAVUM.

Rhetoricæ existimatio vindicatur adversus varias Sexti Empirici objectiones.

A Poetica dein Sextus nos deducit ad Rhetoricam, cui non minus infestus est, atque aliis disciplinis, quas adversus ejusdem cavillationes hactenus asseruimus: &, ut liqueat, quam hoc eidem serium sit, cap. 14. adversus Mathematicos, quam plurimas proponit rationes, quibus non solum disciplinæ hujus existimationem laborat deterere, sed eandem penitus quoque subvertere. Ut ordine progrediamur, atque omnia huc pertinentia, distincte proponere liceat, initio despiciendum quid per Rhetoricam conveniat intelligere. Quam laborarint jam olim viri summi circa ejusdem definitiones, verumque finem, illi solum ignorare possunt, qui à cultura humanitatis per omnia alieni sunt. nolo vero aliorum, sive antiquorum, sive recentiorum definitiones aut proponere, aut propositas examinare: pro instituti præsentis ratione Rhetorica agnosci debet facultas, quæ subsidio peculiaris aut loquendi aut scribendi modi, ordinati secundum certum animi affectum, tum artificis, tum auditoris, auditori illud laborat persuadere, quod artifici dicen-

ci dicendi præsidijs instructo jam antea persuasum est, aut saltem persuasum esse debet. De sufficientia hujus definitionis nihil dico, quum ex subsequentibus liquere possit, eam convenientem esse. Quo vero certitudo hujus ipsius artis liquido demonstrari queat, prænotandum, non illam solum orationem censendam esse exactam ad Rhetoricæ leges, quæ dicendi præceptis, vulgo à Rhetorum filijs tradi solitis, respondet; sed, eam quoque quæ licet non respondeat ordinarijs præceptis, sufficiat tamen secundum regulas ordinarias ei, qui eo modo dicit idoneè ad persuadendum. quod existimandum non solum de Demade, qui ex nauta orator erat factus, teste Suida: unde Cicero in Oratore dixit, *eum nauticos sales in forum transtulisse*: verum etiam de oratione Abigaelis 1. Sam. cap. 25. cujus artificium, & structuram ad persuadendum ordinatam non semel sum miratus; itemque de oratione, qua ad eundem Davidem utebatur cata illa mulier, quam pro reductione Absalonis subornarat Joabus, quemadmodum liquet ex lib. 2. Sam. cap. 14. quod enim Plinius lib. 6. epist. dicit: *Video multos parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent, agendo consecutos*: hoc ita accipiendum est, per illam diuturniorem consuetudinem, secundum quam in agendo illi, de quibus loquitur, occupati fue-

pati fuerunt, habitum aliquem ingenitum fuisse, qui cum ordinatus sit ad operationem aliquam, quis alio nomine quam artis, eundem cohonestet? ut enim primi quique in quocunque genere artifices, non per disciplinam aliquam, (neque enim invenerunt praeceptores ante se] sed per crebros actus, paulatim magis atque magis castigatos, sibi habitum, artemque compararunt; ita secula praecedentia non solum aquilas tulerunt, sed omni tempore inveniri potuerunt tam felicia ingenia, quae per se idem praestarent, quod primi artium inventores feliciter praestiterunt. Hisce praemissis, paucae quae sequuntur rationes, sufficient pro asserenda arte Rhetorica. I. Si datur Grammatica, agnoscenda quoque est Rhetorica. Sed Grammaticam dari jam antea liquidis, iisque indubitatis argumentis probatum fuit. Ratio consequentię est haec: Quoniam si secundum artis regulas quotidianus sermo ordinari potest, quo quotidie utimur, multo magis probabile est secundum artis regulas eum sermonem ordinari posse, quo subinde duntaxat, atq; in concionibus, ad hoc illudque persuadendum utimur. quae enim extraordinario fiunt, multo magis ab arte dirigi ordinarique debent, quam ea quae quotidiana sunt? Vix ars aliqua requiritur, secundum quam homo

 sua

suas vestes induat, disciplina tamen opus est, &, per disciplinam acquiri solita arte, ad hoc ut tales formet literas & lineas, quarum subsidio alijs mentis suæ conceptus interpretari atque explicare queat. II. Per quod, tanquam possessionem propriam, studio & labore acquisitam unus homo ab altero vere distinguitur, illud agnoscendum dari tanquam principium vere distinguens, nec refragari quis potest, aut ambigere, quin illud ipsum detur. At per Rhetoricam, artemque dicendi unus homo ab altero distinguitur. Ergo. De majoris propositionis veritate, si diligenter expendatur, nullus ambigere potest. De minori vero sic Cassiodorus lib. 1. Var. ep. in Præf. *Loqui nobis communiter datum est: ornatus est, qui discernit indoctos.* & prolixius Isocrates *in Panegyr.* In alijs, *inquit*, actionibus eæ sunt fortunæ perturbationes, ut sæpenumero & prudentes votorum inopes fiant: & stolidi successus prosperos habeant: Orationis autem præclaræ artificiosæque facultas & stupidis negata, & prudentis animi munus peculiare est: atque etiam ei, qui vel eruditi vel indocti perhibentur, hac re inter se potissimum differunt: & ab ineunte ætate liberaliter educati, nec ex fortitudine, nec ex opibus, nec alijs id genus bonis agnoscuntur, sed ex oratione potissimum perspiciuntur: eaque insti-

que institutionis cujusque nostrum signum est certissimum & evidentissimum. *Hæc ille.* III. Quicquid singularem vim & efficaciam habet ad movendos hominum animos, eosque, incitandos ad honesti studium, aut aliud quid preclari tentandum: Illud agnosci debet tanquam disciplina utilis societati humanæ; cui dum agnoscitur inservire, consequens pariter est eandem dari. Atqui hoc verum est de facultate oratoria, consideranda secundum eas limitationes atque differentias, quas initio proposuimus. Major propositio ne quidem in dubium vocari potest. Pro minoris autem confirmatione, quæ non rationes, experimenta, & testimonia adferri possent? Ex testium nubibus suffecerit unus Tullius Romanorum oratorum princeps, de quo sic Plin. lib. 7. Nat. hist. cap. 30. *Te dicente, legem agrariam, hoc est, alimenta sua, abdicaverunt tribus: te suadente, Roscio Theatralis autores legis ignoverunt, notatasque de discrimine sedes æquo animo tulerunt: te orante, proscriptorum liberos, honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tuum M. Antonium proscripsit. Salve primus omnium parens patriæ appellate, Latiarumque literarum parens; atque (ut dictator Cæsar, hostis quondam tuus, de te scripsit) omnium triumphorum lauream adepte majorem: quanto plus est ingenij Romani terminos in tantum promovisse,*

 visse,

visse, quam Imperij. IV. Cujus artis pręceptis inter scribendum usi fuerunt ipsi Spiritus Sancti amanuenses Prophetę & Apostoli; illa ipsa ars agnosci debet tanquam utilis: & eo ipso, dum talis agnoscitur, patet eam dari. nam quod non datur, ne quidem utile esse potest. Major iterum in confesso erit, si non apud Scepticos, quos parum curare convenit, saltem apud Scripturæ filios, quorum major habenda ratio. Ne singulos Prophetas & Apostolos, quod fieri posset, sollicitem, aliquos solum speciminis gratia adducam, incipiendo à Mose, de quo non solum Stephanus in sua concione Act. 7. v. 22. testatur, *quod fuerit potens dictis & factis:* Sed cui Longinus in libello de sublimi charactere dicendi, hoc etiam elogium perhibet: *Judæorum ille Legislator non fuit vir de trivio, qui numinis virtutem pro dignitate cognovit, & verbis explicavit.* Quid de Isaja dicam, qui jure merito à Chrysostomo Hom. 8. in Genes. *Propheta vocalissimus*, & Hom. 40. in 1. ad Corinth. *magniloquentissimus* vocatur. Jeremiæ quoque artificium Rhetoricum plane subduci nequit, amplector siquidem de eo testimonium Hieronymi in procem. lib. 6. Comm. in eum: *quantum*, inquit, *in verbis simplex videtur & facilis, tantum in majestate sensuum profundissimus est.* De alijs Veteris testamenti Scriptoribus ne dicam, ex ijs,

ex ijs, qui pertinent ad N.T. solum Petrum & Paulum Apostolos adduxisse suffecerit. Quod ad illum, quanta vis eloquentiæ ejusdem, qui primis concionibus tot millia Hierosolymis, non tam loquendo, quam fulminando perculit, atque prostravit, ut legere est Act. 2. & 4. quam insignis vero in hoc majestas atque ubertas, qui Lystris (vide Act. 14.) ob eloquentiam habitus est alter Mercurius, qui antistes ac Deus eloquentiæ civibus illius urbis colebatur? quem totius orbis terrarum disertissimum appellat Joannes Chrysostomus Serm. in 12. Apost. & cujus copiam & facultatem dicendi, Hieronym. Apol. advers. Rufin. & ep. ad Algas. itemque Augustinus lib. 4. de doctr. Christ. cap. 6. ipsi judices optimi, demirantur ac venerantur? Quantum ad argumenta adversaria, quamvis prolixus admodum sit Sextus in ijs deducendis, laboretque non tam rationum pondere, quam verborum copia disciplinam utilissimam, illiusque cultores obruere, haud difficulter tamen quis se expedire poterit, si præter illa, quæ præcedentibus capitibus jam notata sunt [nam & illa convenienter hic applicantur] subsequentia ad modum fontium observentur. I. Damus lubentes, naturam vim maximam adferre ad dicendum, ut L. Crassus recte disserit apud Cicer. lib. 1. de Orat. nihil-

ominus

ominus non sequitur quod inferre vult Sextus, & cum eo multi alij, nempe otiosam plane esse artem oratoriam: *utrumque* enim *per se indigens alterum alterius auxilio veget*, ut commodem pauca à Sallust. in princ. Catilinar. Posse vero ratione hujus hypothesios, ea, quę natura recte fiunt, in artis pręcepta redigi, clare ostendit Cicero lib. 2. de Orat. *Etenim*, inquit, *cum plerique temere, & nulla ratione, caussas in foro dicant; nonnulli autem propter exercitationem, aut propter consuetudinem aliquam, callidius id faciant: non est dubium, quin si quis animadvertit, quid sit, quare alij melius, quam alii dicant; is, si non plane artem, at quasi artem quandam invenerit.* quod argumentum, fusius superioribus capitibus deductum declaratumque, adeo firmum est, ut neutiquam de eo ulla ratione ambigere liceat. II. Quamvis ratione eloquentiæ nihil possit sine exercitatione, ac vice versa exercitatio plurimum polleat sine arte: non putandum, tamen propterea solam, ut quibusdam post Sextum persuasum est, sufficere exercitationem: ut jure summo eo nomine Syrianus Hermogenis interpres reprehendat Euagoram Sophistam. longe rectius calculum collocat Crassus apud Ciceronem lib. I. de Orat. cum dicit: *In quo fallit eos, quod audierunt; dicendo homines, ut dicant, efficere solere.*

Verum

Verum etiam illud dicitur, perverse dicere homines perverse dicendo facillime consequi. III. Etiam atque etiam cogitandum, Rhetoricam esse facultatem: est vero facultatum hæc indoles, ut non semper finem suum consequantur. Eoque frustra omnino sunt, quicunque non expendentes ad quam disciplinarum classem pertineat Rhetorica, ei rationem sic constare volunt, ut nunquam suo fine excidat. Hoc eidem proprium est tanquam facultati. Nec propterea quicquam ejusdem existimationi decedit. Si enim fidem faciente Aristotele lib. 2. de Auscult. Phys. cap. 8. tex. 82. ipsa natura quoque fine suo aliquando excidat, quis miretur, artem, quæ naturam imitatur, & proinde eadem inferior est, pariter aliquando fine suo excidere, atque ad eundem devenire non posse? IV. Hoc si notetur, liquebit perquam convenienter finem Rhetoricæ constitui persuasionem, etiamsi aliquando fine suo orator excidat, atque illud persuadere non queat, quod cum maxime tamen persuasum cupit: Modo ex lege artis, ut persuadere posset omnia egerit orator, nihilque omiserit ad persuasionem pertinens, ratio ei constabit, atque ars salva futura. Eleganter Seneca lib. 7. de Benef. cap. 13. *Quædam*, inquit, *ejus conditionis sunt, ut effectum præstare debeant: quibusdam*

dam pro effectis est omnia attentasse, ut efficerent. Si omnia fecit, ut sanaret, peregit medicus partes suas. Etiam, damnato reo, oratori constat eloquentiæ officium, si omni arte usus est. V. Quod alia quoq; persuadeant, aurum, scil. forma, & similia: aut, ut Sextus urget, senes Troiani conspecta Helenæ facie statuis omnibus emendatiori sententiam mutaverint, ac Phryne meretrix (præter Sextum hoc referunt Plutarchus in vitis Orat. Quintil. lib. 2. cap. 15. & Athen. lib. 13. Dipnos.) capitis periculo liberata sit, non tam Hyperidis actione, quanquam mirabili, quam conspectu corporis speciosissimi, quod diducta tunica nudaverat; nequicquam ad rem facit, aut ulla ratione officere potest: neque enim hæc tam persuadent, quam judicem objecta sui specie fallunt, impelluntque ad illud, quod orator solus concinna oratione, sufficientiq; argumentorum robore suffulta persuadere ex lege artis contendit. Quis enim Helenam & Phrynem tam movisse judices, quam potius eosdē effascinasse dicat: haut magis sane dici possunt persuasisse, atq; auro, quod judices corrumpit, atque à justitiæ tramite abducit, vis persuadendi ex rei veritate tribui potest. Is enim proprie persuadet, qui subsidio tum rationis, tum orationis rei alicujus fidem astruit. VI. Ratio quoque non constat Sexto Empirico

Empirico, quando colligit, Rhetoricam propterea non esse artem, quod circa falsum occupetur, puta patrocinium adulterii, aut homicidii, quod suscipiendum non esset, sed secundum leges puniendum. Vt enim Sophistę, qui arte disserendi abutuntur, neutiquam derogare possunt Dialecticæ: ita neque oratoriæ artis mangones, qui turpibus caussis patrocinium suum commodant, & hoc agunt, ut disputando omnibus adversari possint, ne quicquam imminuunt pretium artis nobilissimæ. Sexto, qui Platonis in Gorgia & Critolai testimonio præ cæteris nititur opponi fas est Quintilianum lib. 2. Orat. Instit. cap. 15. *sic loquentem*: Quidam Rhetoricen, neque vim, neque scientiam, neque artem, putaverunt. Athenæus fallendi artem. Plerique autem, dum pauca ex Gorgia Platonis à prioribus imperite excepta, legere contenti, neque hoc tantum, neque alia ejus volumina evolvunt, in maximum errorem inciderunt: creduntque eum esse in hac opinione, ut Rhetoricen, non artem, sed peritiam quandam gratiæ ac voluptatis existimet: & alio loco civilitatis particulæ simulachrum, & quartam partem adulationis: quod duas partes civilitatis corpori assignet, medicinam, & quam interpretantur exercitatricem: duas animo, legalem, atque

que justitiam: adulationem autem medicinæ, vocet coquorum artificium: & exercitatricis, mangonum, qui colorem fuco, & verum robur inani sagina mentiantur: legalis, cavillatricem: justitiæ, Rhetoricen. Quę omnia sunt quidem scripta in hoc libro, dictaque à Socrate; cujus sub persona videtur Plato significare quid sentiat: sed alij sunt ejus sermones ad coarguendos qui contra disputant, compositi, quos Elencticos vocant: alii ad præcipiendum, qui dogmatici appellantur. Socrates autem, seu Plato, eam quidem, quæ tunc exercebatur, Rhetoricen, talem putavit, etc. Sed in illud hominum genus, quod facultate dicendi male utebatur, invectus est. Nam & Socrates inhonestam sibi credidit orationem, quam ei Lysias reo composuerat: & tum maxime scribere litigatoribus, quæ illi pro se ipsi dicerent, erat moris, atque ita juri, quo non licebat pro altero agere, fraus adhibebatur. Doctores quoque ejus artis parum idonei, Platoni videbantur, qui Rhetoricen à justitia separarent, & veris credibilia præferrent. nam id quoque dicit in Phædro. *Hæc Fabius.* VII. Interim, quicquid aut Sexto, aut, aliis quoque Scepticismi patronis visum fuerit, Rhetorica non desinet esse facultas; sic ut proprium eidem maneat de themate aliquo in utramque partem probabiliter

probabiliter differere: quod uti Rhetoricæ secundum suam naturam consideratæ perpetuo convenit; ita nihilominus orator rhetoricæ præsidio instructus distinguere debet inter illud, quod per artem licet, atque inter illud, quod à justitia, cujus perpetim studiosus esse debet, permittitur. V. C. Adulterio, aut homicidio per fraudem ab homine malę notæ perpetrato, ab eo, qui dicendi præsidijs instructus est, facile quid prætexi potest; cum nullum occurrat flagitium, cui non aptari queat color: nec tamen propterea mox illius, qui ut reus insimulatur, patrocinium quilibet orator suscipere debet: sed distinguere perpetuo inter illud, quod sibi licet ut oratori, atque id quod ab eodem, ut viro bono exigitur. Atque inde fortasse (quamvis alij sequius interpretentur) atque in deteriorem partem rapiant, jam olim Æschines oratorem definivit, quod sit *vir bonus dicendi peritus*. VIII. Nec propterea Rhetoricæ pretium deteritur, quod qui orator ad unguem factus censendus, omnium rerum peritus esse debeat. quamvis enim Crassus apud Ciceronem lib. I. de Orat. sic loquatur: *Is erit Orator, mea sententia, hoc tam gravi dignus nomine, qui, quacunque res inciderit, quæ sit dictione explicanda, prudenter, & copiose, & ornate, & memoriter dicat, cum quadam & actionis dignitate.*

 neque

neque enim oratori distincta omnium rerum cognitione opus est; sed sufficit ut sic universalem omnium notitiam habeat, ut tamen plenius accuratiusque cognoscat ea, de quibus crebrius dicere solet. IX. Quod Sophistarum filij, ut de Corace illiusque discipulo ostendit Sextus, captiosis dilemmatibus, similibusque strophis Sophisticis veritatem implicare consueverint, ad rem non facit: nec propterea quicquam arti nobilissimæ decedit; haut magis, atque si quis contenderet, ideo exemplo Turcarum ubique locorum vites amputandas esse, quod mulri in vino sumendo modum servare nesciant. X. Liberalior æquo Sextus est, quando sic loquitur: *Artes quidem non expellunt civitates, ut quæ sciant eas vitæ valde utiles esse: quomodo nec Oeconomicos expellimus ab ædibus, nec bubulcos à grege. Omnes autem dicendi artem, tanquam infestissimum hostem ubique persequuntur, & undique ejiciunt.* Sed quos populos adducit Scepticismi patronus? Cretenses, & Lacedæmonios: quibus jungere posset Romanos, qui aliquando pari ratione Carneadem, & Diogenem Stoicum, ab Atheniensibus missos legatos speciali Senatusconsulto urbe sua ejecerunt, ne juventutem, eam artem dicendi docendo, corrumperent, quemadmodum discere est ex Cicer. lib. 2. & 3. de Orat. Sueton. de Clar. Orat.

Orat. & A. Gellio lib. 15. Noct. Att. cap. 11. similiter præter Romanos, aliquis pro Sexto, modernos Musulmanos sive Turcos, qui toto suo imperio artem dicendi proscripserunt, tanquam subsidiarias copias adduxerit. Sed, ut pro Romanis abunde respondet Ovidius, lib. 3. Fast. sic canens:

Nondum tradiderat victas victoribus artes
Græcia, facundum sed male forte genus.
Qui bene pugnabat Romanam noverat artem,
Mittere qui poterat pila disertus erat.

Significare volens, quo tempore Quiritium verba adhuc olerent allium, eos non æstimasse eloquentiam, quam tamen subsequentibus seculis in summo pretio habuerunt: Ita de Cretensibus atque Lacedæmonijs dici *primo* potest: (quorum meminit quoque Plato lib. 1. de Legibus) cum rebus agendis præ cæteris intenti essent, minus humaniores disciplinas, speciatim artem oratoriam, æstimasse. *Secundo*, cum eloquentiæ studium proprium esset Atheniensibus, reliquos Græciæ populos minori pretio hoc ipsum censuisse, ne se æquales redderent ijs, quos oderant. Nam ut Cicero in Bruto loquitur, ubi de oratoria facultate scribit: *Hoc autem studium*, inquit, *non erat commune Græciæ, sed proprium Athenarum. Quis enim aut Argivum oratorem, aut Corinthium, aut Thebanum scit fuisse temporibus istis? Nisi quod de Epaminonda, docto*

homine suspicari licet. Lacedæmonium vero usque adhoc tempus audivi fuisse neminem. *Tertio* ipsi illi rigidi Lacedæmonij, quorum Laconicam brevitatem tantopere prædicat Sextus, postea ab ea ipsa desciverunt. Quo pertinet illud Epaminondæ. Nam quum Spartani multa & magna crimina Thebanis impingerent, & prolixe ea commemorarent: *Ita*, inquit, *Epaminondas*, *docuerunt vos Thebani longa oratione uti & breviloquentiæ finem imponere*, ut scribit Plutarchus de Philautia.

Caput Nonum.

De Geometria, tantopere à Sexto vexata toto libro tertio adversus Mathematicos, cujus omnes rationes per generales classes responsorias examinantur.

POst assertam Rhetoricam sive dicendi artem deinceps progredimur ad asserendam pariterque vindicandam Geometriam, cui sic infestus est Sextus, ut eidem subvertendæ integrum librum, tertium scil. quem adversus Mathematicos scripsit, consecraverit. Possemus secundum alterius methodi lineamenta progredi, sed quod initio dixerimus, nos insistere velle vestigijs ipsius Sexti, ab ijs non recedemus.

Quod Geometrię vero bellum indixerit, ei commune est cum Cynicis, qui cum soli Philosophię Practicæ intenti essent, præter alias disciplinas ad Encyclopædiam pertinentes, speciatim Geometriam sollicitarunt, eidem labefactandæ intenti, ut videre est apud Laërt. lib. 6. quomodo & Epicurus non minus universæ Mathesi, quam peculiariter Geometriæ existimationem deterere voluit, monendo Polyęnum sectatorem suum, ut hanc ipsam disciplinam, quam laboriose didicerat, dedisceret, sicut testatur Plutarchus *in Opusc. quomodo secundum Epicurum beate sit vivendum.* Ne quis miretur Lucianum in Hermotimo, ubi omnes sectas sollicitat, Geometriam ideo *admirandam* vocare, quod ex falsis principijs admodum admirandas si non pertentosas, conclusiones colligat. Quo omnia distincte explicari queant, initio prænotamus, scientiam nobilissimam pariter atq; certissimam, non esse æstimandam ratione nominis, quod prima fronte adeo angustos ejusdem fines arguere videtur, ut ipse Plato in Epinomide *vocabulum ridiculum* esse censeat: quum disciplina hæc quę à terræ dimensione cœpit, servire possit omnibus illis mensurandis, quibus modo mensuræ ratio applicari potest. Deinde, notandum, eandem, in se ac secundum propriam naturam consideratam, esse disciplinam

Theoreticam, quæ ut docet rei mensurabilis affectiones mente considerare, sic ipsam mensuram certis schematibus non minus illustrat, quam demonstrat. Nec aliter Practica censeri potest, quam quatenus instrumentum certum adhibet, applicando illud certæ rei quantæ. Quibus præmissis, pro Geometria asserenda subsequentes rationes noto. I. Quæ disciplina ex certis indubitatisque principijs, certo atque infallibiliter varias continuæ quantitatis proprietates atque proportiones demonstrat, illa disciplina certa censeri debet. Atqui hoc verum est de Geometria. Ergo. De majoris propositionis infallibili certitudine nullus omnino vel ambigere potest. Minor inde vero probatur, quod quæcunque in hac disciplina traduntur, non solum procedant ex certis indubitatisque principijs, quæ, termini modo noti fuerint, ab omnibus citra difficultatem ullam probantur; verum etiam omnes conclusiones ad illa prima principia revocari possint, atque per eadem certo infallibiliterque probari. Adeo, ut non sine ratione dictum fuerit à Seneca lib. I. Nat. Q. cap. 4. *Rationes quæ non persuadent, sed cogunt, à Geometris adferuntur.* II. Quæ scientia alijs disciplinis inserviendo, non solum singulari illis est subsidio, verum etiam ijsdem certitudinem majorem procurat, illa in se certa esse

ta esse debet. Sed hoc verum de Geometria. Ergo. De majori propositione nullus iterum ambigere potest: cum circa eam locum habeat vulgatum illud axioma, quod convenienter hic applicatur: Per quod unumquodque tale est, illud magis tale est. Ne agam distincte de minori propositione, quam probatam infra exhibebo, cum de Physica agam, circa eam varias quæstiones proponendo: hoc certum in genere est, eos, qui in Geometria probe exercitati sunt, ad quascunque disciplinas percipiendas præ alijs magis esse idoneos. Quod adeo verum est, ut ipse Aristoteles diffiteri non potuerit, cujus hoc verbum notum ex lib. 10. Ethic. cap. 5. *Geometræ fiunt, singulaque certius assequuntur, qui Geometria delectantur*: atque si Xenocrates de Mathematicis disciplinis in genere consideratis, teste Plutarcho de virt. mor. dicere potuerit easdem *ansas philosophiæ* esse, eminenti quadam ratione Geometriæ hoc applicari potest. Convenienter Alcinous de doctrina Platonis cap. 7. *Mathematicorum*, inquit, *consideratio, quoddam ad divinorum contemplationem est quasi præludium. Arithmetica quippe & Geometria, quique eas colunt, ad illius quod revera est, pervenire desiderant cognitionem.* III. Quę disciplina à vulgo non solum, sed à pueris quoque, propter certitudinem suam, citra pro-

lixum difficultatem apprehendi potest, eam certam esse necessum est. Sed talis Geometria. Quanquam pro minore propositione aliquam-multa dici possent, hæc pauca tamen instar omnium erunt, atque sufficient. Non temerario consilio, sed matura deliberatione institutum atque receptum, ut Plato suæ Academię hoc præscriberet: *Nullus, qui Geometriæ imperitus, ingrediatur*. namque Geometria pueris convenientissima disciplina est, non solum pro præparandis eorum ingenijs ad sublimiores disciplinas, quæ, ut vel ex solo Aristotele constare potest, exemplis Geometricis illustrari solent, verum etiam eorundem captui admodum est conveniens; quod solius rationis subsidio, citra usum & experientiam [qua pueri neutiquam sunt instructi] ea omnia, quæ in Geometria proponuntur, convenienter non minus apprehendantur, quam etiam dijudicentur. Nam Geometrica principia adeo certa & evidentia sunt, tantaque ijs inest ratione consequentiæ, quę in consectarijs animadvertitur, certitudo, ut ipsi quoque pueri, simul ac modo ratione uti incipiunt, neque circa antecedentia, neque consequentia ulla ratione ambigere queant. Quod vero ab omni ætate, etiam prima, sive à pueris ut certum apprehenditur, de eo neutiquam licet ambigere, quicquid

quicquid Sceptici quoque clament, qui abunde ostendunt se infra pueros censendos, ijsque posteriores esse, quando hanc rationem in dubium vocare præsumunt. Argumentis adversarijs facili negotio quis occurret ex subsequentibus principijs responsorijs. I. Falsus est omnino Sextus, quando præsupponit omnia à priori demonstrari posse: dantur quædam primę veritates, quæ, simulac termini modo noti fuerint, ab omnibus citra fluctuationem aliquam apprehenduntur: quæ uti sunt primæ veritates, ita ante eas ne quidem apprehendi possunt priora quædam principia, è quibus demonstrentur: alias eo, quod primo primum est, aliquid prius daretur. Interim eorundem à posteriori institui potest probatio, quæ licet habeat sese instar demonstrationis, neutiquam tamen demonstratio propriè sic dicta, sive demonstratio formalis vocari potest. II. Ut in Geometria ad modum principiorum demonstrabilium distinctè considerantur definitiones sive suppositiones, petitiones, sive postulata, & axiomata: Ita omnium tanta est certitudo atque evidentia, ut auditis modo terminis, à quovis apprehendi queant. Nec censeri possunt, ut perperam persuadere laborat Empiricus, suppositiones mere ratiocinativæ, quarum veritas pendeat à solo intellectu. Taliter

enim si affectę forent, non essent suppositiones universales, sed mera entia rationis, ijsque contingeret quod omnibus entibus rationis, atque pro diverso hujus, illiusve concipientis conceptu diversimode se haberent. Sed experientia docet, omnis ordinis homines, adeoque ipsos quoque pueros, [ut jam antea ostensum fuit] cognitis modo terminis, assensu suo comprobare has ipsas primas veritates Geometricas. Certo argumento, non posse hypotheses aliquas, contradictorias ijs hypothesibus [quæ proprie agnoscuntur esse Geometricę] aut cum veritate ab aliquo assumi, aut etiam tanquam hypotheses Geometricas agnosci: quamvis enim alias contingenter ex falsis pręmissis, velut hypothesibus, vi dispositionis vera consueverit colligi conclusio; nequaquam tamen hoc fieri potest in Geometria, scientia longe certissima, cujus omnes qua hypotheses, qua conclusiones convenit esse verissimas & certissimas. III. Quamvis non solum Geometria, sed universa quoque Mathesis quantitatem non consideret, quatenus est in rebus sensibilibus, sed eandem mente à materia singulari & sensibili abstractam; neutiquam tamen inde sequitur, hanc ipsam quantitatem abstractam, esse aut figmentum, aut mendacium: ut enim nulla ratione potest, quicquid erronibus

erronibus quibusdam videatur, aut quantitas sine materia, aut materia sine quantitate subsistere, sic hæc abstractio nihil statuit extra materiam; sed illud duntaxat sine materia considerat, quod materiæ actualiter, atque uti loquuntur, à parte rei inhæret. Notum vulgatum Philosophorum axioma: *Abstrahentium non est mendacium*; quatenus scil. à mente secundum rationem abstractionis, ea, quæ abstracta sunt, spectantur. IV. Tantum abest ut ratio abstractionis, qua abstractionis fallat; ejusdem subsidio clarius atque distinctius ea ipsa quæ sunt Mathematicę considerationis, perspicere possumus. Si enim in ratione materiæ, atque cum ea considerarentur, ob ejusdem ruditatem imperfectionemque, ea neutiquam cognoscerentur. Ut uno enim exemplo duntaxat ex tam multis alijs, quę adferre hic liceret, utamur; Secundum ipsum Philosophum lib. 1. de Anima cont. 13. consideratur linea recta sphæram æneam in puncto tangere: quod non nisi ratione abstractionis, aut considerari, aut concipi potest: cum in rerum natura nulla occurrat linea, quę sphæram duntaxat in puncto tangat: ut enim Geometris objiciebat Protagoras, & ipse Scepticus insignis (ut liquet ex lib. primo] sphæra semper aliqua parte suæ superficiei subjectam lineam contingit. At quod corporis

corporis oculis nulla ratione videri potest, illud Mathematicus sive Geometra per abstractionem non difficulter mentis oculis cernit. v. Non audiendus denique Sextus, quando omnes adhibet machinas, ut labefactet Geometricas definitiones: securę illæ sunt, & omnes Sexti objectiones circa illas sua sponte evanescunt, si considerentur secundum abstractionem Geometriæ propriam, secundum quam ut punctum, linea, atque superficies definiri solent, sic non valet consequentia ab ijs consideratis Mathematice, ad eorundem considerationem Physicam, aut realem inexistentiam in rebus corporeis.

Caput Decimum.

De Arithmetica, cujus certitudo adversus Sextum asseritur & vindicatur.

Arithmeticæ quoque infestus Sextus, laborat eandem post Geometriam [sed conatu parum fausto] submovere: priusquam rationes proponam, ex quibus aliquis cavillationibus ejusdem verius, quam argumentis occurrere possit, ipsa primitus Arithmetica asserenda atque in statu suo collocanda venit. Versatur autem circa numerum, quatenus numerum, sive, ut

ve, ut Plato in Philebo loquitur, circa numerum *mentalem*, cui apud eundem Platonem opponitur is numerus, qui secundum eum *quasi sub manibus positus esse dicitur*: inter quos duos numeros hoc interest, quod secundum abstractionem Mathematicam Arithmeticæ quoque communem, prior à materie omni sit abstractus, posterior vero cum eadem concretus. Et ut Geometriam jam antea duplicem consideravimus; sic, duplex quoque agnosci debet Arithmetica: Theorica, & practica. Theorica explicat proprietates numerorum à rebus numeratis abstractorum, quas per propria quoque principia demonstrat, quam respiciens Plato ita loquitur in Theæteto: *Arithmeticus qui est, perfecte omnium numerorum scientia in anima ipsi inest.* Practica quam Plato in Gorgia *logisticam* vocat, præcipue occupatur circa numeros concretos, seu denominatos ab ijs rebus, quæ numerantur. Differentiam expressit idem Plato in Philebo. *Vulgi arithmetica*, inquit, *unitates inæquales numerorum numerat, ut duo minima, duo maxima; Philosophi vero nunquam eos sequuntur*, etc. & dial. 7. de republ. *Arithmetica*, inquit, *animam valde sursum ducit, & de ipsis numeris disserere cogit, nullo modo admittens, si quis numeros corpora, quæ videri aut tangi possunt, habentes, ipsi proponens disputet.* Quibus præmissis,

missis, ut contra quascunque cavillationes Scepticorum, disciplinam nobilissimam asseramus, omnibusque constet, Arithmeticam ut habitualem esse admittendam, præsupponimus verum esse, quod luculenter probat Aristoteles in Problem. sect. 30. qu. 5. nempe facultatem numerandi æque homini propriam esse, & profluere à ratione, qua pollet; atq; eidem proprium est ridere. Ob quam caussam ut olim dixit Pythagoras (testis est Jamblichus] *hominem ideo prudentissimum esse, quod numerare sciat*; ita non inconvenienter Socrates apud Platonem in libris de Republ. sic disserit: *Quid vero*, ait, *numquamne animadvertisti, qui natura arithmetici sunt, eos ad omnes artes percipiendas perspicaces & acutos esse? ac si tardi & hebetes in hoc studio erudiantur & exerceantur, si alio non adjuventur, attamen, confessione omnium, promptiores & acutiores fieri*? Cum enim habitus definiti sint ad perficiendas ratiocinativas facultates indifferenter se habentes, ad hoc ut convenienti modo ordinatæ suos actus perfecte atque citra errorem ullum edant; aliter fieri non potest, quin aut mentis emotæ esse, aut communi sensu carere is ipse censeatur, qui neque secundum ductum luminis naturę numerare potest, neque etiam perficitur ab habitu, solito alias perficere illud ipsum, quod naturale est.

rale eſt. Unde, teſte Suida, jure ſummo imputatum fuit inſaniæ, quod Amphiſtides numerare non ſciret: æque enim hoc nomine riſum debebat ijs, qui aliorum infirmitate ad oblectamentum abutuntur, atque cum dubitaret, uter è parentibus ſe peperiſſet, aut, cum teſtaretur, ſe ſponſam ſuam non devirginaturum, ne à matre ejuſdem objurgaretur. Quibus præmiſſis ſic I. pro Arithmetica argumentor: Quæ facultas eſt homini propria, nec ab habitu ſuperveniente aliter perficitur, quam quatenus patitur inſitum rationi lumen, illa ipſa facultas, ut directa ab habitu, ordinato perpetuo ſecundum inſitum illud lumen, convenienti ſua certitudine gaudere debet. Sed talis eſt Arithmetica. Conſequentiæ ratio in hoc conſiſtit: quod cum inſitum rationis lumen in talibus ſit invariabiliter certum, non poſſit non quoque ſcientia, ſecundum illud lumen pro ulteriori ejuſdem perfectione progrediens, pariter certa eſſe. quandoquidem non licet ei ulla ratione recedere à lineis hujus certitudinis. II. Cujus ſcientiæ invariabilem certitudinem ſenſibiliter omnes homines, in ſubjectis cujuſcunque generis quotidie experiuntur, ea ipſa ſcientia debet eſſe certa. Sed hoc verum eſt de Arithmetica. Quæcunque enim Arithmetica præcepta, applicata ſive nummis, ſive ponderi,

ſive

sive mensuræ, sive quibuscunque alijs rebus ut quantis, tum secundum additionem, tum subtractionem, tum multiplicationem, tum divisionem, eodem modo, atque æque invariabilitet perpetuo sese habere deprehenduntur: certo atque indubitato argumento, non posse illius disciplinæ præcepta tanquam incerta suspectari, quorum certitudo toties palpabiliter ab alijs deprehenditur. III. Inter Christianos sic etiam argumentari licet: Si Deus explicationem numerorum in maximis mysterijs, ijs, qui à sapientia commendari volunt, commendat: næ debet quædam esse certitudo illius disciplinę, quæ circa numeros versatur. Sed hanc numerorum explicationem in Scriptura Deus commendat. Ergo. Pro minori propositione, alia ne adferam, sufficere potest numerus bestiæ Apocalypticæ, quem mandat inquiri ipse Deus Apoc. 13. & 15. Ratio vero consequentiæ est hæc: Quod Deus, qui est verax & infallibilis, non circa incerta, sed certa [notæ enim hujus est ipsius verbum, & omnia, quę in eodem occurrunt] hominem & rusp atorem mysteriorum verbi sui occupari velit. Loco fontium solutoriorum, præter ea, quæ jam antea ex pręcedentibus notavi, atque hoc loco convenienter admodum applicari possunt, sequentia breviter notentur. *Primo*. Contendunt

tendunt nonnulli, in speciem quasi pro Scepticis, hominem ratione prædirum secundum naturam suam, pariter per rationem atq; convenienter naturæ suæ aptum esse ad numerandum, & proinde non opus esse arte, si natura sufficiat: quod equidem ego ipse quoque concederem, si per naturam homo æque aptus foret ad bene numerandum, omnesque circa numerum difficultates expediundas, atque ad numerandum simpliciter. At quisnam hoc ipsum dixerit, quum quotidie videamus homines simpliciores, & Arithmeticæ artificialis imperitos ratione tum additionum tum subtractionum, ne quidem practicæ Arithmeticæ regulas admittere, nisi quatenus earum certitudo sive calculis, sive creta palpabiliter ob oculos quasi ponitur & delineatur. Indubitato argumento, admittendam esse Arithmeticam aliquam habitualem, supra naturalem. nam si illa æque naturalis foret, non opus esset deductione; atque eandem simul certam esse inde constat, quod nullus non, post popularem demonstrationem eidem assensum suum commodet, circa quem antea tamen, cum ex artis regulis procederetur, difficiliorem se præbebat. *Secundo* differentiæ artificiales, quæ circa Arithmeticam contingunt, cum rationabiles omnino sint, nequaquam arguunt ipsius arti-

incertitudinem, verum ejuſdem amplitudinem atque divitias, quatenus unus atque idem calculus varijs modis ſubduci poteſt: cum enim omnes illi modi ſint rationi conſentanei, atque certo probari queant, non eſt, quod Scepticus hic ſecum ambigat, quęrendo cui modo potius accedere debeat. *Tertio* non eſt quod Scepticum ulla ratione turbent compendia, quæ in hac arte varia contingunt: ſiquidem operandi modorum, qui compendioſiſſimi quoque videntur, tum certa datur demonſtratio, tum etiam hi ipſi modi per alios, ampliores, & in vulgus magis notos, demonſtrari convenienter poſſunt. *Quarto.* Quanquam, accurate loquendo, & *numeri* voce preſſe ſumpta, unitas non poſſit cenſeri numerus; [ut voluit quoque Ariſtoteles lib. 3. Metaphyſ. Cont. 16. & lib. 10. Metaph. cont. 90. & 91.] interim tamen, quicquid cornicetur Sextus, per multiplicem ſui in ſe complexionem atque uniformem connexionem apta eſt numerum conſtituere: quatenus hæc natura eſt entium aggregativorum, ut per hanc ſui connexionem, illud ſecundum formam aggregationis fiant; quod, ſeorſum ſi conſiderentur, per ſe fieri non poſſunt. Nam ratio formalis aggregationis, uti loquuntur, conſiſtit in conjunctione & accumulatione omnium eorum, ex quibus aggrega-

aggregatum aliquod, seu ens aggregativum constituitur. *Quinto.* Unitas, in numero alteri unitati aut accedit, aut subtrahitur, quatenus partes materiales entis aggregati, sive numeri, aut plures, aut pauciores sumuntur. Eoque, quando tollitur unitas v. c. à denario, neque à denario qua denario, neque à singulis unitatibus abstrahitur unitas, sed, à decem unitatibus per aggregationem mentalem ad actum numeri denarij accumulatis, una unitas tollitur, qua sublata tanquam parte materiæ, quæ restant unitates, novam formam aggregativam recipiunt à mente, sic ut in se quoq; habeant novam materiæ rationem. quum vero mens non inveniat totidem, quot antea unitates, non potest quoque æqualem apud se collectionem facere, cum non sint quoque totidem partes materiales aggregabiles: quę vero ratio subtractionis, eadem additionis est. Pariter ex hisce duabus [loqui sic fas sit] Arithmeticæ affectionibus, haut difficile est de reliquis judicare.

CAPUT UNDECIMUM.

De Astronomia, quæ adversus suos adversarios differitur.

QUandoquidem jam antea declaravimus, nobis propositum esse Sexti Empirici ve-

 stigijs

am ipsam clementius à Sexto fuisse exceptam, atque alias disciplinas. ut enim ex vestibulo lib. quinti ejusdem liquet, existimat eversis à se quasi Arithmetica & Geometria, evertisse pariter ipsam Astronomiam, quod hæ sint duæ illę alę, quibus Plato jubębat nos in cęlum evolare. Atque, ut hoc agere incipiamus, initio notamus, complures, & quidem extra Scepticorum sectam, in ea hęresi fuisse, cælum comprehendi non posse, & consequenter quoque non posse aliquam scientiam dari; atque Astronomiam, si quæ jactetur, esse relegandam ad illas disciplinas, quæ vulgo *Stochastica* vocari solent, uti libro sexto uberius expendimus. Ne de Socrate enim loquar, cujus hoc verbum notum est: *Quæ supra nos, nihil ad nos*: quum Anaxagoras [at quantus vir!] diceret se natum esse, ut dissereret dę rebus cælestibus: publicus ille Gręciæ sannio Diogenes [testis est Laërtius] cum risu ex eo quæsivit: *Quando de cælo venisti?* quasi ille humanæ cognitionis sphæram excedere laboraret, qui præsumpserat de cęlo, iisque, quę ad cælum pertinent, aliquid cognitione dignum proponere. Imo Platonis Ebræi, sive Philonis Judęi, *lib. de somnijs à Deo immissis*, verba sunt: *Incomprehensibilem naturam cælum habet, nec ulla illius certa ad nos dimanat notitia.* Ab eo non dis-

 senti:

sentia Lactantius lib. 3. Divin. Inst. cap. 3. sic scribens: *Cælum ipsum qua magnitudine, qua materia constet, utrum quietum sit an mobile, an incredibili celeritate volvatur. quanta sit terræ crassitudo, aut quibus fundamentis librata & suspensa sit. Hæc [inquam) disputando & conjecturis velle comprehendere, tale est profecto, quale si differere velimus, qualem arbitremur cujuspiam remotissimæ gentis urbem, quam nunquam vidimus, cujusque nihil aliud, quam nomen audivimus.* Imo, quod quis miretur, Tycho Brahe Atlas ille Danicus, non dubitat in quadam Epistola ad Rhotmannum suum sic loqui: *Nemo mortalium de ipsissima cæli materia [si modo è materia aliqua proprie constare dici potest] certi quid in medium proferre potest. Est enim cælum abstractum quid, & immateriali simile, nostrum captum fugiens, quod sane potius quid non sit, quam quid sit, percipitur.* Quo vero disciplinæ Astronomicæ suum pretium constare queat, priusquam definitas rationes adferimus pro eadem asserenda, ex re est in antecessum quædam notemus, quæ subsequentibus lucem fænerentur. I. Astronomia non est pura puta disciplina Mathematica, sed, uti loquuntur, mixta: siquidem cum Physica coalescit, non solum ab ea accipiendo subjectum, quod consideret; verum etiam supponendo ut vera, ea, quæ in Physica tanquam legitima principia proponun-

proponuntur. Quo traxerim illud, quod habet Strabo lib. 2. Geogr. *Astronomus principia mutuatur à Physico.* II. Nec tamen simpliciter omne corpus naturale considerat Astronomus, sed solummodo cæleste, in eo spectando tum motum, sive revera, sive apparenter (neque enim de hoc convenit] tantum convenientem corporibus cælestibus, III. Distincta quoque disciplina à Physiologia censeri debet: siquidem modus considerationis, sive, uti loquuntur, formalis ratio materiale subjectum distinguit. nam Physica versatur quidem circa cælum, sed quatenus corpus naturale est: Astronomia vero illud ipsum considerat secundum rationem motus, quem ut convenienter explicare queat, in subsidium potissimum adhibet Geometriam; [sic tamen ut eidem Arithmetica subserviat) usque adeo, ut vocari recte possit Geometria in corporibus cælestibus occupata. IV. Est vero disciplina difficillima, adeo ut non sine ratione apocryphus author libri Sapientiæ cap. 9. vers. 15. & seqq. dixerit: *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena habitatio deprimit sensum multa cogitant in. Et difficile existimamus, quæ in terra sunt: & quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore: quæ autem in cælis sunt quis investigabit? Sensum autem tuum quis sciet, nisi indideris sapientiam, & miseris Spi-*

ritum Sanctum tuum de altissimis. Unde multis eidem opus est subsidijs, & aliis inferioribus disciplinis, quo mutuatitio hoc præsidio instructa queat ad scopum suum pervenire. V. Non potest vero ad suum scopum pervenire, nisi quinque disciplinarum subsidio. Nempe: Historiæ, Physicæ, Opticæ, Geometriæ, & Arithmeticæ. Atque primo historia quidem opus est, propter observationes de longitudine & bre vitate dierum, variam anni formam pro diversis populis variari solitam, item eclipses, imo propter sexcenta alia, quæ longum foret hic commemorare: secundo requiritur quoque Physica, quandoquidem hypotheses Astronomicæ, licet sese habere possint duntaxat objective à parte intellectus, & ad modum entium rationis, non tamen plane debent esse contrariæ naturæ ipsius cæli, corporumque cælestium. Tertio, ob multiplices refractiones, quæ inter observandam sese offerunt, necessario quoque Optica in partes venire debet. Sed quarto præ-ceteris presentaneam operam confert Geometria per preclaram, &, supra quam dici potest ingeniosam doctrinam triangulorum qua planorum, qua sphæricorum. Cui quinto loco accedens Arithmetica, per logisticen ultimam manum disciplinæ, hac ratione perficiendæ, imponit. VI. Multum diuque quidem in-

dem inter Astronomos jam olim disputatum fuit, an admitti debeant hypotheses in disciplina hac nobilissima, quibusdam plane eas eliminantibus, alijs ex parte duntaxat, nonnullis vero pro ijsdem haud aliter atque pro aris & focis digladiantibus: Cui conflictui ne nos immisceamus [neque enim necessum est] dicimus: Quod quemadmodum olim apud antiquissimos Ægyptios & Græcos siderum scientia tradita atque tractata fuit absque ullis hypothesibus; sic possibile quoque esse eandem absque his adminiculis intellectus nostri proponere: nihilominus utiliter atque convenienter nostro modo apprehendendi, ea, quæ circa motum corporum cælestium alias non nisi difficillime à mente apprehenduntur, per hypotheses explicari: quæ tamen non nisi hypotheses censeri debent. ut enim apud Logicos, conditionalis propositio, qua talis nihil in esse ponit: ita neque per hypotheses Astronomicas, à mente excogitatas, ullæ reales affectiones ipsis corporibus cælestibus accedunt. quod si aptetur orbibus Excentricis & Epicyclis, liquebit, quomodo quid à nobis tanquam anomalum & irregulare concipi possit, quod tamen tale non sit à parte rei. Hisce præmissis, duabus duntaxat rationibus contra Scepticos assertum ibimus Astronomiæ veritatem. *Primo*: Ad quorum cog-

nitionem per certa & vera media pervenire licet, eorum etiam ſcientia haberi poteſt. Atqui ad cognitionem corporum cæleſtium & motus eorundem perveniri poteſt per certa atque proportionata media. Ergo. Major propoſitio eſt certa: ut enim media ex fine æſtimantur, ita viciſſim finis è ſuis medijs:quę ſi convenientia & proportionata fuerint, atque ſimul concurrant, ipſe finis attingi poteſt. Quod valet maxime in intelligentibus entibus, quæ proprie propter finem agunt: quando enim cognoſcunt ſuum finem tanquam bonum, ſibique convenientem, pariterque cognitionem mediorum ut facilium atque proportionatorum habent, creduntur, quando propter finem agunt, finem quoq; illum poſſe attingere. Minor vero propoſitio patet ex ijs, quæ jam antea notata ſunt, de diſciplinis ſubſidiarijs, quarum præſidio aſtronomica ſcientia tum acquiritur, tum etiam perficitur: quibus enim ſubſidijs unaquæque diſciplina inventa eſt, ab ijs quoque ulterius perfici poteſt: imo actu quoque perficitur. Iis quinque diſciplinis, de quibus jam antea egimus, ab alijs annumeratur Mechanica, occupata in confectione eorum inſtrumentorum, quibus Aſtronomi inter obſervandum uti ſolent. Sed cum illa inſtrumenta ſecundum leges Geometriæ & Arithmeticæ, ſi non Opticæ quoq;

cę quoque ordinari debeant, non fuit necessum seorsum mentionem Mechanicæ facere. *Secundo.* Ad quorum contemplationem, imo penitiorem cognitionem Deus in Scriptura omnes invitat, ea cognosci posse, eorumque scientiam dari, certum est: Sed ad corporum cęlestium cognitionem hominem Deus in Scriptura invitat. Ergo. De majoris propositionis veritate nullus omnino dubitare potest. Minor vero ex infinitis propemodum Scripturę textibus confirmari potest: ex quibus ut quosdam delibemus, & tamen ordine progrediamur. I. Astra tanquam illustrissima omnipotentiæ, sapientiæ, & bonitatis Dei testimonia augustissimis Elogijs condecorantur. Psal. 148. v. 3. *Laudate Iehovam Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ lucis.* Amos. 5. v. 8. *Quærite opificem Pleiadum & Orionis.* Job. 9. v. 9. *Qui facit Arcturum, Orionem, & Pleiadas, ac penetralium Austri sidera.* Psal. 33. v. 6. *Verbo Iehovæ cæli facti sunt, & Spiritu oris ejus totus exercitus eorum.* Ps. 19. v. 2. *Cæli enarrant gloriam Dei fortis, & opus manuum ejus indicat expansum eorum.* II. Inde Deus sępe ad demonstrandam sanctis promissionum suarum infallibilem certitudinem, ad astra, eorumque motus, velut ad certissima symbola provocat. Abrahamo, quem Josephus testatur fuisse Astronomum & à Chaldæis Mathematum

matum ſtudia didiciſſe, ut de certitudine mul-tiplicandi ſui ſeminis confirmaretur, atque ſu-ſpe contra ſpem crederet, ſtellarum multitudi-nem monſtrat, Geneſ. 15 Joſepho regiam ma-jeſtatem, qua patrem & fratres tempore fami-ſervaturus ſit, delineat inſomnijs, non mo-do per manipulos, verum etiam per devotam adorationem Solis, Lunæ, & undecim ſtella-rum, Geneſ. 37 Hiskiæ Regi vitam proroga-turus ad annos xv. Solem velut quod ſacramen-tum proponit, per loca peracta reducem, ipſo & Propheta coram, in horologio Achaz ſpec-tantibus, Eſ. 38. Magis præconem, qui eos ad filium ſuum unigenitum incarnatum & na-tum invitaret, inter aſtra collocat, Matth. 2. Toti mundo Deum naturæ pro ſalute humani generis crucifixum mori, phænomeno cæleſti inuſitatæ Eclipſis patefieri voluit, Luc. 23. Et, ut ſupernaturales apparentiæ commendant na-turales, ita illæ non cognoſcerentur, niſi hæ prius cognitæ forent. Ejuſdem generis eſt, quod Deus exardeſcentem ſuam iram denunciaturus, atque triſtia temporum fata deſcripturus, ea-dem comparat triſtibus aſtrorum apparentijs. Ita legere eſt Eſajæ cap. 13. v. 10. *Stellæ cælorum & ſidera eorum non facient ut luceat lux ſua: Sol tenebricoſus erit ab exortu ſuo, & Luna ſplendidam non edet lucem ſuam.* & iterum apud eundem Prophe-

Prophetam cap. 14. v. 12. *Quomodo; decidisti de cælis Lucifer, nate Aurora? succisus es usque in terram?* Quid quod benedictus mundi Salvator Christus comparetur cum Sole, apud Malach. cap. 4. v. 2. in illustri illo vaticinio: *Exorietur vobis, ô timentes nominis mei, Sol justitiæ.* Quæ illustria Prophetarum testimonia nullo modo intelligi possent, si nulla certitudo foret scientiæ sidereæ. Nec aliter in N. T. Spiritus sanctus loquitur. Alia ne proferam, quid notius quam post Danielem cap. 12. futuri seculi gloriam splendore Solis, Lunæ, atque differentium lumine stellarum describi? Exempla alia ne adferam, videri possunt, 1 Cor. 15. & Matth. 13. III. Sed hoc maxime notandum, quod ipse Deus nos invitat, imo vocat, ad contemplandum cælum, & omnia, quæ in illo sunt. Sic legere est Es. 40. v. 26. *Attollite in sublime oculos vestros, & videte quis creaverit ista, producens numero suo exercitum ipsorum.* At si plane vana foret scientia Astronomica, eique nulla certitudo inesset, frustra non solum homo invitaretur ad contemplandam quasi rem, quã percipere non potest: verum etiam (venia dicto concedatur!) Deus homini quasi ludos facere videretur, cælum & exercitum cælestem non solum proponendo tanquam exemplar omnipotentiæ divinæ, verum etiam res gravissi-

graviſſimas cum iiſdem comparando: neque enim ulla ratione intelligi poteſt comparatio, ut ut concinna, quę inter res ignotas, imo ab homine non comprehenſibiles, inſtituitur. Quod gnarum quam maxime fuit magno illi Prophetę Chriſto Jeſu, qui, quo tempore in hoc mundo verſabatur, ſimplices erudiendo, uti ſępe multis parabolis ac ſimilitudinibus uſus fuit; ita eaſdem fere deſumpſit à rebus obvijs & quotidianis, quod illi, cum quibus ei negotium erat, eaſdem quam accurate intelligerent, ac penitiſſime exploratas haberent. Præterea, quæ in anteceſſum jam notavi, amplius tria ſubſequentia ad modum fontium ſedulo notentur. I. Non ideo Aſtronomia deſinit eſſe ſcientia, quod omnia pertinentia ad cælum atque corpora cęleſtia non habeat perſpecta, ſed aliqua duntaxat: quum certum ſit, non tam extenſive, quam intenſivę, atque ratione formalitatis, quamvis ratione noſtri ſe non extendentis ad omnia, quæ ad objectum pertinent, ſcientiam æſtimandam eſſe. Obſervatione digna ſunt verba Zabarellæ lib. de Nat. Cæli, cap. 1. *Etſi*, inquit, *ita abſcondita nobis eſt natura cæleſtis corporis, ut ipſe quoque ſummus Ariſtoteles, ſola conditionum ſublunarium negatione, eam declinare potis fuerit: Attamen ea eſt ejus præſtantia, & nobilitas, ut vel rudis & imperfecta*

fecta ejus cognitio expetibilior sit, quam exquisita & perfecta aliarum rerum ignobilium. II. Dato, diversas hypotheses inter Astronomos esse receptas, atque sępe circa illas usque ad rixas ab earundem patronis contendi; non tamen inde quicquam decedit certitudini ipsius disciplinæ, in se atque secundum suam naturam consideratæ: quamvis enim certum sit, has præ illis hypothesibus magis consentaneas esse Physicæ veritati, non tamen præcise ratione hujus veritatis æstimari debent: quum possint sese habere ad modum entium rationis, atque hypothesium notionalium. Unde videmus v. c. æque per Ptolemaicas, atque per Pythagoreas, sive Copernicanas hypotheses, subsidio tabularum secundum suas hypotheses conditarum, prædici posse Eclipses utriusque sideris, reliquaq; phænomena stato tempore in cælo recurrentia, atque notari solita. III. Ut jam antea distinximus Astronomiam ab Astrologia, sive disciplina Genethliaca, aut judiciaria, ita hanc ex illa neutiquam æstimare licet.

CAPUT DUODECIMUM.

Asseritur Musica, pariterque vindicatur à Sexti Empirici objectionibus.

ASTROLOGIA, non inconvenienter à Sexto prostitu-

prostituta, uti à nobis fuit deposita; ita capite superiori videmur convenienter Astronomiam, cæterum ab Astrologia distinctam, asseruisse adversus suos osores: quâ asserta cum redeamus ad lineas ab ipso Sexto ductas & præformatas, proxime Musicam, disciplinam antiquam, atque jam olim à maximis viris excultam, considerate simulque in gradu, quem jam obtinet, tutari debemus. Non sumimus vero Musicam late, ut sæpe fit, & quatenus complectitur universum disciplinarum orbem; sed stricte, quatenus est scientia considerans sonos, omniaque, quæ ad illos pertinent; sic tamen ut non simpliciter ipsi hi soni considerentur, sed quatenus, ut Græci Magistri loquuntur, Rhythmorum rationem habent, hoc est, illi ipsi soni aurium rationisque judicio numerantur & mensurantur. Sic, ut non inconvenienter ipsa Musica vocari queat, Arithmetica sonans, sive Arithmetica in sonis occupata; quo sensu quoque vera propriaque subalternatione ipsi Arithmeticæ subalternata censeri solet. Iam olim duplicem hanc ipsam Musicam constituerunt Canonicam, atque Mathematicam. Canonica quę subnixa putabatur sensuum judicio, non quidem à Canone, instrumento sic dicto, nomen habet; verum à rectitudine, quod ratio id quod rectum est, inveniat utendo

utendo canonibus. Mathematica autem eatenus hæc ipſa Muſica cenſebatur, quatenus non tam ſenſuum judicium, quam rectitudinem rationis ſpeculationiſque pro fundamento habebat. Amplius, tres Muſicę partes ſolent conſtitui: Harmonica, Rhythmica, & Metrica. Harmonica in ſonis expendit acutum & grave: rhythmica, celeritatem & tarditatem: metrica, longitudinem & brevitatem. Prima occupatur circa melodiam, altera circa rhythmum, & tertia circa metrum atque poëmata. Quibus præmiſſis, pro aſſerenda Muſica tanquam ſcientia, primitus utor communi argumento, quod jam antea ratione aliarum quoque diſciplinarum adhibui, ſic argumentando: Quæ apta ſunt per conſuetudinem quadantenus fieri, in ſubjecto capaci diſciplinæ per artem ſupervenientem corrigi, perfectiuſque fieri poſſunt. Sed per conſuetudinem quadantenus ſumus Muſici. Ergo. Circa Majorem propoſitionem, jam antea ex parte conſideratam atque probatam, ne plura dicam, ſuffecerit adduxiſſe duntaxat, authoritatem Philoſophi lib. 1. Rhetor, cap. 1. ſic loquentis: *Vulgo igitur alij quidem hæc temere præſtant, alij autem propter conſuetudinem, ex habitu. Quando igitur utroque modo id evenit, conſtat, fieri poſſe, ut hæc ad certam viam rationemque redigantur. Quid e-*

enim sit caussa, cur & qui consuetudine, & qui casu id faciunt, id quod volunt consequantur, videri ac perspici potest. Id autem jam omnes artis opus esse fateantur. Quo respiciens Quintilianus lib. 2. Orat. Inst. dixit: *Qua in re alius se inartificialiter, alius artificialiter gerat, in ea esse artem fatendum.* Minor vero propositio adeo certa, ut de eadem ambigere non liceat. II. Quum ipsa Scriptura testetur, quosdam Musicæ peritos fuisse, illiusque artis peritia censos æstimatosque fuisse, haut quaquam dubitare licet, an Musica artis rationem habeat. Vt enim abstractum est forma concreti, ita illud in ipso concreto, si hoc existat, existere creditur. De Minore vero dubitare haut quaquam licet. alia in Scriptura testimonia ne adferam 1. Samuel. cap. 16. Saul à Spiritu melancholico correptus, jubet pro se quæri *aliquem scientem pulsare citharam*; & postquam famuli Saulis diligentiam in quærendo adhibuissent, tandem invenerunt, Davidem filium Iischai Beth-lechemitæ, cui & hoc testimonium perhibetur, quod *sciverit* citharam pulsare. III. Quum Scriptura ipsa probet differentiam Musicæ artificialis, qua talis, eam ipsam hactenus probandam, nec omnis certitudinis suspectandam esse, certum est. Consequentiæ ratio apud eos ipsos, qui Scripturæ quicquam modo tribuunt, adeo

certa

certa est, ut neutiquam hic dubitare liceat. Assumptio manifesto probatur ex ijs, quæ habet Apostolus 1. Cor. 14. v. 7. 8. *Animæ expertia, quæ sonum edunt, & tibia, & cithara, nisi distinctionem sonis dederint, quomodo cognoscetur quod tibia canitur, aut cithara? Etenim si incertum sonum tuba dederit, quis apparabitur ad bellum?* Si enim instrumẽtis Musicis, secundum ipsum Apostoli judicium, aliquid tribuendum est, quatenus diversimode tractantur; næ ipsi arti quoque, secundum quam hæc instrumenta usurpantur, aliquid deferri debet. siquidem secundum differentias jam propositas tractari non possunt, nisi quatenus ipsa ars artifici pręscribit rationem, secundum quam diversimode tractari tum possunt, tum debent. IV. Nec hoc agumentum insuper habere convenit: Si ipse Spiritus Sanctus filios insuper Dei, electosque commendat, quod invenerint instrumenta Musica: pariter censendum per ipsum Sp. sanctum omnis veritatis authorem commendari quoque ipsam artem Musicam. Consequentię ratio cera: nam quorsum distincte commendarentur instrumenta Musica, nisi ars eorum directrix adesset? ut enim ipsa sunt artis opus, ita nemo ijsdem, ratione finis, ad quem definita sunt, uti frui potest, nisi pariter supponatur ars Musica, sufficiens ordinationi convenien-

convenienti usu, tum proprij, tum debiti ipsis instrumentis Musicis? Deveniendo ad antecedens, illud ratione filiorum Scripturæ in Spiritus sancti monumentis liquido proponitur. Ne longius enim abeamus, an non ratione certorum instrumentorum, laudatur David, non minus prophetica authoritate, quam regia dignitate insignis, quod ad celebrandum Iehovam, quædam instrumenta Musica confecerit. 2. Chron. 7. & 5. juncto Amos. 6. v. 3. unde etiam hæc ipsa instrumenta, usui tam sacro destinata, expresse vocantur *instrumenta Davidis*, 2. Chro. 29. v. 26. & *instrumenta Musica Davidis*, Nehem. 12. v. 36. V. Sed seposita Scriptura, & argumentis ex Scriptura desumptis, quæ nequaquam universalia aut censeri possunt aut cupimus, contra Scepticos pro vindicanda Musica hoc argumentum maximi momenti esse censemus: Quicquid ab omnibus gentibus, ut ut barbaris, ad modum artis exercetur, illud communi quasi omnium hominum suffragio artis rationem habere putandum est. Sed hoc verum de Musica. Major propositio adeo certa est, ut antea cognoverimus ipsum Sextum Empiricum argumentantem pro evertenda arte Rhetorica, ex eo, quod multæ gentes, aut, ut ipse falso persuasum cupiebat, pleræque eidem bellum indixerint,

eamque

eamque excludere meditatæ fuerint. Quæ conſequentia pro evertenda diſciplina utiliſſima, ſi ex mente quaſi Sceptici valere debuerit; omnino multo magis æquum eſt, ut communis ferme gentium conſenſus conſpiret pro aſſerenda diſciplina maximi uſus in univerſa hominum ſocietate. Minor propoſitio æque certa, ſi non certior: ne enim diſcurram per gentes maxime barbaras, an non ipſi Braſiliani, velut alteri Aborigenes, & inter eos Anthropophagi definita ſua tripudia habent, inſtitui ſolita ad modulum qua inſtrumentorum Muſicorum, qua vocis aſſę, in ſe quidem inconditæ, ceterum ex utentium ſenſuum vere artificioſæ? Pro fontibus ſolutorijs ſequentes obſervationes ſerviant. 1. Fruſtra eſt Sextus Empiricus, quando ex primis ſuis principiis laborat evertere Muſicam; negando tum eſſe vocem, tum eſſe animam, quę actum ſentiendi edere poſſit: quamvis enim haut in proclivi ſit dicere, quænam definite qua ſoni, qua vocis ipſius ratio ſit: non tamen inde colligere licet, vocem nihil eſſe; quum animadvertamus ipſas pecudes à ſonis tum inarticulatis, quos ipſi edunt, tum etiam ab ipſis noſtris vocibus diverſimode affici. quod ſane non contingeret, ſi vox purum putum nihil eſſet. Nec minus fruſtra eſt idem Sextus, quando ſic arguit: *Si nec eſt anima*

anima, nec non sunt sensus, ij enim sunt ejus partes. nam eo ipso, quod Scepticus laborat omnia ratiocinando evertere, agnoscere debet se animam habere à corpore distinctam: dato enim revera falsa esse omnia, quæ sensibus percipit, atque actu eum circa omnes res corporeas decipi: nihilominus tamen certum ei manet, aut se decipi circa res illas, aut circa illas dubitare, aut saltem se existimare aut decipi, aut dubitare; sed hæc perceptio sive perceptionis, sive dubitationis; sive etiam quasi deceptionis, aut dubitationis, est actus animæ. Si ergo aninimam, & quidem ratiocinativam volens nolens quasi admittere debet Scepticus, ut ex antecedentibus jam patet, adest dux & rector sensuum, qui eos exorbitantes corrigere & in ordinem redigere queat. 11. Æque frustra est Sextus, quando ex eo evertere laborat Musicam, quod nulli sint rhythmi; quos probat rejiciendos esse inde, quod nullum sit tempus, nec ulla realitas ipsi tempori attribui queat: *Rhythmus* vero *sit compositio quadam ex pedibus. Pes autem id sit, quod constat ex elevatione & positura. Elevatio autem & positura considerentur in quantitate temporum, quorum aliqua tempora contineat positura, aliqua elevatio: quæ omnia necessum sit subverti & concidere negato tempore. quod ipsum ideo negat concedendum, quod constet ex illis quæ*

esse

esse non possunt. Sed cum mensura temporis à parte rei sit, Deusque Opt. Max. duo luminaria in cęli expanso collocaverit, ut mensurando tempori servirent; ipsumque tempus proprie atque accurate loquendo [loqui sic fas sit] nihil aliud sit quam partes motus numerabiles, maxime secundum motum primi mobilis, uti loquuntur, quod [licet quilibet motus continuus habeat suum tempus] adhiberi solet tanquam mensura aliorum motuum, utpote notissima, brevissima, ac maxime uniformis; neutiquam ens rationis censeri potest. nec obstat hic Aristoteles qui lib.4.Phys.t, 131. dicit, quod si non daretur intellectus habilis ad numerandum, non fore numerum, ac proinde quoque non fore tempus: siquidem hoc intelligi debet de tempore, prout eodem, actu atque reipsa utimur, tanquam externa mensura motus & quietis, neutiquam vero de ipsa temporis essentia, quæ est numnerabilitas ab intellectu independens. Nec tempori perit sua realitas, quod illius partes separatim non existant: siquidem est ex ordine eorum entium, quæ successiva, sive fluentia vocantur: quorum hæc ratio est, quod non existant cum omnibus suis partibus simul, sed quod eorum partes in iugi sive perpetua successione sint, sic ut quędam pręcedant, aliæ sequantur. III. Quod

quidam inveniantur, quos non afficiat Musica, arti nequicquam derogare potest: cum hi, velut qui Timones, hominum simulacra potius, quam homines censeri debeant. Quanta enim cognatio inter hominis naturam, atque cantum intercedat, graphice admodum ostendit Chrysostomus, cujus proinde quoque verba ex homil. in Psal. 41. hic *repræsento*: Nostra certe natura usque adeo delectatur canticis, & carminibus, & tantam cum eis habet necessitudinem & convenientiam; ut vel infantes ab uberibus pendentes, si fleant, & afflictantur, ea ratione sopiantur. Nutrices quidem certe, quæ eos gestant in ulnis, sæpe abeuntes & redeuntes, & quædam puerilia eis carmina decantantes, supercilia eorum ita sopiunt. Quocirca viatores meridie agentes jugalia animalia, hoc faciunt canentes, itineris molestiam illis consolantes. Nec solum viatores, sed etiam agricolæ uvas in torculari calcantes, vindemiantes, & vites colentes, & quodcunque aliud opus facientes, sæpe cantant. Nautæ etiam remos impellentes, hoc faciunt. Iam vero mulieres texentes, & confusa stamina radio discernentes; sæpe quidem & per se singulæ, sæpe autem etiam omnes concorditer unam quandam melodiam concinunt. Hoc autem faciunt & mulieres, & viatores, & agricolę, & nautæ

& nautæ, qui ex opere faciendo suscipitur, laborem cantu consolari volentes; eo, quod anima, si carmen & canticum audierit, molesta & difficilia sit facilius toleratura. *Huc usque Chrysostomus.*

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Logicæ sive Dialecticæ certitudo & existimatio asseruntur; simulque propositis varijs classibus responsorijs Sexti argumentis occurritur.

NE à lineis abeamus, quæ nobis præeunte Sexto ductæ sunt, & quibus, ordinis ratione habita, diximus nos insistere velle; proxime agere debemus de Logica sive Dialectica, cui sic infestus est Sextus, ut prolixe admodum occupetur in colligendis omnis generis argumentis, sufficientibus quasi ad deturbandam de gradu suo disciplinam nobilissimam: quamvis interim lib. 1. adversus Logicos, eam antiquam & à priscis Philosophis excultam esse fateatur. Ne vero occupemur circa nomen, quod alias molestias facessere solet, & de quo multa scrupulose quæruntur, adductis variis qua Aristotelis, qua Platonis locis; Logicam & Dialecticam pro una eademque disciplina censebimus,

censebimus, atque à nobis agnoscetur talis sive ars sive scientia [de genere proprio & adęquato nolumus hic multum laborare] quæ suggerendo certa instrumenta, sic per ea operationes intellectus nostri dirigit, ne cespitent in rerum cognitioue: ipsa quidem nullius distinctæ rei cognitionem proponit, cęterum quomodo omnia distincte & citra errorem ullum cognoscere queamus, ostendit, & quod caput est, ut sciamus nos quid scire operam dat. Unde non incommode Plato lib. 2. de Rep. dicit: *Dialectica est, quæ mentis oculum barbarico luto obrutum, sursum vehit, ne ignorantiæ cœno mersus jaceat.* hanc ut præ cæteris excoluerunt Stoici, ita negligentius Epicurus cum suis sectatoribus. Unde sic Hieronymus adversus Rufinum: *Et quoniam Stoici dialecticam sibi vindicant, & tu hujus scientiæ deliramenta contemnis, in hac parte Epicureus es, nec quæris quomodo, sed quid loquaris.* Stoici vero eandem voluerunt præ omnibus aliis disciplinis addisci, & tractari. quo cum faciat eximius omnino locus Arriani lib. 1. Dissert. Epicteti cap. 18. non pigebit eum in vestibulo hujus capitis integrum exhibere. *Ita igitur ille*: Nobis proponitur Logica, quemadmodum ante dimensionem frumentorum proponimus cognitionem mensuræ. Quod si ergo prius exploratum de modio non habuerimus,

aut

aut si libra cognita prius non fuerit, quæ aut cujusmodi sit, qui mensurare aut ponderare poterimus? Itaque in Logica arte etiam examen est aliarum rationum, quo reliquas nimirum addiscimus. Huic si operam non dederimus, exquisiteque eam non cognoverimus, num poterit fieri, ut res ullas alias accurate cognoscamus? At quomodo fieri istud potest? Certe potest: Etenim modius lignum est; & nullo fructu gratum: veruntamen nihilominus mensurat frumenta. Sic Logica præcepta fructum exhibent nullum, ex quibus nunc considerabimus. Quod si istud etiam quispiam dederit, contenti sane erimus, nempe hæc esse quibus discernantur & dijudicentur reliqua, & ut sic loquar, mensurantia & ordinantia. *Hactenus ille.* Atque initio quidem adversus Scepticos hoc argumentum valere debet plurimum: Secundum quod ipse Scepricus censetur, & secundum quod semetipsum quoque censet, atque ab aliis distinctus haberi vult Philosophus, illud dari neutiquam vel ipse Scepticus negare potest: Atqui secundum solam facultatem ratiocinativam censeri potest Scepticus, imo semetipsum quoque censet: Ergo Scepticus volens nolens hanc ipsam facultatem, sive Dialecticam agnoscere debet. De consequentia nullus mortalium unquam, nedum

dum ipse Scepticus unquam dubitaverit. Minor æque certa est. nam in quo consistit prima Pyrrhonismi, sive Scepticæ Philosophiæ ratio? in quo, nisi in hoc, quod omnium aliorum Philosophorum dogmata possit evertere: at quomodo ea ipsa evertit? solius dialecticæ præsidio: per hanc quippe ut aliorum dogmata inter se comparare scit; ita ejusdem quoque subsidio ad eadem subvertenda contendit. Quomodo vero Pyrrhonico ratiocinio, quod Scepticismi cultor certum esse contendit, hic sua ratio constiterit? Si contendat Scepticus nihil in Dialectica esse certi, necessum pariter est, fateatur nullas illationes Scepticorum adversus Dogmaticos esse certas, & consequenter, se, cum omnibus suis sociis insignem nugatorem esse, & indignum vel hominis titulo. *Secundo* si quemcunque hominem, Scepticum quoq;, quotidiana experientia doceat, quod si rationem, qua ut homo gaudet, sæpius atque diligentius intenderit, possit ea ipsa in similibus felicius uti: nę agnosci quoque ars debet, quæ dirigat ipsam rationem eo modo, ne in suo ratiocinio fallatur: Atqui verum prius: Ergo. Connexio ut præcedentibus capitibus, in similibus argumentis accurate fuit examinata & expensa; ita non minus per experientiam ars producitur, quam ea ipsa possibilitatem artis manifesto

manifesto ratiocinio arguit: quandoquidem experientia multiplex & ordinata nihil aliud quam ars est: quæ ars ad naturam collata, eam ipsam perficit; juxta illud, quod Aristoteles habet lib. 7. Polit. cap. 17. *Omnis ars & doctrina naturæ defectum supplere vult.* Minor propositio pariter evidens est, quandoquidem nullus, qui modo homo, invenitur, qui non hoc ipsum in semetipso experiri queat. *Tertio* non potest ulla cuicunque disciplinæ certitudo tribui, nisi ratio sciat dijudicare sua ratiocinia, noritq; se bene actus rationis edere. Sed, quænam disciplina hæc docet præter Dialecticam? de qua sic cum ratione Augustinus lib. de Ordine: *Quando ergo ratio ad fabricanda transiret, nisi sua ipsius machinamenta distingueret, notaret, digereret, proderetque ipsam disciplinam disciplinarum, quam Dialecticam vocant? hæc docet docere, hæc docet discere.* Quicunque ergo Dialecticam admittere nolunt, eamque exuunt omni sua certitudine, quid aliud faciunt, quam ut negent menti constare posse de suo ratiocinio. Quarto sic argumentari licet: Si nulla aut datur Logica habitualis, aut si ea fallax & incerta est; Nulla quoque dabitur Logica naturalis. Sed falsum consequens, Ergo etiam antecedens. Logicam naturalem nemo negare potest; nam si eam negare liceat, pariter

ter negare licebit hominem esse animal ratione preditum. Sed Logica naturalis evertitur eo ipso, dum evertitur Logica artificialis. ut enim Logica naturalis nihil aliud est, quam naturalis potentia, ratione utendi, quæ respectu actuum, quos edit, indifferenter sese habere potest, ita perfici potest per habitum, actus ea ratione determinantem, ut ab omni omnino errore sint immunes. Habitus vero hic, dum tali potentiæ accidit atque supervenit, non potest nō quoq; certus esse, quādoquidem neque naturali potētiæ adversatur, neq; eam falli ratione actuum suorum patitur. quod tum contingit quando ipse supervenit habitus, sua præcepta ordinans, secundum illud, quod in potentia naturali respectu actuum, quos edit, rectum est, eoque modo illud, quod obliquum atque vitiosum est, castigans. Quod speciatim in Logica, quæ potentiæ ratiocinativę medicina est, notare convenit: nam omnia præcepta, quæ artificialis Logica proponit, ad Logicam naturalem velut normam exigi debent: sic, ut non possit non, hæc ipsa Logica omnium suorum pręceptorum respectu eatenus esse certa, quatenus ad talem normam est exacta. Nec tamen hæc ipsa norma, per se sola sufficere potest, quoniam non potest se semper commode applicare: quod cum procuretur

curetur à Logica artificiali, liquet quomodo naturalis & artificialis Logica inter se conspirent. *Quinto*, nec hoc argumentum insuper habendum: Si nulla datur Logica artificialis, hoc modo Logicæ naturali perficiendæ serviens, quælibet ratiocinatio erit admittenda, & quidlibet ex quolibet colligi poterit. Sed quisnam hoc dixerit? ne ipse quidem Scepticus, qui vult ratiocinio suo constare rationem, quod existimet se convenientissime per illud Dogmaticorum scita subvertere. Consequentia autem certa. Simili argumento alicubi adversus Erasistratum utitur Galenus, dicendo: Si quidlibet ex quolibet colligi potest, hæc quoque argumentatio admitti poterit: Nix est alba: Corvus est niger: Ergo Erasistratus est fatuus. Pro fontibus solutoriis subsequentia notentur. I. Neutiquam existimandum est, Dialecticam adeo petulantem esse, ut eidem omnia pro arbitrio liceant, speciatim veritatem quamcunque incrustare, quemadmodum cum Scepticis non uni hoc seculo persuasum est. II. Ut Dialecticus à Sophista distinctus debet manere, ita neque Dialectica in abstracto considerata confundenda est cum eadem in concreto: Illa vero propterea errare non potest, quod rationem perpetuo habeat naturalis Logicæ, quod in ea sanum est, ac post lapsum integrum

integrum permansit, sibi vindicando, atque secundum illud tanquam regulam omnia sua præcepta dirigendo. Atque inde, ut exemplum adferam, quarta figura, quam male Arabes quidam Galeno affingere instituerunt; eam ob caussam quoque rejicitur, quod adversetur progressui discursivo, ad quem naturalis Logica nos ducit. II. Vt jam antea in genere, pariterque in specie notavimus, abusum nequicquam derogare usui; ita speciatim hic observandum, Sophistarum varias altercationes, atque pruriginem de quocunque themate præsidio doctrinæ Topicæ disputandi in utramque partem, neutiquam prejudicium creare genuinæ Logicæ, de qua cum ratione sic Cicero, licet ab Academicis haut longe remotus, lib. 5. Tusc. Q. *Per omnes partes sapientiæ manat & funditur, quæ quum definit, genera dispertit, sequentia adjungit, perfecta concludit, vera & falsa dijudicat, disserendi ratio & scientia. Ex qua cum summa utilitas existit ad res ponderandas, tum maxime ingenua delectatio, & digna sapiente.* nec inconvenienter Hieronymus in Ezech. *Vere quicquid in seculo perversorum dogmatum est, quicquid ad terrenam scientiam pertinet & putatur esse robustum, hoc dialectica arte subvertitur, & instar incendii in cineres favillasque dissolvitur, ut probetur esse nihili, quod putabatur esse fortissimum.*

Alia

III. Alia ratio Logicæ, alia reliquarum disciplinarum est. Quum enim Logica tradat rationem atque modum alias scientias addiscendi, reliquæ vero scientiæ hunc ipsum modum presupponant, eodemque utantur: Logica sic aliis disciplinis inservit, ut pariter quoque ipsa, pro præceptorum suorum traditione, convenientique explicatione, suis propriis instrumentis, scil. definitione, divisione, reliquisque utatur. quomodo V. C. faber ferrarius non solum malleum conficit, ut inserviat fabro lignario; sed etiam ut ipse eodem uti queat in cudendo ferro. IV. Falsum est, antiquos Philosophos, antequam per Aristotelem ultima Logicæ manus imposita fuisset, omnino rudes fuisse Logicæ. Nam ut ipsi præditi fuerunt Logica naturali, ita diuturno usu eandem adeo exasciarunt, sibique ratione aliarum disciplinarum expeditam reddiderunt, ut tantundem fere subsidii ab ea habuerint, atque si artis presidio instructi fuissent. Præterea etiamsi extra alias disciplinas prisci sapientes non didicerint Logicam, didicerunt eam atque meditati fuerunt, in ipsis illis disciplinis, circa quas versabantur. V. Logica quoniam de omnibus rebus commode disserere debet, atq; mentem expedire omnibus salebris, in quas incurrit & incidit; non debet æstimari, ut à multis perperam hic factum, ratione aut

certi alicujus argumenti, aut etiam ratione solius doctrinæ Topicæ, prout ea jam olim Sophistis ad hoc servire solet, ut possent de quocunque Themate in utramque partem ad vulgi maxime applausum disserere. nec procedere potest consequentia ab indigniori parte alicujus disciplinæ ad abusum expedita, ad totam disciplinam, omniaque quæ ad eandem pertinent. Quia nemo potest dici scire, nisi pariter sciat se scire, possitque ea, quæ videtur scire examinare, atque ad sua principia revocare, Logica cum primis necessaria est. quum enim aliarum disciplinarum subsidio hoc illudve sciamus, per solam Logicam, quicquid scimus, examinare possumus. VI. Quamvis quidam è medio vulgo videantur non incommode definire, dividere, & argumentari, citra artis Logicę præsidium; non tamen propterea ullum prejudicium creatur huic ipsi arti: siquidem ut vulgi hæc industria se duntaxat probat in paucis & facilibus quibusdam argumentis, neutiquam vero in omni materiæ genere; sic hi ipsi casu magis, quam consilio hosce actus edunt. quoniam sic eosdem edunt, ut non sciant se bene eos edere. neutiquam vero eosdem examinare possunt: cum ad hoc uti examinentur, requiratur Logica artificialis. VII. Logica quidem naturalis, quæ ipsa ratio est, pertinet

pertinet ad hominis essentiam, neutiquam tamen per hanc naturalem potentiam æque facile homini est, actus Logicos edere, ac avi volare: quoniam plurimum interest inter hominis statum integrum atque corruptum. IIX. Lubens do, Logicam vulgo non commendare æque suos cultores, atque reliquę discipl næ eos, à quibus diligentius excoluntur. Quod mihi videtur accidere ob tres subsequentes rationes: 1. Quoniam ea ipsa est ex genere earum facultatum & artium, quæ ab omnibus exercentur, nec alios denominant, quam qui insigni ratione easdē excoluerint. 2. Ordinario peritia Logica perimi quasi solet à disciplina cui applicatur: familiare siquidem vulgo est, habilitatem disserendi tribuere illi arti, quam quis profitetur. 3. Pari ratione ordinario fere, artifex magis consuevit appellari à facultate obsequente & exe quēte, quam à facultate docēte.

Caput Decimum Quartum.

De definitione, atque divisione: quæ duo instrumenta Logicæ serio astruuntur, & à Sexti objectionibus vindicantur.

QUum Sceptici, eorumque antesignanus Sextus Empiricus, non solum Logicæ in

universum consideratæ bellum indixerint, sed etiam singulis instrumentis Logicis, haud abs re fuerit, breviter expendere ea, quæ, pro exarmando quasi unoquoque instrumento Logico, adferre solent. Hoc quidem capite acturi sumus de Definitione, & Divisione, in subsequentibus de reliquis. Atque ut agamus hic de Definitione, cui teste Themistio ad lib. 1. Post. Analyt. bellum quoque indixerat Speusippus, prænotamus ex Damasceno in Dialect. cap. 8. vocem hanc à Mathematicis ad Logicos traductam. Sic enim ibi loquitur: *Dicitur definitio à Metaphora finium, seu termini positionum terræ. Quemadmodum enim finis seu termini positio separat proprium uniuscujusque, sic & definitio seu terminus naturam uniuscujusque separat ab alterius natura.* neque enim insolens esse Logicę à Mathesi, ob analogiam, mutuo vocabula accipere, evincunt nomina syllogismi, figuræ, terminorum, etc. Hæc ipsa vero Definitio, si Platonem in Theæteto audiamus, est illud *per quod accipimus differentiam, per quam res aliqua ab omnibus aliis differt.* Secundum Ciceronem in Topicis, referente Boëthio in libel. de Definitione, *est oratio, quæ id, quod definit, explicat quid sit.* quæ definitionis explicatio non multum differt ab ea, quam Arist. lib. 1. Top. cap. 4 & lib. 2. Poster. tex. 44. habet, quæque vulgo

vulgo in Scholis eſt recepta: *Eſt oratio explicans quod quid eſt ipſius rei.* à quo *quod quid* eſt uti formarunt Metaphyſici & Scholaſtici ſuam quidditatem, quę quaſi ſit illa explicatio, quæ per definitionem ſtricte ſic dictam procuratur; ita hæc ipſa quidditas æque diverſimode conſiderari poteſt, quam ipſa definitio diverſimode ſe habet. Nam præterquam quod ipſum vulgus, conſultum circa explicationem alicujus thematis ſimplicis, ſecundum ea, quæ de illo noſſe videtur, illud explicare conſueverit; Oratores, adhibito verborum exquiſito lenocinio, pro ratione ſuorum auditorum, prolixius quaſi definiendo illud explicant, quod iis, quorum favorem atque applauſum præ cæteris ambiunt, quam exploratiſſimum eſſe expetunt: Poëtæ, cum pariter delectare deſiderent, varia quaſi emblemata fabularum, comparationum, ſimiliumque adhibent, ut eandem explicationem pro ſuo inſtituto exhibere poſſint: Alii, qua ab oratoribus, qua à poëtis recedentes, ut applauſum impetrent, ſibique opinionem ſingularis ingenii atque induſtriæ acquirant, explicaturi rei alicujus naturam, ſtudio obſcuritatem captare ſolent, atque omnem ſuam induſtriam circa ænigmata occupare, quæ nihil aliud ſunt, quam obſcuræ quædam explicationes thematum quorundam ſim-

 plicium

plicium per talia adjuncta, caussas, effectusque propositæ, quę cum minus, circa res notissimas quoque, considerari consueverint, earundem ratione quæ obvia, atque quotidiana sunt, iis ipsis, qui quotidie circa talia occupantur, non minus obscura evadunt, atque illa, quæ aut in penitiori Africa, aut in media India occultantur: Logici, imo quotquot Logicorum præceptis in quacunque etiam disciplina utuntur, propter ea, quę speciatim à Logica circa rationem definitionis præscribi solent, aliquanto morosiores in definiendo sunt, suasque definitiones astringunt quibusdam regulis, quarum alteri, in definiendo quoque occupati, securiores sunt, quod his propositum sit ex lege artis definitum explicare, illi vero hoc duntaxat agant, ut queant aliquam rem exhibere sub talibus signis, per quæ, sive proxime, sive remote, devenire aliquis possit, ad illud ipsum, quod definiti rationem habet. Atque, cum Logici præ aliis definitiones suas regulis astringere consueverint, factum, ut soli censeantur definiendi rationem tradere, quum tamen soli ad regulas eadem examinent, quę ab aliis ex regularum præscriptis minus curari solent. Inde factum non solum, ut omnes definitiones æstimentur ex pręscripto Logicarum regularum, sed etiam ipsi Sceptici,

dum

dum instituerunt definitiones oppugnare, quasi soli Logici in definiendo occuparentur, crediderunt sese subversuros in universum Definitionem, si quid modo notassent aut in norma Logica, aut in ipsis definitionibus ad eandem exactis. Vt vero definitionibus, secundum amussim Logicam institutis, sua ratio constet, [de his quippe hoc loco, occasione Logicæ, incidit quæstio] operę pretium fuerit in antecessum sequentia notasse. I. Vti per definitiones Logico modo institutas intenditur definiti explicatio, sic hæc explicatio duntaxat, ut Scholastici loquuntur, quidditativa est: quum per eam ipsum definitum non explicetur plene atque sufficienter secundum omnia illa, quæ circa illud cognosci possunt, sed solum ostendatur, ad quamnam entium classem referri debeat. Injuria quippe fit, sive Philosophis in communi, sive distincte quoque Peripateticis, quando mens eorum sic explicatur, quasi ijdem definiendo intenderint per qualemcunque definito applicatam, definitionem exhibere plenam & distinctam (atque, ut in Scholis loquuntur, formalem) ejusdem rationem. II. Quum definitio solum sit indicina rei, distinctiva maxime, utque per eam convenientissime definitum ab aliis ejusdem ordinis distinguatur; existimandum est, hanc ipsam definitionem non egre-

egredi sphæram cognitionis nostræ, sed institui per eam, quæ nobis cum maxime familiaria sunt. Adeo ut sæpe definitio, ob imbecillitatem intellectus nostri, nobis ipsum definitum non exhibeat secundum se suamque naturam, sed secundum illud solum, quod nobis datum est cognoscere. III. Quandoquidem conceptus rei Physicus distinctus est à conceptu Logico, non incommode definitio distinguitur in Physicam & Logicam; atq; ut illa attendit principia rem aliquam realiter sive constituentia, sive producentia; sic hęc in omni, quod definit, considerat genus, tanquam materiale & commune quid, itemque differentiá partem velut formalem: quamvis ob ignorantiam propriæ adęquatæq; differentię, sæpe pro adumbranda qualicunque differentia, Logica definitio cum Physica confundatur; quod in definitionibus caussalibus manifestum est. IV. Atque hinc accidit, ut, ratione habita compositionis Logicæ, quædam perfecte, ne quidem secundum leges Logicas, atque seposita nostra de iisdem ignorantia, definiri queant. Nam quod ad ea, quæ vocant transcendentia, itemque summa genera, cum aut supra se aliud tanquam genus non habeant, aut univoca censeri non queant, non gaudent quoque conceptu quasi composito, includente rationem generis

generis ac differentiæ. Præterea individua non admittunt perfectam definitionem, & quidem duplici nomine: vel enim, ut individua Physica, tali ratione sunt affecta, ut in perpetua mutatione existant, cumque habeant proprietates mutabiles, atque sibi solis convenientes, sub definitione communi, qua talia, comprehendi non possunt: vel, ut in DeoOpt.Max. [individuo illo sine exemplo] tanta occurrit simplicitas, ut ne quidem compositio Logica ex genere & differentia locum habere queat. Quicquid enim alii existiment, Deus ut ens perfectissimum, atque à partibus componentibus plane independens, neutiquam dici potest ex genere atque differentia compositus esse. Interim hęc ipsa, quæ perfectam omnibus numeris definitionem non admittunt, dici possunt in suo genere perfecte definiri posse. V. Ne quis enim fallatur, definitionis ex Aristotelis maxime principiis eadem ratio est, quæ doctrinæ de prædicamentis, utraque enim proponitur secundum certas hypotheses, maxime Definitio: unde Aristoteles quoque lib.7.Top.cap 5.expresse solas substantias per se definitionem admittere statuit: frustraque est Francisc. Patritius, quando par. 2.lib.4. Peripat. Discussi. ignorantiæ Aristotelis interpretes arguit, quod hic de *quacunque essentia*

essentia

tia essentia dixit, ad solam substantiam restringi cupiant; quum Philosophus, ut cuivis textum inspicienti patere potest, manifesto substantiam cum accidente comparet. His præmissis [non sine fructu aliquo, ut speramus] proponimus subsequentes rationes. I. Si nullus est è vulgo, qui non quotidie secundum ea, quæ de hac illave re cognoscit, definitiones contexat: næ Philosophus quoque definire potest ea, quæ novit, secundum illas leges, quas sibi ipsi in definiendo præscribere voluerit. Antecedens uti certum est, sic pariter consequentiá procedit: nam si procedat definitio, quam aliquis è vulgo contexit, secundum ea quæ de definito cognoscit, atque secundum eas leges, quas sibi ipsi in definiendo præscribit, cur non pariter admitti tanquam legitima debeat illa ipsa definitio, quam pari ratione Philosophus adornat? II. Ipse Scepticus (testis sit unus Sextus Empyricus in Pyrrh. Hypoth.) quo ab aliis intelligi queat, atque finem suum assequatur, suo modo definitiones adornat: quæ ratio ergo, cur non idem liceat Dogmaticis, quod adeo licentiose sibi Scepticus arrogat? III. Si tum quidditates rerum cognoscibiles sunt, tum easdem actu cognoscimus, admitti pariter definitio debet, modum proponens, secundum quem mens sibi per definitionem proponat hasce

ipsas

ipſas quidditates, explicatas oratione convenienti. Ratio conſequentiæ manifeſta eſt. De quidditatibus vero ut cognoſcibilibus ne multum diſceptemus, ſufficit hac vice per eas intelligere tales mentis cōceptus, ſecundum quos thema aliquod ſimplex ratione diſtinctæ notionis nobis repræſentamus. Vt enim jam antea patuit, definitionum omnium non una eademque ratio eſt: nec neceſſum eſt, pro præſenti inſtituto omnes definitiones ſint eſſentiales. IV. Cum omnes homines, ut recte innuit Ariſtoteles lib. 1. Metaph. cap. 1. natura ſcire deſiderent, naturali quoque appetitu, quem non convenit eſſe fruſtra, feruntur ad definiendum. Si enim ſcire eſt rem per cauſſam cognoſcere: næ ante omnia, cujuſque rei, cujus ſcientia habetur, explorata debet eſſe diſtincta quidditas: niſi enim antea exploratum fuerit *quid eſſe* illius, cujus per demonſtrationem ſcientia acquiritur, non poteſt quoque ipſa demonſtratio, poſtea diſtincte conſideranda, contexi & adornari. V. Quandoquidem, uti jam antea patuit ex Sexto, Sceptici argumentari quoque ſolent ab univerſali conſenſu, nos pariter eodem modo hic progredi poſſumus, ſic argumentando: Si illi ipſi, qui Scepticiſmi fundamenta jecerunt, aut definiendi leges invenerunt, aut definitionibus præ ceteris uſi fuerunt; pariter ex Scep-

tici mente plurimum tribuendum Definitionis doctrinæ, nec fas est ipse eidem sit infestus. Consequentia ratione Sceptici indubitato certa ac firma est. nec de antecedente dubitare licet, vel propter Aristotelis testimonium: qui lib. I. de Part. Anim.cap.I. adducta authoritate Democriti, eum jam tum circa definiendum intentum fuisse testatur. quomodo & constat Socratem, atq; Academicos omnes plurimū tribuisse definitionibus, easque in frequenti usu habuisse. Quamvis ex iis, quæ jam antea notata fuerunt, haut difficile sit argumentis, quæ in contrarium adducuntur, occurrere, næ qua tamen difficultas alicui supersit, sequentia, ad modum fontium, proponimus. I. Verum quidem, à Philosophis, antiquis quoque, augustis admodum elogiis condecorari Definitiones, neutiquam tamen ulli ex illis in mentem venit, sic definitionem pro rei explicatione admittere, ut existimarent eum qui rei alicujus definitionem exploratam haberet, pariter perspecta habere omnia illa, quæ circa rem illam [ex definitione sua cognitam] cognosci possent. II. Aggregativa rei definitio, secundum quam ratione thematis simplicis sive definiti, per loca tamen topica, omnia de themate illo cognoscibilia colliguntur, atque dein analytice quasi per partes iterum examinantur, non potest

potest censeri definitio proprie dicta, hæc enim brevis debet esse, atque exacta solum ad eas leges, secundum quas definitio est explicativa quidditatis, uti loquuntur. III. Quandoquidem definitio duntaxat declarat ad quamnam entium classem definitum referri debeat, non necessium est, ut omnia, de genere & differentia definitionis cognoscibilia, in ipsa definitione coacerventur; quandoquidem dumconstat quodnam definiti genus sit, pariter quoq; constat sub quonâm genere summo, & remotiori contineatur. nam quicquid est ut species, illud præsupponit superius, cui substat. IV. Quum instrumenta Logica, ea, quæ distincte sunt comprehensa, conjungant, atque conjuncta dijudicent; frustra omnino Sextus est, quando exinde definitionem frustraneam vult esse, quod in ea proponantur illa, quæ jam antea cognoscuntur. Nam quamvis definiturus V.C. hominem, præcognoscere debet quodnam sit genus hominis, & quænam differentia: quando tamen hæc duo in ipsa definitione conjungit, tam patet quomodo pro explicando definito genus cum differentia cohæreat, quâ etiam per conjunctionem eorum innotescit, ad quodnam ens homo cum definitione ab omnibus aliis distinguente pertineat. V. Frustra idem Sextus est, quando definitiones

ex

ex definitionibus dijudicari dicitur, quum nihil queat dijudicativum esse sui, atque distinguere conveniat inter leges sive regulas definitionis, & definitionem ad illas regulas exactam. Illa definitio aliis est perfectior, quę legibus magis respondet, unaque altera censetur esse perfectior mediantibus legibus, ad quas pariter exiguntur. V. Quum dictum sit, definitiones institui aliter à vulgo, aliter vero ab iis, qui definitum secundum penitiorem de eo cognitionem explicant per definitionem Logicis regulis respondentem, [quisquis enim definit, pro definiti explicatione, ea quę novit, adfert] neutiquam servire expugnandæ definitioni possunt ea, quę à Sexto proponuntur loco dicto, ubi *sic loquitur:* Ecquis vero ridiculum esse debet, dicere definitionem aut ad comprehendendum, aut ad docendum, aut ad manifestandum conducere, quum nos tanta obscuritate involvant? Exempli gratia [libet enim paulisper iocari] Si quis ab aliquo sciscitari velit an occurrerit ei homo insidens equo, & canem secum ducens, interroget hoc modo: O animal rationale, mortale, intellectus & scientiæ capax, occurritne tibi animal risibile, latis unguibus, scientiæ politicæ capax, habens conglobationes, firmatas super animali mortali, hinniendi facultatem habente: quod

sic cum

ſecum ducit animal latrativum? Quomodo non ſit hic riſu excipiendus, qui hominem in re tam nota cogit obmuteſcere? *Hactenus Sextus.* Nam ex hoc Sexti ratiocinio non licet colligere, has definitiones fuiſſe inconvenientes, ſed ſolum obſcuras ei, cui proponebantur, quod neque terminos intelligeret, neque perciperet conceptus generis & differentiæ pro explicandis definitis ibidem propoſitos: pari ratione viris doctiſſimis ęnigmata videntur, atque numeris Platonicis obſcuriora ea, quæ à variis artificibus, ſecundum artis ſuę terminos, ad modum definitionum proponuntur: quoniam non minus artificiales conceptus, quam terminos artificibus uſitatos ignorant. Hunc ipſum enim viatorem Sexti, ſi quis propoſitis definitionibus popularibus aggreſſus fuiſſet, commodum ab eo reſponſum conſequi potuiſſet. Neque enim hæſiſſet in ſuo reſponſo, ſi quis hunc in modum ex eo quæſiviſſet: An non obvium habuiſti hominem ſenem cana barba præditum, inſidentem equo albo, quem canis niger comitabatur? Nam inconveniens eſt Sexti interrogatio, eoque nomine ut inſufficiens rejicienda, quod cum appelletur ad viatoris ſenſus, neutiquam proponi iis poſſit quęſtio thetica, ſed hypothetica: dictę vero Sexti definitiones in quæſtione Pyrrhonica cumulatæ directæ erant non ad

individui

viduæ sensibus per suas qualitates perceptibile, sed ad species solo intellectu comprehensibiles. Et hæc quidem dicta sufficiant pro Definitione. Converto me deinceps ad Divisionem, de qua idem Sextus agit lib. 2. Pyrrh. Hypoth. cap. 17. & duobus sequentibus. Expugnare vero laborat tum divisionem nominis, sive distinctionem; tum divisionem proprie sic dictam. Quantum quidem ad distinctiones, quamvis iis infestus sit Sextus eo nomine, quod vocum significationes ab arbitratu humano dependeant, eæ ipsæ tamen propterea admitti debent, nec insuper haberi possunt, quod nulla lingua tam locuples sit, quin deficiat in explicandis conceptibus per propria definitaque vocabula; unde ut metaphoras atque tropos non sola elegantiæ ratio, sed ex parte quoque necessitas invenit, ita una eademque vox servire cœpit pluribus explicandis conceptibus, quod pro horum multitudine æque multa non potuerint inveniri vocabula. Verum quidem est, illi qui in Scholis docent, quod omnia subtilius pressiusque enucleare consueverint, atque interiora quasi rerum viscera exenterare, magnam sibi arrogarunt libertatem, multaque vocabula, antiquis plane ignota, præsenti nota signarunt; interim næ hæc quidem conceptibus defæcatis explicandis sufficere potuerunt. Vnde necess-

necessum

neceſſum fuit vocibus alias receptis, tales aptare ſignificationes [pro Scholæ quaſi uſu] quæ apud eos, qui extra Scholam conſiſtunt, plane ignotæ ſunt. Quid æquius ergo, quam quoties circa res ipſas, earumque conſiderationem difficultas aliqua oboritur, ante omnia voces, quarum multiplex ſignificatio, difficultates multiplices parere poteſt, penitius expendere, evolutiſque ſignificationibus pluribus ac ſeparatis, eam ex pluribus amplecti, ſecundum quam res ipſa convenienter concipi explicarique poteſt. nam hactenus valet ſapiens illud Epicteti monitum, qui dicere ſolet: *Principium doctrinæ eſt conſideratio nominum.* Ad conſiderationem hanc pertinet quoque Etymologia; ſed cum ea ut plurimum aut ſit incerta, aut perparum conferat ad conſiderationem ipſius rei, exiſtimandum eſt magni nominis Stoicum, eundemque virum ſapientiſſimum, potiſſimum reſpexiſſe homonymias vocabulorum, diſtinctionum ſubſidio pro explicatione rerum ipſarum evolvendas. Siquidem diſtinctio nihil aliud eſt, quam explicatio multiplicis ſenſus, quem voces in aliqua propoſitione, pro uſu ſive communi ſive doctrinali, admittere poſſunt. quod tum ſecundum rationem πράξιος convenienter fit, quando primo multiplex ille ſenſus explicando proponitur, ac dein diſcretio-

nem adhibet iudicium, uno pluribusve sensibus rejectis unum aliquem velut convenientem admittendo. nec tamen quis ut petulans hic tolerandus, nec etiam distinctionum subsidio, veritas (quæ per eas explicari debet) involvenda est, uti olim [haut præter veritatem] ijs, qui à Scoto nomen ferunt, objectum fuit. Voces ipsæ varias quidem, easque remotiores quoque significationes admiserunt, pro vario atque multiplici nostro concipiendi modo: interim tamen hic tria extrema sunt præcavenda, de quibus quoniam multi minus solliciti fuerunt, omnes distinctiones suspectas reddiderunt. I. Conceptus noster non debet sic ab ipsa re, circa quam instituitur, aberrare, ut in ea nullum fundamentum inveniat, sed perpetuo rei ipsi consentaneus esse: sive, ut in Scholis loquuntur, distinctio formalis respondere debet distinctioni objectivæ. 2. Non debet aliquis suos conceptus objicere vocibus, haut solitis ex usu, aut communi, aut doctrinali novis & particularibus conceptibus explicandis servire. frustra quippe is est, qui, ut adversarii oculis pulverem [hoc tamen sępe fit] objiciat, planę ipsius assertioni, aut argumento, pro suo concipiendi modo multiplicem sensum, per distinctionem quasi explicandum, affingit. Distinctiones primariò propter voces, secundario

ſecundario propter conceptus mentis adhiberi debent. quamvis enim mens noſtra, quæ uno intuitu omnia luſtrare non poteſt, multiplicibus diſtinctionibus indigeat, ut per eas res explicet; hæ tamen conceptuum diverſitates, proprie non ſunt diſtinctiones, ſed partiales explicationes rerum, uno ſimplicique conceptu à nobis haud explicabilium: quum diſtinctiones ipſas voces concernant, pro multiplici conceptu ex uſu multiplicem ſignificationem admittentes. A diſtinctione ſeu diviſione nominis, tranſimus ad diviſionem ipſam proprie ſic dictam, ſeu diviſionem rei: quam pariter Sextus nititur evertere lib. 2. Pyrrh. Hypoth. cap. 19. & 20. ſed præter rationem. Quod enim ad diviſionem totius quantitativi, cum inſtituatur per partes aut magnitudine aut numero differentes, ſufficientia ejuſdem inde liquet, quod illæ ipſę partes per diviſionem ſeparatę, ſi ſimul ſumantur, atque iterum uniantur, conſtituendo toti, ſic antea in partes diviſo, ſufficiant. Atque hæc diviſio, quæ vulgo peculiari nomine partitio vocari ſolet, tam evidens atque certa eſt, uti ipſi quoque ruſtici, alijque à cultu alieni, exiſtiment ſe convenienter eam inſtituere poſſe: ne dicam, ab Arithmeticis ac Geometriæ conſultis, ejuſdem veritatem atque certitudinem dilucide demonſtrari.

quamvis secũdum disjunctas artes hæc ipsa partitio, [evincit Anatomia, nobilissimum partitionis genus instituens]ob membrorum disjuncta, in peculiaria nomina, sępe imperfecte duntaxat institui queat. Frustra vero admodum Sext9 est, quando adversus certitudinem ejusdem l. d. ab exemplo quasi, *sic cornicatur*: Quum aliquis decadem in unum, & duo, & tria, & quatuor dividi ait, non dividitur in hæc decas. Nam simul atque ejus prima pars sublata est, [ut per concessionem hoc nunc demus] verbi gratia, unitas: sunt novem, & omnino aliud quiddam quam denarius. Aliorum ergo ablatio & divisio non jam fit à decade, sed ab aliquibus alijs, quę, prout fit unaquęque ablatio, variantur. Iam ergo videamus qui possibile sit, totum dividere in ea, quæ dicuntur esse ejus partes. Nam si dividitur totum in partes, solent partes contineri in toto ante divisionem: at non continentur. Verbi gratia, [ut in decade rursũm orationem nostram figamus] decadis partem dicunt omnino esse novem. (dividitur igitur in unum & novem) sed & octo similiter: (dividitur enim in octo & duo) & septem similiter, & sex, & quinque, & quatuor, & tria, & duo, & unum. Si igitur hæc omnia in decade continentur, & composita cum ea, quinquaginta quinque fiunt, nimirum in decem

tur quinquaginta quinque, quod absurdum. Ergo ne continentur quidem in Decade ea, quæ dicuntur esse ejus partes, nec decas in ea dividi potest, ut totum in partes, quæ nullo modo in ipsa conspiciuntur. *Huc usque Sextus.* At ratiocinium ejusdem plane absurdum est: siquidem ut numerus coalescit ex multis unitatibus pro definiti numeri constitutione coëuntibus, sic quæque unitas in eo occurrens non debet considerari ratione numeri constituti, atque unitate una, aut pluribus ademptis, diversimode se habentis, sed tanquam unitas: nec divisio, quæ numero obtingit, per unius, aut plurium unitatum subductionem, relinquit numerum post subductas unitates reliquum, qui sit sui pars, sed qui potius sit numerus distinctus. nam V. C. à decade, sublata unitate, numerus novenarius, qui superest, non est amplius pars denarij numeri, sed numerus distinctus, quod non ignorabat quoque Atistoteles cum lib. 8. Metaph. cap. 3. sic scriberet: *Si quid eorum, ex quibus numerus constat, ab eo ablatum, aut additum fuerit, non idem jam numerus, sed diversus existit, etiamsi minimum auferas.* Et hæc dicta sufficiant pro vindicanda partitione. quod ad divisionem generis in species, sive totius potentialis, ut ea censetur vulgo divisio propriissime dicta, sic Sextus pariter eidem infestus

est

est. at prǽter rationem. Nam quamvis difficillimum sit genus aliquod dividere, ad illius divisionem adhibendo omnia differentiarum propriarum genera, nec ea quoque explorata habeamus; operam tamen dare debemus, ut adhibitis pluribus differentijs, diversi licet ordinis, concurrentibus tamen ad componendam aliquam speciem, eandem speciem determinemus. Nam quod initio contra Sextum notandum, genus qua genus potentia duntaxat tum suas differentias tum species complectitur; cumque dividitur per differentias in suas species, ulterius actuatur, suæque speciei tanquam composito inest ad modum materię, vice formalis principij cum materia illa concurrente differentia. nec tamen genus in specie occurrit secundum suam formalitatem, sic enim species generi deberet esse æqualis; sed solummodo secundum materiam, sive eam naturam quæ genus dicitur, quæ ad speciem comparata, ejus duntaxat pars est, quemadmodum & species duntaxat pars est individui. utque genus respectu speciei pars ejus essentialis est, ita essentia speciei sic in quoque individuo est, ut unoquodque individuum speciei pariter superaddat multas differentias accidentarias. Quod si notasset Sextus, distinxisset inter hæc duo: *Homo ambulat*, & *Dion ambulat*: ut

enim

enim ambulare non pertinet ad essentialia hominis prædicata, sic qua Dion, qua Theon pariter homines sunt, & participiant omnia hominis prædicata, simulque perpetuo manebunt homines, animalia rationalia, risibilia, potentia loquendi prædita, &c. etiamsi Dion forte ambulet, & Theon sedeat. Amplius frustra Sextus est, quando fingit genus merum noëma, sive, ut vulgo in Scholis loquuntur, notionem secundam esse. nam distinguere convenit inter generis materiale, & ejusdem formale, sive naturam inexistentem speciebus & per species singularibus, eandemque abstractam ab utrisque. Verum quidem, qua genus, qua speciem non habere propriam existentiam, ea enim singularium tantum est; interim tamen singularibus reipsa natura inest, quæ convenienter pro diverso respectu, & generis & speciei nomen ferre potest. Sed misso Sexto, redeo ad divisionem generis, atque ut convenienter eadem instituatur, hæc duo amplius notanda. I. Non temere prosiliendum ab uno differentiarum genere ad aliud. II. Nec temere dividendum per remotiores differentias. Ut vero duplici ratione genus, tanquam totum potentiale dividi potest, nempe aut per differentias, aut in species; ita illa dividendi ratio naturæ, hæc autem nostræ imbecillitati convenientior

 est.

est. Hæc quidem pro divisione sufficere possent, nisi quædam se offerret difficultas: quam cum quidam occasione doctrinæ Peripateticæ in prejudicium divisionis arripuerint, omnino hic expediunda est; quoniam enim Peripateticorum constans sententia est, divisionem nihil probare, inde inferunt illius doctrinam plane inutilem censendam esse. Quod ut distinctius explicari ac intelligi queat, haud abs re fuerit cuncta paulo altius accersivisse. Ergo notari debet hic non convenisse Aristoteli cum Platone; nam cum hic in Philebo dividendi peritiam *donum Dei* vocasset, & in Phedro *instrumentum præcipuum veritatis indagandæ*; adeo ut non solum addat, *amare se divisiones*, sed, *si quem inveniat dividendi & componendi, præ alijs peritum, eundem se, ut Dei vestigia secuturum esse*; Aristoteles non obscure lib. 1. Prior. Anal. cap. 32. eo nomine eum arguere instituit, addendo; *divisionem esse syllogismum invalidum, supponere enim id, quod probandum erat, & hoc ignorasse aut eos, qui eadem usi sint*, imo *divisione seu dividendo aliquid probare velle, nihil aliud esse, quam principium petere*, Idem inculcat lib. 2. Poster. Anal. cap. 5. ubi ita loquitur: *Nulla est vis necessario concludendi in divisionibus, sed si qua est in iis inutilitas, in eo est quod aliquo modo ad explicandam & illustrandam rem valet.* Atque

hæc

hæc etiam ratio eſt, cur in Organo ex profeſſo non agatur de diviſione, cum ibi duntaxat tractetur argumentatio. Atque hæc Ariſtotelis ſententia veritati eſt conſentanea: nam quiſquis aut diſtinguit, aut proprie dividit, rem quidem illuſtrat atque ob oculos ponit, aut ea quæ multiplicem ſenſum admittere poſſunt, diſtinguendo; aut ea per ſpecies & partes explicando, quę ut habent rationem totius, ita uno conceptu à nobis commode apprehendi non poſſunt: ſed dum hoc fit, nihil probatur, ſed apprehenditur quid ut manifeſtum, quod ut manifeſtius aut nobis aut alijs fiat, ſive diſtinctio, ſive diviſio adhibetur. Sed etiamſi hęc ita ſe habeant, non tamen cum Scepticis ipſam diviſionem explodere, ejuſve certitudinem negare convenit: Logica enim intellectus operationibus plene ſuſſic enterque debet ſuccurrere, nec illius doctrina exhauritur (ut ab his, cum quibus congredimur, pręſupponitur) ſola tractatione de argumentatione.

CAPUT

Caput Decimum Quintum.

Vindicantur Syllogismus & inductio, à Sexti, aliorumque objectionibus.

POst definitionem ac divisionem, inter instrumenta Logica per Scepticos controversa, occurrit Syllogismus, de quo, ut & de Inductione, quæ vulgo eidem censetur opposita esse, hoc præsenti capite tractationem instituemus. Quantum quidem ad Syllogismum, (quem hic magis ratione formæ quam materiæ consideramus) ei præter Sextum l. d. cap. 14. jam olim infestus quoque fuit Cresconius Grammaticus, (videatur August. lib. 1. adv. Cres. cap. 14.] objecit siquidem Augustino Dialecticæ peritiam, propterea quod inter disputandum syllogismis uteretur: ne dicamus de quibusdam recentioribus erronibus Dialecticæ in universum adversantibus, de quibus erit agendi locus libro proximo. Quo vero ratione syllogismi omnia liquida sint, eumque vindicare queamus; quicquid alijs videatur, syllogismis sive argumentationibus sua constare debet ratio, & quisquis ijs bellum indicit, tantundem facit, atque si vellet hominem ratione, à qua sola commendari meretur, exuere. Cæterum priusquam argumentationis certitudinem

nem astruere incipimus, in antecessum quædam [alias idem fecimus] fas est pręmittere. Ergo *primo* notandum, Syllogismum, sive argumentationem [hæc duo eodem à nobis loco habentur] nobis ad hoc inservire, ut intellectus nostri imbecillitas hac ratione emendetur, ac progrediendo ab uno ad alterum ea cognoscamus, quę una simplicique notione comprehendere non possumus. hæc enim solius Dei perfectio est, quod uno simpliciq; intellectionis actu cuncta comprehendere queat, nec ratione sui yllogismo indigeat, quamvis sæpe eodem utatur, quo imbecillitati nostræ succurrat; quomodo parentes quoque sese dimittentes ad modulum suorum infantum, cum ijsdem balbutire, ac verba tertiata quartataque formare solent. *Secundo* progressus Syllogisticus, qui ratione formæ secundum certas figuras modosque instituitur, non est arbitrarius, aut solius artis opus; sed æque certus atque progressus Geometricus & Arithmeticus: nititur siquidem non solum regulis artis, sed cum maxime regulis naturalis consequentiæ: qua cum destituatur ex parte quarta figura, illegitima censetur, quamvis alias respondeat atque exacta sit ad regulas artificialis consequentiæ. Nec hoc verum solum est de prima figura, quæ examussim respondet ijs regulis, quæ vulgo vocantur

cantur de *omni & nullo*: verum etiam de secunda tertiaque figura. Imo etiam de syllogismis expositorijs, & compositis omnibus, ut ostendi hic posset, nisi alibi à nobis ex professo præstitum foret. *Tertio* argumentationem à Logica plene proponi existimandum; ita ut per eam succurratur omnibus illis defectibus atque erratis, quę in tertia mentis operatione oboriri solent. Vnde non inconvenienter à quibusdam jam olim statuta fuit duplex: Critica sive iudicatrix, & Topica sive inventrix; sic ut prior iudicij vitijs medicinam faciat, posterior vero ingenium torpidum excitet. Illa quadruplex rursum agnoscenda: Analytica prior falsitatem abigens; Analytica posterior dubium & incertitudinem fugans; Sophistica fallacias detegens; & Methodica confusionem omnem præcavens. Si omnes Logici ex æquo suo officio hic non fuerint defuncti, nequaquam ipsi arti imputari debet. Nam errata artificum nefas est ipsi arti imputare, quum plurimum intersit inter artem in concreto & in abstracto consideratam. Hisce prę missis ad ipsius argumentationis sive Syllogismi in genere considerati confirmationem me accingo. Et quidem initio, qui Scripturæ filij agnosci volunt, sic argumentantur: Quod instrumentum Logicum pro astruenda veritate adhibuit Paulus Apostolus

lus: [quem in omnem veritatem deduxit Sp. Sanctus] illud tanquam legitimum pro astruenda veritate instrumentum agnosci debet: Sed illud ipsum Syllogismus seu Argumentatio est. Ergo. Major propositio adeo certa est, ut de eadem ambigere non liceat Minor vero, ut ex multis sublimis hujus Apostoli locis probari posset, sic instar omnium potest esse illud, quod legitur ad Rom. 3. vers. 28. agens enim ibi Apostolus de hominis justificatione, quando primariam quæstionem concludendo decidit, ita inter alia expresse dicit: *Ratiocinando igitur concludimus*, [hoc est, ex antecedentibus, & ex illis, quæ proposuimus, inferimus] *hominem justificari ex fide.* Præterea elenchus nihil aliud est, *quam Syllogismus cum contradictione conclusionis*, ut eum definit Aristoteles lib. 1. Elench. Sophist. cap. 1. sive, est talis syllogismus quo alteri contradicitur: Apostolus vero in Epistola ad Titum, instruens Episcopum, cap. 1. vers. 9. vult eum idoneum esse ad hoc *ut possit contradicentes redarguere.* Qui Elenchus non potest sane institui ab eo, qui Syllogisticæ doctrinæ, & consequenter Logicę ignarus est. At omisso Paulo, ita deinceps pro vindicando Syllogismo argumentamur: Ad quod omnes homines naturæ instinctu feruntur, illud certitudinem aliquam habere

bere, & artis subsidio absolvi posse, certum est. At ad construendos syllogismos omnes omnino homines naturæ instinctu feruntur. Ergo. Major propositio extra omnem dubij aleam collocata, atque in præcedentibus aliquoties asserta fuit. Minor pariter certissima est, siquidem animadvertere licet ipsos idiotas, atque homines ab omni literarum cultu remotos, sæpissime syllogismos, maxime in *Barbara* contexere; nec solum in perfectissimo modo perfectissimæ figuræ, verum etiam in secunda, tertiaque figura. Quotiescunque enim alter alteri obloquitur, negationis suæ certa allata ratione, toties ferme in secunda figura argumentatur: quomodo in tertia figura sub manum syllogismus nascitur, quando aut aliquis suam assertionem ab exemplo confirmare vult, aut alterius propositionem pariter ab exemplo evertere. Ignoratur quidem inter vulgus, quid sit syllogismus; sed sapientes, qui ad cujusque discursus attendunt, vident imperitiores quoque haud aliter inter discurrendum satisfacere legibus consequentiæ, ac si Logicis magistris per meliorem ætatis suę partem operam dedissent. Vt vero ars naturam præsupponit, & non ad eversionem, sed ad perfectionem illius tendit; sic pariter Logica artificialis, quando occupatur in doctrina de Syllogismo, pręsupponit

ponit naturalis consequentiæ certitudinem, omniaque, quę de Syllogismo proponit præcepta, sic consentanea debent esse regulis naturalis consequentiæ, ut si ijs non responde-ant, falsa & erronea haberi debeant. Hoc unum argumentum quod instar omnium esse queat, eidem alia non superaddo. Quo adversarijs rationibus, speciose adduci solitis plene satisfiat, initio ad quos Scripturæ textus, quibus multi hic abuti consueverunt, respondere convenit. Prior occurrit ad Rom. cap. 1. vers. 21. vbi Apostolus de Gentilibus testatur, *quod vani facti sint in suis ratiocinationibus*. Sed eo loco non arguitur simpliciter & absolute actus mentis discursivus, sive ratiocinatio; sed ejusdem abusus. siquidem hic ipse Apostolus *disputasse* legitur ex Scripturis cum Iudæis, Act. 17. vers. 2. & conflictatus esse cum ipsis Stoicis, *ib. vers.* 18. qui tamen soli Logicam censebantur possidere. Multo minus adversatur alter locus 2. Cor. 10. vers. 4. quando enim Paulus dicit: *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed divinitus valida ad destructionem munitionum: ratiocinationes evertendo, omnemque sublimitatem*: nequaquam quid prębjudicatum vult aut legitimo ratiocinio, aut syllogistico discursui, siquidem proximis verbis innuit, quasnam ratiocinationes Christi doctrina & fi-

des

des perferre non queant, quando dicit talem sublimitatem complanandam, *quæ sese extollit adversus cognitionem Dei*. Pro reliquorum dubiorum solutione, proxime sequentia notentur. I. Syllogismus non solum servit eruendæ veritati, quatenus ea illius subsidio ex certis principiis deducitur, sed cum maxime eidem astruendæ atque confirmandæ, imo dijudicandæ quoque: quatenus non potest non veritas illa esse certa atque liquida, quæ syllogismo inclusa æqualiter sese habet. II. Doctrina de Syllogismo haut magis aut circulum prodit, aut incertitudinis argui potest, quod per alium syllogismum haberi non queat, atque definitio ipsius definitionis: siquidem instrumenta Logica reflexe considerari quoq; debent, atque sic aliis applicari ac inservire, ut etiam sibi inserviant. Præterea multum interest inter syllogismum in communi, sive, ut in Scholis loquuntur, in actu signato consideratum; eundemque ut particularem, spectatumque in actu exercito. Doctrina de Syllogismo in communi astruitur & confirmatur per syllogismum particularem. III. Falsus est Sextus, quando existimat in Syllogismo, secundum regulas *de omni & nullo* quasi progrediente, committi circulum, quod conclusio, particularior quasi, quæ infertur, serviat probationi propositionis universalioris: siquidem

siquidem propositio universalis tam diu talis censetur, quam adversus illam non possit dari instantia alicujus exempli contrarij, legitimeque ab omni ad aliquid tam diu proceditur, quam de illo aliquo certum fit illud sub omni contineri. Eoque, quamvis hæc propositio neque sit de omni neque necessaria, *Omnis verus Philosophus habet multos æmulos*, nihilominus Enthymematice quoque inferre licet; *Socrates habuit multos æmulos*: quoniam de Socrate certum est, eum contineri sub veris illis Philosophis, quorum hæc sors fuit. IV. In illatione disjunctiva, assumptum verum censetur, non ratione majoris, quam qua talem recte Sextus dubiam esse censet; sed quoniam quod enunciatur, cum eo, de quo enunciatur, consentit. Ut V. C. cum dico: *Aut dies est, aut nox*: hactenus mihi quidem dubium est, sitne dies vel nox; sed quando subsumo, *Cum sol est ortus est dies*, Ergo, *Cum sol est ortus non est nox*; amplius dubitare non licet, quin fugatis tenebris, per exortum Solis dies illuxerit. Et hæc quidem pro Syllogismo dicta sufficiant, converto deinceps me ad Inductionem, quæ Syllogismo censetur opposita. quamvis alij, sed præter rationem laborarint ostendere, hæc duo sciendi instrumenta cognata esse. nam ut ille progreditur ab universalioribus ad magis

 particu-

particularia; ita hæc ordine inverso procedit, non quidem à singularibus ad universalia; (uti multi perperam tradere instituerunt) sed à minus universalibus ad magis universalia. Cumque singularia sensibus percipiantur, atque universalia qua talia soli intellectui, seu rationi objiciantur, neutiquam insuper haberi debet, quod habet Aristoteles lib. 1. Topic. cap. 13. ubi recte censet, inductionem quidem *verisimiliorem & apertiorem esse, sensuumque judicio familiariorem & notiorem, ac vulgo usitatiorem; at syllogismum magis urgere, &, ad eos, qui contradicunt, refellendos potentiorem esse.* Ut vero hoc argumentandi genere, teste Aristot. lib. 1. & lib. 5. Metaph. Socrates frequenter uti solet; sic, in tribus potissimum casibus illius usus esse solet. I. Epagogæ sive Inductiones in inveniendis scientijs utramque paginam faciunt, atque cum primis attendi debent. Quemadmodum enim omnis cognitio (ut jam antea à nobis declaratum fuit) à sensu initium suum trahit, sic prima quoque scientiarum primordia per Inductionem constituuntur. Iique, qui in scientijs fundandis occupantur, aut jam olim occupati fuerunt, inductive progredi debuerunt. II. Inductionibus locus est, quotiescunque in dubium vocantur primæ veritates, atque principia per se alias inde-

indemonstrabilia. Cum enim ex prioribus demonstrari non queant, veritas & certitudo eorum probantur per inductionem, atque adductis quibusdam singularibus, in quibus ejusmodi principiorum veritas elucescit, eorundem pariter certitudo ob oculos poni censetur.

III. Servit quoque Inductio populari judicio, atque comprobationi populari eorum, quæ Syllogismo inclusa ex vulgi judicio minus evidentem probationem nancisci censentur. Sic Socrates, qui, si Aristoteli credimus lib. 13. Metaph. cap. 4. Inductionem invenerit, apud Platonem in Protagora, probaturus virtutem esse scientiam, Inductione utitur, ostendendo varijs exemplis prolatis, quæ ibi occurrunt ac legi possunt, optimos illos esse, qui earum rerum, quas tractant, peritissimi sint. Pro quocunque autem usu Inductio adhibeatur, fas est, pro colligenda & inferenda Conclusione universaliori, enumerare omnia minus universalia. quod cum ratione singularium, quæ ad digitos revocari non possunt, vix fieri quoque posse videatur, sufficit modo aliqua enumerare, & addere reliquorum eandem esse rationem. quæ enumeratio, licet minus in speciem sufficiens, nihilominus subsistit tam diu, quam non possit vel unum aliquod individuum adferri, cujus dispar ratio

sit. quod si cogitasset Sextus Empiricus, haut quaquam lib. 2. Pyrrh. Hypoth. cap. 15. *sic scripsisset*: Inductionis modum facile rejici posse existimo, quoniam enim volunt per eam probare universale ex particularibus, aut omnia percurrentes particularia hoc facient, aut aliqua. Sed si quidem aliqua percurrent, non erit firma inductio, quum fieri possit ut aliqua ex prætermissis particularibus in inductione, contraria reperiantur universali. Sin omnia percurrere instituerint, aggredientur impossibilia, quum infinita sint particularia, nullisque terminis circumscripta. *Hæc ille.* Pariter frustra illi sunt, qui in inductione notantes circulum, existimant idem per idem probari. quamvis enim singularia simul sumpta realiter idem sint cum universali, ratione tamen ab eodem distinguuntur. Non insolens vero ut aliquid probetur per illud, à quo non re, sed ratione solum differt. Sic genus potest probare speciem à qua ratione solum differt, itemque definitum probare potest definitionem, ac vicissim hæc illud.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Asseritur Demonstratio, nobilissimum sciendi instrumentum adversus Sextum, aliosque: pariter agitur de Demonstrationibus Mathematicis, Theologicis, & ad Impossibile.

DEvenimus ad Demonstrationem, quam ut convenienter adversus Sextum, reliquosque, qui eidem infesti sunt, tutari queamus, ante omnia ipsum nomen, ne cui propter ambiguitatem imponat, distinguere convenit. Atque initio quidem notamus dari Demonstrationes quasdam proprie sic dictas, consideratas, velut nobilissima sciendi instrumenta, ab Aristotele in libris Posteriorum Analyticorum, præter quas agnoscere convenit alias secundario duntaxat tales, quas, distinctionis gratia, hic iterum triplices facimus: Mathematicas, Theologicas, & secundum impossibile. Fateor à multis has triplices Demonstrationes cum alteris confundi: at perperam. sicut ex iis, quæ deinceps dicenda erunt, liquebit. Nec hoc ignotum antiquis Scepticis, qui ut infestissimi fuerunt Demonstrationibus, sic, sub nomine earundem, illas duntaxat intellexere, quas tam scrupulose

vero vulgo ad demonſtrationem propter quid, ſive ad Demonſtrationem proprie ſic dictam, quatenus ſunt ex prioribus & notioribus, quæ in Mathematicis (quod veriores cauſſæ non adſint) eodem loco cenſentur, ac ſi eſſent veræ rei cauſſæ. Idcirco principia Mathematica (Ammonius ea tantum ſtatuit eſſe *effata*) convenienter ab Ariſtotele lib. 1. Eth. Eudem. cap. 6. *ſimilitudine principia* vocantur. Ideo vero certæ cenſentur demonſtrationes hujus ordinis, quoniam Matheſios propoſitiones adeo notæ ac perſpicuæ ſunt, ut vel ſenſibus ipſis pateant, uſque adeo, ut non poſſimus non, terminis modo cognitis, ijſdem firmiſſime aſſentiri, ut docebat jam olim Simplicius ad lib. 1. de Anima, cap. 11. Atque hinc ipſe Proclus ad lib. 1. Euclidis haut gravate concedit, Matheſin non gaudere demonſtrationibus perfectiſſimis, quod omnia fere mathematica theoremata, plurimis modis, multiſque diagrammatis oſtendi queant. Quæ ſi veras & proprie dictas cauſſas haberent, unius effecti tantum unica, vera, eaque propria cauſſa eſſet. Effata vero illa, quorum ex Ammonio facta fuit mentio, priora & notiora habentur, quoniam ſunt maxime communia, ſimpliciſſima, firmiſſime credita, nulla probatione indigentia, & concluſionem neceſſario demonſtrantia:

quare eodem fere loco censentur in Mathematicis [ubi veriores caussæ non occurrunt] ac si essent veræ rei caussæ. Et tantum quidem de Demonstrationibus Mathematicis: succedunt Theologicæ. Quæ & ipsæ sunt demonstrationes improprie ita dictę: ut vero hic referuntur ad Theologiam, sic per hanc intelligere convenit solam Theologiam revelatam: cujus conclusiones omnes quoniam debent resolvi in revelatum Dei verbum [juxta illa, quæ habet Apostolus ad Rom. 10. vers. 17] tanquam unicum earum principium, pariter omnia, quę depromit ex hoc narthecio, tantæ censeri debent authoritatis, quanta ipsi Deo, qui est ipsa veritas, Ioh. 14. vers. 3. & mentiri non potest, Tit. 1. v. 3. competit. Conclusiones quidem hæ ad suum principium relatæ, non possunt censeri tales demonstrationes, quales secundum Aristotelem deinceps considerabimus; neque enim caussæ in suum effectum influentis, sed testimonij, rationem habent: interim quanto major est certitudo principiorum Theologicorum, quæ divinitus revelata sunt, quam principiorum Philosophicorum, quę propter corruptam hominis naturam multa caligine contecta sunt, & variis erroribus depravata, sic, ut sæpe pro principiis habeantur ea, quę principia non sunt; tanto

tanto certiores dantur demonstrationes in Theologia, quam in ipsa Philosophia, non considerandę quidem Philosophice, aut secundum ea, quæ in posterioribus Analyticis proponit Aristoteles, sed duntaxat secundum rationem ipsius Dei, cujus verbo eadem authoritas, quæ ei ipsi deferri debet, hoc est summa. Non inconvenienter Clemens Alexandrinus lib. 2. Strom. quando disputat contra Gentiles, qui censebant Theologiam Christianorum destitutam esse demonstrationibus, inter alia dicit: *Ea sola apud vos est vera demonstratio, quæ ex divinis suppeditatur Scripturis*: unde inferre licet, Demonstrationes Theologicas, quantumvis certas, pondus non habere, nisi apud eum, qui persuasus est de divina, & consequenter infallibili authoritate sacræ Scripturę. omnes siquidem demonstrationes Theologicæ, ut resolvuntur in ipsam Scripturam, sic per Scripturam referuntur ad ipsum Deum, Scripturarum authorem, 2. Tim. 3. 16. 2. Pet. 1. 20. 21. adeo ut omnes illi, [de his aliquid monemus lib. prox.] qui, sive directe, sive indirecte authoritatem sacrarum literarum labefactare instituunt, quantum in se ipsam Theologiam suis demonstrationibus, hoc est, sua certitudine [quæ ipsius gloria] exuere laborent. Succedit demon-

stratio

ſtratio ab impoſſibili (alias dicta deductio ad impoſſibile) quæ pariter pertinet ad modos demonſtrationis improprie ſic dictos, hoc vero commune habet cum duobus præcedentibus modis, quod pariter procedat ex communiſſimo principio, quod hoc eſt: *Non poteſt ſimul eſſe & non eſſe.* Fateor, quoſdam non infimi ſubſellij Philoſophos, hanc quaſi Demonſtrationem conſueviſſe vocare demonſtrationem à priori: ſed cum non inſtituatur per cauſſam tanquam medium, ſed duntaxat per medium extrinſecum, ſive, incomparabilitatem contradictoriorum, potius ad demonſtrationes ſecundario ſic dictas refertur. Interim propter axioma, cujus jam facta fuit mentio, & cui innititur, non minus certa eſt, atque quælibet demonſtratio à priori. Quod quis vero miretur, emerſit homo fanaticus hoc ſeculo, qui certitudinem atque indubitatam veritatem hujus demonſtrationis auſus fuit convellere. Intelligo Valentinum Weigelium, ſive illam omnium hæreſium ſentinam: cujus hoc effatum eſt, in *Schola gratiæ*, ut loquitur, *duo contradictoria ſimul vera eſſe poſſe.* Quod portentoſum dogma ſi valere debeat, Deus non ſolum erit mutabilis, atque ſeipſum negabit, verum etiam inter veritatem & mendacium nullum intercedet diſcrimen, confundetur

omnis

omnis historiæ certitudo, nec ulli dogmati constabit sua certitudo, aut ullus propter ullum errorem poterit argui; imo falsus fuerit ipse Apostolus Paulus, quando 2. Cor. 1. vers. 19. sic scribit: *Dei filius Iesus Christus, qui inter vos, per nos prædicatus est*, &c. *non fuit etiam & non, sed etiam fuit in ipso*. Tam absurda vero hęc Weigelij assertio, ut non sine ratione jam olim dixerit Avicenna lib. 1. Metaphys. de ijs, qui receptę huic veritati obloqui præsumerent, *verberandos esse hos tales aut igni exponendos tam diu, donec agnoscant, non esse idem verberari & non verberari, comburi & non comburi*. Ut non sit necessum expendere rationes, quibus male-sanus homo absono suo effato studet patrocinari, quamvis & hoc accurate factum sit, à Rever. D. Iohanne Crocio in Examine Theol. Weigel. Hoc unum solum addo, Weigelium hic præcursores non tam antiquos hæreticos habuisse, quam quosdam ex Rabbinorum gente. Scribit quippe R. Salomo Jarchi commentans in locum Deuter. 17. 11. *Iuxta legem, quam docuerint te, & juxta judicium, quod dixerint tibi facies*, etc. etiamsi dixerint Rabbini *de manu dextra, quod sinistra sit, & de manu sinistra, quod dextra sit, credendum in eo Iudæo esse*. Idem docere R. Bechai, & R. Mosche Ben Nachman, author est Celeberrimus Buxtorfius in Synag. Judaica cap. 1.

Idem refert Lutherus ex Purcheto, libello de Schemhamphorasch. Quid quod passim in Talmude, ut idem Buxtorfius annotat, id inculcatur, *si duo Rabbini inter se contendant & pugnent, ac sermones contradicentes proferant, non minus credendum esse, utrumque doctrinam suam à Mose accepisse*; imo, quod blasphemum est, *utramque sententiam verbum Dei viventis esse*. Tantum quidem de Demonstrationibus secundario talibus: succedunt Demonstrationes proprie sic dictæ, quibus præter Scepticos, quorum in capitis vestibulo facta mentio, quam infestus quoque fuit vir alias summus Petrus Ramus, cujus hæc occurrunt verba in principio lib. 9. Schol. Dial. *Sic enim Aristoteles Syllogismum illum* [de Demonstratione loquitur] *velut unicum omnis artis ac scientiæ artificem & magistrum dicere videtur, & certe duorum Posteriorum primo toto, nihil nisi Demonstrationis nomen auditur, secundo etiam late celebratur. Quod si ita sit, ut esse tota Analysis accurate retexta judicat, certe Philosophus in Philosophiam monstrum horrendum induxit, ut artium & scientiarum firmandarum artem fingeret, cujus in artibus & scientijs exemplum nunquam animadvertisset, immo cum per naturam nullum esse possit*, &c. Post Ramum idem egit Franciscus Patritius vir alias subtilis, qui in suis Discussionibus Peripateticis sic evertere

tere laborat Demonſtrationem, ut ſarcaſtice magis, quam ſolide in Ariſtotelem inſurgat. Sed, ut ad rem ipſam deveniamus, cum hic acturi ſimus de Demonſtratione, quatenus ea ab Ariſtotele tradita eſt, per illam intelligimus Demonſtrationem per excellentiam ſic dictam, ſive *demonſtrationem propter quid*, inter quam & ſyllogiſmum Demonſtrativum, quidam perperam diſtinguere inſtituerunt, contendentes admittendam quidem eſſe demonſtrationem, neutiquam vero ſe pariter admittere poſſe Demonſtrativum ſyllogiſmum, quod antequam hic contexatur, jam inventa debeat eſſe cauſſa, & conſequenter otioſus ſit Syllogiſmus, utpote per quem non inveniatur cauſſa, ſed cauſſa jam inventa exhibeatur. Quum ſyllogiſmus demonſtrativus, ut & ipſa demonſtratio, inter quę duo antiqui Philoſophi diſtinguere non ſolent, per connexionem ſuarum propoſitionum oſtendat cauſſam adæquatam eſſe paſſioni propriæ, quę de ſubjecto ſuo per medium, quod habet rationem cauſſæ immediatę, demonſtratur. Quibus præmiſſis, ut ratio ſtet nobiliſſimo huic ſciendi inſtrumento, pariter in anteceſſum notamus, nunquam, ne quidem per ſomnium, ſive Ariſtoteli, ſive illius interpreti in mentem veniſſe, docere, omnium omnino demonſtrationem dari poſ-

ſe, quum

eorum proponi hic solent (quo liber excrescat in aliquam molem, quam scrupulose præcavere laboro) studio prætereo: Atque duo solum argumenta, solide evincentia has ipsas demonstrationes admittendas esse, propono. I. Si datur scientia, eaque agnosci debet, par quoq; est agnoscere & admittere Demonstrationem. Consequentia inde patet, quod secundum doctrinam Aristotelis, scientia demonstrationis sit effectus, unde & vulgo ipsa Demonstratio ab hoc effectu describi solet, quod sit *Syllogismus scientiam pariens*: consequentiæ certitudinem ipsi Sceptici jam olim exploratam habuerunt, dum occupati in evertenda scientiæ certitudine, existimarunt eandem collapsuram esse, si demonstrationem evertissent, unde easdem quoque machinas adversus Demonstrationem & scientiam dirigere solent. Quod ad minorem propositionem, ea certa est ex ijs, quæ jam antea pro scientiæ vindicatione dicta fuerunt: quare ijdem quoque fontes, qui notati fuerunt pro asserenda scientia, hic convenienter pariter applicantur & usurpantur. II. Quum certa & omnibus numeris absoluta demonstrationum exempla occurrant, instructa scil. omnibus requisitis, quæ hypothetice in suis Demonstrationibus Aristoteles requirit, nullatenus ambigere licet, quin Demon-

stratio

ſtratio tanquam nobiliſſimum ſciendi inſtrumentum admitti debeat. Nam poſt Sextum, Ramus atque Patricius non tam exagitare inſtituerunt certitudinem ipſarum Demonſtrationum, quatenus ex principijs Ariſtotelis procedunt, quam potius earundem impoſſibilitatem evincere; pariterque perſuadere, Philoſophum tale ſciendi Inſtrumentum formaſſe ac ſcrupuloſe adornaſſe, quod nullum uſum habeat, quum nulli rei applicari queat. Exempla hic nulla proponimus, quod nullum vel compendium Logicę, ſyſtematice traditæ occurrat, in quo non plena manu, quam plurima exhibeantur. Meſſem uberrimam quiſquis deſiderat, adeat Goclenium part. 3. Probl. Logic. probl. 72. Quæ duo argumenta cum hic queant inſtar omnium eſſe, ſic nobis hactenus nihil aliud reſtat, quam ut proponamus quoſdam fontes ſolutorios, omnium eorum, quæ dubia ſunt, ſolutioni inſervientes. Atque ex Clemente quidem Alexand. lib. 8. Strom. primo: *Dico eum, qui demonſtrat, oportere hæc duo obſervare in omnibus, nempe ut veras quidem aſſumat propoſitiones, eis autem conſequentem inferat illationem.* 2. Huic eidem inſtituto noſtro ſerviunt ea, quæ Clemens loco eodem habet: *Aut enim omnia egent demonſtratione. aut etiam quædam ex ijs ſunt credibilia. Sed ſi prius quidem*

dem verum est: uniuscujusque demonstrationis petentes demonstrationem, procedemus in infinitum, & sic evertetur demonstratio: sin autem secundum ea ipsa quæ ex se sunt credibilia, erunt principia demonstrationum. Eoque, ut non datur progressus in infinitum, falsus per omnia Sextus est cum reliqua Scepticorum pullicie, quando nihil in Demonstratione tanquam primum, & quidem certo definitum agnoscendo, contendit in infinitum progressum posse institui. 3. Syllogismus ratione materiæ & in specie velut demonstrativus consideratus, secundum modum considerandi communem sive generalem animadverti debet, atque, uti loquuntur, in actu signato, adeo ut differentia quæ eidem ut Syllogismo aut Metaphysico, aut Physico, &c. accidit, aliter non debeat censeri, quam secundum applicationem, aut ratione actus exerciti. Qua considerandi ratione admissa, neutiquam, uti falso contendit Ramus, multiplicantur species aut demonstrativi syllogismi, aut syllogismi generaliter ratione materiæ considerati. 4. Ratione habita requisitorum demonstrativi syllogismi, atque sejunctis, uti jam antea patuit, demonstrationibus qua Mathematicis, qua Theologicis, sive demonstrationibus secundario sic dictis; amplius notandum circa eadem requisita dispensari sic

 posse-

posse, ut demonstrationes non solum locum habeant in disciplinis Theoreticis, sed ex parte quoque in disciplinis practicis. Quamvis enim practicę disciplinę non versentur circa res necessarias, sed contingentes, nihilominus tamen quadantenus præcepta earum necessaria sunt. 5. Demonstrationes quæ attendi debent in Demonstrativo Syllogismo, potissimum atque principaliter, majorem propositionem concernunt, ea enim vera, necessaria, immediata atque prima esse debet: quod propriam caussam cum affectione copulet: minor propositio si duntaxat vera & necessaria fuerit, sufficit. Quod cum doceant ipsi Peripatetici, & inter eos Zabarella *lib. 2. de proposit. necess. cap.* 17. oppido frustra Ramus est, quando hoc nomine Aristotelis doctrinam sugillare instituit. 6. Quamvis propria affectionum caussa à nobis sępe ignoretur, non tamen semper & in omnibus eandem ignorari evincunt exempla plurimarum, earumque omnibus numeris absolutarum demonstrationum, quæ in mundo sunt, & apud quosvis Logicos notari possunt. 7. Laborat quidem demonstratio difficultate, & quadam obscuritate, sed, ea ipsi doctrinæ affricari non potest, cum vitium artificis atque discentis nihil omnino arti detrahat, & quod per accidens est, nihil deroget ei, quod per se est

est. 8. Plaudit sibi quidem admodum Ramus, quasi ostenderit Syllogismum demonstrativum non concludere quæstionem *cur sit*, sed *quod sit*: verum expendere debuisset illum syllogismum, sic non denominari à conclusione, sed à præmissis, quę semper adæquatam atque propriam affectionis caussam exhibent: deinde quæstio *cur sit*, est in præmissis solis materialiter & actualiter, in conclusione vero duntaxat potentialiter. 9. Haut fas est confundere quæstionem *cur sit*, cum responsione ad eam. Verum quidem, ipsam quæstionem qua talem, syllogismo includi non posse, interim tamen ipsa responsio syllogismo comprehendi potest, ut quęstioni satisfiat. Quemadmodum hoc patet ex omnibus demonstrativorum syllogismorum exemplis. 10. Quod censetur in Demonstrativo syllogismo demonstrari per caussam, pro diverso respectu tum *proprij adjuncti*, tum etiam *proprij effecti* rationem habet. Proprium siquidem adjunctum, aut propria passio est respectu minoris extremi sive subjecti quæstionis, cui inest, aut saltem accidit, & de quo demonstratur: proprium vero effectum ratione medij termini, qui ejusdem caussa est. 11. Distinguere convenit inter necessitatem syllogismo in communi convenientem ratione formæ, seu dispositionis, [cujus in ipsa Syllogis-

mi definitione fit mentio] & inter necessitatem propriam, eidem competentem ratione materiæ sive consequentis. Omnis syllogismus comparatus cum regulis de forma syllogismi, si ijsdem respondeat, necessarius quidem est necessitate consequentiæ; non vero pariter necessarius necessitate absoluta, sive materiæ, sive consequentis, cum quidam syllogismus constet ex materia necessario vera, quidam vero ex materia contingenter solum vera, sive probabili. 12. Quamvis nec circulus proprie sic dictus, nec circularis argumentatio, ulla ratione admitti queat, quod in ea occurrat manifesta contradictio, dum secundum eundem respectum unum atque idem prioris atque posterioris rationem habet; nihilominus tamen regressus, qui & ipse non raro circuli nomen ferre solet, (& distinctionis gratia vocari *difformis* seu *multiformis*, quum vitiosus *uniformis* sit) neutiquam improbari meretur: constat siquidem duobus syllogismis diversimode se habentibus, unus quippe progreditur à notioribus secundum nos, alter à notioribus secundum se: hic vero regressus convenienter institutus, cumprimis servit veritati atque certitudini syllogismi Demonstrativi. Atque sic hactenus hoc capite egimus de quadruplici demonstratione; utque demonstrationes proprie dictæ

dictæ, item Mathematicæ, atque ad impossibile, serviunt omnibus in universum hominibus, & apud omnes, quibus modo ratio constat, fidem inveniunt; ita Theologicæ particulares sunt atque solummodo usum inveniunt apud Scripturæ filios, quandoquidem generant certitudinem, oriundam non tam ex veritatis, quam probant, profundiori penetratione, quam potius ex veracitatis & revelationis divinæ indubitata agnitione.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De subsidio, quod Mathematicæ disciplinæ Physicæ præstant: itemque de differentia, quæ intercedit inter hypotheses reales vereque Physicas, & inter hypotheses ratiocinativas, seu notionales.

FIlum tractationis nos deduxit ad Physiologiam, sive rerum naturalium scientiam, cui præter Scepticos, ut initio quoque notavimus, quidam usque adeo sunt infesti, ut propterea non dubitaverint hanc ipsam scientiam accensere ijs disciplinis, quæ vulgo *Conjecturales* vocantur: alij vero vice versa docent aperte, hominem, subsidio maxime Matheseos, eo usque progredi posse in cognitione re-

rum nanuralium, ut non existimem Salomonem, cujus eximiam circa res naturales cognitionem ipse Spiritus Sanctus in Scriptura commendat, ulterius unquam pervenisse. utrumque extremum præcavere debebimus, &, ut queamus, ante omnia expendere convenit, quæ affinitas inter Mathesin disciplinam certissimam, atque inter Physiologiam intercedit, qua occasione expendere poterimus differentiam, quæ inter hypotheses Physicas occurrit, quas omnes cùm quidam eodem loco habeant, non solum ipsi, ignorantes licet, in errorum præcipitium inciderunt, sed alios quoque eodem secum traxerunt. Atque initio quidem notamus, nullos ne quidem admitti posse ad rerum naturalium penetralia, nedum ut feliciter eadem recludant, qui vel Geometriæ, (ne de alijs Mathesios partibus jam dicam) imperiti fuerint. siquidem Mathematicarum disciplinarum in Physiologia usus longe maximus est. Adeo ut nesciam, quid in mentem venerit quibusdam, qui soli Peripatetici censeri volunt, dum persuasum voluerunt Philosophanti, speciatim futuro Physico, inutilem esse cognitionem Mathesios. Cum ratione eos notat Galilæus de Galilæis, in suo Dialogo de Systemate mundi, pag. 390. sic loquens: *Cogniti mihi & auditi fuere summi Philoso-*

phi

phi Peripatetici, qui discipulos suos dehortati sunt à studio Mathmaticarum disciplinarum, utpote quæ reddant intellectum cavillationibus inhiantem, & ad bene philosophandum inhabilem. Quod institutum è diametro instituto Platonis adversatur, qui non admisit ad Philosophiam, nisi Geometriæ exactissime gnaros. & post paulo, de Geometria loquens, addit: *Nec enim ars ulla est ad detegendas talium Peripateticorum fallacias accommodatior.* At frustra vir summus est, quando eodem loco cum his suæ Philosophiæ mangonibus ipsum Aristotelem componit. Ut ipse enim Platonis fuit discipulus, & consequenter in sacris Mathematicis probe subactus; sic passim, non solum Mathematicis utitur exemplis, sed variis in locis quoque ipsi Philosophiæ Naturali lucem à Mathesi procurare nititur. Imo ipse varia quoque scripsit ad Mathesin pertinentia, quę per injuriam temporum non supersunt. Ptolomæus Opticam Aristotelis habuit, eamque copiosam fuisse testatur. Simplicius in Categoriis Geometricos atque Mechanicos ejusdem Philosophi libros laudat. Mechanica illius adhuc extant, atque in admiratione sunt. Attribuitur ei quoque liber de lineis individuis sed falso, cum satis in lectione appareat, esse interpretis cujusdam, nec admodum eruditi. Nihilominus hujus argumenti librum scripsisse

videtur adversus Anaxagoram. At Aristotelis erga Mathesin affectum præcipue Astrologica demonstrant. Seculo illo Astrologia apud Græcos adhuc jacebat, hypotheses quas Eudoxus primus invenerat, cum Callippo Aristoteles correxit, ut illius Commentatores ad libros de Cælo perhibuerunt. Et certe Aristoteles lib. XII. Metaph. hęsitans circa numerum spærarum cælestium, & ad Astrologos tanquam iudices idoneos recurrens, non agnovit alias hypotheses, quam Eudoxi & Callippi, suasque de orbibus concentricis: nec tamen sibi satisfecit. Itaque studuit ad primum Mathematicæ Philosophiæ fontem recurrere. Alexander tum Asiã universam ferme tenebat, & Callisthenes pro Aristotele datus Alexandro, monitus est, ut si Babylon caperetur, Astrologia Babyloniorum à Chaldæis exquireretur, atque in Græciam mitteretur. Hæc enim opima Orientis spolia à Philosopho expetita sunt, & certe etiam Babylonicæ illæ, de quibus jam dixi, observationes annorum 1903. ad Aristotelem à Callisthene missæ memorantur. Ex quibus omnibus cum manifesto appareat nefas esse componere ipsum Aristotelem, cum malesanis quibusdam illius sectatoribus, sic pariter hinc liquet secundum ipsum quoque Aristotelem, Mathematicas disciplinas futuro Philosopho

losopho, speciatim Physico, non utiles solum, verum necessarias esse. Nec tamen existimandum (ut video quibusdam hoc seculo persuasum esse) omnia Physicæ mysteria subsidio Mathematicarum disciplinarum erui & explicari posse. exploratum hoc erat ipsi Galilæo de Galilæis, qui, in libro jam antea citato, respectu quarundam rerum ad naturalem Philosophiam pertinentium, pag. 225. sic loquitur: *In scientia Naturali, non est, ut Mathematicam requiramus evidentiam exquisitam.* quod ut distincte liqueat, ex re fuerit attendere ad Matheseos objectum, & considerare quatenus circa illud cognoscendum occupetur. Non putem ergo apud ullum, qui modo disciplinarum Philosophicarum distinctionem exploratam habet, dubium censeri posse, quin Mathematicæ disciplinæ circa solam quantitatem, velut suum objectum occupentur: quam quantitatem sive quis à substantia corporea distinxerit, sive existimaverit eandem esse cum substantia quanta, perinde est atque eodem redit; modo hoc, quod Methodi lex urget, pariter admittatur, nullam disciplinam per suum adæquatum objectum definitam, objecti ejusdem terminos excedere posse, hoc enim si admittatur, disciplinæ ut distinctæ considerari non poterunt, sed omnes inter se confusę erunt.

quo

Quo jacto fundamento, liquet quantum subsidij Physiologia à Mathematicis disciplinis expectare debeat. Nam cum ipsa occupetnr circa subjectum materiale, & extensum, quod ratione suæ extensionis & partium quantitativarum in loco est, debitumque situm habet; quotiescunque sive de quantitate, aut partibus quantitativis, aut ijs, quę inde oriuntur, quęstio est, nullum dubium, quin maximum subsidium conferre queant disciplinæ Mathematicæ: quod potissimum in corporibus cælestibus videre est, quorum natura explicari non potest, nisi quis instructus sit subsidio duarum alarum Platonicarum, Arithmeticæ scil. & Geometriæ. Præterea quando affectio quędam, Physica potissimum, aut oritur à materia quanta, aut cum ea arctissimam cognationem colit, aliter fieri non potest, quin ad explicationem ejusdem conferant subsidium illæ disciplinæ, quæ circa quantitatis penitiorem explicationem occupantur, ut patet circa figuram corporum naturalium, itemque motum gravium & levium, nec non circa explicationem motus tanquam recti, & circularis, &c. Ad hoc, quotiescunque res quædam variat aut per distantiam majorem minoremve, aut pro ratione corporum diversæ quantitatis, in quæ incurrit, aliter quoque fieri non potest, quin in partes

partes vocari debeat ipsa illa Disciplina, quæ differentias tum quantitatis, tum ea ipsa, quæ à quantitate originem ducunt, explicare potest: cujus rei exemplum occurrit circa visionem, quare ad eam bene explicandam opus est Optica; disciplina ex Geometria originem suam trahente. Ulterius, qui Matheſios usum per Philosophiam naturalem extendunt, neutiquã legitime inter disciplinas oppositive se habentes sciunt distinguere, atque in multas difficultates incidunt. Dum enim Physicam ex sola Mathesi, neglectis alijs principijs cognoscendi, Physicæ peculiaribus, laborant perficere, non solum inaudita, si non periculosa, cudunt dogmata; verum etiam sæpe in tam absurdas incidunt sententias, ut risum debeant omnibus, quibus mica modo judicij superest, licet non diffitear, eosdem applausum consequi ab ijs, quos authoritas tam eximiorum Mathematicorum, quum ipsi in pulvere erudito plane sint hospites, excæcavit. Alios ne in hoc Theatrum adducam, instar omnium fuerit Johannes Keplerus, Mathematicus Cæsareus, scriptisque celeberrimus, de quo jure summo hoc dici potest: Ubi Mathematicus, nemo eodem melior & subtilior, ubi vero Physicus, nemo eodem pejor atque ineptior, ut sæpissime doleam, si non ingemiscam, virum tam

eximium, divinam illam Mathesin nugamentis suis Physicis adeo fœde commaculasse. Quid absurdius enim vel febricitans anus in somnio videat, quam quod terra ingens animal sit, quæ per montium crateres & caminos, ceu os aut nares, ventos exspiret? & hoc tamen expresse docet lib. 4. Harmonicæ cap. 7. ubi serio quoque probare nititur, *quod terra cum cælo sympathiam colat, & naturali instinctu siderum posituram cognoscat*. Similiter in scripto de Motibus Martis fol. 173. contendit Solem magnum magnetem, seu magneticum corpus esse, supra proprium centrum diurno motu circumactum, quod secundum speciem quandam diffusam, omnes reliquas Planetarum sphęras commoveat, & in orbem agitet. Nec sic Keplerus solum, per Mathesin imprudenter & infeliciter Physicæ applicatam, in errorum præcipitium ruit; sed cum eo multi quoque alij, quorum indicem alio in scripto, si Deo placuerit vitam prorogare, exhibebo. Sed, quid si res Physicæ, secundum Methodum Mathematicam tractentur, annon Physiologię eadem procurabitur certitudo, quæ in Mathematicis disciplinis notatur? Sic sane videtur multis viris egregijs, qui convertentes se à contemplationibus Mathematicis, in quibus meliorem ætatis partem consumpserant, ad

Natura-

Naturalem Philoſophiam, cenſentur multorum judicio haut male de ea meriti eſſe, multaque naturæ arcana quam feliciter explicuiſſe. Sed, ut libere, & tamen ex præſcripto adferendarum rationum mentem meam proponam, do lubens, eum, qui in Mathematicis demonſtrationibus quam exercitatus & ſubactus eſt, lumen magnum in Phyſicis habere, nec infelicem Demonſtratorem fore, ſi modo ex lege prudentiæ diſtinguenda convenienter diſtinguere queat. Agnoſcit hoc ipſe Galenus, qui de ſe ipſo non uno in loco lubens fatetur, quod cum ſcholas Peripateticorum & Stoicorum omnes ſui temporis percurriſſet, ac præcepta ipſa admirando cum ardore perpendiſſet, non potuiſſe tamen cognoſcere quid demonſtratio eſſet, imo ſubdubitaſſe an ea quoque daretur; uſque dum ad Geometricas diſciplinas rediens, quas puer mediocriter antea imbiberat, ex iſta partim varietate & incertitudine, partim obſcuritate pręceptorum velut atra nebula qua, in Pyrrhoniam propemodum foveam præcipitatus fuerat, earundem diſciplinarum ſubſidio feliciſſime ſeſe explicaret. Quid quod ipſe Ariſtoteles (ut ijs notum, qui in illius lectione peregrini non ſunt) omnibus ſuis diſputationibus lumen, non aliunde, quam à Geometria fænerari inſtituit? Sexcenta ex eo

ipſo

ipſo loca proferre poſſem, & alibi proferam, ubi demonſtrationum Geometricarum ſubſidio res quam abſtruſas protulit, atque illuſtravit. Alio ne abeam, fidem facere poſſunt ſoli libri Poſteriorum Analyticorum, generis hujus exemplis ubique ſcatentes, & ubi nominatim etiam has diſciplinas ratione evidentiæ omnibus alijs præfert. Interim tamen [ut jam antea obiter innui] cautela, & quidem ſcrupuloſa hic opus eſt. Nam Philoſophus, & Galenus, non inſtituunt in diſciplinis à Matheſi diverſis Demonſtrationes ſecundum Mathematicam Methodum, niſi ubi principia occurrunt tam certa, quæ non cedunt principijs Mathematicis. Mathematica vero principia [ut jam antea quoque dictum] univerſaliter ſeſe habent, atque apud omnes æqualiter valent, nullo, qui modo terminos intelligit, de ijs principijs, eorumque veritate, ulla omnino ratione ambigente. Sed in Phyſicis, quę aſſumuntur principia, & ſecundum Mathematicæ demonſtrationis Methodum cum ſuis concluſionibus ordinantur, ſæpe aut dubia, aut incerta, aut ſaltem notionales duntaxat hypotheſes ſunt, aſſumptæ magis à Demonſtrante, quam à parte rei in ipſis rebus naturalibus occurrentes. Quod cum multi [quod deploro quam maxime] hoc ſeculo circa perficiendam

dam Physicam mirum quam novaturientes, non observarint, decepti antea, alios secum in errorum præcipitium abripuerunt. Nam si quis non eam, quam requiro, prudentiam hic adhibuerit, ratio Demonstrationum Mathematicarum, ut ut per longum usum & experientiam familiaris fuerit, [triduani quippe Mathematici, atque qui sacra Mathematica, primoribus solum labris delibarunt, ne quidem accingere sese debent ad volvendum hoc saxum] pro invenienda veritate impedimento magis, quam subsidio futura est. Nam 1. quod bene notandum, ea ratio est progressuum Mathematicorum, ut ex suppositione vere in se falsa, ac tantum propter falsorum, imo impossibilium hypothetice assumptorum, cognationem cum principijs veris, vera atque certissima [sed antea ignorata) conclusio inveniri atque astrui queat. Ita divina illa Algebra ex nihilo [quod alias naturæ viribus adversatur] aliquid producit, dum ex numeris minoribus nihilo, ex se falsis & impossibilibus devenit ad abstrusissimarum rerum solutionem. Item Matheseos subsidio, è tot concentricis, eccentricis, epicyclis, qui etsi in rerum natura non sint, nec in spatio solido [loquor ex mente fautorum horum orbium) vel concipi queant, motuum nihilominus cælestium rationes

ones vere & infallibiliter demonstratur. II. Ea est Demonstrationum Mathematicarum ratio, ut sæpe ex pluribus, ijsque diversis, si non contrarijs quoque principijs, institui possint. Sic V. C. ne longius abeam, primum & decantatum illud Euclidis problema: *Super data recta linea terminata triangulum æquilaterum constituere*: Demonstratur non solum per hoc pronunciatum, sive effatum: *Quæ eidem æqualia sunt, inter se quoque sunt æqualia*: verum etiam per definitionem circuli, quæ hæc apud eundem Euclidem: *Circulus est figura plana sub una linea comprehensa, quæ peripheria appellatur, ad quam ab uno puncto eorum, quæ intra figuram sunt posita, cadentes omnes rectæ lineæ inter se sunt æquales.* Quę cum ita sint, quis non videt, haut quaquam tuto res Physicas, ex ratione Demonstrationum Mathematicarum, ijsdem applicatarum, censeri atque æstimari posse. Quando enim res Physicæ, sive naturales revocantut ad sua principia, præsupponitur illa ipsa principia æque realia esse debere, quam res naturales in se reales sunt, atque à parte rei sese habent. Sed reales eas esse, neutiquam evincere potest ratio Mathematicæ Demonstrationis, ijsdem aptatæ ac quasi convenientis. Falluntur quippe gravissime, si non imprudentiam summam probant, qui

bant, qui existimant, mox illas Physicas Demonstrationes paria facere cum Demonstrationibus Mathematicis, in omnibus suis requisitis ac partibus, & ad unguem quasi censeri debere exactas, in quibus dispositio Demonstrationum Mathematicarum elucet: nam si quædam Demonstrationes quam maxime Mathematicę, uti jam antea evictum fuit, procedere possunt ex principijs non solum varijs & diversis, sed etiam manifesto falsis; Enimvero, quis non suspectet ipsa illa principia Physica, ut falsa & suppostititia, pro quibus hoc solum dici potest, quod ex illis elici possint conclusiones veræ, cum suis præmissis ordinatæ atque dispositę secundum rationem quorundum, qui applausum ambiunt ab his suis demonstrationibus Physicis, Mathematicis quasi æquivalentibus: Si hoc enim valere deberet pro asserenda veritate principiorum, ex quibus progrediuntur; multo magis in ipsa Mathesi idē valeret atque quęcunque illius principia ut vera & certa deberent censeri propter solam dispositionem. Miror, viros egregios, qui existimant, se dubiam reddidisse palmam Philosophis antiquis, legitime ab ijsdem partam, atque tot per secula inculpate possessam, ad animum non revocare, quod ex diversis, si non pugnantibus principijs, secundum Mathematicę de-

monstrationis leges cum suis conclusionibus utrobique æque legitime comparatis, eædem conclusiones educi, atque æque convenienter colligi queant. Dispositio Demonstrativa Mathematica, atque evidentia progressus à principijs ad conclusionem, si valere hic debeant, atque inde evinci veritas principiorum assumptorum, possem ego ex decuplis principijs æque evidenter easdem conclusiones elicere. sed quis, cui modo mens sana, collegerit omnia illa principia, quæ ad conclusiones educendas æqualiter atque pari ratione ordinata sunt, æque à parte rei agnoscenda, atque pro realibus habenda esse? Longe ne abeam, an non illi, qui Ptolemaicis adhærent hypothesibus, ratione hypothesium è diametro, ut loquuntur, pugnant cum ijs qui Copernicum ducem sectantur? Et tamen utrique æque certo, nec non æq; infallibiliter, ex hypothesibus licet diversissimis, atque à se remotissimis, Eclipses, & reliqua phœnomena cælestia prædicere possunt. Et, ut aliud proponam exemplum, quis ita hospes in Historia Physica, qui ignoret sententiis adversariis circa principia metallorum certari? Aristoteles cum ex duplici exhalatione metalla non absurde conficeret, sic tamen totam hanc materiam deseruit, ut ipse, quæ viri modestia est, fateatur se communiter

muniter tantum, sive universaliter, de metallis & metallicis, sive uti vulgo loquuntur, rebus mineralibus, locutum esse, exactiorem vero cognitionem ijs reliquisse, qui de hisce pressius & expressius acturi essent. Magistri opinionem ut non tam castigaret, quam emendaret Albertus Magnus, excogitavit unctuosam seu viscosam humiditatem intremabilem, quæ tantopere arrisit Cæsalpino, ut illius serium patrocinium susceperit adversus Georgium Agricola: qui, præ omnibus aliis, interiorum terræ penetralium ruspator accuratus & diligens, pro unctuosa Alberti materia, substituit aqueam substantiam pauco terreo commistam. Ab his omnibus recedentes Chymici, pro suis illustribus decantatis principiis, nempe, Sale, Sulphure, & Mercurio, tanquam pro aris atque focis digliadiantur. Quis non videt, quatuor has discrepantes sententias multum à se distare, & quamvis plus uno verum esse non queat, quæque tamen sententia suos, eosque quam plurimos habet patronos, qui ex iis, quę arripuerunt principia, videntur quam convenienter omnia dubia explicare posse, atque tales conclusiones colligere, quæ cum suis principiis collatæ provocare queant quascunque Mathematicorum Demonstrationes. His duobus exemplis sexcenta alia superaddere lice-

ret, nisi duo illa, quæ proposita sunt, instar omnium esse possent. Eoque existimem ratione naturalis scientiæ convenienter admodum Aristotelem censuisse, quando sub finem lib. I. Metaphys. sic loquitur: *Mathematicorum accurata docendi ratio non in omnibus postulanda est, sed in ijs, quæ materiam non habent. Quo fit, ut is modus naturalis non sit. Fortasse enim omnis natura materiam habet.* Interim mirum, quam præconcepta hęc opinio, in Physicis non esse admittendas Demonstrationes, nisi Mathematice perfectas, multos transversos abripuerit, qui reliquos Philosophos naturales, velut umbras volitantes contemnunt. Sed, ita accidit quoque ipsius Aristotelis ætate. Clara sunt ejus verba, quę occurrunt loco jam dicto: *Quidam nisi Mathematicorum more quis doceat, neminem dicentem admittunt.* Quod cum à Platone, ejusque sectatoribus circa Physicam frequentari cœpisset, certe ut inconveniens eodem libro cap. 2. à Philosopho arguitur, quod Physica amplius attendere debeat ad caussam efficientem, & caussam finalem, quarum tamen Mathematici nullam rationem habent. Hac occasione, non inconvenienter notaverimus, in Physica duplices hypotheses occurrere posse: Reales, & Notionales. Per reales eas intelligimus, quarum demonstratio Physice cer-

certa

ta & evidens sive à priori, sive à posteriori dari potest. quæque si à priori certo probari non queant, à posteriori tamen, sive *quod sint*, tam evidenter cognoscuntur, ut ipsi quoque sensus veritatem eorundem comprobent, atque evincant. Nec refert, sintne illa principia incomplexa, an complexa; modo sint vera atque certa. V. G. tale est hoc principium: *Non datur vacuum*. De quo dubitari neutiquam posse, patet ex innumeris experimentis, liquido evincentibus naturam extremo conatu à vacuo abhorrere. Sed sæpe hæc ipsa principia valde temerario abrepta, & citra analysin atque examen à posteriori, neglectis illis cognoscendi principiis, quæ Physicæ eripienda non esse postea liquebit, valde non solum plausibilia videntur, sed etiam certa putantur, quod ratione dispositionis, & ratiocinativæ magis convenientiæ, quam Physicæ & realis, per ea explicari possint, si non omnia, saltem plurima in natura arcana. Quot non diversas sententias, de primis & universalissimis principiis constitutivis corporum naturalium, in vestibulo librorum Physicorum & Metaphysicorum, enumeravit Aristoteles, quibus triplo plures, easque absurdissimas adjicere liceret? Sed nullam mihi dabis tam absonam ex omnibus, quæ non existimet per dis-

positionem convenientem, si non Mathematicam, atq; in partes tanquam domina ratione veniente, subsidio suorum principiorum, sæpissime sine ullo omnino judicio assumptorum, plurima naturæ arcana explicare, atque profundos naturæ recessus explicare posse;? Certo atque indubitato argumento, plurima ex his principiis, tanquam primo primis, quum pariter subsistere, imo ne conciliari quidem possint, suspectari debere, & consequenter in Physiologia scrupulose inter ea distinguendum esse, quum plurimum intersit, inter hypotheses reales Physicæ proprias peculiaresque, & inter hypotheses notionales, quæ objective duntaxat à parte intellectus. Quemadmodum enim Logica docet, quod ex propositionibus manifesto ratione scil. materiæ falsis, propter dispositionem, hoc est, ex accidenti, elici queat vera Conclusio: ita quoque ex Physicis hypothesibus in se falsis, atque neutiquam vel conciliabilibus à parte rei cum corporibus naturalibus, à ratione, subsidio maxime dispositionis, elici potest vera conclusio, quę tamen ratione suorum principiorum, si tantum propter dispositionem sit æstimanda, ęque suspectari debet, atque conclusio vera vi formæ Syllogisticæ educta ę falsis præmissis.

Caput

CAPUT DECIMUM NONUM.

De principijs Physiologiæ: speciatim de Scriptura, & quantum ei tribui debeat, quando de rebus naturalibus agit: item de sensu in Physica præ cæteris attendendo; nec non de Ratione, cui dictatoria potestas absque sensu neutiquam competere potest.

PHysicam, disciplinam prænobilem, uti omni ævo Scepticorum natio quibuscunque machinis adhibitis evertere laboravit; sic nostrum est operam dare, ne quid eadem detrimenti patiatur: at non poterit hoc rite atque ordine à nobis fieri, nisi in antecessum ante omnia egerimus de illis cognoscendi præsidijs, quibus ipsa naturalis Philosophia indiget. Alij aliud existiment, ea tria esse statuo, ad modum principiorum cognoscendi, hic præ cæteris consideranda. Nempè: Sacram Scripturam, Sensum suo modo considerandum explicandumque, & Rationem paulo distinctius à nobis examinandam. Quod ad Scripturam, ea de rebus naturalibus dupliciter agit, aut ex professo, aut incidenter. Ex professo de ijs agit quadrifariam: 1. Quando historice proponit earum originem, simul referendo methodum modumque, secundum quem productæ

sunt. (Genes. 1. & 2. cap.) 2. Quando proponit pariter historice varios & quidem extraordinarios casus, qui ijsdem rebus acciderunt, ut, quod terra tota, usque ad montes altissimos, aquis, diluvij tempore, sit tecta, Gen. 7. & 8. cap. quod Josuæ tempore, Sol steterit Jos. 10. quod Jona navigante mare commotum admodum fuerit, (Jon. 1. cap.) 3. Quando simul refert historice earundem rerum naturalium usus, ut quod Ezechias ægrotans usus fuerit ficubus, Abrahamus in cibum adornaverit vitulum, etc, 4. Quando pari ratione agit de rerum naturalium interitu, ut v. c. 2. Pet. 3. & alibi. Quibus omnibus in casibus atque locis, cum amanuenses Spiritus Sancti simpliciter referant, quid acciderit, saltem (si non speciali ratione, quod Spiritum Sanctum assistentem habuerint) fidem eam merentur, quæ deferri solet historicis fide dignis. Neque enim aliter dici potest, quam ibi secundum veritatem historicam aliquid de rebus naturalibus referri: quam simplicem narrationem quicunque nolunt tanquam veram admittere, quid aliud faciunt, quam ut authoritatem totius Scripturæ in dubium vocent, aut saltem viam muniant ad periculosam sententiã Origenis, qui omnia, quæ historice in Scripturis de his illisve rebus referuntur, allegoriis

implicare

implicare & pariter ad suas præconceptas opiniones convertere solet. Incidenter de rebus naturalibus in Scriptura potissimum bifariam agituri. 1. Res naturales proponuntur tanquam argumentum divinæ majestatis, & quatenus hominem objective incitant ad Deum laudandum & celebrandum. 2. Ab iisdem petuntur similitudines & comparationes. Vtro vero modo, hoc est sive ex professo, sive incidenter, de illis in ipsa Scriptura agatur, existimandum est, Spiritum Sanctum Scripturæ authorem principalem, non loqui ex mente & sententia errantis vulgi, sed ex rei veritate. quod notandum contra quosdam recentiores, eos potissimum, qui post Copernicum veterum Pythagoreorum, speciatim Philolai, Heraclidis, & Diophanti sententiam de terræ rotatione ab inferis revocarunt, qui cum viderent suæ sententiæ mirum quam officere authoritatem Scripturæ Sacræ, eo se receperunt, ut statuerent, Spiritum Sanctum de rebus naturalibus non ex rei veritate, sed ex judicio vulgi, quod sæpe hic falsum est, loqui. Quod non solum in mentem venit utrique Lansbergio, sed ex professo quoque prolixe defenditur à Paulo Antonio Foscarino in epist. subjici solita Galilæi de Galilæis Systemati Mundi, qui etiam pag. 485. non dubitat sic loqui: *Sed non abs*

re fuerit

re fuerit, perpendere, cur Sacra Scriptura opinionibus vulgi tantum deferat, & cur non potius, homines de Rerum & Naturæ veritate accurate instruat. In caussa est, primo, Sapientiæ divinæ benignitas, quæ suaviter omnibus rebus, secundum earum capacitatem & naturam se accommodat. &c. *Secundo, quia nobis in hac vita, animum inanibus & variis curiositatibus replere non intendit, quæ nos dubios, & suspensos reddant*, &c. Sed his non obstantibus, certo credendum est, Scripturam Sacram, & Sp. sanctum ejusdem authorem, quotiescunque incidenter quoque de rebus naturalibus loquitur, perpetuo ex rei veritate loqui. Nam I. quum Apostolis Christi, & in eorum persona omnibus amanuensibus Spiritus sancti, hæc promissio facta fuerit Ioh. 16. vers. 13. *Spiritus ille veritatis, dux viæ vobis erit in omnem veritatem*: quis est, qui existimet citra blasphemiam in Spiritum Sanctum, dici posse, quod suos amanuenses, quotiescunque aut ex professo, aut incidenter de rebus naturalibus verba facturi erant, non erudierit de ipsa veritate, sed solummodo monuerit quid ab errante vulgo statueretur? II. Si statuendum sit, Sp. sanctum de rebus naturalibus loqui ex mente vulgi, aut non potuerit suos erudire de veritate rerum naturalium, aut si potuerit, noluit. At neutrum dici potest. Prius si statuatur,

definiu

definit Sp. Sanctus esse verus Deus eo ipso, quod non sit omniscius & omnipotens: Posterius autem adversatur titulo Consolatoris, quem passim in Scriptura fert: nam ut præ invidia (absit dicto blasphemia) videri posset nobis subduxisse quod ad naturalia, veritatis patefactionem; sic eo ipso definit esse consolator, quod menti ad veritatem anhelanti, videatur destinato voluisse crucem figere. III. Sententia hæc è diametro pugnat cum intentione cujuscunque doctoris, abjectissimi quoque, atque è tribu Mechanicorum: quis enim ex omnibus illis, qui non quemcunque ex suis discipulis, saltem nitatur manuducere ad eam veritatem, quam in arte sua censetur exploratam habere? Secus qui faciunt, invidi, si non malefici haberi debent. Sed, si audiantur illi, quos obiter hic notamus, Spiritus Sanctus hac in parte inferior censendus fuerit vilissimo aliquo artifice? IV. Quod scriptum censeri debet purissimum, atque ab omnibus sordibus, nævisque defœcatum, in eo non debet notari quid falsi, aut quod serviat corroborando errori. Sed talis est Scriptura. Consequentia est certissima. Quis enim illud Scriptum, purum & defœcatum esse censeat, in quo, sive studio ipsius authoris, sive per imprudentiam ejusdem, sive quacunque alia ratione

diffitendum sit, primarium Scripturæ sacræ scopum esse, ut nobis viam monstret ad vitam æternam; hic tamen principalis finis non excludit alios fines minus principales. Quum enim hęc ipsa variis in locis res naturales, earumque seriam meditationem nobis proponat, ut objective nos excitent adDeum laudandum, quis dubitare ausit, quin de his ipsis rebus veras assertiones proponat, quarum subsidio rerum naturalium cognitionem acquirere queamus. II. Frustra sunt, quicunque existimant Spiritum Sanctum de rebus naturalibus loqui ex mente errantis vulgi potius, quam ex rei veritate; quod si hoc modo loqueretur minus fidem promereretur. Hoc enim si verum foret, pariter sequeretur, homines de rebus naturalibus philosophantes magis sufficere ad ingenerandam fidem in alijs hominibus, quam ipsum Sp. Sanctum. III. Nec audiendi sunt, qui sibi pro asserendo duro & periculoso commento, humanæ rationis pariterque sensuum infirmitatem imaginantur. Nam si omnes Scripturæ filij (Atheos & Libertinos tanquam profanos à sacris his arcere fas est) qui invitantur ad considerationem rerum supranaturalium, sive miraculorum, ea intellectu suo apprehendere possunt; cur non magis apprehendant naturalia? Imo, cum Scriptura proponat ea, quæ acciderunt

acciderunt circa naturalia tanquam extraordinaria & miraculosa, cur non credendum eam de rebus naturalibus ex præscripto veritatis loqui, ad hoc ut miraculosa & supernaturalia, imo contra-naturalia ex naturalibus intelligi possint. IV. Vera explicatio rerum naturalium à Spiritu Sancto in Scriptura proposita nequaquam avertit fideles à primario Scripturę scopo; sed illa eos ipsos convenienter ad eundem scopum dirigere potest. V. Verum quidem est, per Scripturam nos à rebus inanibus ad cælestia & perennia invitari, interim tamen propterea non debuit loqui de rebus naturalibus cum errante vulgo: sic enim ostenderet sese delectari rebus inanibus. Quid enim errore vulgi inanius censeri potest? VI. Accommodat quidem Scriptura sese nostro captui & infirmitati, sic tamen ut non desinat esse *veritatis Spiritus*, quo elogio sane condecorari non posset, si sic sese dimitteret ad nostram infirmitatem, ut cum mentientibus mentiretur, & cum errantibus erraret. Quod ad Scripturæ textus in contrarium adferri solitos, illi trium generum sunt, aut enim arguunt nostram ignorantiam circa illas res naturales, quas probe cognoscere videmur; aut videntur ostendere locum dandum esse locutioni tropicæ in iis, quæ de rebus quasi naturalibus è Scriptura adducuntur; aut denique

nique videntur manifesto prodere ignorantiam Scripturæ sacræ, circa quędam, quæ de rebus naturalibus enunciat. Quantum ad primam classem, de ea nihil dicimus hoc capite, quod subsequenti fuse omnes textus ad eam pertinentes propositiuri & examinaturi simus. Ergo convertimus nos ad secundam: Cujus classis habita ratione, objici vulgo solent omnes illi textus, in quibus Deo, qui à nobis secundum infinitam & perfectissimam suam essentiam nulla ratione comprehendi potest, sive membra, sive affectus, sive quid ejus generis tribuitur: in quibus locutionibus, oppido quam frequentibus in Scriptura, cum notari debeat tropus, pariter contendunt tropum notandum esse in omnibus illis locis, ubi Sp. Sanctus de rebus naturalibus agit. Sed 1. quanta non intercedit distantia inter Deum Creatorem & res naturales ab eo creatas. Quoniam Deus ut infinitus excedit sphęram intellectus nostri, Spiritus Sanctus nobiscum quasi balbutire cogitur, eumque, cujus faciem intueri non possumus, quasi à tergo nobis proponit, juxta ea ipsa, quæ Mosi acciderunt Exodi cap. 33. sed alia plane ratio est rerum naturalium; quamvis enim eas plenissime & sufficientissime cognoscendo non queamus perspicere, (ut subsequenti capite distinctius fusiusque ostendemus

judicium: nisi quis pariter dicere voluerit Deo membra, & affectus & similia tribui secundum erroneum vulgi judicium. Pariter quippe dixeris ex vulgi judicio Deum in Scriptura ut avem proponi, quod tribuantur eidem *alæ* atque *pennæ*, Ps. 17. v. 8. Ps. 91. v. 4. August. ep. 111. ad Paulinum: *Quæ de membris assidue Scriptura commemorat, ne quisquam secundum carnis hujus formam & figuram non esse crederet similes Deo: propterea eadem & alas Deum habere dixit, quas utique nos non habemus.* Deinceps accedendum ad tertiam classem, sive ad illos Scripturæ textus, in quibus adversariæ sententiæ patroni existimant liquidum quasi documentum sapientiæ Spiritus Sancti circa res naturales proponi: atque initio quidem sollicitant, ac passim jactant decantatum illum locum Gen. 1. v. 16 ubi cum luna, quam constat terra multo minorem esse, comprehendatur sub luminaribus magnis, existimant Spiritum Sanctum se accommodasse captui errantis vulgi, atque hoc de luna proposuisse, quod vulgus de eadem apprehendit. Sed, salva hic omnia sunt, si modo observetur Sp. Sanctum de luna æque atque de sole magnitudinis verbo usum fuisse, ratione sui scopi, qui uti fuit in dicto Mosis loco delineare non minus lunæ, quam ipsius solis offici-

ficium, convenienter Sp. Sanctus sic loquutus fuit: *Fecit Deus duo illa luminaria magna: luminare majus ad præfecturam diei, & luminare minus ad præfecturam noctis*: nam, ut hic non debet respici magnitudo molis, sed virtutis sive perfectionis, sic ratione habita muneris illuminatorij, quod de nocte æque luna præstat, atque sol de die, concinne ea loquendi formula Sp. Sanctus, per Mosen loquens, usus fuit. Simili ratione loquitur Psaltes Ps. 136. v. 7. 8. & 9. *Qui fecit lumina magna, quia in seculum est benignitas ejus. Lunam cum stellis ad dominia obtinenda noctu, quia in seculum est benignitas ejus.* Atque hæc interpretatio, ipsum Sp. Sanctum authorem agnoscens, jam olim arrisit ex patribus Basil. Hom. 6. in Hexaëm. August. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 16. Ambros. lib. 4 Hexaëm. cap. 6. estque adeo accommodata, ut quamcunque sustinere queat instantiam. *Dein*, à Lansbergio, alijsque ejusdem cum eo sententiæ fautoribus, admodum urgentur ea, quæ occurrunt circa descriptionem maris ænei 1 Reg. 7. v. 23. & 2. Chr. 4. v. 2. sic enim arguunt: *Scriptura dicit diametrum maris ænej in templo Salomonis fuisse cubitorum decem, curcumferentiam vero cubitorum triginta, adeo ut proportio diametri ad peripheriam statuatur ut decem ad triginta, sive ut septem ad viginti unum.*

Cum

Cum tamen Archimedes; cui tanquam artifici in sua arte præ cæteris fides adhibenda, deprehenderit, proportionem diametri ad peripheriam sese habere ut septem ad viginti duo. Quibus decretum est, thesin suam omnibus modis tutari, nec illam missam facere, hic sibi valde plaudunt, cæterum præter omnem causam, ut ex subsequentibus rationibus liquebit. 1. Non videtur maris ænej figura fuisse exacte sphærica, sive rotunda, sed, ut Iosephus perhibet lib. 8. Antiq. Iud. cap. 2. *semiorbis* figuræ. 2. Falso præsupponitur, apodictice à Geometris demonstratam esse certam ac infallibilem proportionem diametri ad peripheriam, cum post Archimedem & Euclidem, qui coacti sunt ignorantiam suam fateri, aqua etiamnum hic hæreat viris in pulvere erudito exercitatissimis. 3. Familiare est Sp. Sancto duntaxat numerum majorem sive rotundum proponere, suppresso numero minori. Sic Abrahæ posteri, ut liquet ex Exod. 12. vers. 48. & Galat. 3. vers. 17. afflicti fuerunt quadringentis & triginta annis; nempe ab initio peregrinationis Abrahæ, ad exitum ex Ægypto: at Gen. 15. vers. 13. Abraham dicitur solummodo affligi annis 400. Pariter secundum Stephanum Actor. 7. vers. 14. dicuntur 75. animæ cum Jacobo in Ægyptum descendisse, quod verum quoque est, si

numeres 5. filios Ephraim & Manaſſis: cæterum in textu Ebræo Gen. 46. v. 27. recenſentur ſolummodo animæ 70. Denique 2. Sam. 5. v. 5. David dicitur regnaſſe annos 40. & menſes ſex: cum tamen 1. Reg. 2. v. 2. ſex illi menſes prætermittantur. *Tertio* non minus ſibi Lansbergius cum ſuis placet circa ea, quæ occurrunt Pſ. 19. quando enim David actus à Sp. Sancto de Sole ſic loquitur: *Eſt tanquam ſponſus prodiens è thalamo ſuo, lætatur tanquam robuſtus decurſurus viam:* exiſtimat ſe confeciſſe, quod intendit, atque oſtendiſſe graphice, Sp. Sanctum in Scriptura de rebus naturalibus non loqui niſi ex mente errantis vulgi. Sed cum hic occurrat locutio tropica, quæ non intelligenda eſt exacte ſecundum literam, ſed ſecundum rationem analogiæ, omnia ſalva ſunt. Atque uti ratione ornatus & ſplendoris Sol convenienter comparatur cum ſponſo in thalamo prodeunte, ita non minus conjuncte reſpectu celerrimi atq; indefeſſi motus & procurſus componitur cum heröe velociter procurrente. *Quarto* addunt Pſ. 58. ubi cum verſ. 5. fiat mentio *aſpidis ſurdæ, & aurem ſuam obturantis*, omnino exiſtimant ſibi jam triumphum deberi, & quidem duplici nomine. 1. quod vulgo perſuaſum ſit aſpides incantari poſſe. 2. quod idem ipſum credat, aſpides obturando

do aures, se munere posse adversus susurros magicos, ne ab iis lædantur. accedit hisce Valesius cap. 3. de sacra Philos. existimans à Davide Apologum aut moralem fabulam propositam esse. Sed bona verba! 1. Dicimus Davidem illuminatum à Spiritu Sancto in illa locutione figurata, per quam laborat exaggerare aulicorum Saulis pervicacem malitiam, præsupponere de facto (ut loquuntur) à Magis adversus serpentes, ac speciatim aspides [quamvis interim neutiquam aut ipse, aut ullibi quoque Scriptura probet] adhiberi incantamenta; eaque ex permissione Dei, ad exarmandos quasi serpentes vim habuisse, ostendere videtur Virg. Eclog. 8. quando dicit:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis:

quomodo & Ovidius testatur lib. 7. Metam.

Vipereas rumpi verbis & carmine fauces.

Ac, ne quis dubitet de poëtarum fide, quam elevare videtur Plin. lib. 30, cap. 2. Classicus apud Vallesium testis, [quamvis alias Plinius jure merito hic suspectari possit, utpote qui lib. 2. cap. 7. negaverit inferos, & consequenter dæmones] ipse Salomon hoc probat Eccl. 10. vers. 8. *Si momorderit*, inquit, *serpens incantatione nondum adhibita, tunc nucum est emolumentum incantationis tenemini verba ejus.* Quid, quia ipse

ipse Deus Deut. cap. 18. vers. 11. prohibet *uti incantatione*: quod præceptum sane, frustra à Deo præscriptum fuisset, nisi re ipsa incantationes in usu fuissent, quas ex Dei permissione aliquando vim habuisse, nullum dubium; alias diabolus ijsdem per suos clientes utens, cum ijs prostitutus ludibrioque habitus fuisset. 2. Non dixerim quidem, rationem constare Isidoro Hispalensi, quando lib. 12. Orig. cap. 4. sic loquitur: *Aspis, cum cœperit pati incantatorem [qui eam quibusdam carminibus propriis evocat, ut eam de caverna educat] quum exire noluerit, unam aurem ad terram ponit, alteram cauda obturat & operit*; quamvis hoc placuerit quoque Hieronymo, Augustino, Cassiodoro, aliisque: quum non sit verosimile, animal illud eo modo se componere, ad hoc ut non audiat incantantium voces; sed potius attendendam esse phrasin Scripturæ, quæ ideo obturatarum ab aspide quasi aurium meminit, quod, ex Dei singulari judicio, adversus ejusmodi aspides nihil potuerit incantatio, alias, tanquam valida à Deo permitti solita. Simili ratione legitur Jirm. 8. v. 17. *Ecce ego immissurus sum in vos serpentes hæmorrhoides contra quas nulla prodest mussitatio, ut mordeant vos*. Qui locus si comparetur cum loco è Psal. 58. in margine quasi *scripta invenietur explicatio*, jux-

juxta

juxta Rabbinorum familiare dictum. *Postremo*, quam plurimi, praeeunte Lansbergio, Spiritum Sanctum propterea in ordinem redigere instituerunt, quod neget Balaenas per homines posse capi, quum tamen ipsis Hollandis quotannis inde uberrimus ptoventus accidat. Locus, quo potissimum nituntur, notatur Iob. cap 41. ubi vers. 1. & 2. sic legitur: *An extrahas balaenam hamo; aut fune, quem demerserit lingua ejus? An appones juncum naso ejus, aut spina perforabis maxillam ejus?* Sed, & hic salva sunt omnia: nam preterquam, quod 1. apud Iobum mentio fit *Leviathanis*, sive balaenae molis immensę ac portentosae; à qua tanquam humanis viribus atque artibus non subigenda, haut quaquam licet progredi ad balaenas reliquas, minoresque, quae quotidie capiuntur: Amplius (2) non valet consequentia à Iobi saeculo, populisque Orientalibus armis sufficienter non instructis, ad praesens seculum, populosque eo viventes. Olim terra Canaan tam foecunda erat, ut dicatur lacte atque melle fluxisse, hodie vero comparet admodum sterilis, sic ut terra Canaanaea in terra Canaanaea desiderari videatur. Tempore Saulis non erat faber in tota terra Israëlitarum, nec erat gladius, aut hasta penes totum populum, 1. Sam. 13. v. 19. & 22.

ſubſequentibus vero temporibus, atque præſenti hoc ſeculo, omnia ibi pleniſſima armorum ſunt. Quibus, pro aſſerenda hac præconcepta opinione, placet injuriis eſſe in Scripturam, amplius hoc urgent, quod non ſolum Auguſtinus, & Lactantius, verum etiam ipſe Zacharias Pontifex Romanus, cum condemnaret Virgilium Salisburgenſem Epiſcopum, prætextu Scripturæ graviſſime deceptus fuerit, & quidem uſque adeo ut crediderit nullos Antipodes dari. *Reſp.* Hęc eſt illa cantilena, quæ toties occinitur non ſolum in hac ipſa controverſia, ſed cujus ſubſidio quidam palliare quoque laborant hoc ſuum principium, in ſcientia ſcil. rerum naturalium nihildum tribuendum eſſe authoritati humanæ. (eam negligi quis miretur ab iis, qui hic ſecuri ſunt authoritatis divinæ.) quare operę pretium fecerimus, ſi, omnia huc pertinentia, quam diſtincte excuſſerimus. Ergo I. dicimus, dato Auguſtinum, Lactantium, multosque alios non crediidiſſe dari Antipodes, ob quosdam Scripturæ textus haut probe intellectos, neutiquam inde ſequetur Spiritum Sanctum in Scriptura de rebus naturalibus loquentem fidem non mereri; ſed hoc ſolum, quoſdam præ ignorantia phraſios Scripturæ, [illegible] familiare fovisse erroneam ſen-

tentiam

tentiam de quibusdam rebus naturalibus. 2. Neque Lactantius lib. 3. Divin. Instit. cap. 24. neque Augustinus lib. 16. de Civ. Dei cap. 9. disputantes adversus eos, qui negabant admittendos esse Antipodes, pro se Scripturam adduxerunt, sed ex falsis progredientes principiis, in illum errorem inciderunt. Nam uti Lactantio videtur absurdum, statuere terram rotundam esse; ita Augustinus eam sententiam amplexus fuit, quod existimaret vastum mare occurrere, quod trajici non posset, nec caperet, quomodo homines Adamo prognati ad Antipodum quasi sedes delati fuissent. 3. Ex Augustini Comment. in Psal. 24. v. 1. patet eum abusum quoque fuisse eo loco, ubi dicitur *terra fundata esse supra maria*; sed duo ad illum locum dici possunt: *primo* notandum, esse phrasiologiam linguę Hebręæ, quę cum careat comparativis, ad eorum defectum supplendum uti solet prępositionibus, prę, super, &c. Ita ut sensus sit, terra est altior mari: quomodo dicitur Ps. 119. v. 103. *eloquia tua super mel*, id est, dulciora melle. Vel *secundo* dici potest, terram super mare esse, ratione quarundam partium, sunt enim quædam flumina, & sinus marini qui sub terra labuntur. 4. Quod ad historiam Virgilij, falso accusatus fuit, quod

quod docuerit esse alium mundum, & alios homines sub terra, aliumque Solem, & Lunam; quod admitteret vero Antipodes (ut patet tum ex Bonifacij Germaniȩ quasi Apostoli, & Zachariȩ papæ literis) neutiquam vitio ei datum fuit; imo absolutus fuit, simulac constitit, eum, nihil quasi monstri amplius alere, quam sententiam de Antipodibus; ut convenienter colligit Marcus Velserus lib. 5. rerum Boicar. nec falsus est hac in parte Baronius in Annal. Eccles. ad annum Christi 748. Vindicata hac ratione Scripturæ existimatione, amplius quæri posset, quousque se extendat, quod ad naturalia, cognitio amanuensium Spiritus Sancti? De quibusdam ex illis refertur, tanquam singulare quid, quod in disciplinis exotericis quasi, atque illis, quæ alias aptæ sunt Theologiæ ancillari, mirum quam profecerint. Quomodo expresse de Mose dicitur Act. 7. v. 22. quod *eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum.* de Daniele, illiusque sociis, quod *Deus iis dederit notitiam & intelligentiam in omnibus literis & sapientia*, Dan. 1. v. 17 & de Iosepho Patriarcha, quod *informaverit seniores* Ægyptiorum, Ps. 105. v. 22. de Salomone vero, quod *sapientia ipsius major fuerit, quam omnium Orientalium, & quam omnis sapientia Ægyptiorum.* 1. Reg. 4. v. 31. Præterea

rea verissimum est, eos omnes, quoties acti fuerunt à Spiritu Sancto, sic sublevatos fuisse, ut ineffabiliter fuerint progressi in omnibus illis, quæ proloquebantur & scribebant, usque adeo, ut errare neutiquam potuerint: interim, nemo dederit, eos extra hanc ecstaticam quasi dispositionem, omnia, quod ad scientias naturales, perfectissime explorata habuisse. Nam si (constat ex infinitis documentis, speciatim ex altercatione Pauli cum Barnaba Act. 15. vers. 39.) sermones quoque eorum extra hunc statum non semper divinitus inspirati fuerunt, & sale illo sapientiæ & prudentiæ spiritualis conditi, nequaquam concedi ijs potest perfectissima omnium disciplinarum cognitio. Quare, nescio quid impulerit Aristarchum quem Theologicum, cui alias solemne est in omnes censuram stringere, ut argueret Celeberrimum Vossium eo nomine, quod scripserit lib. 3. de Idolol. cap. 99. Prophetas & Apostolos, divinitus vocatos atq; missos ad viam salutis annunciandam, non per omnia, atque plene & sufficienter exploratas habuisse naturas omnium rerum, licet (ut à nobis quoque factum) concedat, eos in veritatem deductos fuisse, quotiescunque, aut ex professo aut incidenter, de iis ex suggestione Sp. Sancti in suis scriptis aliquid perhibuerunt.

Atque

Atque ut hactenus non minus Scripturę authoritatem vindicauimus, quam evicimus eandem statui posse principium cognoscitivum naturalis Philosophiæ, sic ex re est amplius monere, Christianos quosque, sive, omnes illos, qui Scripturæ filij agnosci cupiunt, quando ipsam Scripturam (seu potius Deum in Scriptura loquentem] sollicitant velut testem veritatis Physicæ, non debere aut præconceptas suas opiniones, aut verius comméta sua ad ipsam Scripturã adferre, & quidem eum in finem, ut iisdem à tanto teste applausum impetrent; sed potius eos suas, si quas præconceperint opiniones, eum in finem adferre debere, ut post diligens examen ab ipsa Scriptura aut probentur, aut emendentur: Quod equidem si factum fuisset à Paracelso & tot illius asseclis, item à Fluddo in Philosophia Mosaica, (alios, quos in proclivi esset nominare, studio prętereo) tot nugæ Physicæ specioso titulo Scripturæ (in se alias infallibilis) palliatæ, rerum imperitis, atque oscitantibus naturæ ruspatoribus propinatæ non fuissent. Ne vero hic ingrediar Labyrinthum, atque varijs difficultatibus me implicem, existimaverim quinque subsequentes regulas attendi debere, ab eo, qui legitime ex ipsa Scriptura rerum naturalium explicationem

tum

tum petere, tum etiam docere desiderat. I. Ea neutiquam potest adversari ullis fidei dogmatibus, aut secundum literam, aut secundum legitimam consequentiam notis. 2. Debet institui ex ratione phrasiologiæ à Spiritu Sancto in Scriptura observari atque frequentari solitæ. 3. Nullatenus aut sensuum judicio, aut rationi ipsi sensus moderanti adversari potest. 4. Quod Sp. Sanctus tanquam infallibilis Doctor sibi per omnia respondeat, unum dogma, quod ad naturalia è Scriptura petitum, cum altero nullatenus confligere debet. 5. Ipsa illa, quę è Scriptura de rebus naturalibus eruta est veritas, debet magis rationabilis esse, quam quæcunque sententia eidem adversans. Accedimus ad secundum criterium sensus scil. cum quibus proxime componere convenit experientiam: at, cum de utroque quam sufficienter præcedentibus libris egerimus, nihil occurrit quod hic super addamus; modo hoc notaverimus, in Physicis sensus & experientiam, eo modo, velut principia cognoscitiva adhiberi, quem antea ex professo definivimus. Unum solum contra quosdam hic præmuniendum, nempe, sensus ideo suspectandos non esse circa res naturales, quod ratione sui exercitij non eas ipsas, sed speciem duntaxat earundem attingant, siquidem subsidio

subsidio indiget. Quæ ratio si hic deberet attendi, Deus bone, quę non colligi poterun absurda! Nam pari ratione suspectare licea ipsam intellectionem: siquidem intellectu noster, qui intelligendo omnia fieri dicitur, indiget specierum subsidio, quibus mediantibus ipsum objectum intelligibile repræsentetur. Quoniam species est adæquata suo objecto in repræsentando, adęquate etiam illud exhibet; necà parte speciei, qua speciei, provenit ipsi sensationi fallacia, sed duntaxat à parte inadæquationis, quatenus scil. non concurrentibus, aut minus commode concurrentibus requisitis sensuum, species quoque examussim atque adæquate non possunt exhibere sua objecta. Verum quidem est, nec negari potest, ipsas quoque species sensibiles à sensu percipi, ut *subjecta quæ*, (in Scholis sic loqui solent) interim tamen principaliter percipiuntur, ut *subjecta quibus*. Sic enim percipiuntur ipsæ species à facultate sensitiva intrinseca, & per eam in homine ab intellectu, ut pariter nos ducant ad ipsum objectum: quod uti exhibent, sic ab eodem veluti à parentibus soboles, progenitæ sunt. exhibent quippe per modum repręsentationis objectum, quod in iis, tanquam in tabella quadam, expressum est. Quemadmodum vero proxime à sensu commun

muni apprehenduntur ipsæ imagines ceu species,& per ipsas objecta;sic contingit aliquando (quando scil. somniamus) ut præsentibus solum speciebus in memoria reconditis, existimemus pariter nos res ipsas apprehendere, quatenus phantasia nescit distinguere inter species jam antea á rebus profusas & memoriæ scrinio commissas, easque, quas prçsentibus ipsis objectis recipit & dijudicat: quem tamen errorem dijudicamus, simulac fugato somno, ratio rursum functionibus suis vacare cœperit. Quod & ipse Aristoteles docet in *libel. de somn.* quando dicit sæpe nos decipi, putantes imaginem Corisci, quem phantasia intuetur, esse ipsum Coriscum. Quem tamen errorem mox vigilantis ratio iterum corrigit, judicando non fuisse Coriscum, sed duntaxat simulacrum aliquod, *per quod verus Coriscus cognoscitur.* Atque in hunc sensum non inconvenienter Augustinus loquitur lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 12. *Cum in somniis* (inquit) *vel in ecstasi, corporum exprimuntur imagines, non discernuntur omnino à corporibus; nisi cum homo redditus sensibus corporis, recognoscit se in illis fuisse imaginibus, quas non per sensum corporis hauriebat.* Quotquot vero ideo in sensibus fallacias suspectant, quod sensus non pertingant ad res ipsas, sed ad rerum imagines, velut earundem characte-

res

es, quę pariter procedere debent ex hoc principio; quicquid per characterem & aliquam sui imaginem cognoscitur, vere non cognoscitur. Sed quid tum fiet Christo, quem Apostolus ad Hebr. 1. v. 3. vocat *characterem personæ Patris*? quique ad Philippum dicit Joh. 14. v. 9. *Philippe, qui vidit me*, (hoc est, cognovit) *vidit Patrem*? ex quo loco uti omni ævo Orthodoxi collegerunt Filium eadem essentia præditum esse cum Patre, ita valeret Arrianorum cavillatio, Filium ideo Patre debere minorem censeri, si modo id quod per imaginem exhibetur tanquam minus & inferius quid deberet censeri distinctum ab ipsa re, quam repræsentat. Vindicatis iterum sensibus (de quibus tamen in superioribus prolixius actum) convertimus nos ad *rationes* sive tertium Physiologiæ principium. Quæ in hac disciplina non solum admitti debet propter sensuum judicium, quo convenienter scil. hoc instituatur; verum etiam eo ipso, quod Physica sit scientia, habeatque suas demonstrationes veras ac proprie sic dictas: quia demonstrationes neque institui possunt, neq; etiam examinari, nisi subsidio rationis, quę sola uti discursiva est, ita non potest non illius in Physicis, ut etiam in omnibus alijs scientijs, maxima necessitas notari. Interim hujus rationis

jus rationis (supra sensum æstimandæ) prætextu, nullus circumveniri debet, sic, ut cum cogitaverit Physicam esse scientiam, & demonstrationes habere, credat pariter eidem solam rationem sufficere; atque duntaxat secundum eam sequestratis sensibus censendam esse. Quod si admitti debeat, quæ non somnia in nobilissima disciplina poterunt admitti? Quivis enim, qui modo ingenio pollet, excogitare certas aliquas hypotheses poterit, (de illis jam antea actum fuit) atque ad easdem, velut chordas rationis suæ, ipsas res naturales examinare; quæ mentis dictata si secundum solum ratiocinium, exclusis sensibus valere atque recipi debeant, omnis generis somnia atq; ineptiæ in Physicum agrum sese exonerabunt: Nullaque tam absurda occurret sententia, quæ non possit hoc prætextu palliari, quod sic videatur rationi, quæ hoc in casu se tamen magis hypothetice, quam thetice & universaliter, omnium hominum ratione prodit. Fieri non potest, ut ratio exasciato constantique sensuum judicio, cum quo experientia conspirat, adversetur: ea semper se patitur examinari ad sensuum judicium, siquidem fieri neutiquam potest, ut eidem, quando hoc ipsum probe institutum est, ulla ratione contrarietur.

Gnarum hoc iis, qui occupantur circa eam Physiologiæ partem, quæ considerat corpus humanum, qui ut speciatim Anatomicorum nomen ferunt, ita pro primo principio suæ artis agnoscunt illud ipsum verbum, quod Samaritanis, suis popularibus, annunciabat Jo. 4. v. 29. *Venite, Videte*; creduntque cum ratione se arguere, convenientia licet, Hippocratis, Aristotelis, & Galeni ratiocinia circa artus humanos, quod ex diametro adversentur constantibus, & ex lege diligentię atque prudentiæ institutis sectionibus. Sed quæ ratio humani corporis, habentis rationem objecti partialis in Physiologia, eadem ratio reliquorum corporum, quibus si Intellectus aliquid affingat, quod sensus non admittit, æque prostituitur, atque in triumviris jam antea nominatis, celeberrimis licet, conveniens & alias apprime consentiens ratiocinatio de membris humani corporis. Prolixius de hac re nolo hoc loco agere, quod perquam abunde in pręcedentibus idem egerim.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

E Scriptura Sacra ostenditur, nostram in naturalibus rebus scientiam inperfectam esse, simul Physicam scientiæ nomen mereri probatur & defenditur.

SIcut Polycleti statuam examussim solus Polycletus cognoscit, & de Appellęæ manus elegantia solus Apelles, aut, qui ei vix cessit, Parrhasius judicare potest; atque in genere quilibet artifex, in sua arte non solum præ aliis fidem meretur, verum etiam exactissime de suis operibus calculum fert: ita quoque Deus Opt. Max. qui solus est creator, & solus talia opera conficere potest, quæ ne ars quidem imitando assequi valet, sua opera solus per omnia perspecta explorataque habet, usque adeo, ut nulla creatura, nequaquam homo, ea aut perfecte cognoscere, aut ad intimos earundem recessus penetrare queat. Quod adeo verum est, ut ipse sæpe in Scriptura cum homine, propositis suis operibus, tanquam eidem impervestigabilibus, expostulet, & parum quin arguendo ejus ignorantiam, etiam insultet. Hinc Jobi cap. 38. Deus ipsę, cum Jobo quasi

quasi agens, *sic introducitur loquens*: An unquam prȩcepisti matutino tempori; notum fecisti auroræ locum suum. Vt carperet oras terræ, quum excutiuntur improbi ex ea. Vt ea notata sint argilla sigillari, sisterentur illi velut indumento obducto; Vt prohiberetur ab improbis lux eorum, & brachium elatum frangeretur; Pervenistine usque ad profunditates maris, atq; in penetrali abyssi inambulasti? An revelatæ sunt tibi portæ mortis, an portas umbrȩ lethalis vidisti? Considerastine usque ad latitudines terrȩ? Indica, si nosti eam totam. Quanam via itur, ubi habitat lux, & tenebrarum ubi est locus? Quum perceperis horum unumquodque usq; ad terminum suum, & quum intellexeris semitas domus ejus: noveris te jam tum natum fuisse, & numero dies tuos esse multos. Pervenistine ad thesauros nivis? aut in thesauros grandinis inspectionem habes? Quæ cohibeo ad tempus angustiæ, ad diem conflictus & belli. Quænam est via, qua in partes destitit lux, dispergente Euro super terram. Quis dividit inundationi aquæ ductum? & viam nimbo sonoro? Demittendo pluviam in terram vacuam vino, in desertum, in quo non est homo. Ut satiet vastatum & pervastatum locum, efferatque productio

ductionem teneræ herbæ? Esne pluviæ pater? Aut quis genuit guttas roris? Ex cujus utero egressa est glacies? aut pruinam cæli quis genuit? Tanquam lapide aquas absconden-tes se, quum superficies abyssi concrescit? An constringes delitias Plejadum? aut lora Orionis dissolves? Aut arcturum cum filiis suis duces? An cognoscis de statutis cæli? An disponere potes dominatum ejus in terra? an attollere potes ad densam nubem vocem tuam, ut effluentia aquarum tegat te? An emittere potes fulgura, ut abeant? an dicent tibi, ecce nos? quis indidisset præcordiis sapientiam? aut, quis dedisset menti intelligentiam? Quis sapphirinas efficit nubes sapientia? & uteros cæli quis prosternat? Ut perfusio sit fermentandæ terrę, ut conglutinentur glebæ? *Hactenus Deus apud Iobum, cum eodem expostulans.* Cui loco, quamvis alia plura testimonia succenturiari queant, instar omnium tamen esse potest. nec hoc ita solum intelligendum, quasi in cognoscendis rebus naturalibus, extensive consideratis, deficiamus, in singulis quoque, intensive spectatis, deficimus; nec ad ullius quoque substantiæ, qua substantiæ, penetralia cognoscendo accedere possumus. Cognoscimus quidem aliquid substantiale, ipsam ta-

 men

men substantiam qua substantiam, præ intellectus nostri imbecillitate, per se cognoscendo attingere haut magis possumus, atque caligans noctuæ oculus lumen solis intueri. Interim tamen Physica, secundum quam nos censemur, sive, Physica in concreto considerata, neutiquam debet coufundi cum ipsa Physica, in se, sive, ut loquuntur, in abstracto. Hæc siquidem cum non habeat respectum ad certum subjectum cognoscens, sed consideret res naturales tanquam cognoscibiles, nod minus intensive, quam extensive perfecta censeri debet. Verum quidem, hanc ipsam Physicam videri similem ideæ Platonicæ, nec in ullo omnino homine post lapsum inveniri [Salomon, consideratus à nobis antea, magnus quidem extitit Physicus, sic ut homine in statu lapsus considerato, parem forte non habuerit, quis tamen tanquam epoptem aliquem, omnia, nullis exceptis, cognovisse dixerit?) interim tamen cum ratione, tanquam regula, atque norma perfectissima, ad quam omnis cognitio Physica, per partes ab hominibus possessa, exigitur, agnosci debet. Sed missa hac Physica, ea ipsa, secundum quam nos tanquam Physici censemur, scientiæ quoque nomen meretur. Non adferam ad hoc probandum mul-

tas

tas rationes, quum hæc una instar trecentatum, imo omnium, esse possit: *Quæcunque scientia habet proprias, atque veras demonstrationes, illa est scientia: Atqui Physica etiam quatenus in hominem cadit, habet proprias verasqve demonstrationes. Ergo.* Major propositio est certissima, nec de ea aut dubitare licet, aut pro ea multa verba facere necessum. Minor confirmari posset exemplis sine numeto, nisi plena manu, eadem omnia, imo singula, Systemata suppeditarent. Nec 1. quicquam ad rem facit, quod non omnia, quæ ad disciplinæ hujus objectum pertinent, demonstrari queant. Hoc quippe imputari debet nostrę imbecillitati, ex qua aut colligere licet, nondum plene ac sufficienter à nobis res naturales cognosci, sic sufficit, ex ijs, quæ cognoscimus, liquere, quantumcunq; modo illud est, quod cognoscimus, non esse titulo scientiæ frustrandum. 2. Peregrinos se esse in rebus naturalibus illi probant, qui omnes illas mutabiles atque inconstantes esse clamant, Neque enim hæc mutabilitas in motu cursuque corporum cęlestium observari potest: multique lapides, maxime pretiosiores, item metalla, vix mutationis umbram præ se ferentia, in hoc usque tempus perdurant. 2. Audiri quoque non meretur Heraclitus

clitus, cujus meminit Philosophus tum lib. 1. tum lib. 4. Metaph. licet magna voce proclamet Naturalem scientiam duntaxat agere de singularibus, & corruptibilibus: quum Physica non consideret res naturales secundum existentiam, quo sensu certum est eas-cem corruptibiles esse; sed duntaxat secundum essentiam, & quatenus essentialiter sunt indefectibiles. Sive, ut alij non incommode loquuntur: *Physica res naturales considerat secundum esse specificum & completum, quod per se à natura est intentum; neutiquam vero secundum esse individuale, quod per accidens à natura intenditur, quum esse specificum non conservetur nisi in singularibus.* Idem voluit Albertus Magnus, quum jam olim diceret, Res naturales esse mutabiles, secundum quod sunt in determinato supposito; neutiquam vero secundum esse universale: Considerari vero in Physiologia non illo, sed hoc modo. 5. Neutiquam Aristoteles, naturæ licet ruspator diligens & accuratus, censeri debet regula ipsius naturalis scientiæ: quamvis enim multum eidem tribuamus (ut pluribus explicabimus alibi) non tamen eum adoramus: imo in Physicis admodum eum falsum fuisse, ostendit doctrina de æternitate mundi, motu, tempore, etc. 6. Quamvis nostro respe-

ctu

ctu non solum individua naturalia, sed etiam ipsæ species infinitæ videantur, utraque tamen sunt finita in se; omnesque res naturales in scientia naturali considerantur, quatenus tum ad definita genera, tum etiam ad distinctas species sunt reductæ. 7. Quum antea scientiæ naturam secundum sua requisita consideraverimus, nihil hic occurrit, quod magnopere ex re sit, distincte annotare, hoc unum modo si addiderimus: pro ratione scientiæ haut quaquam requiri, ut omne propositiones sint veræ atque evidentes, quum sufficiat aliquas duntaxat tales esse, secundum quas fieri possit denominatio. Licet enim immisceantur quam plurimæ propositiones, quæ solum probabiles sunt, à potiori tamen parte, æquum est fieri qua specificationem, qua denominationem.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Occurritur vulgatæ illi objectioni, qua Physica dicitur incerta esse, propterea quod nulla certa principia habeat.

MUltoties à viris in sacris Philosophicis subactissimis, in controversiam Physicę certitudinem trahi, ex eo cognovi, quod

ea

ea ipsa censeatur destitui certis principijs: quod ut probent, pro se adducere solent ipsummet Aristotelem, qui *lib.* 1. *Physs.* & iterum *lib.* 1. *Metaphys.* deposita quasi Philosophi persona, totus in eo est, ut enumeret varias illas sententias, quibus antiqui Philosophi inter se circa constitutionem principiorum corporibus naturalibus competentium, dissenserunt, quomodo antiqui quoque Ecclesiæ Doctores, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Origenes, Justinus Martyr, Lactantius, Eusebius Cæsariensis, aliique, conflictum hunc, & multiplex opinionum divortium considerantes; concludere solent Philosophiam ut ut inflatam, falsam erroneamque esse. Sed, ut ordine agamus, atque nihil intactum relinquamus, prænotamus, principia esse duum generum, cognitionis, & compositionis. Illa, ratione cujusque disciplinæ, iterum dupliciter sese habent, vel enim sunt principia generalia sive communia, in pluribus disciplinis usum habentia, vulgoque considerantur in disciplina universalissima, ceu Metaphysica; vel sunt principia cuique disciplinę peculiaria, ac vocantur particularia. Utriusque ordinis principiis gaudere Physicam in confesso est, nec de eo ambigere licet, sic tamen

tamen, ut principia generalia, de quibus postea occasione Metaphysicæ acturi sumus, debeant censeri eatenus, quatenus in naturali scientia considerantur, modificata esse ad ipsam Physiologiam. Sed missis principiis hisce complexis, ceu cognoscitivis, de quibus lis non est, præ cæteris in considerationem veniunt principia constitutiva, eaque non particularia, sed universalia, & quidem simplicissima, de quibus adhuc hodie tam ambitiose contenditur, ut quisquis modo habuerit fiduciam aliquam sui ingenij, hoc seculo, quod ferax admodum est novorum Philosophorũ, ausit intrepide quoq; nova principia in gratiam corporum naturalium fingere. Sed nihil est periculi. Initio hoc dico, principia generalissima & omnibus corporibus naturalibus communissima, à nullo mortalium comprehendi posse certo & definite, sic, ut norit illa principia talia esse, ut præter illa nulla alia essendi principia, tanquam universalia, dari queant. Verum hoc esse, patet ex Scripturæ loco, quem superiori capite Jobo subduximus, ex quo, infallibili ratiocinio, sic argumentari licet: Si ne quidem naturas particulares, eaque, quæ ex parte sub sensum cadunt, homo caligantibus intellectus sui oculis perri-

mari poteſt, quis dederit eundem certo definire poſſe communiſſima principia in univerſum omnia corpora naturalia, eorumque ſpecies, concernentia? Conſequentię ratio eſt infallibilis. Ut enim eo loco Deus ignorantiæ Jobum arguit circa ſpiritualia, ex eo, quod terrena noſſe non queat, argumentando à majori ad minus: ſic, pari ratione ab ignorantia hominis circa ventos, fulmina, glaciem, etc. argumentari licet ad ignorantiam ejuſdem circa prima & univerſalia corporum naturalium principia, quum enim in iis cognoſcendis, quę apud Jobum enumerantur, quadantenus ſenſuum præſidio inſtructus ſit, quam non magis hallucinari debet circa ſimpliciſſima & univerſaliſſima principia, neque per ſe ſub ſenſum cadentia, neque etiam in corporibus naturalibus ordine, & ſpecifice conſiderandis, ſeſe prodentibus, quum nullus homo poſſit per omnes ſpecies diſcurrere, atque quotidie adhuc novę eidem cognoſcendę offerantur. Præterea ſi certo & liquido principia conſtituentia generaliſſima, in Phyſiologia cognoſci poſſent, ea indicaret aut Scriptura, aut ſenſus, aut ratio, aut ratio cum ſenſu. Scriptura hic tacet: quamvis enim variis in locis nobis inculcet, principium productivum ac conſervativum corporum naturalium eſſe ſolum Deum

um, unum essentia, sed trinum ratione personarum æqualiter ratione originis, dignitatis, atque cultus se habentium, nullibi tamen definite aut tangit, aut indicat principia constituentia, communi modo se habentia. sensus quoque hanc difficultatem non expedit, quum enim occupetur circa singularia, & duntaxat adhæreat objecto sibi definito, aut universaliter aut particulariter sese ratione sui habenti; neutiquam index esse potest principiorum universali ratione se habentium: sive enim dicas ea ex accidenti & per aliud duntaxat sentiri, sive sentiri in singularibus, sensus hac in parte submotum is. nam si duntaxat ex accidenti hæc principia qua talia sentiuntur, eo ipso sensum suspectum reddis, idem enim facis ac si contenderes in crumena numis repleta, tibique oblata, numos necessario aureos esse debere. ad hoc, ex singularibus si faciendum sit judicium, illa omnia ut sensibus offerenda essent, aut saltem liquido deberet constare, pauca, quæ offeruntur, indubitatum indicium omnium facere. Ad hoc, ratio sibi soli relicta non potest ad communissima hæc principia pervenire: vel enim ideam eorum mens circumferet, & sic omnes (ut in axiomatibus Mathematicis contingit) qui modo terminos intelligent, suo suffragio hęc principia

com-

comprobabunt; vel per rationis discursum eadem proponentur, sed, ut jam antea ostensum, discursus hic rationis, quod ad Physiologiam, non potest ab illius objecto aberrare; semper enim cogitandum est, illud esse sensibiliter corporeum. Denique ratio sensibus copulata hic sufficere non potest, nam ut ea, quemadmodum antea patuit, sensuum moderatrix est; sic ea non tam subserviente, quam primas obtinente, tum inductiones, tum etiam demonstrationes Physicæ peraguntur: sed, ut inductio hic maximum subsidium præstare posset, ita, ubi eadem quam ligitime quoque circa primorum principiorum investigationem procedere videtur, multis modis deficit atque vacillat: siquidem per inductionem, ut ut convenienter atque ligitime institutam, hoc duntaxat colligit, esse quędam communia principia corporibus naturalibus in communi consideratis convenientia; sed, an ea se habeant ad modum principiorum constituentium, quomodo edisserat? Sic, v. c. colligit quidem ratio, extensionem, figuram, locum, situm, tempus, etc. omnibus in universum corporibus naturalibus convenire, sed, an eadem pariter habeant rationem principiorum constitutivorum, quomodo colligat per hoc inductivum ratiocinium? quid, quod contingit sępe

appre

apprehendi ſubordinata principia operationis, quę propterea non poſſint pariter cenſeri principia conſtitutionis, quod neceſſario dependenter ſe habere debeant. Eoque, quotquot ex Phyſicis pręcipiunt quid de communiſſimis & ſimpliciſſimis principiis corporis naturalis, neceſſum eſt, ſibi pręſupponant certas quaſdam hypotheſes ratiocinativas, ſecundum quas eatenus convenienter progrediuntur, quatenus quæ ex illis educunt, ſic cum iis conſentiunt, ut pariter corpori naturali in communi & ſecundum omnes ſuas ſpecies cōſiderato applicari queant. quemadmodum non ſolum circa Ariſtotelis ipſius principia oſtendi poſſet, verum etiam eorum Philoſophorum, quos ipſe ad examem vocavit, quibus quadantenus injuriam à Philoſopho factam fuiſſe, alibi prolixius oſtendo. Vt ut ſit interim, nihilominus certa manet Phyſica in ſuis demonſtrationibus, & conſequenter, ipſa meretur nomen ſcientiæ: ſiquidem in demonſtrationibus, non cauſarum remotarum (tales ad ſummum erunt principia generaliſſima) ſed proximarum ratio habetur.

CAPUT

Caput Vigesimum Secundum.

De Metaphysica, sive Ontologia, de qua ut ipsi Reformati Theologi diversimode existimant, sic quid de eadem statuendum sit, breviter ostenditur, simulque occurritur omnibus, quæ adversus illam adferri possent.

Post assertam Physicam, circa quam aliquanto diutius occupari contigit, converto me ad disciplinam illam, quæ vulgo Metaphysica dicitur, quam quamvis antiqui Sceptici intactam reliquerint, nullas adversus illam dirigendo machinas, nihilominus tamen hoc loco eam considerare debemus, quod circa illam ipsi Theologi Reformati ambigere consueverint, quibusdam laudibus in cælum eam extollentibus, arctoque nexu sibi vindicantibus, aliis vero eandem prorsus rejicientibus, & nescio quibus non convitiis proscindentibus. Inter eos, qui submovere hanc disciplinam laborarunt, primo loco nominandus est Petrus Ramus, qui, cum non minus excæcatus esset odio in Aristotelem, quam amore erga Logicam, quam à se primitus perfectam esse somniabat, adeo

adeo inclementer Metaphysicæ dixit, ut non dubitarit Præf. ad Scholas Metaphys. Arist. sic proloqui: *Theologiam, quam Aristoteles in Metaphysica docet, impietatem omnium impietatum maxime detestabilem & execrabilem esse confirmo; flagitiumque inexpiabile statuo, in Christianis quibusdam Scholasticis, etiam (quod magis mirere) purioris Theologiæ studiosis confirmare publicatis scriptis: Metaphysicam Aristotelis Christianæ religionis calumniam quandam esse.* Quumque negare non posset, saltem illorum terminorum, quos explicat Metaphysica, usum aliquem esse, eos omnes ad suam Logicam referre instituit, quasi ibi propriam sedem habeant, atque explicari debeant. qua in parte præivisse videtur *Antonius Mirandulanus de sing. certamine lib.* 13. *sect.* 6. & 7. Rami vestigia premens Rev. D. Amesius, Theologus eximius, atque de orthodoxa religione meritissimus, aliquando in Academia Franequerana peculiari Disputatione universam Metaphysicam subvertere laboravit, Disputationem ipsam obsignando P. Rami verbis, jam antea laudatis. Ab eo haut longe recedit Rev. D. Henricus Alting, ad annos aliquot in Academia Groningæ & Ommelandiæ Collega mihi plurimum observandus. Hunc enim in modum Probl. Theol. parte 1. Probl. 2. hanc

ipsam disciplinam, tanquam Theologiæ inutilem, imo noxiam, *incessit*: Metaphysicę nullus *usus* est in Theologia, siquidem ea tantum spectentur quæ ejus propria sunt, non autem transsumpta ex alijs artibus aut disciplinis. *Abusus* vero est multiplex: 1. Quæ Theologiæ propria sunt, de Deo, Angelis, Creatione, sibi vendicat obtentu peculiaris modi considerandi. 2. Subtilitates vanas, quæstiones otiosas, opiniones ambiguas ad res Theologicas transfert. 3. In utramque partem disputat omnia, & vix quidquam certi habet. Hinc *Sceptica Theologia* nata quæ tandem exit in Atheismum: Qui enim de omnibus dubitat, nihil tandem credere incipit. Huc pertinet illud, *Semper discentes, sed nunquam ad cognitionem veritatis pervenientes*, 2. Tim. 3. v. 7. 4. Distinctionibus frivolis & ineptis omnia eludit & elidit; mater omnis Sophisticæ & deceptionis. 5. Terminos novos, monstrosos, insulsos, phrases improprias, obscuras invehit, quibus sanos sermones Theologicos in fide & charitate corrumpit. *Hactenus D. Alting.* Maximis hisce viris complures ex ipsis Orthodoxis quoque Theologis obsistunt, & acriter obloquuntur, ex quibus suffecerit adduxisse unum D. Alstedium, sic loquentem lib. 4. Didact. cap. 9. Reg. 1. *Miseret*, inquit, *me supinæ*
illius

illius inscitiæ, qua laborat quidam ex recentioribus Theologus, qui Academiam quandam Germaniæ felicem prædicat, quod inde studium Metaphysices exulet. Quo rite atque ordine progredi nobis liceat, omniaque, ad dubia hæc pertinentia, convenienter à nobis explicentur, præmissis quibusdam præambulis observationibus, tria potissimum agemus. 1. Expendemus, num admittenda sit quædam Metaphysica? 2. An ea distincta sit à Logica? 3. An quis usus à Metaphysica in Orthodoxam Theologiam redundare queat? Quod ad observationes præambulas, *primo* ratione nominis nolumus cum quoquam hic contendere, videtur hoc quibusdam ominosum esse, atque haut aliter suspectant atque nomen Magiæ, cum tamen in se sit innocuum, nec quid incommodi complectatur. Non agnoscit quidem illud Aristoteles, interim est antiquum, utpote usurpatum à Plutarcho in Alexandro, & notum Nicolao Damasceno, quibusdam haut præter omnem rationem architectum ejusdem statuentibus Andronicum Rhodium, qui illud fabricatus fuerit ex inscriptione librorum Metaphysicorum: ipsam disciplinam quippe Philosophus modo *Primam Philosophiam*, ut sub finem lib. 1. Phys. modo *sapientiam* in limine lib. 1. Metaph. aut *scientiam de ente* in principio lib. 3. Metaph. &

lib. 4. Metaph. cont. 4. modo denique per antonomasiam absolute *Philosophiam* nominavit. quo postremo nomine semper in aliis libris usus est, quotiescunque digitum intendit in illas res, quas uberius in libris Metaphysicorum consideraverat, ut videre est in fine lib. 1. Phys. lib. de motu animal. cap. 6. & alibi. Recentioribus quibusdam placuit, hisce omnibus rejectis, nomen *Ontologiæ* amplecti. Modo de re ipsa constaret, ratione nominis nulli controversiam moverem. Agnoscatur scientia quædam generalissima, quæ agat de ente qua ente, atque eodem redibit, quocunque tandem nomine ipsa condecoretur: nec me fatigabo ulterius circa Etymologiam Metaphysicæ, si admissa fuerit disciplina de ente in genere, distincta à consideratione cujuscunque Entis particularis. *Secundo* frustra est Rev. D. Amesius post Ramum, quando Metaphysicæ genuinæ patronis affingit, quasi Aristotelem illius regulam esse statuant. scio multos præ nimio amore Aristotelis (circa quem *lib. sexto* aliquid notabimus) parum quin insaniisse, sed paucorum delirium non debet imputari omnibus in universum Philosophis, qui cum ratione distinguere sciunt inter ea, quæ nituntur duntaxat authoritate, & quæ præter authoritatem pro se adducere possunt liquidas rationes.

nes. Persuasum quidem vellet Campanella, libros Metaphysicorum Aristotelis esse aliquod Lexicon Philosophicum, quod potissimum Philosophus in iis occupetur circa terminorum explicationem; sed, qui non sunt peregrini in lectione eorundem, iis exploratum est, multas res valde concinne & subtiliter in iis ipsis explicari. Interim, in illis libris, quædam occurrunt, quæ neutiquam possunt subsistere, cum iis, quæ per divinam revelationem ex Dei verbo edocti sumus. Nam, ut pauca solum proponam, quam non periculosa est illa locutio, quæ occurrit lib. 12. Metaph. tex. 51. *Deus quædam non cognoscit, ne vilescat intellectus ejus: nam quædam adeo vilia sunt, ut nobilius sit ea ignorare, quam nosse.* Imo quam non periculosa est universa Philosophi disputatio de mundi æternitate, quam habet eodem libro duodecimo cont. 30. quæ uti nititur hoc fundamento, Deum agere ex necessitate naturæ; sic multis modis Dei, qui est perfectissimus, naturæ adversatur. *Tertio* distinguere convenit inter tractationem Metaphysicæ concretivam, & abstractivam: si hæc disciplina consideretur prout ab hoc illove Metaphysico Doctore est tractata, nullum dubium est, quin admixtos habeat varios errores; (soli Iesuitę, præ aliis Fonseca atque Suarez, testes esse possunt) sed quam

iniquum errata artificum imputare ipsi arti, aut præconceptos errores Theologicos, hujus sive Pontificii, sive Sociniani, sive Lutherani Doctoris, intempestive atque fallaciter infartos aut Systematibus, aut tractatibus Metaphysicis, acceptos referre ipsi Metaphysicæ, quæ haut magis æstimari debet ex hisce mangonibus, quam Epistolæ Apostoli Pauli, ex iis, de quibus Petrus jam sua ætate testatus est, quod *nonnulla in iis difficilia intellectu detorquerent*, 2 Petr. 3. v. 16. *Quarto* non Metaphysicæ, sed petulantibus quibusdam, & in doctrina de Methodo haut satis versatis Metaphysicis imputari debet, quod vulgo in Systematibus Metaphysicis, doctrina de Deo & Angelis proponatur. Uuiversalissima disciplina, ut est Metaphysica, sic distincta manere debet ab omnibus disciplinis particularibus, atque duntaxat occupari circa ens, & communissima ejusdem attributa. Si fas ei sit descendere ad tractationem de Deo & Angelis, cur non pariter agere quoque poterit de quocunque ente particulari? Sed, ita per Metaphysicam, velut Pansophiæ compendium abolebuntur omnes aliæ disciplinæ. *Quinto*, doctrina de Deo, quatenus ex naturæ lumine depromi potest, peculiarem disciplinam, quam Theologiam naturalem vocare licet, sibi arrogat; quod vero de Ange-

Angelis (at quantulum hoc!) ex eodem fonte hauriri poteſt, ad Pneumaticam (in ea quidam quoque de Deo agere inſtituerunt, quamvis infinita intercedat diſtantia inter infinitum, independentem, & perfectiſſimum Deum, qui *Spiritus* vocatur Ioan. 4. v. 24. & angelos, *Spiritus miniſtratorios*, Heb. 1. v. 14.) referri debet: Ad Metaphyſicam vero à quibuſdam utraque doctrina relata eſt, aut exemplo Ariſtotelis, qui tamen in libris Metaphyſicorum Methodi negligentior eſt; aut, quod exiſtimarent eadem tam pauca eſſe, ut non ſufficerent conſtituendæ juſtæ diſciplinæ; aut denique, quod crederent ſe convenienter explicaturos eſſe analogiam entis, ſi propoſita pleniori perfectiſſimi Dei tractatione, ex illius comparatione cum quolibet ente finito, cognoſcendum proponerent quanta diſtantia inter ens infinitum, & quodlibet ens finitum intercedat. *Sexto*, quemadmodum univerſa Philoſophia, ratione omnium & ſingularum ſuarum partium faſces ſubmittere debet Revelatæ Theologiæ, ſacræque Scripturæ, quæ hujus principium; ſic ſpeciatim Metaphyſica eidem tale obſequium debet: fruſtraque ſunt viri eximii, quando exiſtimant eam in explicatione doctrinæ de Deo, nihil de ſuo conferre: ut enim illa doctrina convenientiſſime per terminos Metaphyſicos

explicatur, sic hactenus de suo quid confert Metaphysica ad explicationem tanti Mysterii, quando eorundem terminorum convenientem intellectum proponit. *Septimo* non diffitendum subtilitatibus pluribus instructam esse Metaphysicam: verum non existimandum omnes illas graves atque præjudiciosas esse Theologicæ veritati, siquidem per quasdam subtilitates contingit nos à vero abduci; per alias vero devenimus ad liquidam cognitionem omnium eorum, quæ in quaque re vera sunt. Porro, de subtilitatibus Metaphysicis non incommode existimavit Scaliger, quando Exerc. 307. sect. 3. sic loquitur: *Subtilitates Metaphysicæ quanquam sunt animis otiosis otiosæ atque inutiles: tamen vegetis ingeniis summam cognoscendi adferunt voluptatem.* & paulo post: *Harum indagatio subtilitatum, etsi non utilis est ad machinas farinarias conficiendas: exuit tamen animum inscitiæ rubigine, acuitque ad alia. Eo denique splendore afficit, ut sibi præluceat ad nanciscendam primi opificis similitudinem.* His in antecessum præmissis, Metaphysicam admittendam esse probare pergimus. Non multis vero hic opus argumentis, cum unum atque alterum instar omnium esse possit. Ergo 1. sic argumentamur: Quicquid ut objectum in nulla alia disciplina quam in Metaphysica citra confusionem conside-

ſiderari poteſt, per illud tanquam ſuum objectum Metaphyſica determinari debet: Sed doctrina de ente, & communibus illius attributis, in nulla alia diſciplina, quam in Metaphyſica conſiderari poteſt. Ergo. Major propoſitio eſt certiſſima, nititurque hoc indubitato principio, quod diſciplinæ tum diſtinguantur tum determinentur per propria objecta. Minor pariter patet, & probari poteſt per inductionem: quaſcunque enim diſciplinas percurreris, eas offendes particulares eſſe, & non agere de *Ente in communi conſiderato*, ſed de hoc illove particulari Ente. Cumque particularia entia ſufficiant ad modum objecti, pro conſtituendis particularibus diſciplinis: æquum omnino eſt, ut ens in genere, ſive communiter conſideratum, pariter ſufficiat pro generanda diſtincta ſcientia. Quum hæc regula ſit infallibilis: Ubi datur objectum diſciplinæ diſtinctum, à nobis cognoſcibile per proprias ſuas affectiones; ibi dari quoque debet propria diſciplina. Deinde: Si debeat dari architectonica aliqua diſciplina, quæ definiat aliis inferioribus diſciplinis ſuum objectum, proponatque pariter generalia axiomata ſervientia directioni omnium inferiorum diſciplinarum, dari quoque debet Metaphyſica. Sed verum prius. Antecedens inde probatur, quod cum nulla inferior diſciplina

pro-

probet suum objectum, sed præsupponat illud dari, omnino requiratur pariter superior aliqua disciplina, quæ officio hoc fungatur: preterea quum dentur generalissima axiomata, quæ inferiores disciplinæ, & in actu exercito, uti loquuntur, sibi quod ad usum arrogant: næ pariter opus est superiori disciplina, in qua eadem illa axiomata quasi abstracte, & in actu signato (utor locutione in Scholis recepta) distincte considerentur. Alias illa ipsa axiomata generalissima, nunquam qua talia cognoscerentur, quum in inferioribus disciplinis, quæ particulares sunt, duntaxat considerentur particulariter, & sub ea considerandi ratione, quæ cuique inferiori disciplinæ propria atque peculiaris est. Consequentia æque certa est. Percurrantur quippe per modum Inductionis, omnes reliquæ disciplinæ, & nulla invenietur, quæ hoc agat, quod Metaphysica. Nomen Metaphysicæ si quem hic offenderit, ferre possum: Iam antea quippe dixi, propter nomen solum non esse movendas controversias. Deinceps despiciendum, num ipsa Metaphysica cum Logica, Rami exemplo, convenienter confundatur. Non diffitendum, has disciplinas, ratione non solum usus verum etiam objecti & finis universaliter se habentes, si componantur cum inferioribus, ceu particularibus disci-

disciplinis, videri magnam cognationem inter se colere: (nam omnes & singulæ particulares disciplinæ utriusque subsidio ex æquo indigent; ad hoc hæ duæ disciplinæ, tanquam inter se maxime cognatæ ob universalitatem objecti & finis, se invicem in sua tractatione cum maxime juvant) interim tamen in tribus sic differunt, ut neutiquam confundi, nedum coire queant. 1. Ratione objecti intrinseci, quod ab alijs vocatur objectum considerationis. Metaphysica quippe occupatur circa ens reale qua reale, Logica vero circa ens rationis, quatenus directivum est operationum intellectus, sive, ut alii loquuntur, circa notiones secundas, quæ, quatenus tales sunt, ad modum entis rationis censeri debent. Dicunt quidem multi, Logicam versari circa omne ens, qua scil. ens reale, & qua ens rationis; sed dum ita loquuntur, confundunt objectum extrinsecum ceu tractationis, cum ipso objecto intrinseco. 2. Ratione ipsius exercitii, ceu modi in exercendo observari soliti; quamvis enim utraque disciplina, omnibus, atque singulis inferioribus disciplinis inserviat, non tamen pari passu per inferiores has disciplinas progrediuntur: siquidem Logica patitur sese applicari tum iis quæ universaliter, tum etiam iis, quæ particulariter in inferioribus disciplinis tractantur;

Metaphysica autem, utpote Universalis, haeret duntaxat circa ea, quae universaliter sese habent. 3. Ratione potestatis, nam respectu aliarum disciplinarum, Metaphysica Architectonica censeri debet, & quodam quasi imperio gaudet, quod in eo maxime prodit, dum aliis disciplinis suum objectum definit: Logica vero duntaxat ad modum ancillae sese habet, quae citra ullum imperium, omnibus, quae non solum in disciplinis tractantur, verum etiam quae cognosci à nobis possunt, citra ullam reluctationem se applicari patitur. Ad rem vero non facit, quod Logica, in ea maxime parte, quae Topica, & secundum quosdam, proprie Dialectica dicitur, videatur eadem illa tractare, quae à Metaphysica considerantur; atque eidem nexu in ancipioque propria esse videntur: nam *primo* ipsa Logica in abstracto atque secundum suam indolem considerata, non potest, aut debet confundi cum Systemate aliquo Logico ab hoc illove scripto. Certum quippe est, multos, qui Logica Systemata evulgarunt, imprudenter admodum Metaphysicam cum ipsa Logica confudisse in plurimis capitibus. *Deinde*, multa, quae à Metaphysica in actu signato considerantur, Logica in actu exercito considerat, quod v. c. circa doctrinam de caussis tam manifestum est, ut ipsi tyrones Logici non

non ignorent. *Postremo*, Metaphysica quatenus ordinate est tractanda, æque, atque quælibet alia disciplina, subsidio Logicæ indiget: nam circa disciplinas inter se comparatas, hoc verum, manus manum lavat, atque una alterius subsidio indiget. Omnes vero, quo Methodice tractentur, subsidio Logicæ, quę modum cognoscendi proponit, opus habent. Superest *tertia* quæstio, breviter hic expediunda, qua quæritur, an pro commodiori tractatione Theologiæ Orthodoxæ, subsidium Metaphysicæ requiratur? Ne nobis hic idem contingat quod aliis, ac Metaphysicam plus æquo aut dilatemus, aut circumscribamus, omnia, circa hoc quæsitum observanda, distinctis assertionibus, iisque, partim affirmativis, partim negativis, proponere laborabimus. Ex quibus hæc *prima* sit: Theologia non est subordinata Metaphysicæ: quamvis enim hæc sit disciplina universalissima, atque sub ente, quod est objectum Metaphysicæ, contineatur quoque ens infinitum, sive Deus: neutiquam tamen ipsa Theologia subordinata eidem censeri potest, quum non solum sub alia formalitate de suo objecto agat Theologia, verum etiam occupetur circa objectum materialiter diversum, particulare scil. atque Metaphysica pro objecto interim sibi vindicet omne ens qua ens.

2. Non

2. Non sunt eadem quoque principia Theologiæ & Metaphysicæ, ut enim hujus principium supremum est ratio, sic in illa ipsi rationi dominatur Scriptura, & divina revelatio, usque adeo ut ei cedere debeat ratio. Quomodo de seipso dicit Paulus Gal. 1. v. 15. & seq. *Quando libuit Deo, qui separaverat me ab utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam: Revelare filium suum in me, ut Evangelizarem ipsum inter gentes, non statim propterea contuli cum carne & sanguine.* 3. Pro Scriptura intelligenda ad salutem, non simpliciter quoque opus est Metaphysica: præterquam enim quod Deus genuinum sensum verbi sui per Spiritum suum revelare potest, amplius ad media ordinaria, Scripturæ explicationi servientia, neutiquam pertinet Metaphysica, qua tuto carere potest is, qui secundum admonitionem Apostoli *sensus habet exercitatos ad discretionem boni & mali*, Heb. 5. v. 14. quique, ut idem monet 1 Cor. 2. v. 13. novit *spiritualia cum spiritualibus conferre*. 4. Multo minus, ut quibusdam olim in Papatu persuasum fuit, ex Metaphysicis Aristotelis libris perfecta de Deo cognitio hauriri potest. Utroque pollice amplector ea, quæ habet eximius Theologus And. Hyperius lib. 1. de rat. stud. Theol. cap. 7. *De consumendis*, inquit, *aliquot annis in Aristotelicis Metaphysicis, quod nonnullos*

nostra

nostra memoria in Italia factitasse habemus compertum, adolescenti Theologicis studiis destinato in mentem non veniat: sed, iis omissis, cogitet vera absolutaque Metaphysica in sacris literis sibi esse proposita. 5. Neutiquam vero consultum est, tyrones, & novitios Theologiæ orthodoxæ mystas, admittere ad Pontificios Metaphysicos, minime ad Suarezij controversias, Fonsecæ commentarios in libros Metaph. Aristotelis, aut Hurtadum de Mendoza, Arriagam, Oviedonem, similesve. Quamvis enim Cadmæi hi fratres sæpe inter se confligant, nihilominus tamen sæpe periculosa & Scripturæ adversantia dogmata proponunt, totique in hoc sunt, ut prætextu subtilitatum Metaphysicarum, aut incrustent, aut temerent simplicem & castam veritatem Sp. Sancti, radiantem in libris Veteris & Novi testamenti. Idem dictum sit de multis Lutheranis, speciatim Iacobo Martini, Scheiblero, Calovio, aliisque. nec tacendum, Timplerum, quondam à Conrado Vorstio Collega suo in Schola Steinfurtensi seductum, in sua Metaphysica, à pluribus alias commendata, multa proponere, quæ periculosa admodum sunt. 6. Interim tamen Metaphysica, ratione quorumdam terminorum, & locutionum, quæ in Scriptura occurrunt, ei operam utilem navare potest. Quis enim v. c.

com-

commode intelligat ea, quæ de *habitibus* Heb. 5. v. 14. de *subsistentia* Heb. 1. v. 3. de *concursu causæ primæ*, Act. 17. v. 25. 27. & 28. de *natura & essentia Dei*, Phil. 2. v. 7. Gal. 4. v. 1. Rom. 1. v. 20. proponuntur, si in sacris Metaphysicis plane peregrinus fuerit. & terminos illius nesciat distinguere 7. Si Theologia consideretur secundũ formulas consensus, quibus continetur, & modum, quo à tot seculis in Scholis doceri solet, omnino Theologo, Orthodoxo quoque, opus est Metaphysicæ cognitione: tam crebro enim termini Metaphysici ibi occurrũnt, ut v. c. nemo citra Metaphysicæ cognitionem intelligere possit vel primum articulum Symboli, quod vulgo Apostolicum dicitur. Ut enim dicimus nos credere in *Deum Patrem omnipotentem*: sic ipsum nomen potentiæ ad Metaphysicam spectat, atque pro intelligendo commode hoc articulo, ex re est nosse duplicem esse potentiam, activam, & passivam, atque hujus tam expertem esse Deum, quam illa sola in eum cadere potest. 8. Usus hic magis se prodit ratione controversiarum, quæ in Theologia ventilari solent, ad quas tractandas ne quidem accingere se is potest, qui Metaphysicę plane ignarus est. V. c. an non subsidium Metaphysicæ requiritur, cum quæritur, an *attributa Dei re vel ratione distin-*

guan-

guantur? An possit dici Persona realiter differre à Dei essentia? An caro Christi habuerit propriam subsistentiam? An bona opera sint necessaria ad salutem? An peccatum sit quid positivum, an pura privatio? An peccatum originis sit substantia? An liberum arbitrium consistat in indifferentia? An possibile omne sit objectum divinæ omnipotentiæ? An baptismus necessitate medij sit necessarius ad salutem? An omnis creatura sit bona? An in eucharistia accidentia panis subsistant sine substantia? An Deus sit purus actus? An actus primus salva rei essentia à subjecto separari queat? etc. IX. Maxime vero, ratione adversariorum Ecclesiæ, hic usus, si non Metaphysicæ necessitas, se prodit. Quis enim cum Pontificiis, Socinianis, & Lutheranis congredi præsumat, qui non pariter in Metaphysicis sit exercitatissimus? Quum experientia, constet eos, in Professione Theologica reliquam suam eruditionem prostituisse, qui citra Metaphysicæ subsidium ausi fuerunt Cathedram conscendere.

Caput Vigesimum Secundum.

De communissimis sive generalissimis principiis cognoscendi, sive axiomatibus, & quodnam inter ea primum censeri debeat.

QUum Metaphysica agere quoque debeat, tanquam generalissima disciplina, de generalissimis axiomatibus; (alii denegant hoc primæ Philosophiæ, quo vero jure, ipsi viderint) operæ pretium facturi videmur, si hoc capite aliquanto distinctius, quam hactenus ab aliis factum fuit, de iis, eorumque ordine egerimus. Prænotandum ergo, non hic agere nos velle aut de principiis essendi, aut de principiis cognoscendi particularibus, quæ in quacunque disciplina particulari, pro instituto proprio, tum proponi, tum applicari atque explicari solent, sed de priucipiis universalissimis, quæ non solum communia sunt omnibus scientiis, verum etiam respiciunt cum omne ens in communi, sive transcendentaliter consideratum, tum etiam quodcunque ens particulare, atque secundum suam speciem distinctum. Atque initio quidem, quo de talibus principiis,

cipiis,

cipiis convenienter agere queamus, *octo* subsequentes assertiones distincte præcognosci debent. 1. Axiomata hæc ratione conceptus distingui debent, ab iis ipsis, consideratis ratione terminorum, quibus proponuntur. quum enim illo modo universalissime se habeant, haut pariter hoc modo. siquidem quoscunque adhibueris terminos, pro definito axiomatis conceptu, eosdem distinguere varia ratione debebis. & quidem eo magis, quo ipse terminus universalius & magis transcendentaliter se habebit: eoque conceptus magis respectu, quam axiomatice, sive secundum propositionem, qua efferuntur, considerari debent. 2. Quamvis nullus, terminis intellectis, hisce axiomatibus contradicendo refragari queat, non tamen eorum veritas censeri debet nobis esse insita & natura nota, sic ut ipsa axiomata, qua talia, & ut vulgo suis terminis concipiuntur, ac doctrinæ gratia proponuntur, dici possint nobis naturaliter explorata esse. Nam præterquam, quod ad hæc axiomata, ut proponuntur intelligenda, requiritur subsidium habitus, ipsa sive Metaphysica, sive generali aliquo habitu, mente nempe aut intelligentia (ut quibusdam placet) in partes veniente; amplius laboriosa eorundem ex-

plicatio & multorum circa eadem ratione explicationis fluctuatio abunde ostendunt, hæc ipsa, ut certis terminis comprehenduntur, natura neutiquam esse nota. 3. Et tamen intellectus cujusvis hominis, hæc ipsa axiomata, modò terminos, quibus concipiuntur, intellexerit, ut vera probat citra discursum, aut prolixum examen: quoniam enim aut à parte sui, aut etiam à parte connexionis axiomaticæ, qua subjectum cum prædicato conjungitur, nullam repugnantiam offendit, talibus axiomatibus mox assentitur. 4. Hæc ipsa axiomata, ut ut menti clara, præsupponunt cognitionem sensitivam; quæ ut eorundem servit explicationi, ita dupliciter potest considerari: vel enim intellectus axioma, universalissimum licet, præcognoscit implicite in experimento sensuali: vel, per experimentum simile, quod ut certum præsupponit, confirmatur in axiomate ex terminis suis cognito. Ut ut sit, eo ipso, quod axiomata hæc universalissima esse debeant, neutiquam possunt refragari ulli experimento sensitivo, legitime atque convenienter instituto. 5. Quod quidam hujus notæ axiomata in dubium vocent, illud mihi videtur ob sex subsequentes rationes fieri. *Primo*, quoniam

non

non intelligunt terminos, quibus axiomata illa concipiuntur. *Secundo*, quia terminorum ambigue habentium limitationem aut non vident, aut non attendunt. *Tertio*, exemplo Zenonis, qui negavit motum dari, quod teneantur, & argumentum objectum ſolvere non poſſint, inſurgunt adverſus axioma, à quo premuntur. *Quarto*, in quibusdam mentis imbecillitas ac ſumma phantaſiæ confuſio eouſque occurrunt, ut propterea nullam habeant diſpoſitionem vel ad ullam propoſitionem, ut veram comprehendendam. *Quinto*, ideo negantur talia axiomata à multis, quod neque ante eorum propoſitionem, neque poſt illam illa inveniant; quæ ſimulac offendunt, ſeſe pariter corrigunt. *Sexto*, diſputandi gratia, atque verbo magis tenus quam ſerio, multi talia axiomata & negarunt antehac, & etiamnum negant. 6. Hęc axiomata, neque per diſcurſum, neque per cauſſam, neque per quodcunque alind medium cognoſcuntur, ſed immediate, cognitis enim legitime terminis, intellectus eadem æque clara eſſe judicat, atque ipſum Solis lumen. 7. Et tamen veritas horum ipſorum axiomatum, à poſteriori quaſi, triſariam evinci poteſt. *Primo* per inductionem, ut ſi quis neget totum ſua parte majus eſſe, inducti-

one probandum erit. *Secundo* sensu; neget enim v. c. aliquis ignem esse calidum, eique admoveatur, mox fatebitur. *Tertio* redargutione, atque ex proprio responso negantis: exempl. gr. aliquis neget totum esse majus quaque sui parte, & vult emere panem, pistor obtrudit frustulum panis, quod renuit accipere, postulando integrum panem.

8. Et tamen inter hęc axiomata ordo aliquis intercedit, de quo agemus, ubi primo ostenderimus talia axiomata admittenda esse. Admittenda vero esse hujus ordinis axiomata, quivis, si modo in se descenderit, perspicere potest: quandoquidem cognitis modo horum universalissimorum axiomatum terminis, non potest non iisdem suum assensum concedere, quum tamen circa axiomata particularia, quæ ad universalia examinari debent, explicatis quoque terminis, hæreat, nec aliter eadem liquido cognoscere queat, quam quatenus ad communiora axiomata exiguntur. Quomodo v. c. nullus decempedam ingero minorem esse aut apprehendet, aut concedet, nisi antea decempedam velut partem, & iugerum tanquam totum apprehenderit; atque hoc axioma, *Decempeda minor iugero est*, expenderit ad axioma communissimum & universalissimum;

Totum

Totum quoque sui parte majus est. Præterea, cum abunde jam antea evicerimus, nos aliquid scire posse, consequens quoque est, ut scientia nostra sit ordinata; quod fieri neutiquam poterit, nisi deveniatur ad prima quædam & indemonstrabilia principia: ut enim in aliquibus principiis, tanquam primis, convenit subsistere, sic nisi occurrerent talia principia, nihil in universum sciremus. Sicut enim nulla est deambulatio, si nullum sit principium deambulationis, ita nulla quoque cognitio esse potest, si nullum sit principium cognitionis, atque misere oberrabit mens circulo inexplicabili implicita, nisi devenerit ad aliqua prima principia, à quibus non minus possit progredi, quam ad eadem omnia examinare. Si enim cognosceremus coclusionem per majorem & minorem, & iterum cognosceremus majorem per conclusionem & minorem, vel etiam probaremus majorem per conclusionem, necessario circulus, & quidem longe ineptissimus, committeretur. Quod absurdum avertitur, admissis principiis primis, ex quibus alia omnia cognoscuntur. Nam ut visus clarius colores videt per lumen, non autem videt lumen per colores, quod color non sit clarior lumine: ita intelligimus con-

clusionem minus claram. Ut ergo liquet admittenda esse communissima quædam principia, ita ulterius inquirere convenit in ordinem, qui inter illa intercedit: oportet quippe subsistere in aliquo principio ita primo, ut eodem alterum prius non detur. quodnam vero illud ipsum sit, controversum quam maxime est, nec hic convenit inter maximos quoque Philosophos. Ego, omnibus quam diligenter excussis, existimem nos hic debere distinguere, *& notari hic differentiam* inter triplicis ordinis principia: scil. inter principium apprehensionis universalis, principium apprehensionis particularis, & principium directionis. Principium apprehensionis universalis, quoniam implicatur, qualiscunque etiam sit, in omni conceptu, per se & secundum suam naturam primo cognoscitur, estque non minus primum principium cognoscitivum, quam principium productivum primum: concipi vero potest hisce terminis, *Est Deus*, sive, *Existit unum ens, quod est infinitum & independens.* Principium hoc vocamus primum apprehensionis universalis, aut apprehensionis universaliter se habentis: nam quodcunque ens creatum, quocunque etiam modo apprehenderis, necessario in illo conceptu debet præ-

suppo

ſupponi eſſe Deum: quod uerum eſt, ratione quoque ipſorum Atheorum & Epicureorum, qui volunt omnia facta eſſe caſu: nam cum caſus ſit cauſſa per accidens, omnino debet reduci ad cauſſam per ſe, ut ſi v. c. muſicus ædificet per accidens, in muſico quid debet eſſe, quod per ſe ædificet; ſcil. architectus. Ita ſi mundus factus eſt caſu, eſt factus à cauſſa aliqua per ſe, quæ eſt Deus, quemadmodum ipſe Ariſtoteles ſic philoſophatur *lib.* 2. *Phyſ.* Sed, quoniam principium hoc, in ſe primum licet, combinatur cum conceptu quocunque objectivo, cui quaſi inaratum eſt, nec niſi per ratiocinium abſtractive (etiam ratione cognitionis de Deo inſitæ, quæ ideo inſita dicitur, quod progrediatur ab inſitis menti principiis, hoc ipſum principium includentibus, ad illud ipſum abſtractive conſiderandum) ut per ſe cognoſcitur, ideo à multis, quod abſtractionem ratiocinando facere non inſtituant, aut non agnoſcitur, aut perperam agnoſcitur, dum ſcil. cum ipſa re objecta, in qua concipitur, & à qua abſtrahi deberet, coaleſcit & combinatur. hoc ipſum autem omnis idololatriæ verum eſt initium. Atque huc ſpectat illud Apoſtoli ad Rom. 1. v. 22. & 23. *Quum ſe dictitent ſapientes, ſtulti facti ſunt.*

Muta-

Mutarunt enim gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium. Interim hoc principium manet id quod est, & ut Deus est absolute primus, sic in omni conceptu implicatur *Est Deus.* Nam omnis conceptus aut est de Deo, & sic veritati stat sua ratio, aut de ente à Deo diverso, quod cum iterum sit aut corporeum, aut incorporeum, utrumque tamen sic dependenter se habet, ut eo ipso, quo cogitatur existere, pariter concipiatur Deus esse, nam nisi Deus esset, & hoc ipsum quod concipitur, esse suum à Deo haberet, neque esset, neque posset concipi secundum essendi atque existendi rationem. Verum hoc quoque est ratione ipsius mentis, quæ quando in se reflectitur, dum semetipsam concipit: in semetipsa tanquam in aliquod inferiori Deum concipit: non quod divertat ad Dei ideam in se existentem (hoc enim ante refutavimus) sed quod se, utpote dependentem, non possit concipere, nisi illi conceptui includatur Dei existentia, non considerandа ad modum ideæ, in mente ipsa, verum in ipso Deo: quemadmodum Thomas *p.* 1. *qu.* 16. *art* 7. & *p.* 1. *q.* 84. *art.* 5. post Augustinum *lib.* 14. *de Trin. cap.* 15. *l.* 3. *cap.* 5. *de lib. arb.* recte philosophatur de æternis veritа-

ritatibus, quas sic statuit in solo Deo inveniri, ut earum veritatum finita apprehensio, sive intellectualis in homine apprehensio, æterna dicatur esse, quatenus ideæ in mente divina respondet. Nec desiderium, quo tendit homo intelligens ad ulteriorem perfectionem, arguit existentiam realem ideæ de Deo in mente humana; sic enim homo animalis, à tali idea sibi inexistente, ad desiderandum excitatus, ob motionem ejusdem ideæ & interiorem ejus apprehensionem, tenderet ad fruitionem ejusdem. Sed hoc Scripturæ adversarium, quæ hominem ante conversionem ad Christum, censet esse *expertem Dei*, Eph. 2. v. 12. atque ex exemplo Adami recenter lapsi, & à Dei facie fugientis, Gen. 3. v. 10. abunde liquet, neutiquam ob inexistentiam ideæ de Deo in homine, in hoc ipso esse desiderium, quo feratur ad Dei ut perfectioris fruitionem. nam seclusa hac idea, apprehensio rationis & functionum ejusdem, nihil amplius hic valet, quam apprehensio cujusque alterius rei: nam mens ut apprehendit se dependentem, sic quæcunque res finita non potest aliter apprehendi quam dependens. Nihil vero ad rem facit, quod mens se deprehendat incorpoream & quantitatis expertem, ut enim eo ipso manet finita, sic, non valet hoc ratioci-

ratiocinium: *Mens est incorporea, ergo in ea agnoscenda idea Dei*: siquidem, sic adæquatur quod finitum est, enti infinita, quod absurdissimum esse, antea patuit. Principium primum apprehensionis particularis æstimari debet ratione cujusque apprehendentis personæ; quatenus id, quod aliquis apprehendit primo, ut inde progrediatur ulterius, convenienter ratione illius, tale principium censeri potest. nec hic ratione omnium hominum, uti nos antea fusissime expendimus, valere potest illud, *Cogito, ergo sum.* siquidem ut non omnes illud possunt intelligere, sic apprehensio alicujus quod cogitatur, sive vere intelligendo illud, sive de eo dubitando, præsupponit aliquid ut prius existens, & quatenus apprehenditur mente, sic non apprehenditur nisi qua tale, puta aut dubitatio de hac re, aut apprehensio intellectiva hujus illiusve entis. Audio quidem hanc cogitationem, à quibusdam transformari in ipsam mentem cogitantem, aliosque credere, mentem se ipsam sine subsidio phantasmatis posse directe cognoscere: sed hoc gratis dicitur, nam quamvis Dei, angeli, & animæ nostræ non dentur propriæ species phantasticæ, intellectus tamen noster, quamdiu corporis vinculis est astrictus, ea ipsa entia, non potest cognoscere

nisi

nisi *per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt aliqua phantasmata*. ut recte loquitur Thomas 1. qu. 84. a. 7. Nam (verba sunt illius, qui nomen fert Dionysij lib. 1. de Divin. nomin.) *incorporeas substantias, in statu præsentis vitæ cognoscere non possumus, nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo cum de ejusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus converti ad phantasmata corporum; licet ipsorum non sint phantasmata*. Sed de hoc antea egimus. Porro hujus ordinis principia pro ratione intelligentium ut variant, ita cum eorum ipsorum ratione debeant æstimari, hic distincte nec considerari ~~nec~~ enumerari possunt. Superest principium primum directionis, quod & singulari ratione, velut Κριτήριον supremum omnis veritatis aliorumque principiorum, nomen meretur principij primo-primi. Estque hoc: *Omne aut est, aut non est*. quod ipsum axioma, ut valet ratione omnium inferiorum entium, quocunque etiam modo eadem apprehendantur, sic universaliter acceptum ratione τοῦ *esse* aut *entis* [quod pro diverso significatu, si, cum *nihilo*, aut *non ente* comparetur, medium habere recte statuitur] pariter non procedit. Interim est axioma non minus certum quam universalissimum: ut enim non contingit aliquem

ERRATA.

Errata, quæ inter legendum occurrerant, ex ſubſequenti Syllabo corrigantur:

PAg. 11. l. 25. *ignorentur*. pag. 33. l. 24. *fouiſſe*. p. 37. l. 25. Aphrodiſſæus. p. 37. l. 16. *acclamantes*. p. 42. l. 25. *definio*. p. 50. l. 2. *credendum*. p. 55. l. 3. *vero*. ib. l. 10. *quos*. p. 57. l. 11. *qui Philoſophos*. p. 61. l. 16. *qui*. p. 70. l. 1. *niſi in ſolidis*. ib. l. 18. *difficillimam*. ib. l. penult. *humanas*. p. 76. l. 1. *Academicum*. ib. l. 2. *præter*. p. 81. l. 2. *hæſitabunda*. ib. l. 12 *congrediemur*. p. 14. l. 21. *demonſtravimus*. p. 88. l. 1. *putatitij*. ib. l. 7. *ſignificatio*. ib. l. 14. poſt *moventur*, adde: *ſi in eo, quod cogitent, aſſentirentur*. ib. l. 19. *cogitatio*. p. 90. l. 16. *pro 5. ſcr. 2*. p. 93. l. 1 *præſuppoſuiſti*. ib. l. 7. *neceſſario*. p. 103. l. 23. *Synechdochice*. p. 105. l. 7. *parentheſis claudatur poſt* quæ, *non vero linea ſequenti*. p. 113. l. 18. *concernunt*. ib. l. 22. *lapſus*. p. 114. l. 2. *neceſſarium*. ib. l. 14. *præcipue*. ib. l. 24. *controverſia*. p. 115. l. 13. *poteſt*. l. 19. *antea*. p. 116. l. pen. *recentiores*. p. 119. l. 11. *ſcientiæ*. p. 122. l. 20. *ſcientiæ*. p. 125. l. 10. *clarum*. p. 127. l. 14. *contemplari*. ib. l. 25. *errorem*. p. 129. l. 1. *converterit Scepticus, ſpecies retinet*. p. 133. l. 24. dele *cap*. p. 133. l. ult. *leges*. p. 145. l. 19. *an tolerari*. p. 149. l. 1. *propria*. p. 157. l. 1. *alterum*. ib. l. 18. *concedunt*. p. 161. l. 2. *manui*. p. 165. l. 9. *humanæ*. p. 166. l. 14. *quomodo*. p. 169. l. ult. *diviſione*. p. 160. l. 1. *hic*. ib. l. 3. Divin. p. 175. p. 227. ut & aliis ſeqq. deleatur Tertulliani *lib. 3.* de Anima, cum certum ſit unum ſolum ejus argumenti extare. ib. l. 5. *ſubſtituere*. p. p. 187. l. 7.

extrema,

ERRATA.

extrema. p. 188 l. 5. *sensibile.* p. 189. l. 2. *subjecta.* ib. l. 2. *præscribi.* p. 190. l. 10. *consistit.* p. 196. l. gen *debent.* p. 197 l. 3. *cap.* 4 p. 199. l. 8. *Theophilo* p. 13. l. 15. *interdum gustum.* p. 216. l. 9. *differentiis.* p. 217. l. 10. *repræsentantur.* p. 237. l. 1 . *phantasia.* ib. l. 24 *consistit.* p. 248. l. 6. *Tyanæus* ib. l. 1. *Cæsareensis.* p. 244. l. 8. *lineamenta.* p. 257. l 17. *melancholici.* p. 61. l. 20. *sensuum.* p. 72. l. pen. *abstrahendi.* p. 391. l. 25. *Academicis. æque* p. 303 l. 53. *sibi.* p. 315. l. 19. *propriam.* p. 317. l. 20. *irriti.* p. 32 . 25. *veræ.* ib. l. 25. *vero.* p 325 l. *indolem* l. 326. l. 14. *sumpta.* p. 329. l. 15. *procuret.* p. 350. l 23. dele, *enim.* p. 351. l. 13. *multi.* p. 354. l. 17. *portentosas.* p. 357. l . *prolixam.* p. 364. l. 5. *in præcedentibus.* p. 376. l. 24. *asseritur.* p. 368. l. 1 . *soleat.* p. 370. l. *dissentit.* p. 376. l. 1. *multiplicandi.* ib. l. 2. *sub.* ib. l. 5. *famis.* p. 380. l. *seposita.* p. 384. l. 1. *convenientis usus* p. 386. l. 12. *anima.* p. 387. l. 20. *numerabilitas.* p. 390. l. 6. *cognitione.* p. 382. l. l. 1. dele; *unquam.* p. 316. l. ult. *Sextus.* p. 334. l. *ea.* p. 332. l. 1. *individuum.* p. 344. l. 22. *doctrinali.* p. 349. l. *participant.* p. 350. l. 14. *instrumentum.* ib. l p. 383. l. 11. *Philosophiæ.* p. 392. l. 1. *demonstrantur.* p. 395. l. 11. *Agricolam.* p. 401 l. 8. *agitur.* p. 412. l. 19. *è.* p 413. l. 1. *munire.* p. 413. l. pen. *unicum.* ib. l. ult. *tenenti.* ib. *quid quod.* p. 415. l. 6. *proventus.* p. 416. l. ult. *fovisse.* p. 422. l. *subsidio earum in ligent.* p. 424. l. 1. *illi pariter.* ib. l. 17. *rationem.* p. 251. l. 20. *ceu operationis.* p. 252. l. 17. *mancipioque.* Hæc, ut se mihi obtulerunt, ita nullus dubito, quin plura (in nostris cęcutimus semper) occurrant, maxime in distinctionibus. quibus ut ignoscas, rogo te, Benevole lector, pariterque authori faveas.